

T.C.
İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

ÖZEL GÜVENLİK HİZMETLERİNİN
DEMOKRATİK KONTROLÜ

Yüksek Lisans Tezi

İBRAHİM CAN KARADUMAN

İZMİR – 2019

T.C.
İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

ÖZEL GÜVENLİK HİZMETLERİNİN
DEMOKRATİK KONTROLÜ

Yüksek Lisans Tezi

İBRAHİM CAN KARADUMAN

DANIŞMAN: DR. ÖĞR. ÜYESİ AHMET BARBAK

İZMİR - 2019

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Özel Güvenlik Hizmetlerinin Demokratik Kontrolü” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden olduğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurla doğrularım.

01/03/2019

İbrahim Can KARADUMAN

 TS EN ISO 9001:2015	T.C. İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü	
	TEZ SINAVI TUTANAK FORMU	Dok. No: FR/604/21 İlk Yayın Tar.: 03.10.2017 Rev. No/Tar.: 00/.. Sayfa 1 / 1

GÖNDEREN : Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Başkanlığı
GÖNDERİLEN : Sosyal Bilimler Enstitüsü

Anabilim Dalımız Yüksek Lisans Programı öğrencisi İbrahim Can KARADUMAN ile ilgili Tez Sınav Tutanağı aşağıdadır.

Tarih: **01.03.2019** Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Başkanı
Sayı :
İmza

SINAV TUTANAĞI
Tez Sınav Jürimiz tarafından incelenen "**Özel Güvenlik Hizmetlerinin Demokratik Kontrolü**" başlıklı tezli yüksek lisans tezi ile ilgili olarak jürimiz 01.03.2019 tarihinde toplanmış ve adı geçen öğrenciyi Tez Sınavına tabi tutmuştur. Sınav sonucunda adayın tezi hakkında OYBİRLİĞİ ile aşağıdaki karar verilmiştir.

KABUL

Kabul Edilen Tezli Yüksek Lisans tezi:

i) Bilime yenilik getirmiştir

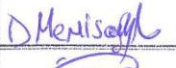
ii) Yeni bir bilimsel yöntem geliştirmiştir

iii) Bilinen bir yöntemi yeni bir alana uygulamıştır

iv) Uygulama yapmıştır (sadece Yüksek Lisans'ta geçerlidir)

RED

DÜZELTME *

Tez Sınav Jürisi	Unvanı ve Adı Soyadı	İmza
Tez Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi Ahmet BARBAK	
Üye	Doç. Dr. Dilek MEMİŞOĞLU	
Üye	Doç. Dr. İbrahim ARAP	
Üye		
Üye		

Ekl: Tez Değerlendirme Formu (Her bir jüri için).
* Tez sınavında düzeltme kararı verilmesi halinde jüri tarafından öngörülen düzeltmelere ilişkin bir jüri raporu eklenmelidir. Düzeltmeler için Ek süre her defasında en fazla yüksek lisans öğrencileri için 3 ay, doktora öğrencileri için 6 aydır.

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

ÖZEL GÜVENLİK HİZMETLERİNİN DEMOKRATİK KONTROLÜ

İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Bu çalışma, Türkiye’de özel güvenlik hizmetlerinin demokratik kontrol durumunu incelemektedir. Tezde, ordunun demokratik kontrolünü inceleyen çalışmalardan farklı olarak, güvenliğin özelleştirilmesi sonucu ortaya çıkan güvenlik sektörü bileşenlerinden, özel güvenlik şirketlerinin sundukları hizmetlerin demokratik kontrolünün sağlanmasına yönelik kontrol mekanizmalarının genel hatlarıyla betimlenmesi amaçlanmıştır.

Bu kapsamda, modern devletin varoluşsal işlevi ve nedeni olan güvenliğin, özellikle 1980’li yıllardan başlayarak geçirdiği değişim ve dönüşüm ile bunun modern devlet kavramsallaştırmasına etkisi, çeşitli kuramsal çerçeveler üzerinden bütüncül bir şekilde açıklanmaya çalışılmıştır. Buradaki amaç, geleneksel güvenlik anlayışı olarak adlandırılan; modern devletin, devletin kendisine odaklanan güvenlik anlayışının, zaman içerisindeki ele alınış biçimindeki farklılaşmanın ortaya konulmasıdır. Bu bakımdan modern devletin, güvenlik alanındaki meşru şiddet kullanabilme tekeli piyasa ile paylaştığı ve buna bağlı olarak güvenlik hizmeti sunumunda kullanılan teknik ve yöntemlerin de çeşitlendiği görülmektedir.

Modern devlet ile güvenlik arasındaki yaşanan değişim ve dönüşüme paralel şekilde, kamusal güvenlik örgütleri üzerinde gerçekleştirilen ve sivil otorite ile hesap verebilirlik ilişkilerine dayanan demokratik kontrolün niteliğinin de değiştiği anlaşılmıştır. Bu bakımdan tezde, demokratik kontrol öznesinin devlet dışındaki tarafları da içerecek şekilde genişlemesinin yanında, kontrol konusunun da ordunun yanında özel güvenlik şirketlerini de içerecek şekilde çeşitlendiği görülmüştür. Kontrolün özelleşmesi olarak nitelenebilecek bu durum, demokratik kontrolü incelerken, devlet yanında devlet aygıtı dışında yer alan tarafların ve kamusal

güvenlik örgütlenmeleri yanında kamusal olmayan güvenlik sağlayıcılarının da ele alınması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu nedenle kavram, kamu-özel ortaklığını içermektedir. Ancak genelde ordu üzerinden gelişen demokratik kontrol kavramının, devlet aygıtı dışında yer alan ve piyasa kurallarına tabi olan özel güvenlik şirketlerine doğrudan uygulanamayacağı anlaşılmıştır. Tez kapsamında demokratik kontrolün konusunun özel güvenlik hizmetleri ile sınırlı olması sebebiyle, özel güvenlik hizmetlerini küresel seviyede düzenleme amacı taşıyan bazı girişimler içerisinde demokratik kontrol ile ilişkilendirilebilecek olanları üzerine de çalışma yapılmıştır.

Türkiye özelinde özel güvenlik hizmetlerinin demokratik kontrol durumunun incelenmesi amacıyla, hem 1981'den bugüne gelişen özel güvenlik mevzuatı hem de mevzuat dışı demokratik kontrol ilişkilerini ilgilendirebilecek kaynaklar tez kapsamında analiz edilmiştir. Nitel veri toplama yöntemlerinden doküman analizine dayanan tezde, Türkiye özelinde özel güvenlik hizmetlerinin demokratik kontrolüne dair kamusal ve kamusal olmayan kontrol ilişkileri, demokratik kontrolün boyutları olan dikey, yatay ve öz kontrol boyutlarına göre incelenmiştir. Sonuç olarak, Türkiye özelinde özel güvenlik hizmetlerinin demokratik kontrolünün sağlanmasına ilişkin hem mevzuatta hem de mevzuat dışında bazı kontrol bileşenlerinin yer aldığı anlaşılmıştır. Ayrıca tezde, demokratik kontrol durumuna katkı sunma potansiyeline sahip bazı önerilerde de bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Modern Devlet, Güvenlik, Türkiye, Özel Güvenlik Hizmetleri, Demokratik Kontrol

ABSTRACT

Master Thesis

DEMOCRATIC CONTROL OF PRIVATE SECURITY SERVICES

İzmir Kâtip Çelebi University

Graduate School of Social Sciences

Department of Political Science and Public Administration Program

This study examines the case of democratic control of private security services in Turkey. In this thesis, unlike the studies which examine the democratic control of military, has been aimed to describe roughly the democratic control mechanisms on services those are served by private security companies, which has come to existence in security sector as a result of privatization of security.

In this context, undergoing transformations and alterations of security, which is modern state's existential function and reason, especially starting with 1980s and effects of those on conceptualisation of modern state have been tried to be explained in a holistic view by using various theoretical frameworks. The purpose of this is to reveal differentiation in time on the way of handling named traditional security approach, which focuses on the state itself. In respect to this, it is observed that the modern state shares its monopoly of the legitimate use of physical force with the market and correspondingly techniques and methods on serving security services become varied too.

It has been comprehended that qualification of democratic control, which is performed on public security bodies and based on accountability relations with civil authority, has changed in parallel with undergoing transformations and alterations of security and modern state ties. In this regard, it has been observed in the thesis that alongside of the subject of democratic control has expanded in a way to contain non-state parties, the object of control has got varied in a way to contain private security companies as well. This circumstance, which may be qualified as privatization of the control, presents that addressing the state with non-state parties and public security organisations with non-public security providers is a necessity in analysing

democratic control. From this point of view, the notion comprises public-private partnership. However, it has come out that the concept of democratic control, which mostly progress on military issues, can not be applied directly to the private security companies those are out of state apparatus and are amenable to the market provisions. It has been studied on some initiatives, which aim to regulate private security services at the global level and may be associated to democratic control, because of the fact that object of the democratic control is restricted to private security services in the thesis.

It has been analyzed both private security legislation, which has come along from 1981 up to date, and non-legislation resources, which may concern democratic control relations, on the purpose of examining the democratic control status of private security services in Turkey. The public and non-public control relations about democratic control of private security services in Turkey has been investigated in the thesis, which is based on document analysis as a qualitative data collection methods, in accordance with extent of democratic control as vertical, horizontal and self ones. As a result, it has been understood that there are some certain components in the case of providing the democratic control of private security services in Turkey both in legislation and non-legislation resources. It has also been made some suggestions, which have potency to contribute to democratic control status, in the thesis.

Keywords: Modern State, Security, Turkey, Private Security Services, Democratic Control

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ	ii
TEZ SINAV TUTANAĞI	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar LİSTESİ	xi
KISALTMALAR	xii
TEŞEKKÜR	xiv
GİRİŞ	1
1. MODERN DEVLET VE GÜVENLİĞİN ÖZELLEŞMESİ	
1.1. MODERN DEVLET VE GÜVENLİK	21
1.1.1. Toplumsal Sözleşme Kuramları ve Devlet: Güvenliğin Sağlanması	22
1.1.2. Weberyen Kuram ve Devlet: Meşru Şiddet Kullanabilme Tekeli	31
1.1.3. Marksist Kuram ve Devlet: Egemen Sınıfın Baskı Aracı	37
1.2. GÜVENLİK ANLAYIŞININ DEĞİŞİMİ	45
1.2.1. Modern Devlet-Güvenlik İlişkisinin Sorgulanması: Güvenlik Mekanizmaları, Risk ve Güvensizlik ile Güvenliğin Metalaşması	47
1.2.2. Eleştirel Güvenlik Yaklaşımları: Kopenhag Okulu ve Galler Okulu	67
1.2.3. Güvenliğin Özelleştirilmesi: Piyasalaşmış Güvenlik	76
2. ÖZEL GÜVENLİK HİZMETLERİNİN DEMOKRATİK KONTROLÜ	
2.1. SİVİL-DEMOKRATİK KONTROL YAKLAŞIMLARI	84

2.1.1. Sivil Kontrol Kuramsallaştırmaları: Profesyonelleşme, Bütünleşme, Güç Dengeleri, Uyum, Vekâlet Yaklaşımları	85
2.1.2. Demokratik Kontrol: Kontrol Öznesinin Devlet Dışına Taşınması	97
2.1.3. Demokratik Kontrol ve Özelleştirme: Kontrol Konusunun Özelleşmesi	107
2.2. ÖZEL GÜVENLİK HİZMETLERİNİN DEMOKRATİK KONTROLÜNE İLİŞKİN ULUSLARARASI GİRİŞİMLER	117
2.2.1. Devletler için Örnek Uygulama Taslağı: Montrö Dokümanı	118
2.2.2. Şirketler için Örnek Uygulama Taslağı: Özel Güvenlik Sağlayıcıları için Uluslararası Davranış İlkeleri Kodeksi (ICoC) ve Kuruluğu (ICoCA)	123
3. TÜRKİYE’DE ÖZEL GÜVENLİK HİZMETLERİNİN DEMOKRATİK KONTROLÜ	
3.1. TÜRKİYE’DE ÖZEL GÜVENLİK HİZMETLERİ	129
3.1.1. 1981 Tarihli 2495 Sayılı Kanun ve Özel Güvenlik Hizmetleri	130
3.1.2. 2004 Tarihli 5188 Sayılı Kanun ve Özel Güvenlik Hizmetleri	140
3.1.2.1. 5188 SK ve 5188 SKY’nin İncelenmesi	142
3.1.2.1.1. Özel Güvenlik ve Faaliyet İzni	142
3.1.2.1.2. Özel Güvenlik Görevlilerinde Aranacak Şartlar, Yetkileri ve Görev Alanı	144
3.1.2.1.3. Çalışma İzni, Kimlik, Kıyafet ve Eğitim	149
3.1.2.1.4. Yasaklar ve Ceza Hükümleri	152
3.1.2.1.5. Denetim	155
3.1.3. Türkiye’de Ulusal Özel Güvenlik Yönetimi Örgütlenmesi: 2495 SK ve 5188 SK Dönemlerinin Mukayesesi	156

3.2. TÜRKİYE'DE ÖZEL GÜVENLİK HİZMETLERİNİN DEMOKRATİK KONTROL DURUMU	159
3.2.1. Dikey Kontrol Boyutu	162
3.2.1.1. Dikey Kontrol Bağlamında Yürütme Erki	163
3.2.1.2. Dikey Kontrol Bağlamında Yargı Erki	168
3.2.2. Yatay Kontrol Boyutu	171
3.2.2.1. Yatay Kontrol Bağlamında Medya, Sivil Toplum Örgütleri, Araştırma Merkezleri ve Üniversiteler	173
3.2.2.2. Yatay Kontrol Bağlamında Parlamento ve Kimi Güvenlik Yönetimi Örgütlenmeleri	180
3.2.3. Öz Kontrol Boyutu	183
3.2.3.1. Öz Kontrol Bağlamında Özel Güvenlik Şirketleri ile Özel Güvenlik İşveren ve İşçi Birlikleri	185
3.2.3.2. Öz Kontrol Bağlamında Özel Güvenlik Eğitimi Veren Kurum ve Kuruluşlar	188
SONUÇ	190
KAYNAKÇA	218
ÖZGEÇMİŞ	238

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo-1:Demokratik Kontrolün Konusu Olan Güvenlik Sektörü Bileşenleri	108
Tablo-2:Güvenlik Alanında Yaşanan Değişimler ve Demokratik Kontrole Yansımaları	110
Tablo-3:Özel Güvenlik Hizmetlerinin Demokratik Kontrolünün Sağlanmasına Katkı Sağlayan Aktörler ve Barındırdıkları Kısıtlar ile Fırsatlar	114
Tablo-4:Özel Güvenliğin Düzenlenmesine İlişkin Montrö Dokümanı'nın Önerdiği Örnek Uygulamalar	120
Tablo-5:Şeffaflık İlkesinin Sağlanabilmesi Amacıyla Montrö Dokümanı'nın Önerdiği Örnek Uygulamalar	122
Tablo-6:Özel Güvenlik Alanınının 2495 SK ile 5188 SK Kapsamında Genel Değerlendirmesi	156

KISALTMALAR LİSTESİ

2495 SK: 2495 Sayılı Bazı Kurum ve Kuruluşların Korunması ve Güvenliklerinin Sağlanması Hakkında Kanun

3832 SK: Bazı Kurum ve Kuruluşların Korunması ve Güvenliklerinin Sağlanması Hakkında Kanunun Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun

5188 SK: 5188 Sayılı Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun

5188 SKY: 5188 Sayılı Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanunun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik

5590 SK: 5590 Sayılı “Ticaret ve Sanayi Odaları”, “Ticaret Odaları”, “Sanayi Odaları”, “Deniz Ticaret Odaları”, “Ticaret Borsaları” ve “Türkiye Ticaret, Sanayi, Deniz Ticaret Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği” Kanunu

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AoA: The Articles of Association

BAĞIMSIZ GÜVENLİK-SEN: Bağımsız Güvenlik ve Savunma İşçileri Sendikası

BİLGESAM: Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi

BK: Borçlar Kanunu

Bkz.: Bakınız

CK: Ceza Kanunu

CMK: Ceza Muhakemesi Kanunu

DİA: Devletin İdeolojik Aygıtları

GESİDER: Güvenlik Endüstrisi Sanayicileri ve İşadamları Derneği

GÜSOD: Güvenlik Servisleri Organizasyon Birliği Derneği

GÜVEN-İŞ: Savunma ve Güvenlik İşçileri Sendikası

GÜVENLİK-İŞ: Güvenlik ve Savunma İşçileri Sendikası

GÜVENLİK-SEN: Özel Güvenlik ve Koruma İşçileri Sendikası

HÜR ÖZGÜV-SEN: Hür Özel Güvenlik ve Savunma İşçileri Sendikası

ICoC: International Code of Conduct

ICoCA: International Code of Conduct Association

ICRC: International Committee of Red Cross

KAYSEM: Kamu Yönetimi Sempozyumu

md.: Madde

MGK: Milli Güvenlik Konseyi

MİT: Milli İstihbarat Teşkilatı

MK: Medeni Kanun

OECD: The Organisation for Economic Co-operation and Development

ORSAM: Ortadoğu Araştırmaları Merkezi

Ö.G.T.M.: Özel Güvenlik Teşkilatı Mensupları Derneği

ÖGF: Özel Güvenlik Federasyonu

ÖZEL GÜVENLİK-İŞ: Özel Güvenlik ve Savunma İşçileri Sendikası

ÖZ-İŞ: Öz Savunma ve Güvenlik İşçileri Sendikası

ÖZTÜM GÜÇLÜ: Güvenlik ve Savunma İşçileri Sendikası

SETAV: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı

T.Ö.G.F.: Tüm Özel Güvenlik Dernekleri Federasyonu

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TESEV: Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı

TOBB: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği

TÜRKHARB-İŞ: Türk Harb Sanayii, Savunma ve Güvenlik Çalışanları Sendikası

Vb.: Ve benzeri

Vd.: Ve diğerleri

YÖK: Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı

TEŞEKKÜR

Tez çalışmamın her aşamasında; ilgi ve desteğini esirgemeyen, engin bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım, yönlendirme ve bilgilendirmeleriyle çalışmamı bilimsel temeller ışığında şekillendiren sayın hocam Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Barbak'a sonsuz saygı ve teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca, tez savunma jürisinde bulunan ve tez çalışmamın son halini almasında büyük katkıları olan sayın hocalarım Doç. Dr. Dilek Memişoğlu ve Doç. Dr. İbrahim Arap'a şükranlarımı sunarım.

Tüm eğitim hayatım boyunca güler yüzünü ve desteklerini benden esirgemeyen, sabırla ve ilgiyle her zaman yanımda olup bilgi, birikim, tecrübe ve tavsiyeleriyle her daim yol gösteren bütün hocalarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Eğitim hayatıma başladığım ilk günden beri beni, maddi ve manevi her boyutta destekleyen kıymetli ailemin fertleri; babam Mustafa Ali Karaduman, annem Fatma Karaduman ve kız kardeşim Eda Nur Karaduman'a sonsuz şükranlarımı sunarım.

Ve tabi ki, bu süreçte sonsuz sevgi, öz veri ve şefkatiyle bana güç katan, çalışmanın gereği yorgun düştüğüm her an beni ayağa kaldırmak için her türlü fedakârlık ile yanımda olan ve sabırla beni dinleyen, en kıymetli varlığım eşim Gamze Karaduman'a sonsuz saygı, sevgi ve minnetimi sunarım. Ayrıca, çalışmanın son evrelerinde rahatsızlanan ve rahmetli olan dedemiz Mustafa Tekin Bora'ya, Allah'tan rahmet dilerim. Ruhu şad olsun.

İbrahim Can KARADUMAN

İZMİR - 2019

GİRİŞ

20. yüzyılın sonu ile birlikte, geleneksel modern devlet anlayışında ciddi değişimler yaşanmaya başlamıştır. Modern devletin varoluşsal işlevi olan güvenlik işlevi de, gerçekleşen bu değişim ve dönüşümden etkilenmektedir. Temelleri 16. yüzyılda atılan modern devletin güvenlik bağlamında ele alınması, bu devlet tipine ilişkin güvenlik anlayışının incelenmesini gerektirmektedir. Bu bakımdan güvenlik, modern devletin hem varoluş sebebi hem de temel işlevi olarak ele alınabilir.

Modern devletin sahip olduğu güvenlik anlayışı, Toplumsal Sözleşme Kuramları ve Weberyen Kuram üzerinden açıklanabilir. Nitekim Toplumsal Sözleşme Kuramları'na göre modern devletin varlık nedeni, bireylerin güvenliğinin sağlanmasıdır (Hobbes, 2017: 133-197-219-226-249; Locke, 2016: 100-118-159-182; 2017: 34; Rousseau, 2017: 14-32; 2015: 28). Öte yandan Weberyen Kuram'a göre modern devlet, meşru şiddet kullanabilme tekelini elinde bulunduran insan topluluğu olarak tanımlanmaktadır (Weber, 1946: 77-78-82-83; 1995: 94). Birlikte düşünüldüğünde modern devletin güvenlik anlayışı, devletin kendisine odaklanmaktadır. Modern devlet tarafından güvenliğin sağlanması amacıyla şiddet kullanılması, hem meşru hem de devlet tekelindedir. Modern devletin kendine has araçlarından olan, fiziksel güç (şiddet) kullanımını üzerindeki tekeli (Kössler, 2003: 18-20; Wimmer, 2003:1; Poggi, 2016: 19-20; Goldstein, 2010: 491; Giddens, 2008: 31; Pierson, 2004: 5), meşruiyetini toplumsal sözleşmeden almaktadır. Nitekim Toplumsal Sözleşme Kuramları'na göre bireyler; doğra durumunda sahip oldukları, kendilerini savunma ve güvenliklerini sağlama hak ve özgürlüklerini sözleşme sonucunda oluşturulan devlete bırakmaktadır (Hobbes, 2017: 136-147; Locke, 2016: 145; Rousseau, 2017: 31). Bu yolla kurulan devlet, bireylerin güvenliklerini tehdit eden unsurlara karşı bireyleri korumaktadır (Goldstein, 2010: 491). Sonuç olarak, modern devletin ayırt edici özelliklerinden biri olan şiddet araçları üzerindeki tekel ve kontrol ile birlikte devlet; bireyleri, hem modern devletin sınırları dışından gelebilecek saldırılara hem de toplum içerisinde birbirlerine karşı korumaktadır (Poggi, 2016: 11). Dolayısıyla güvenliğin sağlanması ve bu amaçla şiddet kullanılması, modern devletin hem yetki alanında hem de sorumluluğundadır.

Toplumsal Sözleşme Kuramları ve Weberyen Kuram çerçevesinde modern devlet ile güvenlik arasındaki varoluşsal ilişkiyi bu şekilde özetlemek mümkünken;

Marksist Kuram'ın modern (burjuva/kapitalist/çağdaş) devlet eleştirisini de, güvenlik üzerinden incelemek mümkündür. Marksist düşünce göre modern devletin en temel amacı, özel mülkiyet ve özel çıkarların korunmasıdır (Marx, 2016: 63-74-84-92-96-97-162; Marx ve Engels, 2015: 57). Bu bakımdan modern devlet, toplumsal sözleşmecilerden Hobbes'un iddia ettiği gibi doğa durumunda var olan ve güvensiz ortamın sebebi olarak gösterilen "herkesin herkese karşı savaşını" ortadan kaldırmamakta ve hatta bu durumu, kendisi üretmektedir (Marx, 2016: 63-64; 1978: 35). Marksizm'e göre önlenemez ve uzlaştırılmaz olan sınıf mücadelelerinin bir ürünü olan modern devlet, burjuva sınıfının örgütü olarak görülmektedir (Engels, 2017: 198-199-201-203; Marx, 2016: 16-17; Marx ve Engels, 2015: 110). Dolayısıyla modern devletin bir burjuva devleti olduğunu ileri süren Marksist yazın, devletin yürütme organının da bu sınıfının ortak işlerini yöneten bir komiteden başka bir şey olmadığını ifade etmektedirler (Marx ve Engels, 2016: 119; Harvey, 1976: 83). Bu bakımdan Klasik Marksistler modern devleti, açıkça bir sınıfsal hâkimiyet aracı olarak kabul etmektedirler (Jessop, 2016: 44). Sonuç olarak Marksist Kuram, modern devleti kapitalist devlet olarak ele almaktadır. Bu açıdan Marksizm modern devletin, toplumun genelinin güvenliğini sağladığı savına karşı çıkmaktadır.

Modern devlete ilişkin güvenlik anlayışını; Toplumsal Sözleşme Kuramları, Weberyen Kuram ve Marksist Kuram üzerinden bu şekilde ortaya koymak mümkünken, bu ilişkinin özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısı ile birlikte değişime uğradığı ifade edilebilir. Bu kapsamda, özellikle 1980'li yıllardan itibaren modern devletin geleneksel güvenlik anlayışında bir değişim yaşandığından ve güvenlik ile modern devlet ilişkisinin sorgulanmaya başladığından bahsedilebilir. Bu değişimin güvenliğin kapsamının genişletilmesini, güvenlik konusunda modern devletin yanında birey, bütün insanlık gibi analiz birimlerinin de düşünülmesini, devlet yanında farklı aktörlerin, askeri yöntem, teknik ve araçların yanında askeri olmayan yöntem, teknik ve araçların güvenlik ile ilişkilendirilmesini içerdiği ifade edilebilir. Modern devlet kavramsallaştırması açısından da bir değişimi öngören bu güvenlik anlayışı değişimi, hem modern devletin şiddet kullanımı üzerindeki tekel konumunu hem de meşruiyet durumunu değişime uğratmaktadır.

Bu kapsamda Neo-Marksist düşünün temsilcilerinden olduğu varsayılabilecek olan Foucault¹ ve Neocleous, güvenliğin modern devletin varoluşsal bir bileşeni olduğu savına karşı çıkmaktadır. Öncelikle Foucault, güvenliği ortaya koyduğu yönetimsellik kavramının bir mekanizması olarak sunmaktadır. Bu bakımdan güvenlik, modern devletin devamlılığını sağlamak için nüfusun tamamı üzerinde uygulanan bir strateji ve mekanizmadır (Foucault, 2016: 282-283). Foucault'a göre, bir güvensizlik kaynağının güvenlik mekanizmaları tarafından tamamen ortadan kaldırılması, istenen bir durum değildir (Foucault, 2013: 7-8). Aslında güvenlik mekanizmaları, riskten ve güvensiz ortamdan beslenmektedir (Foucault, 2013: 21). Modern devlet kavramsallaştırmasındaki bireylerin tümünün güvenliğinin sağlanması yerine, belirli bir kısmının yok olmasına onay veren güvenlik mekanizmaları (Foucault, 2013: 34-36), modern devletin temel dayanaklarından olan meşruluk ve yasallık ilkelerini sorgulamayı gerektirmektedir. Diğer yandan Neocleous'a göre güvensizlik, güvenliğin karşısında yer alan bir kavram olmaktan daha çok, güvenlik mekanizmalarının pazarlanmasına imkân tanıyan bir araç haline gelmiş bulunmaktadır (Neocleous, 2014: 127). Sürekli olarak korkudan ve tehlikeden bahsedildiğini belirten Neocleous, bunun topyekûn güvenlik ve kalıcı olağanüstü hal projesi olarak adlandırılabilirliğini ifade etmektedir (Neocleous, 2014: 167). Ayrıca Neocleous'a göre manipüle edilebilir olan güvensizlik ve korku duygusu, egemenlik kurma mücadelesindeki en önemli araç haline gelmiş bulunmaktadır (Neocleous, 2014: 170-172). Neocleous'a göre yeni durumda hâkim ideoloji tarafından her konu güvenliğin kapsamına alınabilmekte ve ulusal güvenlik devleti bu yanıyla aslında, ulusal güvensizlik devleti olarak adlandırılabilir (Neocleous, 2014: 169).

¹ Foucault'a ilişkin bu sınıflandırma üzerine çeşitli tartışmalar bulunmaktadır. Nitekim literatürde Foucault'un erken dönem kariyerinde Marksist düşünceden etkilendiği, ancak 1950'li yıllardan itibaren Marksist düşünceden ayrılmaya başladığı ve özellikle Marksist referansları eserlerinden ayıklamaya çalıştığı görüşü yer almaktadır. Foucault'un Neo-Marksist düşünürlerden biri olmadığını iddia eden çalışmalardan biri için bkz. (Best, 2005: 87-88-200). Foucault'u Neo-Marksist sınıflamasında ele alan başka çalışma için bkz. (McCarthy, 1990: 437). Diğer yandan, Foucault ile 03.04.1978 tarihinde yapılan mülakatta düşünür, kendisinin özellikle Marx'ın Kapital eserinin ikinci cildi ile ilgilendiğini, ancak eserlerinde Marx'a gizli atıflar yapmayı daha uygun bulduğunu belirtmektedir. Foucault anılan dönemde Marx'a doğrudan atıfta bulunmamasını, Fransa'daki entelektüel ve politik ortama bağlamaktadır. Foucault'a göre anılan dönemde Marx'a doğrudan atıf yapmak, sol kesim içerisinde yer alma konusunda bir mensubiyet göstergesine dönüşmüş ve bu sebeple kendisi tarafından tercih edilmemiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. <https://rauli.cbs.dk/index.php/foucault-studies/article/view/3894/4239>; 24.02.2019.

Nitekim Neocleous'a göre güvensizlik, modern burjuva toplumunun kaçınılmaz bir özelliğidir (Neocleous, 2012: 132; 2013: 123; 2014: 222).

Öte yandan Risk Toplumu düşüncesini ortaya koyan Beck, modernleşmenin geldiği noktada insanlar ve diğer canlıların yaşamına yönelik geri döndürülemez tehditlere sebep olan risklerin yer aldığını iddia etmektedir. Beck, bu risklerin ve barındırdığı tehlikelerin sınıfa özgü olmadığını, etkilerinin modern devletin sınırları ile sınırlı kalmadığını ve küresel nitelikte olduğunu belirtmektedir (Beck, 2014: 14-50). İnsanlığın küresel nitelikte bir risk toplumu içerisinde yaşamakta olduğunu ifade eden Beck ayrıca, güvenliği tehdit eden bu riskler üzerinden oluşan bir piyasa ve bu piyasanın da kazananları olduğunu belirtmektedir (Beck, 2014: 28-265-274; Çuhacı, 2007: 137). Beck'e göre, riskler üzerinden gerçekleştirilen ve kendi kendini bitmez tükenmez bir ihtiyaç anlayışı içerisinde yeniden üreten bir ekonomik sömürüye dönüşen bu durum, güvenliği olumsuz etkilemektedir (Beck, 2014: 28-265-274). Ayrıca Beck, risklerin sanayi tarafından meta üretiminin yeni referans noktası olarak belirlendiğini ve ticari amaçlı kâr elde etme amacıyla manipüle edilebilir olduklarını savunmaktadır (Beck, 2014: 82-84-318). Diğer yandan Beck'in düşüncelerinde olduğu gibi Giddens içinde risk toplumu, modernliğin geldiği noktayı açıklamak için teorik bir çerçeve oluşturmaktadır. Giddens'a göre radikalleşen modernlik çağında, güven ve risk ortamları farklılaşmıştır (Giddens, 2016: 108-109). Giddens, insanlığın içinde yaşadığı dönemin çok fazla tehlike ve gerginlik barındırdığını ifade etmektedir (Giddens, 2016: 17). Güvenliği belirli tehlikelerin önlendiği ya da en aza indirildiği bir durum olarak tanımlamanın mümkün olduğunu belirten Giddens, bu haliyle risk ve güvenin iç içe geçmiş durumda olduğunu ifade etmektedir. Nitekim Giddens'a göre güvenlik artık, kabul edilebilir bir risk dengesi üzerinde var olmaktadır (Giddens, 2016: 41-108). Güvenliğe ilişkin ontolojik güvenlik kavramını ortaya koyan Giddens bu kavramı, kişilerin kendi varlıklarının devamına ve çevredeki toplumsal ve nesnel eylem ortamlarının sabitliğine duydukları itimat duygusu olarak tanımlamaktadır (Giddens, 2016: 93-94). Radikalleşen modernlik içerisindeki risklerin, ontolojik güvenlik hissini olumsuz etkilediğini ileri süren Giddens, bu durumun insanların şeylere ve kişilere karşı besledikleri emin olma, itimat etme, güvenme hislerini azalttığını ifade etmektedir (Giddens, 2016: 95). Giddens gelinen noktada insanlarda, sürekli bir varoluşsal kaygı oluştuğunu ve bu

durumu aslında güvensizlik kavramı ile açıklamanın çok doğru olmadığını, bunun yerine ontolojik güven hissinin antitezi olarak varoluşsal endişe ya da korku kavramlarının kullanılmasının daha doğru olduğunu ifade etmektedir (Giddens, 2016: 98-100).

20. yüzyılın ikinci yarısında ortaya konulan güvenliğe dair sorgulamaları bu şekilde ele almak mümkünken, geleneksel anlamdaki modern devlet-güvenlik ilişkisinin değişimine kaynaklık eden, farklı kuramsal çalışmalar da bulunmaktadır. Geleneksel güvenlik anlayışındaki, güvenliğin temel nesnesinin ve öznesinin modern devlet olduğu ve geleneksel güvenlik çalışmalarında devletin sahip olduğu askeri gücün kullanımının, kontrolünün ve kullanma tehdidinin incelenmesi yönündeki savlara, 1990'lı yıllar ile birlikte karşı çıkılmaya başlanmıştır. Bu bakımdan Eleştirel Güvenlik Yaklaşımları kapsamında yapılan çalışmalar, geleneksel güvenlik çalışmalarındaki güvenliğin ele alınış biçimini sorgulamaktadır (Buzan vd. 1998: 2; Kolasi, 2014: 122-123-125-129). Geleneksel güvenlik anlayışındaki güvenliği temelden devlete bağlayan tutum, bireylerin güvenlik durumlarını da bir devletin ya da başka bir devletin vatandaşı olmaları ve hatta herhangi bir devletin vatandaşı olmamaları üzerinden değerlendiren bir yapıya sahip olması sebebiyle, Eleştirel Güvenlik Yaklaşımları tarafından eleştirilmektedir (Krause ve Williams, 1997: 43). Bu kapsamda eleştirel güvenlik çalışmaları; güvenliğe ilişkin pozitivist, nesnellik savunusu içerisinde olan, evrenselliği ve kesinliği vurgulayan, devlet merkezli bir anlayışa sahip olan geleneksel güvenlik anlayışına bir karşı çıkış olarak değerlendirilebilir (Booth, 2012: 49; Baylis, 2008: 79). Aslında eleştirel güvenlik çalışmaları belirli bir teorik çerçeve sunmaktan çok, güvenlik alan yazını içerisinde ortaya çıkan yeni bir yönelimi işaret etmektedir (Krause ve Williams, 1997: x-xi). Buna göre, güvenlik alanındaki referans nesnesinin sadece devlet olmadığı ve yeni referans nesnelerinin de (özellikle birey) analize eklenmesi gerektiği iddia edilmektedir. Bunun yanında güvenliğe ilişkin tehdit algısının geleneksel anlamdaki askeri tehdidin ötesine taşınarak; çevre, sağlık, ekonomi benzeri alanlardan kaynaklanan yeni tehdit türlerini de içerecek şekilde genişletilmesi gerektiği ileri sürülmektedir (Baysal ve Lülecı, 2015: 69). Dolayısıyla Eleştirel Güvenlik Yaklaşımları'na göre güvenlik; çoklu özneler (bireyden bütün insanlığa kadar), çoklu tehdit tipleri (askeri, çevresel, siyasal, ekonomik benzeri) ve çoklu analiz

düzeylerinde (devlet düzeyi ve devlet düzeyinin hem altı hem de üstü seviyeler) bütünsel ve derinlemesine incelenmesi gereken bir olgudur (Booth, 2012: 20-21-49; Kolasi, 2014: 134).

Diğer yandan, özellikle 21. yüzyıl ile birlikte genel eğilim olarak modern devletin sunmakla yükümlü olduğu hizmetlerin, özel sektöre devredilmesi sıkça karşılaşılan bir durum haline gelmiştir. Devletin sorumluluğunda olan kamusal görevlerin, özel kuruluşlara gördürülmesi bağlamında ortaya çıkan özelleştirme kapsamında (Markusen, 2003: 473), güvenlik hizmetlerine ilişkin çeşitli faaliyetlerin de gün geçtikçe özel sektöre devredildiği görülmektedir (Singer, 2009: 21-118; Yalçınkaya, 2006: 248). Sonuç olarak, modern devletin temel sorumluluklarından ve en temel varoluşsal işlevlerinden biri olan güvenliğin sağlanmasına yönelik hizmetlerin de, özelleştirmenin konusu haline geldiği söylenebilir (Mandel, 2001: 133; Singer, 2009: 118).

Güvenliğin özelleştirilmesi konusundaki en temel kuramsal soru, fiziksel güç kullanımı üzerinde kimin meşru otorite olduğu ya da olması gerektiği üzerinedir (Mandel, 2001: 133). Nitekim modern devletin ideal formu göz önüne alındığında devlet; vatandaşlarının hem içeride hem de dışarıda güvenliğini sağlayan meşru tekel konumundadır. Ancak 21. yüzyıl ile birlikte modern devlet, güç kullanımı üzerindeki tekel konumunu kaybetmektedir (Wulf, 2011: 137-147; Machairas, 2014: 58; Singer, 2009: 23-24). Dolayısıyla, güvenlik alanında gerçekleştirilen özelleştirme ve buna bağlı olarak gelişen özel güvenlik piyasası, Weberyan Kuram'da ortaya konan modern devletin, meşru şiddet kullanabilme tekeli olma özelliğini aşındırmaktadır (Mandel, 2001: 132; Wulf, 2011: 138-146; Machairas, 2014: 53; Zabcı, 2004: 24; Singer, 2009: 39).

Geleneksel olarak modern devletin, güvenlik alanındaki tek meşru aktör olma kabulü ve bireylerin kendi iradeleri ile kurduğu devletin güvenlik alanındaki tekel konumunu kabul ettiği düşüncesi, güvenliğin özelleştirilmesi ile birlikte değişime uğramaktadır. Yeni durumda güvenlik; kamusal güvenlik kurumları, özel güvenlik şirketleri, yerel topluluklar, sivil toplum ve karma oluşumlar gibi çeşitli kamu ve özel kesim aktörleri tarafından sağlanabilir hale gelmektedir (Caparini, 2006: 264-265; Machairas, 2014: 53). Bu çerçevede modern devlet, güvenliğin sağlanmasında halen önemli bir aktör olarak kabul edilse de, tek aktör olma özelliğini kaybetmiş

bulunmaktadır. Hatta bazı durumlarda, devletin güvenliğin sağlanmasında en önemli aktör olup olmadığı bile tartışılabilir duruma gelmiştir (Caparini, 2006: 265-269).

Modern devlet ile güvenlik arasındaki varoluşsal ilişkinin, 1980'li yıllardan bu yana yaşadığı değişimi genel hatlarıyla bu şekilde değerlendirmek mümkünken, güvenlik alanında hizmet sunan aktörlerin ve faaliyetlerinin (demokratik) kontrolünde de bir değişim yaşandığı gözlemlenmektedir. Geleneksel güvenlik anlayışına göre güvenliğin sağlanmasından sorumlu olan temel birim orduyken, bu birimin kontrolü de sivil otorite tarafından gerçekleştirilmektedir. Ordu üzerinde sivil otorite tarafından kamusal mekanizmalar yoluyla gerçekleştirilen bu (sivil) kontrolün yapısı da, 20. yüzyılın sonu ile birlikte bir değişim geçirmektedir. İlk olarak kontrol öznesi (kontrol eden kesim), devlet dışındaki tarafları da içerecek şekilde genişlemiştir. Dolayısıyla kamusal kontrol mekanizmaları dışında da oluşan kontrol mekanizmalarının varlığından bahsetmek mümkün hale gelmiştir. Diğer yandan, özellikle güvenliğin özelleştirilmesi sonucu güvenlik hizmeti sunan aktörlerin çeşitlenmesi, kontrol konusunun (kontrol edilen kesim) da devlet dışındaki tarafları (özel güvenlik şirketleri vb.) içerecek şekilde genişlemesini beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla güvenlik hizmeti sunan aktörlere ilişkin kontrol, hem kontrol öznesi hem de kontrol konusu açısından bir değişime uğramıştır.

Bu kapsamda demokratik kontrolün kavramsal yapısını ortaya koyabilmek amacıyla, 1950'li yıllardan itibaren kuramsallaştırılan sivil kontrol kavramı incelenebilir. Nitekim sivil kontrol ve demokratik kontrol kavramları arasındaki farklılaşmanın ortaya koyulması, işlevsel bir demokratik kontrol tanımı yapılabilmesini mümkün hale getirmektedir (Barbak, 2015a: 869-874; Born vd., 2002: 4). Sivil kesim ve ordu arasındaki ilişkilerde, sivil kanadın baskın olduğu bir durumu ifade eden sivil kontrol, silahlı kuvvetlerin sivil kesime karşı sorumlu olması ile ilgili bir kavramdır. 1950'li yıllardan itibaren oluşmaya başlayan sivil kontrol literatürü, çeşitli teknik ve yöntemler ile silahlı kuvvetlerin sivil otorite adına sınırlandırılması ve sivillerin, silahlı kuvvetlerin eylemlerinde belirleyici güç olması üzerine gelişmiştir (Barbak, 2015a: 869).

Sivil kontrol literatüründe, sivillerin askeri kanat üzerinde kontrolü nasıl sağlayabileceği üzerine geliştirilmiş çeşitli yaklaşımlar bulunmaktadır. Bu kapsamda sivil kontrolün kavramsal yapısını ortaya koymak amacıyla kavramı; silahlı

kuvvetlerin profesyonel bir yapıya büründürülmesi ile apolitik hale getirilmesi kapsamında ele alan Samuel P. Huntington'un (Huntington, 1956; 2006), toplum ile silahlı kuvvetlerin bütünleşmesi kapsamında ele alan Morris Janowitz'in (Janowitz, 1960), bir derece ve denge meselesi olması kapsamında ele alan Claude E. Welch'in (Welch, 1976), taraflar arasında işbirliğine dayanan bir ilişki kurulması kapsamında ele alan Rebecca L. Schiff'in (Schiff, 1995) ve asil ile vekil arasındaki ilişkinin geçerli olması kapsamında ele alan Peter D. Feaver'ın (Feaver, 1996; 2003) düşünceleri incelenebilir.

Özellikle 1990'lı yılların sonunda ve 2000'li yılların başında sivil kontrol kuramsallaştırmasına ilişkin çalışmalarda bulunan Feaver ile birlikte, işletme alanında yer alan vekâlet yaklaşımının (asil-vekil) sivil kontrol alanına taşındığı görülmektedir (Feaver, 2003: 2; Coletta, 2008: 505). Bu anlayışa göre; sivil-asker ilişkilerinde sivil kesim asil (üst/işveren) tarafını temsil ederken, silahlı kuvvetler vekil (ast/çalışan) tarafını temsil etmektedir (Feaver, 2003: 55-71). İşletme alanındaki asil-vekil ilişkisine benzer bir sivil-asker ilişkisi öngören bu yaklaşım, iki taraf arasındaki ilişkiyi piyasadaki sözleşme yöntemine dayalı ilişkiler gibi ele alıp açıklamaktadır. Ayrıca Feaver'ın ön gördüğü kontrol mekanizmaları, kontrol öznesini de devlet dışına genişletmektedir. Bu bakımdan Feaver'ın ortaya koyduğu kontrol yöntemi, hem devlet içerisindeki kamusal kontrol mekanizmalarını hem de devlet dışında oluşan kontrol mekanizmalarını içermektedir. Feaver'ın kamusal kontrol mekanizmalarına ek olarak sunduğu kontrol mekanizmaları; medya, sivil toplum örgütleri ve düşünce kuruluşları gibi devlet aygıtının dışında kalan kesimler tarafından gerçekleştirilmesi öngörülen bir kontrolü işaret etmektedir (Feaver, 2003: 80-83-86-159-198-301).

Bu bakımdan 20. yüzyılın sonu itibarıyla, sivil kontrole ilişkin de bir dönüşümün yaşandığı ifade edilebilir. Bu dönüşüm, hem kontrolde kullanılan tekniklerin piyasada kullanılan teknikleri de içermeye başlaması hem de kontrolün devlet dışındaki kesimlerle (sivil toplum ve piyasa) birlikte sağlanması boyutlarında gözlemlenebilmektedir. Kontrole ilişkin yaşanan bu değişim ve dönüşüm kapsamında, kontrolün tamamının devlet dışında yer alan aktörlere devredildiği sonucunu çıkarmak mümkün değildir. Bu bakımdan kontrolde yaşanan anlayış

değişikliğinin, kamusal ve özel kesimlerin kendilerine has yöntemleri ile kontrolü paylaşması bağlamında ortaya çıktığı ileri sürülebilir (Barbak, 2015a: 899).

Diğer yandan, her ne kadar demokratik kontrol ile sivil kontrol kavramları literatürde genelde birbirinin yerine kullanılsa da, bu kullanımın doğru olmadığı ifade edilebilir (Cottey vd., 2002: 35). Nitekim sivil kontrol çalışmalarının genelinde, sivil kesimde yer alan aktörlerden sadece yürütmeye odaklanıldığını söylemek mümkündür. Ancak iyi işleyen demokrasilerde yürütme dışındaki yasama, medya ve sivil toplum gibi tarafların da kontrole katkı sunma potansiyeli bulunmaktadır. Bu bakımdan demokratik kontrol, genelde yürütmeye odaklanılan bir kontrol çeşidi olan sivil kontrolden ayrılmakta ve farklı tarafların da kontrol öznesi içerisinde sayılabildiği bir kontrol çeşidini işaret etmektedir (Cottey vd., 2002: 35-39-41). Dolayısıyla demokratik kontrolü, sivil kontrole eşitlemek mümkün değildir (Saxer, 2004: 384; Born vd., 2002: 3). Başka bir deyişle, sivil kontrolü gerçekleştiren sivil kesimin demokratik olmayan yöntemlerle seçilmiş olması gibi durumlarda, demokratik kontrolün varlığından bahsetmek mümkün değildir (Danopoulos ve Skandalis, 2011: 400). Bu çerçevede sivil kontrol yazınının genelde salt sivil üstünlüğüne vurgu yaptığını, ancak demokratik kontrol yazınının genelde demokratik yöntemlerle seçilmiş sivil kesimlerin ve demokrasinin üstünlüğüne vurgu yaptığını ifade etmek mümkündür (Pick vd., 1997: 78). Dolayısıyla, her sivil kontrolün demokratik olmayabileceği, ancak her demokratik kontrolün sivil üstünlüğüne dayandığı savunulabilir. Örneğin, Hitler'in Almanya'sı ve Stalin'in Rusya'sında çok güçlü bir sivil kontrol mekanizmasının olduğundan, ancak demokratik toplumlarda arzulanan kontrol mekanizmalarının var olmadığından bahsetmek mümkündür (Born, 2002: 3; Danopoulos ve Skandalis, 2011: 400).

Silahlı kuvvetlerin demokratik kontrolünün hangi kesimler tarafından ve nasıl sağlanması gerektiği konusunda önde gelen modeller olmasına rağmen, her bir ülke kendi kültürel, tarihsel ve toplumsal birikimine göre geçerli olan bir yöntemle sahip olabilmektedir (Born vd., 2002: 1; Born, 2002: 1). Bunun yanında demokratik kontrol kavramı; sadece parlamento, hükümet ve silahlı kuvvetler aktörleri üzerine çalışılarak dar kapsamda ele alınabileceği gibi bu aktörlere, toplumsal kurumlarında eklenmesi sonucu geniş kapsamda da irdelenebilir. Ayrıca kontrolün boyutu da farklı şekillerde olabilmektedir (Born vd., 2002: 2). Ancak genel anlamda, kontrol boyutu

üçe ayrılarak incelenebilir. Bu kapsamda kontrolün ilk boyutu olan dikey kontrol, parlamento ve yürütmenin silahlı kuvvetleri denetlemesi bağlamında, yukarıdan aşağıya doğru (hiyerarşik) gerçekleştirilen bir kontroldür. Diğer yandan, silahlı kuvvetler ile arasında herhangi bir hiyerarşik ilişki bulunmayan medya, sivil toplum örgütleri, araştırma merkezleri gibi tarafların silahlı kuvvetleri denetlemesi bağlamında yapılan yatay kontrol, kontrolün ikinci boyutudur. Demokratik kontrolün son boyutu olan öz kontrol ise, silahlı kuvvetler çalışanlarının demokratik ve toplumsal değerleri içselleştirerek, kendi kendilerini denetlemesi yoluyla gerçekleşmektedir (Born vd., 2002: 2-3-10-11; Pantev, 2005: 21).

Bir ülkede demokratik kontrole katkı sunması beklenen çeşitli aktörleri ve öngörülen kontrol mekanizmalarını bu şekilde özetlemek mümkünken, 21. yüzyıla gelindiğinde demokratik kontrol konusunun da, diğer bir deyişle kontrolü sağlanması gereken aktörlerin de, çeşitlendiğinden bahsetmek mümkündür (Schreier ve Caparini, 2005: 3). Güvenlik alanında yaşanan değişimler, demokratik kontrolü de daha geniş bir kapsamda ele almayı gerektirmektedir. Öncelikle, iç güvenlik ile dış güvenlik konuları arasındaki ayrımın bulanıklaşması buna sebep olarak gösterilebilir. Ayrıca 21. yüzyılın başından itibaren, ortaya çıkan yeni güvenlik tehditlerine karşı ordunun tek başına cevap vermekte yetersiz kalması da bir diğer neden olarak sayılabilir. Yeni durumda, oluşan güvenlik tehditlerine ilişkin ordunun yanında polis, sınır muhafızları, istihbarat kurumu ve özel güvenlik şirketleri gibi çeşitli özel güvenlik sektörü bileşenlerinin de aktif bir şekilde faaliyette bulunması gerekmektedir. Dolayısıyla gelinen noktada demokratik kontrol literatüründe, tek başına silahlı kuvvetlerin demokratik kontrolünden ziyade, oluşan güvenlik sektörünün demokratik kontrolünden bahsedilmektedir. Oluşan güvenlik sektörünü, devletin ve vatandaşların güvenliğini sağlamak amacıyla meşru güç kullanabilme hakkına sahip bütün aktörlerin bir araya geldiği bir yapı olarak tanımlamak mümkündür. Güvenlik sektörü içerisinde yer alan kurumlar ise ordu, polis, istihbarat kurumları, sınır muhafızları, paramiliter birimler ve özel güvenlik aktörleri olarak sıralanabilir (Born, 2002: 3; Schreier ve Caparini, 2005: 2-3).

Bu bakımdan, özel güvenlik sektörü içerisinde yer alan özel güvenlik aktörlerince sunulan özel güvenlik hizmetlerinin, insan haklarını etkileyebilecek potansiyele sahip olması, onu sunan şirketlerin ve faaliyetlerinin de demokratik

kontrolünün sağlanmasını gerekli kılmaktadır (MacLeod, 2017: 9; Friesendorf vd., 2017: 41). Güvenlik sektörünün bileşeni olan özel güvenlik şirketlerinin gerçekleştirdikleri faaliyetlerin ve sundukları hizmetlerin; bir ülkedeki demokratik düzen ile insan hakları konularına doğrudan etkisinin olabileceği göz önüne alındığında, ilgili şirketlerin etkili düzenlemelere tabi olması ve hesap sorulabilir olmaları gerekmektedir (Klopfer ve Van Amstel, 2017: 6; Van Amstel, 2017: 16).

Ancak güvenlik alanında yaşanan özelleştirme sonucu ortaya çıkan, güvenlik sektörünün özel güvenlik bileşeninin demokratik kontrolünün sağlanması oldukça güçtür. Nitekim kamu tarafından sunulan güvenlik hizmetlerinin demokratik kontrolüne dair ilkelerin, piyasa kurallarına bağlı ve ticari sözleşme üzerinden hizmet veren özel güvenlik şirketleri ile faaliyetlerine birebir uygulanabilmesi çok mümkün görünmemektedir. Bu durum ise, özel güvenlik hizmetlerine ilişkin bir hesap verebilirlik sorununun olduğunu işaret etmektedir (Markusen, 2003: 471-494-495; Van Amstel, 2017: 17-18; Friesendorf vd., 2017: 41-42). Ayrıca ticari sözleşmeler üzerinden sunulan güvenlik hizmetlerinin, kontrolünün ve izlenmesinin de oldukça güç olduğu ifade edilebilir. Bu bakımdan hesap verebilirlik sorununun yanında, sunulan hizmetlerin şeffaflığının sağlanması konusunda da bir sorun ile karşı karşıya olduğu belirtilebilir (Stanger ve Williams, 2006: 8-11-12-16; Avant ve Sigelman, 2010: 255-265; Friesendorf vd., 2017: 41).

Ticari sözleşmeler üzerinden yürütülen güvenlik faaliyetlerin kontrol edilmesinin ve izlenmesinin oldukça güç olduğu savunulabilir. Böylece güvenlik sektörü içerisinde gerçekleşen güvenlik faaliyetlerine ilişkin bir şeffaflık ve hesap verebilirlik sorunu olduğu ifade edilebilir (Stanger ve Williams, 2006: 8-11-12-16; Avant ve Sigelman, 2010: 255-265; Friesendorf vd., 2017: 41). Bunun yanında özel güvenlik şirketlerinin, devlet dışında kalan yapılara da (uluslararası örgütler, ticari şirketler, gerçek kişiler vb.) hizmet sunabilmesi, demokratik kontrolün uygulanmasını oldukça güçleştirmektedir. Devlet dışında yer alan taraflarla gerçekleştirilen sözleşmeler üzerinden de sunulabilen özel güvenlik hizmetlerinin, kamu yararından çok müşteri memnuniyetini esas alması ise kontrol sorununu belirginleştirmektedir (Barbak, 2015b: 70-71). Özel güvenlik şirketlerinin hizmet sunumuna ilişkin gerçekleştirdikleri sözleşmelerin genelde ticari sır kapsamına girebilmesi ve bu sebeple sunulan hizmete dair bilgilere ulaşmakta zorluk yaşanması

da, şirketlerin ve sundukları hizmetlerin demokratik kontrol ve gözetiminin yeterli seviyede sağlanamamasına neden olmaktadır (Machairas, 2014: 51-52; Yalçınkaya, 2006: 273; Singer, 2009: 11-245). Sonuç olarak, özel güvenlik hizmeti sunan özel güvenlik şirketlerinin hesap verebilirliğinin sağlanması ve gözetiminin gerçekleştirilmesi uygulamada yetersiz kalmaktadır (Van Amstel, 2017: 16).

Öte yandan özel güvenlik hizmetlerinin sunumunda rol alan özel güvenlik endüstrisinin gözetim ve kontrolüne ilişkin uygulamada da, hem ulusal hem de küresel seviyede bir boşluk bulunmaktadır (Schreier ve Caparini, 2005: 3; Klopfer ve Van Amstel, 2017: 6; MacLeod, 2017: 10-11; Buzatu, 2015: 28). Nitekim özel güvenlik alanında faaliyet gösteren şirketlerin kontrolü genelde, düzensiz ve doğaçlama bir şekilde gerçekleştirilmektedir. (Schreier ve Caparini, 2005: 3). Bu kapsamda, kimi devletlerde (özellikle gelişmemiş devletler) özel güvenlik hizmetlerinin düzenlenmemiş olması sebebiyle, demokratik kontrole dair mekanizmaların da olmadığı ileri sürülebilir (Abrahamsen ve Williams, 2006: 15). Diğer yandan, devletlerin önemli bir kısmı özel güvenlik hizmetlerine ilişkin ulusal seviyede hukuki düzenlemelere sahip ise de, bu düzenlemeler içerisinde demokratik kontrole ilişkin mekanizmaların ön görülmemesi durumu ile karşılaşılabilir. Ayrıca mevcut yasal düzenlemeler içerisinde demokratik kontrolün sağlanmasına ilişkin mekanizmalar yer alsa bile, bunların uygulanmasında devletlerin güçlük çektiği ifade edilebilir (Klopfer ve Van Amstel, 2017: 6).

Devletlerin piyasaya devrettikleri güvenlik hizmetlerinin demokratik kontrolüne ilişkin ulusal ve uluslararası seviyedeki boşluğun, küresel seviyedeki kimi özel güvenlik düzenleme girişimleri ile doldurulabileceğini ileri sürmek mümkündür. Bu bakımdan anılan girişimlerin münhasıran demokratik kontrole ilişkin olmamasının yanında; demokratik kontrol ile ilişkili olduğu düşünülen gözetim, denetim, hesap verebilirlik, şeffaflık, hukuka uygunluk, etik ve profesyonel davranış gibi bazı prensipleri içermesi ve taraflarına içerdiği prensipler konusunda tavsiyede bulunarak, örnek uygulama taslakları sunması, demokratik kontrol bağlamında incelenmelerini mümkün hale getirmektedir.

Bunlar içerisinde yer alan ve hedef kitlesi ile tarafları çoğunlukla devletler olan Montrö Dokümanı (2008), özel güvenlik şirketleri üzerinde etkili bir gözetim ve kontrol sisteminin kurulabilmesi yönünde bir örnek uygulama taslağı sunma

iddiasındadır (ICRC, 2008: 31; Van Amstel ve Rodenhauser, 2016: 5-6; Macleod, 2017: 12-13; Percy, 2012: 953; Buzatu, 2015: 24). Devletleri özel güvenlik hizmeti sunan şirketler ile oluşturdukları ilişkilere göre üç kategoriye (sözleşmeci, konuşlanılan, ev sahibi devletler) ayıran Montrö Dokümanı, iki kısımdan oluşmaktadır. Dokümanın ilk kısmında, uluslararası hukuk kapsamında devletlerin (üç devlet grubunun da); özel askeri ve güvenlik şirketlerine ilişkin var olan sorumlulukları hatırlatılmaktadır. Ayrıca, şirketler ile personelinin uyması gereken kurallar ve hukuki statüleri de bu kısımda ele alınmaktadır. Dokümanın ikinci kısmında ise, devletlerin (üç devlet grubunun da) özel güvenlik alanını düzenlerken kullanabileceği örnek uygulamalar açıklanmaktadır. Buradaki temel amacın; özel güvenlik şirketleri üzerinde etkili bir gözetim ve kontrol kurulabilmesine yönelik, devletlere tavsiyelerde bulunmak olduğu ifade edilebilir (Van Amstel ve Rodenhauser, 2016: 5-6; Boddi vd., 2016: 7). Bu bakımdan dokümanın devletlere, özellikle demokratik kontrolün dikey boyutunda oluşturulabilecek mekanizmalar bağlamında, bir örnek uygulama taslağı sunduğu belirtilebilir. Nitekim doküman devletlere, özel güvenlik piyasasının düzenlenmesine ve gözetiminin sağlanmasına yönelik tavsiyelerde bulunmaktadır.

Öte yandan, bir öz düzenleme girişimi olması sebebiyle öz kontrol boyutunda demokratik kontrole katkı sağlama potansiyeline sahip olduğu düşünülen Özel Güvenlik Sağlayıcıları için Uluslararası Davranış İlkeleri Kodeksi (ICoC) (2010) de, küresel seviyedeki bir diğer önemli girişim olarak ele alınabilir. Nitekim özel güvenlik şirketlerinin kendilerinin oluşturulması yönünde çağrıda bulunduğu kodeks (Buzatu, 2015: 27; Avant, 2013: 755-756), Montrö Dokümanı'nda da öngörülmüştür (ICRC, 2008: 42-43). Bu öz düzenleme girişimi ile özel güvenlik şirketleri ve personelinin sundukları hizmetlere dair uluslararası standartların belirlenmesi ve böylece belirlenen standartlara uygun hizmet sunumunun gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir (Buzatu, 2015: 28-29; Friesendorf vd., 2017: 43). Hedef kitlesi devletler olan Montrö Dokümanı girişimine paralel olarak ortaya çıkan ve hedef kitlesi özel güvenlik şirketleri ile çalışanları olan ICoC girişimi (Burdzy, 2018: 6), imzacı taraf şirketlere kodekste belirlenen prensiplere uygun hareket etmeyi ve bu prensiplere aykırı sözleşmeler üzerinden hizmet sunmamayı şart koşmaktadır (ICoC, 2010: 6-7). Ayrıca imzacı şirketlerin hizmet sunumunun kodekse uygunluğunun

incelenmesi ve faaliyetlerine ilişkin denetim, gözetim ve hesap verebilirlik ilkelerinin sağlanması amacıyla 2013 yılında kâr amacı gütmeyen ve bağımsız bir gözetim mekanizmasını içeren bir kuruluş da kurulmuştur (Buzatu, 2015: 6-38; Avant, 2013: 755-756; Van Amstel ve Rodenhauer, 2016: 7; Boddi vd., 2016: 9; Burdzy, 2018: 6).

Sonuç olarak, özel güvenlik hizmetlerinin demokratik kontrolünün çok boyutlu bir kontrol ve gözetim tasarımına dayandığı ifade edilebilir. Bu bakımdan, özel güvenlik şirketleri ile personelinin demokratik kontrolüne ilişkin bu karmaşık yapı, kavramın analitik olarak incelenebilmesine yönelik zorluğu da beraberinde getirmektedir. Bu alanda gerçekleştirilen bir incelemenin, her bir devlet özelinde farklı bir çalışmayı gerektirdiği ve o devlete özgü kontrol durumunu ilgilendirdiğini ifade etmek yanlış olmayacaktır.

Bu doğrultuda, YÖK Tez Merkezi üzerinden gerçekleştirilen tarama sonucunda Türkiye’de, tez başlığında demokratik kontrol kavramı bulunan iki adet doktora tezine rastlanmaktadır.² Bunlardan ilki olan ve 2013 yılında kabul edilen Uluçakar’ın doktora tezinde, ordunun sivil kesim tarafından kontrolüne dair geliştirilen yaklaşımlar geleneksel ve çağdaş olmak üzere ikiye ayrılmakta ve çağdaş yaklaşımlar içerisinde yer verilen Schiff’in ortaya koyduğu kontrol modelinin, Türkiye’deki sivil-asker ilişkilerini açıklamada daha elverişli olduğu varsayılmaktadır. Bu bakımdan anılan tez, demokratik kontrolün konusunu Türkiye özelinde Türk Silahlı Kuvvetleri ile sınırlandırmaktadır. Diğer yandan tezde, ordu dışında özel güvenlik birimlerinin de dâhil olduğu silah taşıyan güvenlik aktörlerinin tümünün, demokratik kontrolün konusu olarak görüldüğü ancak tez kapsamında çalışılmadığı belirtilmektedir (Uluçakar, 2013: 4-104-398). Yapılan tarama sonucu ulaşılan Meşe’ye ait doktora tezi de; demokratik kontrolü, Türkiye’deki sivil-asker ilişkilerinin demokratikleşmesi bağlamında ele almaktadır. Türkiye’de sivil-asker ilişkilerinin bir demokrasi açığı ile karşı karşıya olduğunu ileri süren tezde, askeri etkinliğin demokratik kontrolün sağlanması ile gerçekleştirilebileceği ifade edilmektedir (Meşe, 2016: iv). Anılan tezde de, demokratik kontrolün konusu Türk

² Tarama sonuçları için bkz. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>; 09.02.2019.

Silahlı Kuvvetleri ile sınırlanmakta ve özel güvenlik hizmeti sunan şirketlere dair bir incelemeye yer verilmemektedir.

YÖK Tez Merkezi üzerinden gerçekleştirilen taramanın demokratik kontrol kavramının tezin tümünde aranması ile genişletilmesi sonucu, dokuz adet (altı adet yüksek lisans ve üç adet doktora tezi) teze ulaşılmaktadır. Bunlar içerisinde yer alan, iki adet yüksek lisans tezinin psikoloji ve eğitim bilimleri alanında yazılmaları ve iki adet doktora tezinin başlık üzerinden gerçekleştirilen tarama sonucu ele alınmış olmaları sebebiyle dışarıda bırakılmaları sonucunda kalan beş adet tez (dört adet yüksek lisans ve bir adet doktora tezi) incelendiğinde de, doğrudan özel güvenlik hizmetlerini konu edinen bir teze rastlanmamaktadır. Yüksek lisans tezleri içerisinde yer alan ve 2003 yılında kabul edilen Çelenk'in tezi, Cezayir ve Türkiye ordularının siyasi alanda politik bir aktör olarak hareket ettiklerinin ve siyasete müdahalede bulduklarının kabulüne dayanarak, AB'nin bu ülkeler üzerindeki politikalarının ordu-siyaset ve ordu-demokratikleşme ilişkilerine etkisini incelemektedir (Çelenk, 2003: iv). 2006 yılında kabul edilen Akyüz'e ait yüksek lisans tezinde ise, demokratik kontrolün sağlanmasında kamusal hesap verebilirlik mekanizmalarının önemli bir rolünün olduğu ileri sürülmekte ve dördüncü güç olarak tanımlanan medyanın kamu yönetimi üzerinde geliştirdiği hesap verebilirlik mekanizmaları ve bu duruma etkisi incelenmektedir (Akyüz, 2006: v). Diğer yandan Dalkılıç, 2015 tarihli yüksek lisans tezinde ise, Türkiye'de yaşanan sivilleşme ve sivil olana ulaşma çabasına AB'nin etkisi ve bunun iç güvenlik sektörü üzerindeki sivil gözetim ve demokratik kontrole etkisini çalışmıştır. Dalkılıç, iç güvenlik konusunda faaliyet gösteren Jandarma Genel Komutanlığı'nın, Emniyet Genel Müdürlüğüne devredilmesi ve bu alanda bir kurumsal bütünleşme sağlamanın önemli olduğunu ileri sürmektedir (Dalkılıç, 2015: iii). 2017 yılında kabul edilen ve Türkiye'de sivil-asker ilişkilerini inceleyen Gürbüz'e ait diğer bir yüksek lisans tezinde ise, silahlı kuvvetlerin demokratik kontrolünün sağlanmasına yönelik birbirinden farklı yöntemlerin geliştirildiği ve bütüncül bir teorinin olmadığı kabulünden hareketle, Türkiye'de ordunun demokratik kontrolüne etki eden faktörlerin belirlenmesi ve bunların bütüncül olarak ele alınması üzerine bir çalışma yürütülmüştür (Gürbüz, 2017: vi). Ancak bunlar içerisinde yer alan ve 2015 yılında kabul edilen Barbak'a ait doktora tezi incelendiğinde; tezde, güvenlik alanında yaşanan piyasalaşma sonucu bir

dönüşüm yaşandığı ve bunun demokratik kontrole de bir etkisinin olduğu ifade edilmektedir. Diğer yandan anılan tez kapsamında modern devlet ile güvenlik arasındaki ilişkinin, güvenliğin özelleştirilmesi yoluyla değişimi ve dönüşümü; meşruiyet, tekel, demokratik kontrol gibi kavramlar üzerinden değerlendirilmektedir (Barbak, 2015b: 63-64-65-66-67-70). Dolayısıyla Barbak'a ait doktora tezinin, YÖK Tez Merkezi üzerinden gerçekleştirilen tarama sonucunda özel güvenlik hizmetlerinin demokratik kontrolünü içeren ve ayrıntılı olarak ele alan tek tez olduğu ifade edilebilir. Buna karşın anılan tezin, Türkiye'de askeri yönetim alanının dönüşümüne odaklanmış olması ve doğrudan Türkiye'de özel güvenlik hizmetlerinin demokratik kontrolünü incelemeye yönelik olmaması sebebiyle, bu konuda bir tez çalışması yapılmasının literatüre katkı sağlayabileceği değerlendirilmektedir.

Ayrıca her ne kadar YÖK Tez Merkezi üzerinde, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi alanında özel güvenlik kavramının başlıkta kullanıldığı tezler bulunsa da, doğrudan özel güvenlik hizmetlerinin demokratik kontrol durumunu inceleyen bir teze rastlanmamaktadır. Bu tezler içerisinde demokratik kontrol ile ilişkili denetim, gözetim, hesap verebilirlik, şeffaflık gibi kavramları doğrudan inceleyen bir tez de bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu tezde, Türkiye'deki özel güvenlik hizmetlerinin demokratik kontrolüne dair literatürde var olan boşluk doldurulmaya çalışılmaktadır. Sonuç olarak, literatürde özel güvenlik hizmetlerinin de demokratik kontrolünün sağlanması gerekliliğinden bahsedildiğinden ve bu bakımdan Türkiye'de doğrudan özel güvenlik hizmetlerinin demokratik kontrolünü konu alan bir çalışmanın olmamasından ötürü, bu çalışma konusunun özgün olduğu düşünülmektedir.

Nitel araştırmayı esas alan bu tezin amacı, genellemeler yapmaktan ziyade olay ve olguları kendi ortam ve şartlarında açıklamaktır. Bu bakımdan, nitel araştırmalarda benimsenen tümevarımcı bir analiz tercih edilmektedir. Diğer bir ifadeyle, incelenen olay ve olgulardan elde edilen nitel veriler üzerinden, çeşitli çıkarımlarda bulunmaktadır. Böylece, araştırma konusu hakkında betimleme ve ayrıntılı açıklama yapılabilmesi hedeflenmektedir. Bu kapsamda nitel veri toplama yöntemlerinden olan, doküman analizi kullanılmaktadır. Nitekim doküman analizi; belgeler, arşiv kayıtları ve çeşitli materyallerin incelenmesine imkân tanınması sebebiyle tercih edilmektedir. Doküman analizi sonucu elde edilen nitel veriler ile betimsel bir tablonun ortaya konulması amaçlanmaktadır. Ayrıca tezde nitel

araştırmalara uygun şekilde, bütüncül bir yaklaşım sergilenmektedir. Dolayısıyla, olay ve olgulara ilişkin değişkenlerin bağımsız olarak incelenmesi yerine, karşılıklı etkileşimi ve birlikteliği esas alınmaktadır.(Gürbüz ve şahin, 2015: 108-109-375-376). Tezde, başlıca nitel yönelimli araştırma desenleri (yöntemleri) içerisinden vaka çalışması veya durum çalışması olarak da adlandırılan, örnek olay incelemesi (case study) kullanılmaktadır. Örnek olay yönteminin, bir veya birkaç duruma ilişkin unsurları, bütüncül bir yaklaşımla birçok veri kaynağı kullanılarak araştırmaya ve söz konusu durumu nasıl etkiledikleri ile bu durumdan nasıl etkilendikleri üzerine derinlemesine bir araştırma yapmaya imkân tanınması sebebiyle, bu yöntem seçilmiştir. (Gürbüz ve şahin, 2015: 379-402-403). Tezde nitel araştırma sürecine uygun şekilde elde edilen öznel verilerden, sosyal gerçekliğin anlaşılmasına yönelik çıkarımlarda bulunulabilmesi amaçlanmaktadır (Gürbüz ve şahin, 2015: 373).

Bu bakımdan tezde; Türkiye’deki özel güvenlik hizmetlerinin ulusal seviyede nasıl düzenlendiği, bu düzenlemelerin demokratik kontrol ile ilişkilendirilebilecek ne gibi mekanizmaları öngördüğü, mevzuat haricinde de demokratik kontrol durumunu etkileme potansiyeline sahip ilişkilerin ve mekanizmaların neler olduğu, Türkiye’deki özel güvenlik hizmetlerinin demokratik kontrolünde var olan mekanizmalara ek olarak nelere ihtiyaç duyulabileceği araştırılmaktadır. Araştırma kapsamında Türkiye özelinde; özel güvenlik hizmetlerini düzenleyen kanunlara ilişkin mevzuat, özel güvenlik ile ilgili internet kaynakları, konuya ilişkin tartışmaları içeren kaynaklar, beyan ve taahhüt belgeleri gibi erişilebilen dokümanlar incelenmektedir. İnceleme sonucunda elde edilen veriler üzerinden, Türkiye’de özel güvenlik hizmetlerinin ve bu hizmetlere ilişkin demokratik kontrol durumunun, 2495 SK ve 5188 SK dönemlerinde ne durumda olduğu ve ne gibi değişimler geçirdiğine dair, her bir dönemin kendi bağlamına uygun olacak şekilde çıkarımlarda bulunulması hedeflenmektedir.

Diğer yandan güvenlik alanına ilişkin her araştırmada olduğu gibi, bu araştırmada da gizlilik taşıyan bilgilere ve belgelere erişim noktasında bazı kısıtlar bulunmaktadır. Ayrıca özel güvenlik hizmetlerinin sunumunda faaliyet gösteren şirketlerin yaptıkları sözleşmelerin ticari sır niteliği taşıması sebebiyle de, sözleşmeler üzerinden bir inceleme yapmak mümkün olmamaktadır. Yine de, erişime açık olan kaynaklar üzerinden gerçekleştirilen incelemenin, Türkiye’de özel güvenlik

hizmetlerinin demokratik kontrol durumunu genel hatlarıyla ortaya koymak için yeterli olduğu düşünülmektedir. Öte yandan, demokratik kontrol kuramsallaştırma literatürünün ve kavramsallaştırmasının, silahlı kuvvetler üzerinden gelişmesi ve uluslararası literatürde de doğrudan özel güvenlik hizmetlerinin demokratik kontrolünün çalışıldığı çalışmaların sayısının az olması sebebiyle, tez kapsamında demokratik kontrole ilişkin başvuru literatür çoğunlukla, silahlı kuvvetlerin demokratik kontrolünü esas alan çalışmalardan oluşmaktadır. Literatürde, doğrudan özel güvenlik hizmetlerinin demokratik kontrolünün nasıl sağlanabileceğine yönelik yöntem ve tekniklerin çalışıldığı araştırmaların kısıtlı sayıda olması sebebiyle, bu noktadaki eksik, küresel seviyedeki özel güvenlik hizmetlerini düzenleyen girişimlerin incelenmesi ile giderilmeye çalışılmaktadır. Ayrıca, her bir devletin demokratik kontrole ilişkin kendi tarih ve kültürüne uygun olan yöntemlere sahip olabilmesi sebebiyle, Türkiye özelinde gerçekleştirilen bir demokratik kontrol incelemesinin kapsam ve geçerliliğinin, Türkiye ile sınırlı olduğu değerlendirilmektedir. Dolayısıyla tezde, Türkiye'deki özel güvenlik hizmetlerinin demokratik kontrol durumu, incelenen 2495 SK ve 5188 SK dönemleriyle sınırlanmakta ve farklı dönem ya da devletler özelinde bir demokratik kontrol durumu incelemesine benzerlik gösterme iddiasında bulunulmamaktadır. Ancak yine de, özel güvenlik hizmetleri özelinde demokratik kontrol incelemelerinin az sayıda olması sebebiyle³, bu çalışmanın en azından betimsel bir tablo ortaya koyabileceği düşünülmektedir.

Bu tez, giriş ile sonuç bölümü dışında üç bölümden oluşmaktadır. Tezin birinci bölümünde, modern devlet ile güvenlik arasındaki ilişkinin ortaya konulabilmesi amacıyla modern devletin güvenlik anlayışı; Toplumsal Sözleşme Kuramları, Weberyen Kuram ve Marksist Kuram çerçevesinde bütüncül olarak ele alınmaktadır. Buradaki temel amaç, modern devlete içkin güvenlik anlayışının ortaya konulması yoluyla, özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısı ile birlikte modern devlet ile güvenlik arasındaki ilişkide yaşanan değişimin ana yönünü göstermektir. Yaşanan değişim ise;

³ Özel güvenlik hizmetlerinin demokratik kontrol durumunu doğrudan ya da denetim, hesap verebilirlik, şeffaflık, düzenleme gibi kavramlar üzerinden dolaylı şekilde inceleyen ve tez kapsamında da yararlanılan bazı çalışmalar için bkz. (Born, 2002; Schreier ve Caparini, 2005; MacLeod, 2017; Friesendorf vd., 2017; Klopfer ve Van Amstel, 2017; Van Amstel, 2017; Markusen, 2003; Stanger ve Williams, 2006; Avant ve Sigelman, 2010; Machairas, 2014; Mandel, 2001; Wulf, 2011; Caparini, 2006; Singer, 2009).

güvenlik mekanizmaları, güvenlikten yoksun olma durumu, riskler, eleştirel güvenlik yaklaşımları ile güvenliğin metalaşması ve piyasalaşması üzerinden incelenmektedir. Böylece, geleneksel güvenlik anlayışı olarak adlandırılan modern devletin güvenlik anlayışının, zaman içerisinde geçirdiği değişim ve dönüşümün gösterilmesi hedeflenmektedir. Bu bakımdan birinci bölüm, modern devlet ve güvenliğe ilişkin bir kuramsal çerçeve sunmaktadır.

Tezin ikinci bölümünde ise, öncelikle modern devlette güvenliğin sağlanmasından sorumlu olan temel birim olan ordunun, sivil otorite tarafından kontrolünün nasıl sağlandığı üzerinde durulmaktadır. Bunun için 1950’li yıllardan itibaren kuramsallaştırılan sivil kontrol kavramının, zaman içerisinde gösterdiği değişim ve dönüşüm değerlendirilmektedir. Bu kapsamda, askeri kanadın sivil otorite lehine kısıtlanmasına yönelik çeşitli yöntemleri içeren ve kamusal kontrol mekanizmalarını işaret eden sivil kontrol kavramının, zaman içerisinde iki yönden değişime uğradığı ortaya konulmaktadır. Literatürde kimi zaman birbiri yerine ya da birbirini içerecek şekilde kullanıldığı görülen sivil kontrol ile demokratik kontrol kavramlarının, birbirinden ayırıştırabilmesine de imkân tanıyan bu değişim incelemesi, ilk olarak kontrol edenin (öznesinin) devlet dışındaki tarafları ve yöntemleri içerecek şekilde genişlemesi üzerine gerçekleştirilen bir incelemedir. İnceleme ayrıca, kontrol edilenin (konusunun) özel güvenlik hizmeti sunan birimleri de içerecek şekilde geçirdiği değişim ve dönüşümü de ele almaktadır. Bu kapsamda, demokratik kontrole ilişkin yöntemlerin genelde silahlı kuvvetler üzerinden çalışılması sebebiyle, özel güvenlik hizmetlerinin demokratik kontrolünün sağlanabilmesine yönelik örnek uygulama taslaklarını içermeye potansiyeline sahip uluslararası girişimler de, bu bölümde incelenmektedir. Dolayısıyla bu bölümde, demokratik kontrolün kavramsal yapısı ortaya konulmakta ve kavramın özel güvenlik hizmetleri ile ilişkisi incelenmektedir.

Tezin üçüncü ve son bölümünde ise, birinci ve ikinci bölümde ortaya konulan kuramsal ve kavramsal çerçevede, Türkiye’de özel güvenlik hizmetleri ile bu hizmetlerin düzenlenmesine ilişkin mevzuatın hangi şartlarda; neden ve nasıl ortaya çıktığı ve Türkiye’de bu hizmetlerin demokratik kontrolünün nasıl sağlandığı açıklanmaya çalışılmaktadır. Bu kapsamda, 1981 yılında yürürlüğe giren ve Türkiye’de özel güvenlik hizmetlerini düzenleyen ilk kanun olma özelliğini taşıyan

2495 SK ile 2004 yılında onu yürürlükten kaldıran ve bugün itibariyle halen yürürlükte olan 5188 SK kapsamında, özel güvenlik hizmetlerinin nasıl düzenlendiği ve demokratik kontrole ilişkin hangi mekanizmaların öngörüldüğü ortaya konulmaktadır. Ayrıca özel güvenlik mevzuatında yer almayan, ancak kendiliğinden gelişen demokratik kontrol mekanizmaları da incelenmektedir. Böylece, Türkiye'deki özel güvenlik hizmetlerinin demokratik kontrol durumuna ilişkin mevcut durum incelenmekte ve çıkarımlarda bulunmaktadır. Bu çerçevede, Türkiye'de özel güvenlik hizmetlerinin ulusal seviyede yasal düzenlemeye tabi olması ile birlikte demokratik kontrolünün sağlanmasına yönelik mekanizmaların da ortaya çıktığı düşünülmektedir. Ayrıca görülecektir ki, Türkiye'de özel güvenlik hizmetlerinin demokratik kontrolüne dair mevzuat dışında da yer alan bileşenler bulunmakta ve tüm bileşenlerin geliştirilmesine yönelik ihtiyaç bulunmaktadır.

1. MODERN DEVLET VE GÜVENLİĞİN ÖZELLEŞMESİ

1.1. MODERN DEVLET VE GÜVENLİK

Güvenlik olgusunu, tarih boyunca ortaya çıkmış bütün devlet yapılanmalarının temel varoluş sebebi olarak ele almak mümkündür. Tezin ilk bölümünün kapsamında yer alan modern devlet yapılanmasının da, temel varoluş nedeninin ve temel işlevinin/amacının kökeninde, güvenlik olgusunun yer aldığını söylemek yanlış olmayacaktır. Bu kapsamda modernlik, 17. yüzyılda Avrupa'da başlayıp bütün dünyaya yayılan sosyal yaşam ve örgütlenme biçimlerine işaret ederken, modern devletin ayırt edici özelliklerinden biri ise devlet tarafından gerçekleştirilen şiddet araçları üzerindeki tekelci kontroldür (Giddens, 2016: 9-62-63-64-74-170-171). Diğer yandan, modernlik öncesi dönemde de var olan askeri iktidar sürekli olmamak ile birlikte, coğrafi anlamda sınırları belli bir bölgede şiddet araçları üzerinde tekelci bir konuma sahip olmaktan oldukça uzaktır (Giddens, 2016: 63-77-107). Bu bağlamda, modernlik öncesi dönemde sınıf ilişkilerinin zor kullanma ya da zor kullanma tehdidiyle sürdürüldüğünü belirten Anthony Giddens, şiddet araçlarını o dönemde ellerinde bulundurmalarından dolayı bu zor kullanma ya da zor kullanma tehdidinin savaşçı sınıfından geldiğini iddia etmektedir (Giddens, 2016: 65-66).

Modern devlet, temelleri 16. ve 17. yüzyıllarda Kuzey Avrupa'da atılmış devlet tipidir (Şaylan, 2016: 32; Kössler, 2003: 15-16). Geleneksel anlamda modern devlette güvenlik anlayışı incelendiğinde, güvenliğinin sağlanması gereken yapı devlet iken bunun askeri güç yoluyla sağlanması gerektiği anlayışı hâkimdir (Collins, 2013: 2-6). Modern devletin en temel varoluşsal işlevlerinden biri olan güvenlik, modern devletin silahlı birlikleri tarafından sağlanmaktadır. Nitekim tarihsel olarak bakıldığında modern devletin Avrupa'da oluşum sürecinde, devletin güç kullanabilme tekeli elinde bulundurması ve bununla eş zamanlı olarak belirli sınırlara (territorial) sahip olmaya başlaması ayırt edici özellik olarak ortaya çıkmaktadır (Deitelhoff, 2009: 1-3).

Modern devlete ilişkin güvenlik bağlamında kuramsal bir çalışma ortaya koymak, 20. yüzyılın sonunda modern devletin güvenlik işlevinde yaşanan değişimleri açıklayabilmek için gereklidir. Bu amaçla, tezin bu bölümünde modern

devletin güvenlik anlayışı, 16. ve 20. yüzyıllar arasında geçerlilikleri kabul edilmiş üç farklı kuramsal temelde incelenmektedir. Toplumsal Sözleşme Kuramları, Weberyen Kuram ve Marksist Kuram üzerinden modern devletin güvenlik anlayışının incelenmesi, konuya bütüncül olarak yaklaşılması açısından faydalı ve gereklidir. Nitekim özellikle Toplumsal Sözleşme Kuramları ve Weberyen Kuram, modern devletin güvenlik ile ilişkisini belirlemekte ve inşa etmektedir. Marksist Kuram üzerinden güvenlik bağlamında gerçekleştirilen modern devlet incelemesi ise, modern devlet ile güvenlik ilişkisine dair eleştirel bir çerçeve sunma iddiasındadır.

1.1.1. Toplumsal Sözleşme Kuramları ve Modern Devlet: Güvenliğin Sağlanması

Toplumsal Sözleşme Kuramları, 17. yüzyıldan itibaren batıda gelişen ve modern devlete temel oluşturmuş bir kuramdır. Thomas Hobbes, John Locke ve Jean-Jacques Rousseau'nun öncülüğünü yaptığı Toplumsal Sözleşme Kuramları'na göre insanlar, devlet öncesi dönemde bir doğa durumu içerisinde yaşamaktadırlar. Toplumsal Sözleşme Kuramları'nın temsilcileri olan bu klasik düşünürlere göre devletlerin kuruluşunun arkasında yatan tetikleyici neden, doğa durumunda yaşayan insanların başa çıkamadığı korku ve güvenlikten yoksun olma hissidir (Heywood, 2015: 31). Bu kurama göre devlet, insan aklının ortaya koyduğu bir üründür. Doğa durumunda yaşayan insanların güvenlikten yoksun bu durumdan çıkmak için kendi aralarında yaptıkları anlaşma, toplumsal sözleşme olarak adlandırılmaktadır. Toplumsal Sözleşme Kuramları'na göre devletin temelinde bu sözleşme yatmaktadır (Heywood, 2015: 31). Nitekim toplum sözleşmesi yoluyla kurulan devlet, insanların barış içerisinde yaşayabilmeleri için tehditlere karşı korunmaları anlamına gelmektedir (Goldstein, 2010: 491).

Toplumsal sözleşme kuramcılarında ilki olan Hobbes, devletin var olmadığı durumu doğa durumu olarak adlandırmaktadır (Hobbes, 2017: 101). Hobbes'a göre insanlarda, ancak ölümle biten bir kudret arzusu vardır. Bu arzunun sebebi ise mevcut imkânlarını daha fazla şey elde etmeksizin güvence altına alamayacağı düşüncesidir (Hobbes, 2017: 81). Bu durum ise insanlar arasında, onları düşmanlığa ve savaşa götüren bir rekabet doğurur (Hobbes, 2017: 82). Bunun yanı sıra Hobbes, insanların doğuştan eşit olduğunu iddia etmektedir. Ona göre bir insan diğerinden

bedenen ya da zihnen üstün görünse bile, zayıf gibi görünen her insan farklı yollarla güçlü olanı öldürmeye yetecek kadar güçlüdür (Hobbes, 2017: 99). İnsanlar arasındaki bu eşitlik durumundan güvensizlik doğacağını söyleyen Hobbes, güvensizlik durumunun ise insanları savaş durumuna sokacağını ifade etmektedir (Hobbes, 2017: 100).

İnsan doğasında üç temel kavga nedeni olduğunu iddia eden Hobbes; bunlardan ikincisi olan güvensizliğin, insanı güvenliğini sağlaması ve kendisini koruması için şiddet kullanmaya ittiğini söyler (Hobbes, 2017: 101-217; Poggi, 2016: 16-17). Devletin olmadığı durumda, yani doğa durumunda insanların hepsini birden kontrol altında tutabilecek bir güç olmadığı için herkesin herkese karşı daimi bir savaş durumu içerisinde olduğunu belirten Hobbes, böyle bir savaş durumunda da hiçbir şeyin adalete aykırı olmadığını iddia etmektedir (Hobbes, 2017: 101-102-103-114). Nitekim doğa durumunda herkes yargıç olduğu için, suçlamaya ya da cezaya yer olmamaktadır (Hobbes, 2017: 112-219).

Hobbes'un ortaya koyduğu anlayışa göre akıl, insanların ölüm korkusu içerisinde yaşadıkları bu savaş durumdan çıkabilmeleri için insanların üzerinde anlaşabilecekleri doğa yasaları olarak adlandırılan barış şartlarını sunar ve teşvik eder (Hobbes, 2017: 103-202). Hobbes'a göre doğa durumundan bütün insanların sahip olduğu doğal hak, insanın kendisini korumak için gücünü dilediği gibi kullanabilmesidir. Doğa yasası ise insanın akli ile bulduğu, korunma ihtiyacını olumsuz anlamda etkileyen şeyleri yapmasını yasaklayan genel ilkedir (Hobbes, 2017: 103-104). Hobbes, insan akli ile bulunan doğa yasalarının ilki olarak insanların barışı sağlamak için uğraş vermesi gerekliliği ilkesini ortaya koymaktadır. Bu doğa yasasının insanların sahip olduğu doğal hak kavramını kısıtlayıcı bir yanı bulunmaktadır (Hobbes, 2017: 202). Nitekim doğal hak, insanların güvenliğini sağlamak için bütün yolları kullanabileceğini kabul eden bir hak anlayışıdır (Hobbes, 2017: 104). Hobbes'un ilk doğa yasası ile bağlantılı olarak ortaya koyduğu ikinci doğa yasası ise bireyin her şey üzerindeki doğal hakkını, diğer bireyler ile eş değer şekilde bırakması anlamına gelmektedir (Hobbes, 2017: 104-105). Bu hak bırakmanın ya o haktan feragat etme ya da o hakkı başka birine devretme şeklinde olabileceğini ifade eden Hobbes; iki yoldan biriyle bırakılan hakkın bırakıldığı kimselerce yararlanılmasına, hakkı bırakan kişice engel olmama yükümlülüğü

olduğunu belirtmektedir (Hobbes, 2017: 105). Bununla beraber Hobbes, bütün hakların bırakılabilir olmadığını ifade eder. Ona göre hak bırakmak özü itibari ile kişinin faydasına olmalıdır. Bu yüzden kişinin hak bırakması kendi güvenliğini olumsuz etkilemeyecek şekilde gerçekleşmelidir (Hobbes, 2017: 105-224). Bu noktada insanların karşılıklı olarak hak devretmesine sözleşme denmektedir (Hobbes, 2017: 105). Doğa durumunda yapılan ve kişilerin karşılıklı güvenine dayanan sözleşmeler, doğa durumunda her iki tarafın da üzerinde zorlayıcı bir güç olmadığı için taraflardan birinin makul şüphesi sebebiyle kolayca geçersiz sayılabilir. Bir devletin var olması durumunda ise taraflar üzerinde zorlayıcı bir güç olması sebebiyle o sözleşme geçerlidir ve taraflar bu sözleşmeye uymak zorundadır (Hobbes, 2017: 109). Yine bununla beraber bir insanın kendi güvenliğini tehlikeye atan ya da güvenliği tehlikeye girdiğinde kendisini savunmamasını şart koşan hiçbir sözleşme hiçbir durumda geçerli değildir (Hobbes, 2017: 111-168-219). Hobbes üçüncü doğa yasası olarak, insanların yaptıkları sözleşmelere sadık kalması gerekliliğini ortaya koymuştur. Ona göre eğer insanlar sözleşmelere sadık kalmazlar ise herkesin her şey üzerindeki doğal hakkı devam edeceği için insanlık savaş durumundan çıkamaz (Hobbes, 2017: 113). Doğa durumunda insanlar sözleşmenin yerine getirileceğinden emin olamayacakları için ancak insanları sözleşmeye uymaya zorlayacak devletin kurulması ile sözleşmelerin geçerliliğinden söz edilebilir (Hobbes, 2017: 114-115-133).

Kılıç gücünün olmadığı, diğer bir deyişle insanlar üzerinde güç kullanabilen bir devletin var olmadığı durumlarda, ne doğa yasalarının ne sözleşmelerin ne de insanların güvence altında olduğunu ortaya koyan Hobbes, bu durumun insanları sonuçları çok kötü olan savaş durumundan kurtaramayacağını ifade etmektedir (Hobbes, 2017: 133; Kössler, 2003: 18). Hobbes; doğa yasaları ile sağlanamayan güvenlik durumunun devlet ile sağlanabileceğini savunurken, temelde devletin amacının bireylerin güvenliğini sağlamak olduğunu ortaya koymaktadır (Hobbes, 2017: 133-197-219-226-249; Kössler, 2003: 21; Pierson, 2004: 7). Hobbes'a göre insanların hayatları boyunca sahip olmak istedikleri güvenlik olgusu, devlet olmaksızın var olamaz (Hobbes, 2017: 134-202). Devleti insanlar arasında yapılan ve herkesin doğal hakkını (kendi güvenliği için makul görmesi halinde dilediği zaman şiddet kullanabilme özgürlüğünü) kendi isteği ile sınırlandıran sözleşme üzerinden

açıklayan Hobbes, ortak barış ve güvenliğin sadece hak devri ile oluşturulan bu devlet aracılığı ile sağlanabileceğini belirtir (Hobbes, 2017: 136-147; Goldstein, 2010: 490). Devletin hangi şartta olursa olsun yokluğu kadar zararlı olamayacağını iddia eden Hobbes; egemeni, ona tabi olan diğer insanların üzerinde konumlandırır ve böylece devleti toplumdan üstün görür (Hobbes, 2017: 138-139-143-144-145-161-162; Goldstein, 2010: 490; Kössler, 2003: 18-19). Sözleşme yoluyla kurulan egemenliğin bölünemez ve mutlak olduğunu öne süren Hobbes; devleti, ortak güvenliğin ve barışın sağlanması noktasında gerekli araçlarının kullanılması ve güvenliğe ilişkin ne yapılması gerektiğine karar vermesi açısından tek belirleyici olarak görür (Hobbes, 2017: 140-142-143-144-146-167-243). Dolayısıyla Hobbes'a göre devletin, şiddet kullanımına dair eylemler ve araçlar üzerinde tekel bir konumu vardır ve bu tekel konumu toplumun genel çıkarına uygundur (Kössler, 2003: 18-20; Wimmer, 2003:1).

Hobbes her ne kadar egemeni ona sözleşme ile bağlı olan insanlar tarafından eleştirilemez, cezalandırılmaz, vazgeçilemez mutlak bir güç olarak görse de, uyrukların yerine getirmesi gereken bu yükümlülükler ancak egemenin uyruklarının güvenliğini sağlayabilecek kapasiteye sahip olması ile sınırlıdır. Başka bir deyişle, buradaki itaatin amacı korunmadır ve eğer bu ortadan kalkarsa uyruklar egemene itaat etmeme hakkına sahip olurlar. Bunun sonucunda ise insanlar; doğa durumunda var olan, herkesin kendi güvenliği ve savunmasını sağlama hakkına sahip olurlar (Hobbes, 2017: 138-139-140-171-219-249).

Hobbes'a göre uyruklar egemenin yasaklamamış olduğu her şeyi yapmaya özgürdür. Diğer bir deyişle uyrukların en büyük özgürlüğü, yasaların sessizliği ile ilişkilidir. Nitekim uyruk, egemenin yasa koymadığı her konuda istediği gibi davranmakta özgürdür (Hobbes, 2017: 165-170). Ancak Hobbes'a göre devlet, güç kullanabilme tekeline sahip olduğundan uyrukların kendi aralarında kurdukları savunma amaçlı oluşumlar gereksiz ve yasadışıdır (Hobbes, 2017: 181-182). Nitekim Hobbes'a göre devletin koruması altında yer alan tebaanın güvenliklerinin sağlanması için herhangi başka bir korumaya ihtiyacı yoktur (Hobbes, 2017: 182). Ona göre tebaanın üyelerinin kişisel anlamda şiddet kullanması istenen bir durum olmamakla beraber, toplumsal sözleşme yoluyla kurulan devletin temel amacına da aykırıdır (Hobbes, 2017: 254; Kössler, 2003: 19).

Hobbes devletlerarası ilişkilerde ise her bir devletin doğal hukuk kurallarına bağlı olduğunu iddia eder. Diğer bir deyişle Hobbes'a göre, her devlet güvenliğini sağlamak ve egemenliğini korumak için doğa durumundaki bir insana benzer şekilde doğal haktan kaynaklanan şiddet kullanabilme hakkını uygulamakta özgürdür. Dolayısıyla, devletler üzerinde hiyerarşik anlamda bir yapı yoktur (Hobbes, 2017: 263).

Toplum sözleşmecilerden bir diğeri olan John Locke da, Hobbes gibi devletin var olmadığı dönemi doğa durumu ile açıklar. Locke doğa durumunu, insanlar arasında yetkin özgürlük ve eşitliğin olduğu bir dönem olarak ele alır. Üstelik Locke'a göre bu eşitlik durumu, bir başıbozukluk durumu da değildir (Locke, 2016: 13-14-15-93-105-125). Doğa durumunda doğa yasasının olduğunu ifade eden Locke, bu yasanın insan aklı olduğunu belirtir. Locke'a göre bu doğa yasası yani akıl, insana eşit olduğu diğer insanlara karşı şiddet uygulamaması gerektiğini öğretir (Locke, 2016: 15-16-144). Bununla beraber Locke, bir insanın doğa durumunda en başta yaşamı olmak üzere kendi güvenliğinden vazgeçemeyeceğini ifade etmektedir (Locke, 2016: 178). Ancak doğa durumunda bu yasaya uymayanları, diğer bir deyişle bir kişinin bedenine ve sahip olduğu şeylere saldıranları, herkesin doğa yasasının yargıcı ve yürütücüsü gibi davranıp cezalandırma hakkı vardır ve bu doğa yasasına uygundur (Locke, 2016: 18-19-94-134-183). Doğa yasası insanların ve onlara ait şeylerin mümkün olduğunca korunmasını ve güvenliğinin sağlanmasını emrettiğinden dolayı saldıranların, suçsuzun güvenliğinin sağlanması için şiddete maruz bırakılmaları akla aykırı olmamakla beraber meşrudur (Locke, 2016: 27-28-29-93-192-218). Nitekim Locke'a göre bu saldırganlar gerçekleştirdikleri eylem ile kendilerini diğer bireyler ile savaş durumu içerisine sokmaktadırlar. Bu noktada doğa durumu ile savaş durumu arasında bir geçiş olduğunu ortaya koyan Locke; doğa durumunu insanların aklın ortaya koyduğu yasalar altında birlikte yaşadıkları durum olarak tanımlarken, savaş durumunu bir insanın diğer bir insan üzerinde güç kullanımında bulunması ya da güç kullanımı niyetini ortaya koyması sonucu oluşan durum olarak açıklamaktadır (Locke, 2016: 29). Locke haksız güç kullanımıyla oluşan bu savaş durumunun, insanların doğa durumunu terk etmeleri ve kendilerini bir toplumun içine koymaları açısından önemli bir neden olarak sayılabileceğini ifade eder (Locke, 2016: 31-133-193).

Doğa durumunda siyasal bir toplumun varlığından bahsedilemeyeceğini belirten Locke, herkesin doğa yasasının kendisine verdiği yargıç ve yürütücü olma iktidarını terk etmesi ve bunları üst bir otoriteye devretmesi sonucu siyasal toplumun oluştuğundan bahseder (Locke, 2016: 95). Ona göre devredilen bu iktidar, toplum yok olmadığı sürece bireylere geri dönemez (Locke, 2016: 248). Locke'a göre toplum neredeyse sadece yabancı istilacılar sebebiyle yok olabilir ve bu durumda herkes doğa durumuna geri döner (Locke, 2016: 223).

Locke, bu yolla oluşan siyasal toplumun en temel amacının emniyet ve güvenlik olduğunu ifade etmektedir (Locke, 2016: 100-118-159-182; 2017: 34; Goldstein, 2010: 490). Bir kişinin bu siyasal topluma katılma gayesi ise topluluğun üyesi olmayan diğer insanlara kıyasla, daha güvenli bir hayat sürmek ve mülkiyetinin güvenli bir şekilde kullanımını sağlamaktır. Topluma katılımı sağlayan anlaşma, herhangi bir sayıdaki insan tarafından gerçekleştirilebilir ve anlaşmanın dışında kalan insanlar, doğa durumunda sahip oldukları özgürlüğe sahip olmaya devam ederler (Locke, 2016: 105-126-230).

Locke doğa durumunda insanın, kendi bedeninin ve sahip olduğu şeylerin mutlak efendisi olduğunu kabul etse de, insanın ve ona ait mülkiyetin sürekli tehdit altında olduğunu da ortaya koymaktadır (Locke, 2016: 131). Doğa yasası altında yaşayan her bir insan o yasanın yargıç, yorumlayıcısı ve yürütücüsü olduğu için; insanlar özellikle kendilerine ilişkin konularda tarafsız davranarak her bir tarafın mülkiyet haklarının korunması konusunda olması gereken işlevi göremezler. Bu durumdan ancak toplumun içerisine girerek ve haklarını devlete bırakmak suretiyle kurtulabilirler (Locke, 2016: 145). Locke'un ortaya koyduğu mülkiyet ile kastettiği şeyler ise insanların hayatları, hürriyetleri ve servetleridir (Locke, 2016: 131-132). Doğa durumunda mülkiyet konusunda güvensiz bir ortam olduğunu ifade eden Locke, insanların bir araya gelerek sözleşme ile kendilerini bir yönetimin altına koymalarının asıl amacının mülkiyet haklarının korunması olduğunu belirtir (Locke, 2016: 132-141-148-149; 2017: 34-50). Oluşturulan bu siyasi yönetimin görevinin, uyruklarının yaşamlarının ve mülkiyetlerinin korunması olduğunu ortaya koyan Locke; bunun için ise yönetimin, diğer insanların haklarını ihlal edenlerin cezalandırılması için bütün uyrukların şiddet ve kuvvet kullanabilme hakkıyla silahlandırıldığını iddia eder (Locke, 2016: 172-174; 2017: 34-35-62-73-74).

Locke'a göre oluşan siyasal toplum içerisinde şiddet kullanabilme hakkı, sadece yönetime aittir (Locke, 2017: 36-41-42). İnsanlar; doğa durumunda sahip oldukları kendilerini korumak için neyi gerekli görüyorsa onu yapabilme iktidarını ve doğa yasalarına karşı gelenlere karşı onları cezalandırma haklarını, devletin kurulması ile birlikte o devlete bırakır (Locke, 2016: 134). Locke'a göre bir insan açısından bu hakların bırakılması, toplumun diğer üyeleri de aynı şeyi yaptıklarından dolayı hem zorunlu hem de adil bir eylemdir (Locke, 2016: 135). Ancak bu hususta hakları devralan egemenin, insanları ve mülkiyetlerini güvensiz bir ortama karşı koruma altına alma temel amacından başka bir amaca hizmet etmemesi gerekmektedir (Locke, 2016: 135-159-183-211; 2017: 70-72). Nitekim insanların bu amaçtan sapmış bir yönetime doğa durumunda sahip oldukları hakları devretmeleri beklenemez (Locke, 2016: 146-234-236). Bu hususta oluşturulan yönetim, hiçbir koşul altında uyruklarının onayı olmaksızın mülkiyetlerine el koyma hakkına sahip değildir (Locke, 2016: 149). Locke'a göre sözleşme ile insanlar kendilerini koruma hakkını keyfi uygulamalarda bulunan devlete mutlak bir şekilde bırakmadıkları için, bu tarz yönetimleri değiştirme hakkını her zaman için ellerinde tutmaya devam ederler (Locke, 2016: 159-160-227). Halk üzerinde kuruluş amacına aykırı şekilde güç kullanan devletin; kendini halka karşı bir savaş durumuna soktuğunu ifade eden Locke, halkın bu haksız güç kullanımına güç ile karşı koyabileceğini söyler (Locke, 2016: 164-183-184-214-215-217-230). Bunun yanında toplum içerisinde her kim haksız yere güç kullanırsa, kendisini diğer kişiler ile savaş durumuna sokacağından sözleşme geçersiz hale gelir ve şiddete uğrayan kişiler kendi yaşamlarını ve mülkiyetlerini korumak için doğa durumunda sahip oldukları şiddet kullanma hakkını kullanabilirler (Locke, 2016: 239). Ayrıca Hobbes'a benzer şekilde Locke da, devletlerin birbirleriyle olan ilişkilerinde doğa durumunun geçerli olduğunu iddia eder (Locke: 2016: 195).

Toplumsal sözleşmecilerden diğeri olan Rousseau'ya göre ise; insanlar doğa durumunda birçok açıdan eşit ve özgür olmalarına rağmen, mülkiyet doğa durumunda var olan bu eşitliği bozmaktadır (Rousseau, 2017: 21-22). Doğa durumunda var olan mülkiyet temelli eşitsizlik sebebiyle oluşan özel çıkarlar, toplumun kurulmasını zorunlu kılmıştır. Nitekim bunun sonucu olarak, herkesin ortak iyiliğini hedefleyen genel istem kavramı ortaya çıkmıştır (Rousseau, 2017: 23-

36). Hem toplumun bir bütün olarak hem de toplumu oluşturan her bir insanın tekil olarak mallarının, canlarının ve özgürlüklerinin korunmasının gerekliliğine kaynaklık eden genel istem, her zaman halkın tamamını kapsayan kamusal çıkar ve yarara uygundur (Rousseau, 2015: 12-13-17-20-27; 2017: 26-30). Bu hususta mülkiyet hakkının uygar toplumların ve devletlerin ortaya çıkmasının temel nedeni olduğunu ileri süren Rousseau, doğa durumunda insanlar tarafından güvenliğinin sağlanması zor olan mülkiyetin korunmasının, insan yaşamının korunması ile doğrudan ilişkili olduğunu söylemektedir (Rousseau, 2015: 36).

Rousseau'nun ortaya koyduğu toplum sözleşmesine göre, sadece genel istem insanları bir şeye zorlayabilir (Rousseau, 2017: 39). Bununla beraber toplum sözleşmesine göre egemen, uyrukları üzerinde ancak kamu yararı ilkesi çerçevesinde yaptırımda bulunabilir (Rousseau, 2017: 133). Yönetim (gouvernement) ve egemenlik (souveraineté) arasında bir ayrıma giden Rousseau; yönetimi devlet işlerinin yürütülmesini sağlayan yapı olarak tanımlarken egemenliği, genel isteme dayandırmaktadır (Rousseau, 2015: 11; 2017: 90). Toplumsal sözleşmenin temelini mülkiyet ve ilk şartının da herkesin kendisine ait olan şeylerden barış ve huzur içerisinde faydalanabilmesi olduğunu ortaya koyan Rousseau, sadece toplum sözleşmesi yapmak yoluyla doğa durumunda mülkiyet sebebiyle bozulan eşitliğin tekrar sağlanabileceğini iddia etmektedir (Rousseau, 2015: 45; 2017: 30-93). Toplum sözleşmesinin belirsiz ve güvensiz nitelikteki doğa durumuna kıyasla bireylerin faydasına olduğunu ifade eden Rousseau, bu yolla bireylerin başkalarına şiddet uygulama haklarını bırakıp, onun yerine kendi güvenliklerini gerçek anlamda sağlayabilecek bir güce yani devlete sahip olmayı tercih ettiklerini söylemektedir (Rousseau, 2017: 31). Rousseau'ya göre insanlar toplum düzenine geçiş yaparken doğa durumunda sahip oldukları içgüdünün yerine akıllı koymaktadırlar (Rousseau, 2017: 18). Rousseau toplum sözleşmesi ile her bir bireyin canının ve malının korunabileceğini iddia etmektedir (Rousseau, 2017: 14). Nitekim toplum sözleşmesinin temel amacı, insanların güvenliğinin sağlanmasıdır (Rousseau, 2017: 32). Devletin toplumun her bir üyesini korumakla görevli olduğunu ileri süren Rousseau, tek bir yurttaşın korunmasının bile devletin korunması kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır (Rousseau, 2015: 28).

Doğa durumunda insanların özgür olduğunu ve kendisi ile alakalı konularda mutlak bir iktidara sahip olduğunu iddia eden Rousseau, toplum sözleşmesinin özü gereği oy birliği ile onanması gereken bir yasa olduğunu iddia eder (Rousseau, 2017: 102). Ona göre bunu yaparken her bir birey bütün gücünü, genel isteme devretmektedir (Rousseau, 2017: 15). Kamu yararını, kamu ile tek tek bireyler arasında yapılan bu sözleşmenin merkezine koyan Rousseau, toplum sözleşmesi ile insanların toplumsal özgürlük kazanarak ellerindeki şeylerin gerçek anlamda sahibi olmaya başladığını ileri sürer (Rousseau, 2017: 16-18). Nitekim Rousseau'ya göre doğa durumunda her şey ortak olduğundan, edinimler gerçek anlamda gerçekleşmez (Rousseau, 2017: 34).

Rousseau'nun ortaya koyduğu genel istem anlayışına göre, genel istem her zaman en doğru istem olmasına rağmen, zaman zaman bazı kişilerce toplum kandırılarak genel istem yerine özel istem ikame edilebilir. Bu gibi durumlarda, aslında genel istemin kamusal yarar ile uyumlu olma ilkesinin gerçekleşmediğini ortaya koyan Rousseau, özel çıkar ve istemlerin genel istemi etkilemesinin çok tehlikeli olduğunu ifade etmektedir (Rousseau, 2015: 14; 2017: 63). Bu hususta Rousseau, genel istemi özel isteminin üzerinde tutarak, sadece genel istemi izleyerek devleti yönetenlerin meşru olduğunu ortaya koymaktadır (Rousseau, 2015: 16).

Özetle, Toplumsal Sözleşme Kuramları'na göre sözleşme gerçekleştirilmesinin amacı ve devletin varoluşsal nedeni; güvenliğin sağlanması olarak belirtilebilir. Bu kapsamda gerçekleştirilen sözleşme sonucu oluş(turul)an modern devlet, bireyleri hem dışarıdan gelebilecek olası tehditlere hem de devlet içerisinde birbirlerine karşı koruma ve güvenliklerini sağlama işlevini üstlenmektedir. Dolayısıyla sözleşmeye göre bireylerin güvenliği, egemen güç olan devlet tarafından sağlanmaktadır. Modern devletin güvenliğin sağlanmasına ilişkin bu işlevi, devletin hem yetki hem de sorumluluk alanı içerisinde yer almaktadır. Toplumsal sözleşmecilere genel olarak bakıldığında; devlet ile birey arasındaki dengede, Hobbes'un daha çok devleti, Locke ve Rousseau'nun ise daha çok bireyi merkeze aldığı ifade edilebilir. Ayrıca Toplumsal Sözleşmeciler Kuramlar'a dayanan güvenlik anlayışına göre; devlet ile vatandaş arasındaki ilişki, karşılıklı hak ve yükümlülükler üzerinden tanımlanabilir. Bu kapsamda; sözleşme sonucu oluşturulan devletin, bireylerin güvenliğini sağlama beklenirken, vatandaşların da devletin güvenlik işlevini gerçekleştirirken

koyduğu kurallara uyması beklenmektedir. Dolayısıyla, bireylerin toplumsal sözleşme üzerinden devlete, güvenlik için özgürlüklerini kısıtlayabilme hakkı verdiği ileri sürülebilir. Nitekim bireylerin devlete verdikleri bu rıza sonucu devletin vatandaşların güvenliğini sağlaması, modern devletin meşruiyetini de ifade etmektedir.

1.1.2. Weberyen Kuram ve Modern Devlet: Meşru Şiddet Kullanabilme Tekeli

Weberyen Kuram'a göre devleti; bireylerin güvenliğinin sağlanması, yasaların uygulanması ve benzeri amaçları üzerinden tanımlamak uygun değildir. Çünkü modern devlet ve öncesindeki formları Weber'e göre, neredeyse bütün amaçlar uğruna etkinlikte bulunmuştur. Buna karşın devleti, ancak kendisinin de içinde bulunduğu araçlar üzerinden tanımlamak mümkündür. Nitekim Weber'e göre bir devlet, kendine has araçlarından olan fiziksel güç kullanımı üzerinden tanımlanabilir (Weber, 1946: 77-78; 1995: 95-96; Poggi, 2016: 19-20; Goldstein, 2010: 491; Giddens, 2008: 31; Pierson, 2004: 5). Temelleri Max Weber tarafından 20. yüzyılda atılan bu kurama göre bürokrasi, modern devletin temel özelliğidir (Weber, 1946: 82). Bürokrasi üzerinden bir devlet kuramı ortaya koyan Weber; devleti, belirli bir toprak parçası üzerinde (başarılı bir şekilde) meşru fiziksel güç kullanımı tekeli elinde bulunduran insan topluluğu olarak tanımlamaktadır (Weber, 1946: 78-82-83; Poggi, 2016: 100; Tilly, 2001: 127; Wimmer, 2003: 1; Jung, 2009: 11; Pierson, 2004: 6). Bu noktada Weber devletin, fiziksel güç kullanımı hakkı üzerinde tek karar verici kaynak olduğunu iddia eder. Ona göre devlet bu hakkı, diğer bireylere ya da kurumlara dilediği ölçüde verebilir (Weber, 1946: 78; Poggi, 2016: 30-32). Bu bakımdan şiddet üzerindeki tekel, modern devletin en temel nitelikteki özelliğidir (Kössler, 2003: 19). Şiddet kullanmayı bilen kurumların olmaması durumunda ise, devletin var olamayacağını ve böylece tam anlamıyla bir anarşi durumunun oluşacağını belirten Weber; modern devletin araçlarının sadece şiddet olmadığını kabul etmekle birlikte şiddeti, devlete has bir araç olarak görmektedir (Weber, 1946: 78; 1995: 94; Poggi, 2016: 19).

Max Weber'e göre modern devlet üç temel ögeyi içerisinde barındırmaktadır. Weber bunları; düzenli bir yönetim örgütlenmesi ile bu yönetime bağlı olarak

yönetimin/yönetimde görev alanların şiddet kullanabilme tekeline sahip olmaları ve bu tekel durumunun sınırları belli bir coğrafi alan üzerinde geçerli olması şeklinde sıralamaktadır (Weber, 1995: 93-94-96; Şaylan, 2016: 33; Giddens, 2008: 30).

Weber modern devletin gelişiminin, dolayısıyla güç kullanabilme tekelinin oluşma sürecinin, siyasal kamulaştırma (el koyma) ile paralel ve eş zamanlı ilerlediğini belirtmektedir (Weber, 1946: 82; Jung, 2009: 11). Bu noktada askeri gücün devlette yoğunlaşması, devletin şiddet üzerindeki tekeline ilişkin tek faktör olmasa da en önemli faktör olarak ortaya çıkmaktadır (Wimmer, 2003: 6). Modern devletin şiddet araçlarının tekeline sahip olması sürecinde; Avrupa'da bireylerin silahsızlandırılması, silah taşıma ve kullanmanın suç kapsamına alınması, silah üretiminin devletler tarafından denetim altına alınarak özel ordu yapılanmalarının hukuk dışına taşınması önemli adımlardır (Tilly, 2001: 126-127). Nitekim 17. yüzyılın ortalarından itibaren çoğunlukla yerel soylular tarafından kurulmuş olan özel orduların neredeyse her yerde yasaklanması, modern devlet adına şiddet araçları üzerinde tekelleşmenin öncülü olarak sayılabilir (Wimmer, 2003: 6-7). Devletin devlet dışı yapıları saf dışı bırakarak şiddet araçları üzerindeki tekel konumuna ulaşması yüzyıllar almıştır (Deitelhoff, 2009: 3; Kössler, 2003: 17-24). Buna karşın modern devlete ilişkin fiziksel güç kullanabilme tekelinin kurulması, gücü elinde bulunduranın onu dilediği gibi kullanması üzerinden tanımlanmamalıdır. Oluşan bu tekelin meşruiyetinin, hem yönetenler hem de yönetilenler tarafından kabul edilmesi gerekmektedir. Nitekim siyasal otorite; sadece şiddet kullanabilme tekeline dayanmamakta, bunun yanında anılan tekelin meşru olması da gerekmektedir (Jung, 2009: 11).

Weber'in meşruiyet kavramı anlayışı, insanların siyasal otoriteye ne zaman ve neden uyacakları sorularına cevap vermeye yöneliktir. Bu noktada Weber; devletin güvenliği ile ekonomik güvenliği, modern meşruiyet yapısının temel bileşenleri olarak görmektedir (Jung, 2009: 11). Weber'e göre modern devlet, insanın insana karşı egemenliğinin meşru şiddet araçları ile desteklendiği bir ilişki çeşididir. Bu egemenliğin meşru sayılabilmesi için insanların sahip olduğu üç çeşit meşrulaştırıcı içsel egemenlik sebebi olduğunu ileri süren Weber, bunlardan sonuncusu olarak saydığı yasalara dayanan ve rasyonel olanın (yasal-ussal) modern devlet ile ilişkili olduğunu ifade etmektedir (Weber, 1946: 78-79).

Modern toplum öncesi toplumlarda da güç kullanabilme tekelini öncüllerinin olduğunu öne süren Norbert Elias, ancak modern devlet döneminde bu tekelin sürekli formda bir tekel ile uzmanlaşmış bir egemenlik aygıtına sahip olmaya başladığını belirtmektedir (Elias, 2017: 149). Elias bu noktada merkezi güç odağının, yani devletin ekonomik anlamda kurduğu tekel ile askeri anlamda kurduğu tekelin birbirinin tamamlayıcısı mahiyette olduğunu ifade etmektedir. Nitekim Elias'a göre meşru fiziksel güç kullanabilme tekelini anlamında zor kullanma tekelinin devamlılığını sağlayan şey, devlet tarafından toplanan vergiler yoluyla oluşturulan ekonomik tekeldir. Elias bu iki tekelin, birbirinin devamlılığını sağladığını iddia etmektedir (Elias, 2017: 149; Leibfried ve Zürn, 2005: 5; Kössler, 2003: 23).

Modern devlete ilişkin tekelin oluşma sürecini irdeleyen Elias, fiziksel güç kullanımının üzerindeki devlet tekelinin oluşumunu aşamalı olarak açıklamaktadır. Elias modern devletin oluşumunda uzun süren bu aşamaların, şiddetin insanların günlük yaşamından çıkarılması süreci üzerine inşa edildiğini ifade etmektedir (Kössler, 2003: 17). İlk aşamada, nüfusu gün geçtikçe artan insan topluluğunun birbirleri ile giriştikleri mücadele nedeniyle, bazı insanların yenilgiye uğraması sonucu daha az sayıdaki insan grubuna daha fazla imkân kalmaktadır. Böylece mücadeleye giren insan sayısı sürekli azalarak, zor araçları üzerindeki rekabet nihayet yok olmakta ve tek bir kişi bütün fırsatları elinde tutmaya başlamaktadır. Dolayısıyla gelinen bu nokta ile fiziksel güç kullanımı üzerinde bir tekel oluşmaktadır (Elias, 2017: 151-152-158). Ancak devletin meşru fiziksel güç kullanabilme hakkı, gelinen bu aşamada tamamlanmamaktadır. Nitekim bu tekelin Weberian kuram bağlamında meşru olma koşulu gerçekleşmemiş bulunmaktadır. Oluşan tekel bir kişiye ait olması sebebiyle özel bir tekel durumudur (Elias, 2017: 154). Oluşan bu özel tekel durumunda egemen; tekelleşmiş fırsatın kullanımı, dağıtımı ve benzeri konularda keyfi uygulamalarda bulunabilir (Elias, 2017: 155). Elias'a göre ikinci aşamada, şiddet kullanabilme üzerindeki oluşan bu özel tekel kamulaşmaktadır (Elias, 2017: 155). Şiddet kullanma tekelini elinde tutan egemenin, hükmettiği toplumun baskısı ve yasası altına şu ya da bu oranda girmesi ve bunun yanında şiddet kullanma olgusu da dâhil olmak üzere çok sayıdaki fırsatlar üzerindeki tasarruf erkinin merkezileşmesi sonucu kamusallaşan tekel durumu, meşru hale gelmektedir (Elias, 2017: 155-156-157-158). Oluşan bu yeni durum ise

tekelin ortadan kalkması ile birlikte bir anarşi durumunun oluşmasından daha çok, tekele ilişkin tasarruf hakkının değişmesi ile ilgilidir (Elias, 2017: 157). Nitekim yeni durumda şiddet kullanabilme tekeli üzerindeki sosyal mücadeleler ve rekabet; tekelin ortadan kaldırılmasına yönelik değil, kimin bu tekelin kullanımı tasarrufunda bulunacağı üzerinedir (Elias, 2017: 149). Elias'ın ortaya koyduğu modern devletin meşru şiddet kullanma tekelinin gelişimi sürecindeki ilk aşama, mutlakiyetçi ve otoriter yönetim biçimleri ile ilişkilendirilebilir. İkinci aşama ise, Weber'in belirttiği yasal ve ussal meşruiyete dayanan bir siyasal yapılanmaya göndermede bulunmaktadır. Nitekim Elias'a göre ilk aşamadan ikinci aşamaya geçişte, şiddet tekeli üzerinde özel bir kontrole sahip devlet kurucuları konumlarını terke zorlanmaktadır (Jung, 2009: 13). Bu nedenle modern devletin oluşum sürecinden bahsederken, sadece fiziksel güç kullanımı üzerindeki tekel oluşumundan bahsetmek yeterli olmamaktadır. Bu tekel oluşumunun yanı sıra tekelin dayandığı normatif ve kurumsal düzenin geçiş evresini incelemek gerekmektedir (Jung, 2009: 13).

Modern devletin oluşumunu birbiriyle kesişen dört boyut üzerinden tanımlayan Leibfried ve Zürn; bunlardan ilki olan kaynak boyutunu, güç kullanımı üzerindeki kontrol ve maddi gelirler ile ilişkilendirmiştir. Kaynak boyutunu, modern devletin şiddete ilişkin araçlara sahip olması olarak değerlendirmek mümkündür (Deitelhoff, 2009: 5). Güç kullanımı üzerindeki kontrolün, modern devletin feodal dönem sonrası ortaya çıkan bölgesellik (territorial) özelliği ile sağlandığını ifade eden Leibfried ve Zürn, ikinci boyut olarak yasa boyutunu ortaya koymaktadır. Yasa boyutunun, hukukun üstünlüğü ilkesine ilişkin elementleri içerdiğini belirten Leibfried ve Zürn, üçüncü boyut olarak meşruiyet boyutunu saymaktadır. Meşruiyet boyutunun demokratik ulus devletlerin ortaya çıkışıyla 19. yüzyılda belirdiğini belirten Leibfried ve Zürn, dördüncü boyut olarak sayılan refah boyutunun 20. yüzyıla has olduğunu iddia etmektedir (Leibfried ve Zürn, 2005: 1-2-3). Leibfried ve Zürn'ün ortaya koyduğu bu boyutlardan ikincisi olan yasal boyutu anayasal devlet ile ilişkilendirmek mümkünken, üçüncü boyut olan meşruiyet boyutunun demokratik devletin bir ürünü olduğunu iddia etmek mümkündür (Leibfried ve Zürn, 2005: 2-3; Deitelhoff, 2009: 4). Böylece devletin elinde bulunan fiziksel güç kullanabilme tekelinin meşruiyetinin, sadece modern devletin Leibfried ve Zürn tarafından sayılan ilk boyutu olan zor kullanabilme kaynaklarına sahip olması üzerinden

açıklanamayacağını söylemek yanlış olmayacaktır. Nitekim modern ulus devletin elindeki bu tekeli yasal bir çerçevede ve demokrasi görgüsü içerisinde kullanması, meşruiyetin sağlanması açısından hem zorunlu hem de gereklidir (Deitloff, 2009: 4).

Charles Tilly açıkça şiddet kullanma tekeline ilişkin siyasal bir meşruiyet sorgulamasına girişirse de bu iki aşamayı, devleti kuranlar (fiziksel şiddet kullanma kabiliyetine sahip olanlar) ile kapitalist burjuva sınıfı (sermaye imkânlarına sahip olanlar) arasında uzun süren bir müzakere süreci olarak değerlendirmektedir (Tilly, 2001: 343-344). Modern devletin oluşma sürecinde sermaye ile zor arasındaki ilişkilerin niteliğinin belirleyici olduğunu ifade eden Tilly, sermaye ile zor arasında birbirine alternatif olmayan üç farklı yapılanma biçimi olduğunu belirtmektedir (Tilly, 2001: 64-65). Bunlardan ilki olarak saydığı zor-yoğun yapılanma çeşidinde devlet yöneticileri, güvenliğe ilişkin savaş araçlarını sahip oldukları topraklardaki yaşayan halktan temin etme yolunu seçmişlerdir. Tilly'nin ortaya koyduğu diğer yapılanma çeşidi ise sermaye-yoğun yapılanmadır. Bu çeşit bir yapılanmada ise yönetenler, askeri kuvvet satın almak/kiralamak yoluyla sözleşmeler üzerinden güvenliğe ilişkin kaynakları temin etmişlerdir. Böylelikle sermaye-yoğun devletler, büyük devlet yapıları kurmadan savaşabilmişlerdir. Son olarak sermayeleşmiş zor yapılanmayı bir ara model olarak sunan Tilly, bu modeli takip eden yöneticilerin ise hem zor hem de sermayeye ilişkin kaynakları değerlendirdiklerini belirtmiştir. Böylece bu modeli takip eden yöneticiler; sermaye kaynaklarını doğrudan devlet yapılanmasına dâhil etmek suretiyle, zor-yoğun ve sermaye-yoğun devletlerden daha önce modern ulus devleti oluşturabilmişlerdir (Tilly, 2001: 65-66-174). 17. yüzyıl ile birlikte gelen noktada Avrupa'daki devletlerin çoğu hangi yapıdan (zor-yoğun/sermaye-yoğun) gelmiş olurlarsa olsunlar, savaş zamanlarında daha etkin olduğundan dolayı sermayeleşmiş zor yapılanmada birleşme eğilimi göstermişlerdir (Tilly, 2001: 66-67). Bu müzakere süreci hem devletin hem de vatandaşlarının güvenlik çıkarlarının güçlü bir şekilde tanımlanmasını sağlamıştır. Buna karşın, istikrarlı modern devlet yapılanmaları ile sağlam siyasal meşruiyet bağları oluşturmak için tanımlanan güvenlik çıkarlarının, hukuki anlamda somut hale getirilmesi gerekmiştir. Bu sebeple modern devlet yapısına ilişkin, güvenlik alanını da içerecek şekilde bir hukukileşme sonucu ortaya çıkmıştır (Jung, 2009: 13-14). Bu

noktada Weber'in ortaya koyduğu meşru şiddet tekeli olarak devlet, bu tekelin gerektirdiği ölçüde merkezileşmiş bir yapıya sahip olmaz ise ne kamu hizmetlerini yerine getirebilir, ne ekonomik düzene dair faaliyette bulunabilir, ne de ülkedeki kanun ve düzeni sağlayabilir. Devlet bu merkeziyeti sağlayamadığında ise, toplum kaosa sürüklenir. Nitekim bir devletin anılan merkeziyete sahip olmaması ile yurttaşlarının güvenliğini sağlayabilecek asgari düzeyde dahi hukuki bir düzeni kuramaması, bu kaosun en büyük sebebidir (Acemoğlu ve Robinson, 2017: 80-81).

Tilly'e göre devleti; aile ve akraba gruplarından farklılaşmış, geniş topraklar üzerinde zor kullanma özelliğini barındıran örgütlenmeler olarak tanımlamak mümkündür (Tilly, 2001: 18). Tilly devleti, hâkim olduğu topraklar üzerinde bulunan diğer organizasyonlardan farklılaşmış, özerk, merkezileşmiş ve kendi içerisinde barındırdığı bölümleri arasında resmi bir koordinasyona sahip bir birim olarak tanımlanmaktadır (Poggi, 2016: 27). Tilly bir devletin en azından üç temel faaliyette bulunması gerektiğini ifade etmektedir: devlet-yapma, savaş-yapma, koruma. Bunlardan devlet-yapma faaliyeti devletin sahip olduğu topraklar üzerindeki kendisine rakip olan yapılanmalara karşı zora başvurarak, onları kendi denetimi altına alması olarak tanımlanırken; savaş-yapma ise bu toprak parçasına dışarıdan gelen tehditlere karşı zor kullanması olarak ifade edilmektedir. Koruma faaliyeti ise içte ve/veya dışta zor kullanma faaliyeti olarak açıklanmaktadır. Bu temel faaliyetlerin yürütülebilmesine ilişkin Tilly, devletin dördüncü bir faaliyetinin olduğunu ve bunun devletler için hayati önem taşıdığını belirtmektedir: elde etme. Elde etme faaliyeti Tilly'nin saydığı üç faaliyetin gerçekleştirilebilmesi için tebaadan gerekli araçların sağlanması hususunda, devlet tarafından gerçekleştirilen bir faaliyet (vergi toplamak vb.) olarak tanımlanmaktadır (Tilly, 2001: 169-170-171).

Devleti toplumsal iktidar çeşitlerinden biri olan siyasal iktidar üzerinden tanımlayan Poggi de, modern devletin ayırt edici özelliklerinden birinin şiddet araçları üzerindeki kontrolü olduğunu belirtmektedir (Poggi, 2016: 6-7-10). Poggi'ye göre devletin gerçekleştirdiği şiddet içeren siyasal iktidar uygulamaları; bireyleri dışarıdan gelebilecek saldırılara karşı korumakla birlikte, toplum içerisinde özel çıkarlarını gerçekleştirmek için şiddet kullanan bireyler ya da gruplara yaptırımlar uygulamak şeklinde gerçekleşir. Nitekim buradaki amaç, bireylerin huzur ve güven duygusu içerisinde kendi işleriyle ilgilenebilmesidir (Poggi, 2016: 11). Modern

devlet altında, bireylerin birbirine karşı şiddet uygulaması yasaklanmaktadır (Poggi, 2016: 23).

Özetle Weberyana Kuram, modern devletin meşru şiddet kullanabilme tekelini üzerinden tanımlanmasını önermektedir. Meşru şiddet kullanabilme tekelini, modern devletin araçlarından biri olarak gören Weberyana Kuram, bunun tarihsel bir süreç içerisinde ortaya çıktığını belirtmektedir. Bu kapsamda Weber tarafından, şiddet kullanabilme tekelinin meşru olma niteliği de ortaya konmaktadır. Yasalara dayanan ve rasyonel olanın (yasal-ussal) modern devlet ile ilişkili olduğunu ileri süren Weber, şiddet kullanabilme üzerindeki tekelin meşru olmasının da buradan kaynaklandığını ifade etmektedir. Dolayısıyla Weberyana Kuram'da meşru şiddet kullanabilme tekelini, modern devlete has bir özellik olarak açıklanmaktadır. Buradaki modern devletin tekel olma konumu ise, şiddet kullanımı hakkı üzerinde tek karar verici kaynak olarak modern devletin görülmesinden kaynaklanmaktadır.

1.1.3. Marksist Kuram ve Modern Devlet: Egemen Sınıfın Baskı Aracı

Karl Marx'ın devlet üzerine görüşlerinin, eserlerinde dağınık bir şekilde bulunduğunu söylemek mümkündür (Harvey, 1976: 81; Miliband, 1965: 278; Hay, 1999: 153; Jessop, 2016: 41-42-46). Ancak temelde Marksizm'in, modern (çağdaş/burjuva) devletin eleştirisine dayandığı ifade edilebilir. Marx; *Hegel'in Hukuk Felsefesinin Eleştirisi* eserinde modern devletin, aile ve burjuva-sivil toplumdaki türediğini ifade etmektedir; ancak bunların, modern devlet ile aynı alanda yer almadığını belirtmektedir (Marx, 2016: 13-16-17-19). Marx, Hegel'in ortaya koyduğu fikirlere eleştiri getirirken; Hegel'in düşüncelerinde de var olan devlet ve (burjuva)sivil toplum ayrımını modern dönem için kabul etmektedir (Marx, 2016: 75-107). Marx, devlet ile sivil toplum arasındaki bu ayrımı, devletin sivil topluma karşı yabancılaşması olarak nitelendirmektedir (Marx, 2016: 49-116; 1978: 34-35-39-44).

Modern devletin, toplumdaki bütün insanların özgür istençlerine ve onunla ilişkili toplumun genel çıkarına göre davranmamakta olduğunu ifade eden Marx, modern devletin bunun yerine özel mülkiyeti ve özel çıkarları korumakta olduğunu ileri sürmektedir (Marx, 2016: 63-74-84-92-96-97-162; Marx ve Engels, 2015: 57). Nitekim Marx'a göre modern devlet; sivil toplumun egoizminde kök salmış

uzlaştırılmaz sınıf mücadelelerinin bir ifadesi olduğu için, özel çıkarları gerçekleştirmek amacıyla sivil topluma baskı yapma eğilimindedir (Jessop, 2016: 42). Hegel'den alıntı yaptığı bir bölümünün tahlilinde devlet ile burjuva sivil toplum arasındaki ilişkiye dair tespitlerde bulunan Marx, devletin sivil toplum üzerinde Hobbes'un *Leviathan* eserindeki ifadesiyle “herkesin herkese karşı savaşını” (bellum omnium contra omnes) üretecek şekilde bir etkisinin olduğunu ifade etmektedir (Marx, 2016: 63-64; 1978: 35).

Marksist anlayışa göre devlet, topluma dışarıdan dayatılan bir güç olmamak ile birlikte, toplumdaki doğan ve zamanla onun üstünde yer alarak ona yabancılaşan bir güçtür. Nitekim bu haliyle devlet, önlenemez ve uzlaştırılmaz olan sınıf mücadelelerinin toplumsal anlamdaki bir ürünüdür. Modern devlet; sınıfların birbirlerini sonu olmayan, sınıf karşıtlıkları kaynaklı bir savaş içerisinde yok etmelerinin önüne geçmek için bir düzen sağlamaktadır. Dolayısıyla sınıf çatışmalarını yumuşatma gereksinimi ile çatışmaların bir sonucu olarak doğmuş modern devlet, mülk sahibi sınıfın örgütü olarak tanımlanmaktadır (Engels, 2017: 198-199-201-203; Marx, 2016: 16-17; Marx ve Engels, 2015: 110). Engels'e göre bu haliyle modern devletin işlevi; sınıflar arası çatışmayı düzenlemek yoluyla, egemen burjuva sınıfının hâkimiyetinin sorunsuz bir şekilde sürmesini sağlamaktır (Jessop, 2016: 44).

Modern devletin ürünü olduğu bu sınıf çatışmasının yumuşatılması ve burjuva sınıfının baskın olduğu “düzenin” devam ettirilmesi için, egemen burjuva sınıfının başvurduğu iki temel strateji olduğunu söylemek mümkündür. Bunlardan ilki olarak sayılabilecek strateji, devletin toplumdaki ayrı ve otonom bir yapı olarak içinde doğmuş olduğu toplumun üzerine yerleştirilmesidir (Harvey, 1976: 82-84). Bu noktada Engels'e göre, her devlette var olan ve halkın kendi örgütlediği silahlı güçten ayrılan bir kamu gücü bulunmaktadır. Bu kamu gücü sadece silahlı adamlardan değil; aynı zamanda hapishaneler ve her türlü zor kullanıcı, cezalandırıcı kurumlardan oluşmaktadır. Bu kamu gücünün devamlılığı için modern devlet, yurttaşlarından vergi toplamaktadır. Kamu gücünün yaşatılması için yurttaşlardan vergi toplayan görevliler ile kamu gücünü (zoru) kullanan görevliler, kendilerini toplumun üzerine konumlandırmaktadırlar (Engels, 2017: 199-200). Böylece kamu gücü sayesinde toplumun kendi üzerindeki otoriteye uygun davranması

beklenmektedir. İkinci strateji ise, egemen sınıf tarafından ideoloji ve devlet arasında bir ilişki kurulması ile ilgilidir. Daha açık bir ifade ile egemen sınıfın çıkarlarının, toplumun genel çıkarı olarak sunulmasını hedefleyen bu strateji ile egemen sınıfın düşünceleri evrensel gerçekler gibi sunulurken, toplumun bunu kabul etmesi beklenmektedir (Harvey, 1976: 82; Engels, 2017: 207; Marx ve Engels, 2015: 74).

Marx'a göre insanların özgürlük hakkı pratikte, özel mülkiyet hakkı üzerinden anlaşılmaktadır (Marx, 1978: 42). Sivil toplumun temelini de özel mülkiyet hakkı kapsamında özel çıkarların gerçekleştirilmesine bağlı olduğunu ifade eden Marx, sivil toplumun üyelerinin de egoist insanlardan oluştuğunu belirtmektedir (Marx, 1978: 42-43). Güvenlik kavramını, sivil toplumu oluşturan her bir (egoist) üyenin haklarının ve özel mülkiyetlerinin korunması anlamında değerlendiren Marx, güvenliğin sivil toplumun en yüce toplumsal kavramı olduğunu iddia etmektedir. Bu noktada Marx'a göre güvenlik kavramı, sivil toplumun kendi egoizmi üzerinden yükselen bir kavram değildir. Bunun aksine güvenlik, sivil toplumun egoizminin sigortası ve garantisi olarak değerlendirilebilir (Marx, 1978: 43). Nitekim Marx'a göre sivil toplumun egoist bireylerini bir arada tutan bağ; özel çıkar, özel mülkiyet ve egoist kişiliklerinin korunmasıdır (Marx, 1978: 43).

Marx ve Engels *Komünist Manifesto ve Komünizmin İlkeleri* eserinde, toplumun hızla birbirine düşman olan iki sınıfa, burjuva ve proletarya sınıfına bölünmekte olduğunu ifade etmektedirler (Marx ve Engels, 2016: 117). Marx ve Engels, burjuvazinin dolaysız ve kaba bir sömürü sistemine sahip olduğunu ifade ederken; bu sömürü sisteminin, üretim araçlarının merkezileşmesi ile mülkiyetin birkaç elde toplanması sonucu oluşan siyasal merkezileşme ile oluşturulduğunu belirtmektedirler (Marx ve Engels, 2016: 119-121). Modern devletin burjuva sınıfının devleti olduğunu ileri süren Marx ve Engels; devletin yürütme organının, burjuva sınıfının ortak işlerini yöneten bir komiteden başka bir şey olmadığını ifade etmektedirler (Marx ve Engels, 2016: 119; Harvey, 1976: 83). Nitekim Engels'e göre de modern toplumun özetini oluşturan devlet, egemen (sömüren) sınıfın, ezilen (sömürülen) sınıfı kontrol altında tutmasına yarayan bir aygıttır (Engels, 2017: 206). Marx ve Engels'e göre bu haliyle modern devlet, Toplumsal Sözleşme Kuramları'nda öğretildiği şekliyle insanların akıl yoluyla isteğe bağlı bir şekilde birleşerek oluşturduğu bir yapı değildir. Bunun aksine, modern devlet zorunlu bir

birliktir (Marx ve Engels, 2015: 99). Marksistlere göre devletin varoluş nedeni ve temel işlevi, mevcut sosyopolitik durumun sürdürülmesidir. Bu amaçla devlet, güç ve şiddet kullanabilme tekeli elinde bulundurmaktadır (Şaylan, 2016: 33). Sınıf mücadelesinde bir vasıta olan siyasal kurumların, sınıfsız bir toplum oluşturma mücadelesi sonucunda vazgeçilmesi gereken kurumlar olduğunu iddia eden Marx ve Engels, devletin sınıf mücadelesine dayandığını ifade etmektedir. (Poggi, 2016: 18). Bu noktada Klasik Marksistler modern devleti, açıkça bir sınıfsal hâkimiyet aracı olarak kabul etmektedirler (Jessop, 2016: 44). Marksist geleneğe göre; toplumun sınıflara bölünmesi sonucu oluşan sınıf karşıtlıklarının uzlaştırılmazlığı, modern devletin örgütlü şiddet olarak nitelenmesine sebep olmaktadır (Pierson, 2004: 7).

Burjuva sınıfına ait bu sömürü sisteminin, sömürülen sınıflar arasında yalnızca proletarya sınıfı tarafından gerçekleştirilecek bir devrim ile yok edilebileceğini ileri süren Marx ve Engels, bunun en temel sebebi olarak ise, proletarya sınıfının kendilerine ait korunacak mülkiyetlerinin bulunmamasını saymaktadırlar (Marx ve Engels, 2015: 98; 2016: 128-129-133). Toplumun, kendisiyle bağdaşmayan (ona yabancılaşan) bu burjuva egemenliği altında daha fazla yaşayamayacağını ifade eden Marx ve Engels; burjuvazinin, ancak proletaryanın gerçekleştireceği zor (şiddet) içeren devrim ile egemenliğine son verilebileceğini ileri sürmektedirler (Marx ve Engels, 2015: 48-51-59-63-71-75-102; 2016: 129-130-158). Bu devrim ile burjuva sınıfına has özel mülkiyetin kaldırılmasının amaçlandığını belirten Marx ve Engels, mevcut toplumsal durumda zaten özel mülkiyetin az sayıdaki insanın (çalışmayanlar) elinde olduğunu ve toplumun çok büyük bir kısmının (çalışanlar) sahip olduğu hiçbir özel mülkiyetin bulunmadığını ortaya koymaktadırlar (Marx ve Engels, 2016: 132-134-135). Marx ve Engels gerçekleştirilecek olan bu zora (şiddete) dayalı proletarya devrimi sonucunda, proletaryanın egemen sınıf haline geleceğini ve sonrasında burjuva devletini zor (şiddet) yoluyla ortadan kaldıracağını iddia etmektedirler. Böylece siyasal iktidarın ortadan kaldırılması ile birlikte proletarya sınıfının kendi egemenliğini de sonlandırmış bulunacağını ve sınıflar ile sınıf çatışmalarının olmayacağı bir sisteme geçiş yapılacağını ifade etmektedirler (Marx ve Engels, 2015: 64; 2016: 140-142).

Lenin de devleti sınıf karşıtlıklarının giderilemezliğinin bir ürünü olarak ortaya koyarken, bu sınıfları uzlaştırmanın mümkün olmadığını belirtmektedir (Lenin,

2016: 19-20). Lenin'e göre ancak sınıfların ortadan kalkmasıyla devlet de ortadan kalkabilir (Lenin, 2016: 81). Devleti; bir sınıfın bir başka sınıfı ezmesini sağlayan egemenlik organı, belirli bir sınıfın bastırılmasına yönelik bir zor örgütü, baskı aygıtı olarak betimleyen Lenin, onu toplumun üzerinde duran ve topluma sürekli olarak daha fazla yabancılaşan bir güç olarak tanımlamaktadır. Bu noktada Lenin, ezilen sınıfın ancak şiddet içeren zora dayalı bir devrim gerçekleştirmek ile beraber yabancılaşmış burjuva devletinin yıkılması yoluyla sömürden ve baskıdan kurtulabileceğini ifade etmektedir (Lenin, 2016: 20-21-39-44-46-61). Devletin iktidarının başlıca araçlarının özel silahlı birlikler, yani sürekli ordu ve polis olduğunu belirten Lenin, ezilen sınıfın ise devrim için silahlanması gerektiğini ifade eder (Lenin, 2016: 22-44-45). Nitekim Lenin devletin elinde bulundurduğu askeri güce dikkat çekerek devleti, "silahlı adamlar grubu" olarak tanımlamaktadır (Poggi, 2016: 100).

Şiddet içeren proletarya devrimi sonucu burjuva devletinin ortadan kaldırılacağını iddia eden Lenin, burjuva devletinin yerine ise proletarya diktatörlüğünün kurulacağını ifade eder. Kurulan proletarya diktatörlüğünün (devletin) ise zamanla yok olup gideceğini iddia etmektedir (Lenin, 2016: 31-32-44). Bu noktada Lenin, Marksizm'e has burjuva devlete karşı yapılması gereken devrim olgusunun kesinlikle şiddet içermesi gerektiğini ancak sonrasında kurulan proletarya devletinin kendiliğinden yok olup gidebilir bir örgütlenme olduğunu iddia etmektedir (Lenin, 2016: 35-36-44). Nitekim Lenin'e göre sömürücü sınıf (burjuva), siyasal egemenliğe sömürüyü devam ettirmek ve kendi sınıf çıkarlarını korumak için ihtiyaç duyarken sömürülen sınıf (proletarya), siyasal egemenliğe her türlü sömürüyü sonlandırmak ve halkın genel çıkarlarını korumak için ihtiyaç duymaktadır (Lenin, 2016: 36-41).

Lenin'e göre burjuvazinin egemenliğini yıkabilecek tek sınıf proletaryadır. Proletarya sınıfının bu amaçları gerçekleştirebilmesi için bir şiddet örgütüne (devlete) ihtiyacı olduğunu ileri süren Lenin, bunun burjuva devletinin şiddet mekanizması üzerinden başarılmayacağını ve aksine burjuva devlet mekanizmasının ortadan kaldırılması gerektiğini iddia etmektedir (Lenin, 2016: 40-41-42-43). Bu hususta Lenin'e göre proletarya sınıfı, sadece burjuva devletini ele geçirmekle değil; onu ve beraberinde bürokratik-askeri mekanizmayı parçalamak ile başarılı bir devrim

gerçekleştirebilir (Lenin, 2016: 55). Lenin'e göre Marksizm, sadece sınıf mücadelesinin kabulü anlamına gelmemektedir. Nitekim ona göre sınıf mücadelesi Marx öncesinde burjuva sınıfı tarafından ortaya konulan ve burjuva sınıfı tarafından kabul edilebilir bir öğretilerdir. Lenin Marksizm'i sınıf mücadelesine indirgemenin yanlış olduğunu, bu sınıf mücadelesinin kabulünün proletarya diktatörlüğünün de kabulünü içermesi gerektiğini, ancak böylece Marksist bir anlayışın ortaya konulabileceğini iddia etmektedir (Lenin, 2016: 50).

Antonio Gramsci ise modern devlette egemen burjuva sınıfının hâkimiyetinin nasıl sürdürdüğü üzerine kafa yormuş ve Marksist düşünceye çok önemli katkılarda bulunmuştur (Hay, 1999: 163). Gramsci modern devletin bir baskı (zor-güç) aygıtı olarak tanımlanmasına karşı çıkmazken, bu tanımın egemen sınıfın hâkimiyetini sürdürmesini açıklamada tek başına yeterli olmadığını ifade etmektedir (Dural, 2012: 313). Bu noktada Gramsci'nin ortaya koyduğu hegemonya kavramı ve anlayışı, onu klasik marksistlerden ayırmaktadır. Gramsci'nin düşüncelerinde anahtar bir kavram olarak ortaya çıkan hegemonya, baskın sınıfın üstünlüğünü sürdürmesi için kendilerine has ahlaki, siyasi ve kültürel normlar oluşturmak yoluyla bunları ezilen sınıflara toplumsal normlar olarak kabul ettirmeleri üzerinden açıklanabilir (Hay, 1999: 163). Gramsci'ye göre egemen sınıfın gücü; varsayıldığı şekliyle modern burjuva devleti sınıf egemenliğini devam ettirmek için bir araç gibi kullanmaktan çok, oluşturulan toplumsal normların toplumun geri kalanı tarafından rızaya dayalı şekilde kabul edilmesinde yatmaktadır (Hay, 1999: 163-164). Gramsci'nin devlet anlayışında iç içe geçmiş devlet ve hegemonyanın işleyişini beraber değerlendirmek gerekmektedir. Nitekim Gramsci'ye göre hegemonya; sivil toplum üzerinde rızaya dayalı şekilde işlemekteyken, devlet siyasal toplum üzerinde baskı (zor) yoluyla kurduğu egemenlik üzerinden var olmaktadır (Gramsci, 2009: 15-16-18-22). Nitekim Gramsci'ye göre egemen sınıf, hegemonik sistemin devamlılığını sağlamak ve onu korumak için devletin baskı aygıtlarını elinde tutmaya devam etmektedir (Gramsci, 2009: 22-23). Güç; devlet ya da özel gruplar tarafından halk kitlesini belirli bir üretim tarzının koşullarına itaatkâr hale getirmek için uygulanırken, hegemonya yönetici sınıfın entelektüel, ahlaki ve politik liderliği ile bağımlı sınıfın rızasını yeniden üretmek için uygulanmaktadır (Jessop, 2016: 74). Böylece Gramsci, sivil toplumu siyasal toplumun karşısına konumlandırmaktadır (Dural, 2012: 313).

Marx ve Engels'in *Komünist Manifesto ve Komünizmin İlkeleri* eserinde ortaya koydukları devlet tanımını modern devlete ilişkin araçsalcı yaklaşım olarak niteleyen Miliband, bu tanımın Klasik Marksizm'in devlete ilişkin bakış açısının özeti olduğunu ifade etmektedir (Miliband, 1965: 282-283). Markizm'de, sınıfları tarihsel gelişmelerin ürünleri ve devleti de egemen sınıfın elinde sınıf egemenliğinin devamını garanti altına almak ve bunu zorla kabul ettirmek için bulunan bir araç olarak tanımlamak, araçsalcı yaklaşım olarak adlandırılmaktadır (Sweezy, 2007: 242-243; Hay, 1999: 154). Nitekim araçsalcı yaklaşımın devleti bir araç olarak tarafsız görme eğilimi, onun her sınıf tarafından ele geçirilerek kullanılabileceğini varsaymaktadır. Araçsalcı yaklaşım devleti kimin yönettiği sorusuna odaklanırken, bunun cevabını ise devleti sermayenin yönettiği varsayımında bulmaktadır (Jessop, 2016: 44-45). Araçsalcı yaklaşıma göre egemen olan sınıf üyeleri, siyasal egemenliğe de sahiptirler. Bu yaklaşımda egemen sınıf, devleti bir araç olarak kullanarak ve devlet içerisindeki güçlü konumları işgal etmek suretiyle siyasetçiler ile devlet görevlilerini yönlendirerek sahip oldukları sınıf hâkimiyetini sürdürmektedir (Bahar, 2009: 238).

1960'lara geldiğinde Marksizm'in devlete bakışına ilişkin Miliband'ın temsil ettiği araçsalcı yaklaşım ile Poulantzas'ın temsil ettiği yapısalcı yaklaşım arasında bir tartışma başlamıştır. Poulantzas; modern devletin, tekelci sermaye elinde sınıf hâkimiyetini devam ettirmeye yarayan bir araçtan başka bir şey olmadığını iddia eden araçsalcı yaklaşımı reddetmektedir. Poulantzas bunun yerine, devletin karmaşık bir toplumsal ilişki olduğunu ifade etmektedir (Jessop, 2016: 47). Poulantzas'ın karmaşık toplumsal ilişki ifadesinin iki anlamının olduğunu söylemek mümkündür. İlk olarak sınıflar; devletin dışında ve ondan bağımsız bir şekilde var olan güçler olmamakla birlikte, devleti pasif bir araç olarak kullanma yeteneğine sahip basit ekonomik güçler değildir. Nitekim herhangi bir sınıfın politik etkisi, kısmen devletin kurumsal yapısına ve devlet iktidarının etkilerine bağlıdır. İkinci olarak sınıf mücadelesinin sivil toplumla sınırlı olmadığını iddia eden Poulantzas, bu mücadelenin devlet aygıtının içerisinde yeniden üretilmekte olduğunu ileri sürmektedir. Özde Poulantzas Miliband'ı; devleti, kapitalist burjuva toplumda yapısal olarak belirlenmiş rolünden çok kendisini kontrol eden bireylere göre tahlil ettiği için eleştirmektedir (Jessop, 2016: 48). Araçsalcı yaklaşım; bireyler ve egemen

toplumsal güçleri, devleti tarafsız bir araç olarak değerlendirmek suretiyle devlet sisteminden üstün tutmaktayken, yapısalcı yaklaşım devlet yapılarını, bireyler ve egemen sınıflardan üstün görmektedir (Jessop, 2016: 308).

Eserinde kabul etmese de yapısalcı kuramın önde gelen düşünürlerinden sayılan Louis Althusser; Lenin, Engels ve Marx'ın Marksizm'i oluşturan klasik metinlerindeki gibi devleti baskı aracı olarak tanımlama konusunda, onlarla aynı fikri paylaşmaktadır. Althusser'e göre devlet, egemen burjuva sınıfın ezilen işçi sınıfı üzerindeki egemenliğini güvence altına alan bir baskı makinesidir (Althusser, 2016: 44-45). Devlet olarak anılan bu baskı aygıtı, en azından uç durumlarda şiddet kullanarak işlemektedir (Althusser, 2016: 50). Althusser devlet olarak tanımlanan baskıcı devlet aygıtının polis, mahkemeler, hapisaneler, ordu ve bunlarında üzerinde yer alan devlet başkanı, hükümet ve idareden oluştuğunu belirtmektedir (Althusser, 2016: 45-50). Ancak Althusser bu noktada Marksist devlet kuramının işin özüne temas etmekle birlikte betimleyici kaldığını iddia etmektedir. Althusser betimleyici teorinin, her teorinin ilk aşaması olduğunu ancak bunun geçici ve aşılması gereken bir aşama olduğunu iddia ettiği eserinde, betimleyici teorinin sadece teoriye dönüşmesi için devleti baskıcı devlet aygıtı olarak tanımlayan klasik yaklaşıma bir şeyler eklenmesi gerektiğini ifade etmektedir (Althusser, 2016: 45-46-47). Althusser devletin; kapitalist sistemin devamlılığı ile gelişmesini sağladığını ortaya koyarken, bireyin rolünü geri plana itmiş ve toplumsal yapıyı ön plana çıkarmıştır (Bahar, 2009: 238).

Althusser baskıcı devlet aygıtının tarafında bulunan, ondan ayrı ve onunla birlikte aynı amaç için çalışan "devletin ideolojik aygıtlarının" (DİA'ların) da üzerinde durulması gerektiğini belirtmektedir (Althusser, 2016: 50). Nitekim egemen burjuva sınıfı devlet aygıtını elinde bulundurmakla birlikte, DİA'lar üzerinde de büyük bir etkiye sahiptirler (Althusser, 2016: 53). Althusser'e göre DİA'lar, baskıcı devlet aygıtı ile aynı şey değildirler ve şu kurumlardan oluşmaktadır: dinsel DİA, okul DİA'sı, aile DİA'sı, hukuki DİA, siyasal DİA, sendikal DİA, haberleşme DİA'sı, kültürel DİA (Althusser, 2016: 50-51). Althusser devlet aygıtı ile DİA'lar arasındaki farklılıkları açıklarken ilk olarak, sadece bir baskıcı devlet aygıtı olduğunu buna karşın çok sayıda DİA olduğunu ifade eder. İkinci olarak baskıcı devlet aygıtı kamu alanında yer almasına karşın, DİA'ların neredeyse hepsinin özel alanda yer

aldığını söylemek mümkündür (Hukuk DİA'sı hem devlet aygıtı hem DİA'lar içerisinde yer alır). Son olarak Althusser, devlet aygıtının öncelikle şiddet kullanarak çalıştığını, ancak DİA'ların öncelikle ideoloji üzerinden işlediğini belirtmektedir. Ancak bu noktada aslında hem baskı aygıtının hem de DİA'ların, şiddet ve ideolojiyi beraber kullandığını ifade eden Althusser, temeldeki ayrımın devlet aygıtının öncelikle şiddete sonrasında ideolojiye bağlı olarak işlerken, DİA'ların bunun tam tersini yaptığını ifade etmektedir. Nitekim Althusser'e göre sadece baskıya dayanan bir devlet aygıtı olmadığı gibi salt ideolojiye dayanan bir ideolojik aygıtta bulunmamaktadır (Althusser, 2016: 51-52-55-56). Althusser'e göre devletin baskı aygıtı birçok işlevi (yasaların çiğnenmemesinin sağlanması, yasalara karşı gelenlere yönelik yakalama işleminin gerçekleştirilmesi, hukuk tarafından verilen cezaların uygulanması gibi) aynı zamanda yerine getirmektedir. Baskı aygıtının işlevlerinin temel amacını ise, DİA'ların içinde buldukları işleyiş koşullarının somut anlamda güvence altına alınması olarak ifade etmek mümkündür (Althusser, 2016: 143).

Özetle, Markizm'in temelde modern devletin eleştirisine dayandığı ifade edilebilir. Bu çerçevede Marx, modern devletin toplumun genelini ve çıkarını korumadığını, bunun yerine özel çıkar ve mülkiyeti korumayı esas aldığını ileri sürmektedir. Dolayısıyla Markizm'de modern devletin, sınıf mücadelelerinin bir yansıması olarak görüldüğü savunulabilir. Bu anlamda modern devletin, egemen sınıfın elinde bir baskı aracı olarak yer aldığı ileri sürülmektedir. Ayrıca Marx; Hobbes'un ortaya koyduğu modern devletin, doğa durumundaki herkesin herkese karşı savaş içerisinde olduğu güvensiz ortamı ortadan kaldıracağı yönündeki önermesine de karşı çıkmaktadır. Toplumsal sözleşme fikrine açıkça karşı çıkan Marx, modern devletin insanlar arasındaki çatışmaları ve güvensiz ortamı kendisinin ürettiğini ileri sürmektedir. Dolayısıyla Marx'tan sonra gelen Marksist düşünürler de, bu doğrultuda Marksist düşünün modern devlet eleştirisini genişletmişlerdir. Sonuç olarak Marksist Kuram'ın, modern devleti egemen sınıfın elindeki bir baskı aracı olarak tanımladığını ve bu bağlamda incelemelerde bulunduğu ifade edilebilir.

1.2. GÜVENLİK ANLAYIŞININ DEĞİŞİMİ

Özellikle 20. Yüzyılın ikinci yarısı ile birlikte, modern devlete ilişkin güvenlik anlayışının değişime uğramaya başladığını belirtmek mümkündür. Güvenlik

anlayışındaki bu değişim, çeşitli kavramsal/kuramsal çerçevelerde incelenebilir. Güvenlik anlayışında yaşanan değişimi incelemenin, modern devlet kavramsallaştırmasının yaşadığı dönüşümü de göstermeye yaradığı ifade edilebilir. Nitekim modern devletin varoluşsal nedeni, güvenlik üzerinden açıklanabilir. Dolayısıyla, güvenlik anlayışının değişimini incelemek, aynı zamanda modern devletin niteliklerinin zaman içerisindeki değişimini açıklamaya yönelik bir incelemedir.

Diğer yandan, modern devlette güvenlik anlayışının değişimini ele alan tüm literatürü incelemenin mümkün olmadığı savunulabilir. Bu nedenle, güvenlik anlayışındaki değişim, bazı temel kuramsal/kavramsal tezler çerçevesinde ele alınmaktadır. Buradaki temel amaç, güvenlik anlayışındaki değişimin hangi kavram ve yaklaşımlar çerçevesinde ortaya çıktığını göstererek, modern devlet kavramsallaştırması bağlamında ne ifade ettiğini incelemektir. Böylece, güvenlik alanında yaşanan değişimin ana hatları ortaya konulabilecek ve modern devlet ile güvenlik arasındaki varoluşsal ilişkinin zaman içerisinde geçirdiği dönüşüm, bazı yönleriyle anlatılabilecektir.

Bu kapsamda, modern devletin varlık sebebini oluşturan güvenlik anlayışının 1980’li yıllardan itibaren yaşadığı değişim, güvenlik anlayışının genişlemesi ile güvenlik ile ilgili analiz biriminin devlet dışındaki tarafları da içermeye başlaması yönünde bir değişimdir. Bu doğrultudaki güvenlik anlayışı değişimi; devletin yanında devlet dışı aktörlerin, askeri yöntem ve araçlar yanında askeri olmayan yöntem ve araçların geleneksel güvenlik anlayışını dönüştürmesini ifade etmektedir. Yaşanan bu değişiklik aynı zamanda, modern devletin şiddet kullanabilme üzerindeki meşru tekeli açısından da bir değişimi işaret etmektedir. Güvenlik anlayışında yaşanan bu değişiklikler ile modern devlet kavramsallaştırmasına etkileri, çeşitli kuramsal yaklaşımlar çerçevesinde incelenebilir. Bu başlık altında, güvenlik alanında yaşanan değişime ilişkin bazı ana kuramsal açıklamalara yer verilmesi hedeflenmektedir. Böylece, yaşanan değişimin hangi doğrultuda gerçekleştiği ve ana yönü ortaya konulabilir.

Bu kapsamda ilk olarak, yaşanan değişimin farklı düşünürler tarafından hangi boyutta değerlendirildiği, 1980’lerden bugüne tarihsel olarak incelenmektedir. Düşünsel bir arka plan oluşturabilmek amacıyla gerçekleştirilen bu inceleme

kapsamında; Foucault, Beck, Giddens ve Neocleous'un modern devlet ile güvenlik bağlamında ortaya koydukları bazı savlar değerlendirilmektedir. Sonrasında ise, Eleştirel Güvenlik Yaklaşımları üzerinden geleneksel güvenlik anlayışı sorgulanmaktadır. Bu noktada eleştirel çalışmalar, güvenliğin doğallığını ve ele alınış biçimini sorgulamaktadır. Bu çerçevede, güvenliğin devlet merkezli ele alınış biçimi ve içeriğindeki değişim anlatılmaktadır. Son olarak, modern devletin tekelinde ve varoluşsal işlevi olan güvenliğin, piyasalaşması açıklanmaktadır. Bu kapsamda, güvenliğin özelleştirilmesi ile bunun modern devlet kavramsallaştırması üzerindeki etkileri ele alınmaktadır.

1.2.1. Modern Devlet-Güvenlik İlişkisinin Sorgulanması: Güvenlik Mekanizmaları, Risk ve Güvensizlik ile Güvenliğin Metalaşması

Burada ele alınan düşünürler, modern devlete ilişkin geleneksel güvenlik anlayışını eleştirel bir biçimde ele almaktadırlar. Bu bağlamda, Neo-Marksist düşüncenin temsilcilerinden olan Foucault ve Neocleous; güvenliğin, modern devletin varoluşsal bir bileşeni olduğu savına karşı çıkmaktadırlar. Foucault ve Neocleous'a göre güvenlik, egemenin iktidarını sürdürebilmek adına kullandığı araçlardan biridir. Örneğin Foucault, Toplumsal Sözleşmeciler ve Weberian kuramlarda ortaya konulan; güvenliğin, modern devletin varoluşsal bileşeni olduğu iddiasına karşı çıkarken, güvenliği 1970'lerin sonunda ortaya koyduğu yönetimsellik kavramının bir mekanizması olarak ele almaktadır. Foucault yönetimsellik kavramını, iktidarın kendi meşruiyetini ve devamını sağlamak için vatandaşları üzerinde uyguladığı çeşitli strateji ve mekanizmalar olarak sunarken, güvenliğin de bir yönetimsellik mekanizması olduğunu belirtmektedir. Düşüncelerinde Foucault'un ortaya koyduğu tezlerin de etkisi olan Neocleous ise, güvenliği bir metalaşma süreci olarak görmektedir. Bu bağlamda Neocleous, güvenlik alanındaki bu metalaşma sürecinin neye hizmet ettiği ile güvensizlik ve korku ile kurulan ilişkinin niteliğine dair açıklamalar sunmaktadır. Nitekim güvenliğin bir meta olarak görüldüğünü ileri süren Neocleous'a göre, güvenliği ekonomi politiğin eleştirisi üzerinden anlamak gerekmektedir. Bu ekonomi politiğin eleştirisinin ise, güvenlik sanayisinin metalaştırma ve fetişizm kavramları üzerinden anlamlandırılmasını gerekli kılmaktadır. Dolayısıyla, güvenliğin sürekli olarak genişlemeye eğilimli olması ve

sistemin devamlılığını sağlamaya yarayan bir mekanizma olarak açıklanması bakımından Foucault'un ve metalaşma sürecinde güvenliğin nasıl kullanıldığı ile neye hizmet ettiğinin anlaşılması bakımından Neocleous'un düşünceleri incelenebilir.

Diğer yandan, post modern değişimin güvenlik uygulamalarını inceleyen Beck'in görüşleri tez kapsamında incelenmektedir. Bu kapsamda, Beck'in Risk Toplumu düşüncesi ele alınarak, post modern toplumun içerisinde bulunduğu iddia edilen güvensizlik durumu ortaya konulmaktadır. Beck'in Risk Toplumu düşüncesine göre; bütün insanları etkileme potansiyeline sahip riskler, insanların geneli için bir güvensizlik ortamı oluşturmaktadır. Sınıflı toplumun yerine geçen risk toplumunda risklerin, endüstriyel büyümenin bir ürünü olduğunu ileri süren Beck, tüm insanlığı tehdit eden bu risklerin ve yarattıkları güvensizlik ortamının modern devletin sınırlarını aştığını ifade etmektedir. Beck'e göre modernleşmede gelinen noktada, insanlar korku ve endişe içerisinde güvensiz bir ortamda yaşamaktadırlar. Diğer yandan, düşüncelerinde Beck'ten etkilendiği ifade edilebilecek olan Giddens da, modernliği bir risk kültürü olarak görmektedir. Ancak Giddens'a göre riskler, modernliğin radikalleşmesi ve küreselleşmenin sonuçlarından bir kısmıdır. Dolayısıyla, Giddens'ın risk kavramına ilişkin değerlendirmeleri, onun modernliğe ilişkin yaptığı analizlerin yan ürünleridir. Bu kapsamda, Beck'in ortaya koyduğu risk toplumunu içeren modernlik çağı, Giddens'a göre geç modernlik çağına karşılık gelmektedir. Giddens, içinde yaşanılmakta olan dönemin post modern bir dönem değil, modernliğin radikalleştiği ve evrenselleştiği bir dönem olarak açıklamaktadır. Ona göre, radikalleşen modernlik çağında risk ve güven ortamı da farklılaşmıştır. Modernliğin geldiği noktada risklerin kaçınılmaz bir sonuç olduğunu ileri süren Giddens, risklerin modern döneme özgü bir kavram olduğunu da ifade etmektedir. Modernliğin yapısal olarak küreselleştirici bir niteliğinin olduğunu belirten Giddens, bu durumun yeni risk ve tehlike biçimlerini yaratmakta olduğunu ileri sürmektedir. Bu kapsamda, Giddens'ın ortaya koyduğu ve kişilerin kendi varlıklarının devamına ve çevredeki toplumsal ve nesnel eylem ortamlarının sabitliğine duydukları itimat duygusuna dayanan ontolojik güvenlik, yeni risk ve tehlike biçimlerinden olumsuz etkilenmektedir. Giddens radikalleşen modernlik çağında oluşan bu durumun, bireylerde varoluşsal endişe hissini yarattığını belirtmektedir. 1980'lerden itibaren

güvenliğe ilişkin eleştirel çalışmalarda bulunmuş olan bu dört düşünür tez kapsamında, konuyla ilgili yapmış oldukları çalışmaların tarihsel sıralamasına uygun olacak şekilde (Foucault, Beck, Giddens, Neocleous sırasıyla) ele alınmaktadır.

İlk olarak Michel Foucault, 1977-1978 yıllarında College de France’de verdiği derslerin ses kayıtlarından oluşturulan kitapta insanların güvenlik içerisinde yaşayıp yaşamadığını ve güvenlikten ne anlaşılması gerektiğini sorgulamaktadır (Foucault, 2013: 6-7; Gambetti, 2008: 3; 2009: 153). Michel Foucault 1977-1978 yıllarında College de France’de verdiği derslerde, 18. yüzyıldan itibaren hâkim yönetim sistemi haline gelmeye başlayan yönetim biçimini, yönetimsellik kavramı üzerinden açıklamaya çalışmaktadır. Foucault’a göre yönetimsellik, nüfus üzerinde uygulanan diğer bir deyişle hedefi nüfus olan ve kullandığı teknikleri güvenlik mekanizmaları olan bir yönetim biçimidir (Foucault, 2016: 282). Foucault’un ortaya koyduğu nüfus kavramı, halk ve tebaa kavramlarından daha farklı bir topluluğu işaret etmektedir. Ona göre nüfus, diğerlerinin aksine artık hukuki bir özne olma niteliğine sahip değildir. Foucault’a göre nüfus, içerisinde yaşadıkları ortama biyolojik anlamda mahkûm olan bir yığındır. Yönetimselliğin güvenlik mekanizmalarına karşı gelen ve kendini nüfus yığınlarından ayırarak sistemin akışına ayak direyen kitle ise, halk olarak adlandırılmaya başlamıştır (Gambetti, 2008: 5; Gölbaşı, 2015: 331-332). Foucault yönetimsellik kavramı altında, güvenlik mekanizmalarının devlet tarafından kullanılması yoluyla mevcut sistemin devamlılığının sağlandığını iddia etmektedir. Bununla beraber Foucault, günümüzde yönetimsellik çağının geçerli olduğunu ifade etmektedir (Foucault, 2016: 283).

Foucault verdiği bu derslerde üç farklı ancak birbirinin dönemsel anlamda alternatifi olmak zorunda olmayan iktidar çeşidini, baskın oldukları döneme göre birbirinden ayırtmaktadır. Bu üç farklı iktidar biçiminin kullandığı mekanizmaların da birbirinden farklı olduğunu ileri süren Foucault, üç ayrı mekanizmayı da mekân inşası, tahıl azlığının yönetimi ve salgın hastalıklar gibi konulara iktidarın müdahale etme mantığının farklılığı üzerinden örneklendirerek açıklamaktadır (Gölbaşı, 2015: 328). Foucault’a göre izin verilen ile yasaklanan arasında yapılan bir ayırım üzerinden yasa koymak suretiyle, bu yasaya uymayanların cezalandırılmasını ön gören sistem yasal (hukuki) mekanizmadır. İktidarın hâkim olduğu alanı toplumsal alandan ayırmak suretiyle işleyen bu mekanizma, egemeni

görünür kılmaya yöneliktir. Buradaki temel amaç insanların yasalara uyması yoluyla itaatın sağlanmasıdır. Hükümler tipi bir iktidarın müdahale şekli olan yasal mekanizmalar insanlara “hayır” deme suretiyle neyin yapılmaması gerektiğini söyleyerek, buna uymayanların cezalandırılması üzerine kuruludur. Bu haliyle yasal mekanizmaların, bir dışlama pratiği üzerinden çalıştığını söylemek mümkündür. Foucault’un ortaya koyduğu disiplinci mekanizma anlayışında ise yasal mekanizmada var olan yasaya uymayanların cezalandırılmasının yanı sıra; bu kişilerin gözetilmesi, teşhis edilmesi ve hatta dönüştürülmesine yönelik farklı bir dizi tıbbi, polisiye, psikolojik tekniklerin uygulanması bulunmaktadır. Disiplinci mekanizmada odaklanılan şey iktidardan ziyade iktidara tabi olması beklenen öznelerdir. Nitekim disiplin mekanizması, bireylerin bedenleri üzerinde uygulanır ve bu yolla belirlenen normlara uyan uysal bireyler oluşturulmaya çalışılır. Disiplin, hükümler tipi iktidardan farklı olarak bir dışlama değil, kapatma pratiği üzerinden çalışmaktadır. Böylece disiplinin insanlara “evet” diyerek, neyin yapılması gerektiğini işaret eden bir iktidar biçimi olduğunu söylemek mümkündür. Foucault’un ortaya koyduğu üçüncü mekanizma biçimi ise güvenlik düzenekleri olarak adlandırılmaktadır. Güvenlik düzenekleri yasalarla yasaklanmış olan herhangi bir fenomeni, gerçekleşmesi muhtemel bir dizi olayın bir parçası olarak ele alır ve bu fenomene karşı iktidar tarafından verilebilecek tepkilerin bir masraf hesabı üzerinden belirlendiğini varsayar. Buradaki amaç yasaklanan ile izin verilen fenomenler arasında baştan bir sınır çizmek değil, hesaplamalar sonucu oluşan optimal ortalamaya göre kabul edilebilir olanın belirlenmesi ve sistemin devamlılığının sağlanmasıdır. Böylece güvenlik mekanizmalarının temel mantığının bir suçun ortadan kaldırılması değil, sosyo-ekonomik açıdan kabul edilebilir sınırının belirlenmesi olduğu söylenebilir (Foucault, 2013: 7-8; Gambetti, 2008: 2-3-4; 2009: 153; Gölbaşı, 2015: 329-338).

Güvenlik mekanizmasının daha iyi anlaşılabilmesi için onu, diğer mekanizmalar ile kıyaslamak gerektiğini ifade eden Foucault; disiplinin merkezci bir mantığa sahip olduğunu, bir mekânı yalıtılabildiği ölçüde işlevsel olduğunu, işlevsel olduğu mekânın sınırlarını çizip sonrasında bu mekânda sıkıştırıcı ve kapatıcı bir şekilde faaliyet gösterdiğini belirtirken; diğer yanda güvenlik mekanizmasının, sürekli şekilde genişleme eğiliminde olduğunu ve merkezci bir

yapısının olmadığını iddia etmektedir. Güvenlik düzenekleri, var olan düzeneklere sürekli yenilerini ekleyerek genişler. Bunun yanında disiplin mekanizmalarının temel mantığı gereği, en ufak ayrıntılar da dâhil olmak üzere her şeyi bir kurala bağlaması ve böylece şeylerin engellenmesi ile birlikte kendi hallerine bırakılmaması şeklinde uygulandığını belirten Foucault, güvenlik mekanizmalarının temelinde ise “yapmaya bırakmak” olduğunu ileri sürmektedir. Güvenlik mekanizmaları bu haliyle ayrıntıları disiplinci mekanizmalardan farklı bir şekilde ele alır ve bu ayrıntıları doğal süreçler olarak görür. Böylece güvenlik mekanizmaları, bu ayrıntıları nüfus üzerinde bir hedefe ulaşmak için olduğu gibi ele almakta ve riskleri engelleme yoluna başvurmamaktadır. Foucault’a göre yasanın yasaklama, disiplinin buyurma işlevleri varken güvenlik ise yasaklamadan ve buyurmadan, ancak yine de bu eylemlerin kimi araçlarını dolaylı yoldan kullanarak, var olan gerçekliklere cevap vermektedir. Foucault’un güvenlik mekanizmasının anlaşılabilirliği için ortaya koyduğu bir diğer ayrım ise bu üç mekanizmanın gerçeklik ile olan ilişkisidir. Foucault’a göre yasa, en olumsuz durumların hayalini kurar ve neyin yapılmaması gereken şeyler olduğunu tanımlar. Disiplin ise gerçekliğin tamamlayıcısı nitelikte olup yasaklara uymayanların buyruklar ve zorunluluklar ile engellenmesini sağlamaya çalışır. Güvenlik ise gerçekliğin içerisinde çalışmaktadır. Bu yolla güvenlik, gerçekliğin öğelerini birbirine karşı kullanır hale gelir (Foucault, 2013: 43-44-45-46; Gölbaşı, 2015: 329-331-332).

Foucault’a göre disiplin normal ile anormal arasında bir ayrım yaparak uyulması istenen normları önceden belirler ve bu normlar üzerinden bir normalleştirme gerçekleştirir. Bu çeşit bir normalleştirmeye (normalizasyona), normlama (normasyon) demenin daha doğru olacağını belirten Foucault; disiplinci mekanizmanın insanları önceden belirlenen norma uygun hale getirme gayesi ile çalıştığını iddia etmektedir. Dolayısıyla, disiplinci mekanizmalarda bir normdan yola çıkılır ve normal ile anormal üzerinde çalışılır. Norm bu şekliyle buyurucu bir niteliğe sahiptir. Güvenlik mekanizmalarının mantığı ise disiplinin mantığına ters olarak önceden bir norm ortaya koymamaktadır. Foucault’un ortaya koyduğu güvenlik paradigmasının temelinde normal en ön sırada gelir ve norm ona göre belirlenir hale gelir. Bu durumda norm, farklı normalliklerin arasındaki etkileşimden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla bu haliyle bir normlaştırmadan ziyade, bir

normalleştirmeden bahsedilebilir. Normalliklerin etkileşiminden oluşan normun, sistemin devamlılığını sağlamak için oluşturulan bir ortalama olduğunu söylemek mümkündür. Bu bakımdan disiplin ve güvenlik tekniklerinde, normun oluşturulma şekli birbirinden farklıdır. Disiplin özelinde ortaya konulan norm, bedenleri disiplin etmeye yönelik standartlaştırıcı bir ideal ortaya koyarken güvenlik, normu bir fenomenin değişken istatistiki verilerinden elde eder. Diğer bir deyişle güvenlik disiplinin aksine, her defasında tekrar hesaplanabilecek normallere göre normu değiştirebilmektedir. Böylece güvenlik mekanizması, her defasında oluşturulan normallik eğrisine göre normu belirlemektedir. Dolayısıyla normal olanlar ile anormal olanlar arasında sürekli bir geçişkenlik vardır. Bunun yanında güvenlik mekanizmalarının temel işleme mantığı gereği, anormal olandan kaçınılmaz. Hatta güvenliğin anormal olan üzerinden çalıştığı ve anormali önlemeye gerek duymadan, onu etkisiz hale getirme yolunu seçtiği söylenebilir (Foucault, 2013: 50-51-57; Gambetti, 2008: 6-7; 2009: 154; Gölbaşı, 2015: 327-331).

Diğer yandan Foucault sayılan üç mekanizmayı (yasal, disiplinci, güvenlik); birbirini içermeyen, ardışık mekanizmalar olarak değerlendirmenin çok mümkün olmadığını ileri sürmektedir. Bu üç mekanizmanın birbirinin alternatifi şekilde ortaya çıkarak, birbirini ortadan kaldırmadığını belirten Foucault, değişen baskın mekanizma mantığının üç mekanizmadan hangisinin o dönem için ağır bastığı ile açıklanabileceğini ifade etmektedir (Foucault, 2013: 9; Gambetti, 2008: 3-4; Gölbaşı, 2015: 338). İlk bakışta yasal sistemin Ortaçağ'dan 18. yüzyıla kadar baskın olduğunu belirten Foucault, 18. yüzyıldan itibaren ise disiplinci sistemin hâkim sistem olarak gösterilebileceğini belirtmektedir. Günümüzde ise güvenlik mekanizmalarının baskın görüldüğünü iddia eden Foucault, her halükarda bu mekanizmaların birbirini takip eden öğeler olarak tanımlanmaması gerektiğini belirtmektedir (Foucault, 2013: 8-9). Nitekim Foucault'a göre, günümüzde baskın mekanizma biçimi olan güvenlik mekanizması, hem yasa hem de disiplin kalıplarını içerisinde barındırmaktadır. Diğer bir deyişle Foucault'a göre, asıl değişen şey bu mekanizmalar arasındaki bağıllık sistemidir (Foucault, 2013: 8-11).

Güvenlik mekanizmasının çokluk ile ilişkili olduğunu ifade eden Foucault, güvenliğin bir bütün olarak nüfusun üzerinde uygulandığını belirtmektedir (Foucault, 2013: 12-13-23; Gambetti, 2008: 153; 2009: 3). Başka bir deyişle, Foucault'a göre

güvenlik mekanizmasının nihai hedefi nüfustur (Foucault, 2013: 41). Güvenlik mekanizmasına göre ortadan kaldırılamayacağı kabul edilen riskler, en az seviyeye indirilmeye çalışılır. Bu haliyle güvenlik mekanizmalarında, disiplin mekanizmalarında olduğu gibi bir mükemmeli yakalama gayesi yoktur. Nitekim güvenlik, bir dizi maddi veriye ve bunlara bağlı olasılık hesaplamalarına dayanır. Bununla beraber, risklerin sifira indirilmesinin imkânsız olduğunun ön kabulü vardır. Güvenlik mekanizmaları, nüfusu ortadan kaldırılması imkânsız olarak kabul edilen riskler ile birlikte yönetmek üzerine kuruludur. Aslında güvenlik mekanizması riskten beslenir durumdadır (Foucault, 2013: 21; Gambetti, 2008: 4-6; 2009: 154; Gölbaşı, 2015: 330-331). Yasal ve disiplinci mekanizmalarda bir problem (azlık, hırsızlık vb.) önceden engellenmeye çalışılırken, güvenlik mekanizmalarında bu sorunlar olduğu gibi kabul edilmekte ve bu gerçeklik üzerine çalışılmaktadır. Güvenlik mekanizmasının mantığına göre nüfusun bir bütün olarak tamamının güvenliğinin sağlanması temel gaye olmakla beraber, bunun için kullanılan teknik problemi kısıtlamak ya da engellemek değildir. Bunun yerine, güce karşı güç kullanarak bir denge sağlamayı temel teknik olarak benimseyen güvenlik mekanizmaları, nüfusun bir kısmının harcanabilir ve gözden çıkarılabilir bir yığın olduğunu kabul etmeyi gerektirmektedir. Böylece neyin, ne zaman, nerede güvenlik tehdidi oluşturabileceğinin belirsiz hale geldiği bir duruma işaret eden güvenlik, bireylerin tamamının korunmasının yerine değişken risk hesaplarına göre nüfusun belirli bir kısmının yok olmasına göz yummayı gerektirmektedir. Bu haliyle kimin ölüp kimin yaşamına devam edeceğine karar veren şey yasa olmaktan çıkmakta, bunun yerine her an değişebilen riskler bu duruma karar vermektedir. Buradaki amaç ortadan kaldırılamayacağı kabul edilen risklerin, bir bütün olarak nüfusun tamamını tehlikeye sokmasının önüne geçilmesidir. Ancak bu yapılırken “harcanabilir bedenler” yaratılmakta ve modern devletin temel ilkelerinden olan halkın tamamının güvenliğinin sağlanması ilkesi terkedilmektedir (Foucault, 2013: 34-36; Gambetti, 2008: 5-7 Gölbaşı, 2015: 331). Böylece modern devletin iktidarın uygulanması bağlamında temel dayanaklarından olan hukukilik (yasallık) ve meşruluk ilkeleri, birincil önemini kaybetmektedir. Toplumsal sözleşme mantığında bireyler sınırları önceden belli olan sözleşmeye uymadıkları takdirde suçlu durumuna düşmekteyken; güvenlik durumunda nüfus kavramına dönüşen birey ya da halk üzerinde doğası ve

kaynağı gereği her an değişebilen risklere göre faydacı iktidar uygulamaları gerçekleşebilmektedir. Bu haliyle modern devletin güvenlik işlevi muğlaklaşmaktadır. Nitekim güvenlik mekanizmalarının hâkim olduğu düzen içerisinde güvenlik tehdidi oluşturabilecek (hırsızlık, işsizlik vb.) anormal durumlar, sistemin devamlılığı için gerekli görölmektedir (Gambetti, 2008: 7-8).

Ulrich Beck'in 1986 yılında ortaya koyduğu Risk Toplumu kuramına göre, modern dönemin klasik sanayi toplumunun değişime uğrayarak, yeni bir toplumsal biçim olan risk toplumuna dönüştüğü iddia edilmektedir. Beck'e göre modernleşme geçmişte nasıl tarım toplumunu ortadan kaldırmışsa, 21. yüzyıla girerken gelinen noktada kendi karşıtını artık tamamen ortadan kaldırmış ve sanayi toplumunun öncüllerini ve işlevsel ilkelerini hedef alarak, kendi kendisi ile çatışmaya başlamıştır. Beck bu durumu, öz-dönüslü modernleşme olarak adlandırmaktadır (Beck, 2014: 8-9-229). Geleneğin modernleşmesini klasik modernleşme olarak niteleyen Beck, sanayi toplumunun modernleşmesini ise dönüslü modernleşme olarak adlandırmaktadır (Beck, 2014: 10). Dönüslü modernleşme, modernleşme sürecinin kendisini sorun haline getirmiş bulunmaktadır (Beck, 2014: 22-274; Çuhacı, 2007: 130). Sanayi toplumunun tarih boyunca sürekli olarak devrimler yaptığını öne süren Beck, bu devrimler sonucu oluşan yeni toplum formunun ise bir öncekine kıyasla daha fazla sanayileşmiş bir sanayi toplumu olduğunu ifade etmektedir (Beck, 2014: 12). Beck'e göre klasik sanayi toplumunda servet üretiminin sahip olduğu mantık, risk üretiminin mantığına üstün gelmekteyken; 20. yüzyılın sonundan itibaren risk toplumu ile birlikte bu denge tersine dönmüştür. Bu sürecin ilk aşamasında modernleşmenin beraberinde getirdiğı risklerin örtük yan etkiler olarak kabul edilmesinin/ettirilmesinin mümkün olduğunu belirten Beck, sonrasında ise bu risklerin küreselleşmesi ve kamusal alanda eleştirilmeye başlanması ile birlikte artık açıkça görünür hale geldiğini ifade etmektedir (Beck, 2014: 13-14-30-39-40). Modernleşmenin geldiğı noktada insanlar ve diğer canlıların yaşamına yönelik geri döndürülemez tehditlere sebep olan risklerin yer aldığını iddia eden Beck, bu risklerin daha önceki yüzyıllardaki tehlikelerin aksine sınıfa özgü olmadığını, etkilerinin modern devletin sınırları ile sınırlı kalmadığını ve küresel nitelikte olduğunu belirtmektedir (Beck, 2014: 14-50). Bu değişikliğin temelinde modernleşmenin başarısızlığının değil aksine başarısının yattığını ifade eden Beck,

sanayi toplumunun 20. yüzyılın sonu itibari ile modern döneme içkin değişimin temel prensiplerinin değişimini yaşamakta olduğunu ortaya koymaktadır. Bu haliyle Beck, risk toplumuna geçiş ile birlikte modernliğin temel prensiplerinin sanayi toplumunda var olan ayrımlardan ve sınırlardan kurtulduğunu iddia etmektedir (Beck, 2014: 16-17).

Beck kıtlık toplumundaki refah bölüşümü mantığından 20. yüzyılın sonu ile birlikte risk toplumundaki risk bölüşümü mantığına doğru yaşanan bir değişiklik olduğunu ifade etmektedir. Beck bu değişikliğin altında yatan olgunun ise modernleşme sürecinde katlanarak büyümekte olan üretici güçlerin beraberinde getirdikleri büyük tehlikeler ve potansiyel tehditlerin tarihteki en yüksek seviyesine ulaşması olduğunu belirtmektedir (Beck, 2014: 21). Risklerin şüphesiz ki modern çağın ürünü olmadığını kabul eden Beck, ancak modern çağa ilişkin risklerin insanlığın tümünü etkileyebilecek olan tehlikeleri barındırdığını ve bu niteliğiyle geçmişteki risklerden ayrıldığını ifade etmektedir.(Beck, 2014: 24-66). Beck geçmişteki risklerin çoğunun duyular tarafından algılanabilir olduğunu, ancak dönüşlü modernleşme çağındaki risklerin insanlar tarafından algılanmasının zor olduğunu iddia etmektedir. Dolaysız yollarla insanlar tarafından algılanamayan risk toplumu çağının risklerinin, onlar hakkındaki bilimsel ya da anti-bilimsel bilgi çerçevesinde var olduğunu söylemek mümkündür. Bundan dolayı Beck, tüm canlıların yaşamını etkileyebilecek potansiyele sahip bu risklerin bu bilgi çerçevesinde olası sonuçlarının gerçekte olduğundan büyük ya da küçük gösterilmesinin ve hatta tehlikesizmiş gibi aktarılmasının mümkün olduğunu iddia etmektedir. Nitekim Beck'e göre riskler açıkça ortada olsa bile, insanlar risklerin varlığını kabul etmek için nitelikli uzmanların yargılarına ihtiyaç duymaktadırlar. Bunun yanında Beck, bu çağa özgü tehlikelerin asıl sebebinin aşırı üretim olduğunu belirtmektedir. Modernlik içerisindeki üretkenliği artırma çabası, beraberinde yaratılan risklerin görmezden gelinmesine sebep olmaktadır. Yalnızca ekonomik üretimin avantajlarına odaklanan bu ekonomik risk körlüğü, ekonomik üretime ilişkin verimliliği bir yandan artırsa da insanların yaşamlarını da tehdit etmektedir. Dolayısıyla Beck'e göre günümüzdeki riskler ve tehlikeler, geçmişteki riskler ve tehlikelerden ayrılmaktadır. Yeni riskler ve tehlikeler, oluşturdukları tehdit bakımından küresel niteliktedir. Risklerin sebebi olarak modernleşmenin temelinde

yer alan üretimin aşırılaşmasının gösterilmesi, onları modernleşmenin riskleri olarak tanımlamayı mümkün kılmaktadır (Beck, 2014: 25-27-34-78-79-80-89-90-111-113; Çuhacı, 2007: 134-135-136-137). Geline nokta dönüşlü modernleşmenin beraberinde getirdiği yeni riskler doğaları gereği sadece oluştukları yerdeki canlıları değil, dünyanın her yerindeki yaşam formlarını tehlikeye sokar hale gelmiştir. Bu risklerin normal riskler gibi değerlendirilip ele alınmasının doğru olmadığını belirten Beck, risk toplumuna için risklerin sonuçlarının öngörülemez ve hesaplanamaz hale geldiğini ifade etmektedir (Beck, 2014: 26-36-80-258; Çuhacı, 2007: 137). Böylece risk toplumu içerisinde hesaplanamaz ve bilinmeyen sonuçlar doğurabilme kapasitesine sahip olan riskler, dönüşlü modernliğin baskın gücü haline gelmiş bulunmaktadır (Beck, 2014: 27; Çuhacı, 2007: 137). Üstelik Beck'e göre risk toplumu aslında, küresel nitelikte bir dünya risk toplumdur (Beck, 2014: 28-66-69). Risklerin doğası gereği geleceğe dair potansiyel tehdit ihtimaline dayandığını belirten Beck, risk toplumunda geçmişin geleceği yönlendirme yetisinden mahrum hale geldiğini iddia etmektedir. Bu bakımdan riskler, önlenmesi gereken bir geleceğin varlığına işaret etmektedir (Beck, 2014: 44-45; Çuhacı, 2007: 137). Ancak Beck'e göre dönüşlü modernleşmeye için riskler, belirsiz bir yapıya sahip olduğu için bir denetlenemezlik sorunu vardır. Geçmişte sanayi toplumunda güvenlik mekanizmaları tarafından kontrol altında tutulabilen riskler ve tehlikeler, risk toplumu ile birlikte artık denetlenemez hale gelmektedir. Nitekim Beck'e göre, risk toplumunun ortaya çıkmasının sebeplerinden bir tanesi de sanayi toplumunda yer alan bu denetim kurumlarının artık işlevsel olmayışıdır (Çuhacı, 2007: 137-140).

Geçmişin geleceği belirleyemeyeceğinin altını çizen Beck, risk toplumunda risk uzmanlarına ihtiyaç duyulduğunu ifade etmektedir. Riskler konusunda uzmanlaşmanın ise deneyimlere bağlı olduğunu öne süren Beck, bu deneyimin ilk kez karşılaşılan riskler ve tehlikeler için kolayca kazanılamayacağını savunmaktadır. Beck bu bakımdan olumsuz bir gelecek tablosu çizmektedir. Nitekim Beck'e göre, sonuçları hakkında kimsenin net bir bilgiye sahip olamayacağı bu riskler üzerinde uzman olduğu iddia edilen risk uzmanlarının temel amacı, risklerden kaçınılması değil, aksine risklerin kabul edilmesi ve meşru görülmesidir (Çuhacı, 2007: 142-143).

Hem riskin hem de servetin bölüşüm nesnelere olduğunu kabul eden Beck, her ikisinin de toplum içerisinde konumları tesis ettiğini ileri sürmektedir (Beck, 2014: 33-34-47). Risklerin giderek artması ve bu risklerin toplum içerisinde paylaşımı konusunda toplumsal risk konumlarının ortaya çıktığını belirten Beck, bu konumların oluşturduğu eşitsizliklerin bazı yönleriyle sınıf konumlarına bağlı eşitsizlikler ile örtüşebildiğini, ancak temelde farklı bir paylaşım mantığına sahip olduğunu ileri sürmektedir (Beck, 2014: 27-47). Servetin tepede yer alan zümrede biriktiğini belirten Beck, riskin ise en çok yoksul sınıflar arasında bölüşüldüğünü ifade etmektedir. Bu bakımdan riskler, sınıflı toplumu ortadan kaldırmaz ve hatta güçlendirir durumdadır. Yoksulluk içerisinde yaşayan sınıfın çok fazla riske maruz kalmasının güvenlikten yoksun olmayı da beraberinde getirdiğini ifade eden Beck, zengin sınıfın ise güvenliği satın alma yoluyla risklerden kurtulabilme imkânının var olduğunu belirtmektedir. Bu haliyle risklerden kaçınma ve riskleri telafi edebilme imkânları, toplumsal sınıflar arasında eşitsiz bir şekilde bölüşülmektedir. Dolayısıyla risk konumları ile sınıf konumlarının bazı noktalarda örtüşüğünü söylemek mümkündür (Beck, 2014: 47-48-58).

Ancak yine de risklerin bölüşüm mantığının tamamıyla servet bölüşümü mantığı ile paralellik gösterdiğini söylemek yanlıştır. Risk konumlarının daha belirgin hale gelmesi ile birlikte risklerden kaçınmanın imkânsız hale gelmeye başladığını iddia eden Beck, insan hayatını tehdit eden kirli su tüketimi ve kirli hava sorununu üzerinden verdiği örnekler ile bu durumu daha anlaşılır hale getirmektedir. Beck'e göre her ikisinden de kaçınmak mümkün değildir ve bu durum sınıfa özgü konumları yıkmaktadır. Yeni durumda riskten etkilenen ve güvenlikten yoksun olan sınıfın karşısında, riskten etkilenmeyen bir sınıf yoktur. Bunun yerine riskten etkilenen sınıf karşısında, henüz riskten etkilenmemiş ama etkilenmesi kaçınılmaz olan bir sınıf vardır. Dolayısıyla risk konumları, klasik modernlik içerisinde var olan sınıf konumlarından farklıdır. Beck servet bölüşümünde ortaya çıkan yoksulluğun hiyerarşik bir bölüşüm üzerinden gerçekleştiğini, buna karşın kaçınılması sınıf farkı gözetmeksizin imkânsız olan kirli havanın, suyun, kimyasal atıkların ve aşırı üretimin beraberinde getirdiği diğer risklerin demokratik bir bölüşüm mantığına sahip olma özelliği taşıdığını iddia etmektedir (Beck, 2014: 49-55-68-69). Nitekim Beck'e göre dönüşlü modernleşmenin riskleri sosyal statü ve toplumsal sınıf farkı

olmaksızın bir bumerang etkisi ile üretenler, kâr elde edenler, zenginler, güçlüler de dâhil olmak üzere herkesi etkilemekte ve herkes için güvenlikten yoksun bir durum oluşturmaktadır (Beck, 2014: 28-50-52-54-57; Çuhacı, 2007: 131-137). Modernliğin ilk dönemlerinde tehlikelere maruz kalmanın sınıfsal bir kader olduğunu ifade eden Beck, risk toplumunda ise tehlikelere maruz kalmanın bu özelliğini yitirdiğini ve evrensel bir niteliğe büründüğünü belirtmektedir (Beck, 2014: 76-77). Sınıflı toplumda hâkim olan dinamik hemen hemen her ideolojiden insan için eşitlik iken, risk toplumunda durum böyle değildir. Sınıflı toplumdaki eşitsiz değer sisteminin yerini, risk toplumunda emniyette olmayan bir toplumun değer sistemi almaktadır. Nitekim sınıflı toplumdaki ideal; herkesin ekonomik fırsatlardan pay almayı istemesi ve alması gibi iyi bir şeye ulaşma ideali iken, risk toplumunda bu ideal; herkesin risklerin getirdiği tehditlere karşı korunması gibi kötü bir şeyi önleme idealidir. Dolayısıyla Beck'e göre risk toplumuna geçiş ile birlikte insanlar arasındaki dayanışmanın niteliği de değişmektedir. Sınıflı toplumda ihtiyaç ortaklığı üzerinden tanımlanabilen bu dayanışma, risk toplumu ile birlikte yerini endişe ortaklığına bırakmaktadır. Böylece gelinen noktada sınıflı toplumdaki açlık ve yoksulluğun yerini, risk toplumundaki korku almaktadır (Beck, 2014: 71-72-115).

Beck risk toplumunun sınıflı bir toplum olmadığını ileri sürmektedir (Beck, 2014: 68-136-139-150-152). Her ne kadar Beck risk toplumu ve sınıflı toplumdaki eşitsizliklerin birbirleri ile örtüşebileceğini ya da birinin bir diğerini üretebileceğini kabul etse de, bunlar arasındaki farklılıklara dikkat edilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Beck'e göre sınıflı toplumların hakikatleri görünür olanlardır. Somut olana dair açık kanıtlar üzerinde duran sınıflı toplumlarda güç, güçsüzlük, zenginlik, yoksulluk vb. kavramlara ilişkin hakikatler insanlar tarafından dolaysız yollarla gözlenebilmektedir. Risk toplumunda ise bunun aksine; görülebilir olan hakikatler, dolaysız yollar ile algılanamayan ve görülemeyen riskler karşısında önemini yitirmektedirler. Nitekim risk toplumu içerisinde büyük güvenlik tehdidi oluşturan bu görünmez risklerin, insanlar tarafından dolaysız yollardan algılanamaması onların gerçekliğini değiştirmemektedir. Buna bağlı olarak sınıflı topluma özgü ihtiyaçların risk algısını bastırması demek, bu risklerin gerçekliğini ya da etkisini bastırması demek değildir. Beck'e göre tam da bu gerçekliğin ve etkinin değil de risk algısının

bastırılması, insanlığın tümünü tehdit eden risklerin artmasının ve risk toplumunda yaşadığımızın bir kanıtıdır (Beck, 2014: 64-65).

Beck'e göre risk toplumu, yeni uluslararası eşitsizlikler de oluşturmaktadır. Risk konumları ile sınıf konumlarının uluslararası ölçekte örtüştüğünü belirten Beck, Üçüncü Dünya ülkelerinin bir yandan yoksullukla mücadele ederken, bir yandan da dönüşlü modernleşmenin temelinde yer alan aşırı üretimin riskli sanayilerinin merkezi haline geldiğini iddia etmektedir (Beck, 2014: 58-60-65). Aşırı yoksulluk ile aşırı riskler arasında uluslararası ölçekte bir örtüşme ve çekim kuvveti olduğunu öne süren Beck, yoksul olan Üçüncü Dünya ülkelerinde yaşayan insanların algılanması daha kolay ve görünür olan açıklıktan ölme tehdidi sebebiyle, risk toplumunun algılanması kolay olmayan risklerinden kaynaklanan tehditlere karşı duyarsız kaldığını ifade etmektedir. Nitekim yoksul çevre ülkelerde yaşayan insanlar her iki tehlide de maruz kalmakta olsalar da, yoksulluk ile mücadele eğilimi ve dolayısıyla aşırı üretimin getirdiği gizli risklere karşı duyarsızlık ağır basmaktadır (Beck, 2014: 59). Bunun yanında risklerin merkezi haline gelmiş yoksul çevre ülkelerdeki yönetimlerin yaşadığı yetki karmaşası ve iktidarın uygulanmasındaki başarısızlıklar, riskli üretim yapan sanayi şirketleri için bu ülkeleri cazip hale getirmektedir. Nitekim bu ülkelerde yönetimlerin uygulanmayacağını bile bile çıkardıkları güvenlik ve emniyet talimatları, bu şirketler için yaşanabilecek bir felaket öncesi meşruiyet zorunluluklarından kurtulabilmek anlamına gelmektedir. Bunun yanında Beck'e göre az gelişmiş yoksul çevre ülkelerin yönetimleri, yoksulluktan kurtulma ve görece ekonomik bağımsızlıklarını elde edebilme adına algılanması zor olan risklere göz yummaktadır. Böylece bu az gelişmiş ülkeler açlığı yenmek adına riskler ile birlikte yaşamayı kabullenmek zorunda kalmaktadırlar (Beck, 2014: 60). Ancak Beck'e göre risklerin az gelişmiş ülkelerde yoğunlaşması, zengin ülkelerin bu risklerden kurtulabildiği anlamına gelmemektedir. Risklerin çoğalması sonucu oluşan risk toplumunun bir dünya risk toplumu olduğunu ortaya koyan Beck, risk toplumunun bu küresel olma niteliği sebebiyle bütün ülkeleri tehdit ettiğini savunmaktadır. Nitekim Beck'e göre zengin ülkeler tarafından az gelişmiş ülkelere ihale edilen riskli sanayi üretiminin ürünleri, ucuz ithalat yoluyla bir bumerang etkisi göstererek zengin ülkelere geri dönmekte ve herkesin sağlığını, yaşamını ve güvenliğini tehdit eder hale gelmektedir (Beck, 2014: 63).

Bu duruma rağmen, risklerin tüm dünya genelinde yayılması ve ticarileşmesi kapitalist gelişme mantığına uygun şekilde ilerlemektedir. Nitekim Beck'e göre, riskler üzerinden oluşan bir piyasa ve bu piyasanın kazananları vardır. Klasik sanayi toplumundaki kıtlık sorununun bir şekilde giderilebilir olduğunu, ancak risk toplumu içerisindeki tehlikelerin sınırlarının olmadığını belirten Beck, bu durumun riskler üzerinden gerçekleştirilen ve kendi kendini bitmez tükenmez bir ihtiyaç anlayışı içerisinde yeniden üreten bir ekonomik sömürüye dönüştüğünü ifade etmektedir (Beck, 2014: 28-265-274; Çuhacı, 2007: 137). Risklerin bir pazar fırsatı olarak görüldüğünü savunan Beck, riskler üzerinden bir istismar gerçekleştirildiğini ve oluşturulan pazarında buna paralel olarak sürekli genişleme eğiliminde olduğunu ortaya koymaktadır. Nitekim risklerin tanımlanması ya da üretilmesi ve sonrasında bu ihtiyacı karşılamak için harekete geçilmesi, risklerin ticarileştirilmesini kanıtlar niteliktedir (Beck, 2014: 67). Sanayi sistemi bir yandan herkesi tehdit eden riskleri üretirken, bir yandan da bundan ticari anlamda faydalanmaktadır. Üstelik sanayinin bunu yaparken riskleri dipsiz ve sonsuz bir ihtiyaç kutusu olarak gördüğünü iddia eden Beck, kendi kendini üretebilen risklerin sanayi tarafından meta üretiminin yeni referans noktası olarak belirlendiğini ve ticari amaçlı kâr elde etme amacıyla manipüle edilebilir olduklarını savunmaktadır (Beck, 2014: 82-84-318). Bunun yanında risklerin oluşturduğu tehditlere karşı sanayinin sunduğu hizmetlerin gerçek anlamda risklerin önlenmesine yönelik çözümler getirmediğini ve risklere karşı ihtiyacın sürekli canlı tutulduğunu iddia etmek mümkündür. Beck bu tarz bir anlayış içerisinde risklerin büyümeye devam edeceğini ve herkese yönelik küresel risk tehdidinin de bu büyümeye eşlik edeceğini savunmaktadır (Beck, 2014: 83-237-244-245). Risk toplumunun bu ekonomik sömürü üzerinden siyasi potansiyelini ürettiğini iddia eden Beck, risklerden kaçınılması ve risklerin yönetilebilmesi adına iktidarın yeniden örgütlenmesi gerekebileceğini öne sürmektedir. Beck, tehlikelerin normalleştiği yerlerde risklerin yarattığı tehlikelere müdahale etme yetkilerini ve imkânlarını genişleten devlet politikalarının kalıcı bir şekilde kurumsallaştığını ifade etmektedir. Nitekim Beck'e göre risk toplumu bir çeşit felaket toplumdur ve bu yüzden olağanüstü halin olağanlaşması tehlikesini içerisinde barındırmaktadır. Risklerin artan tehlikeleri beraberinde getirmesi, tehlikeleri önleme amaçlı

totaliter/otoriter bir yönetim anlayışının meşrulaştırılarak, demokratik sistemin varlığını tehdit edebilmektedir (Beck, 2014: 29-119-121).

Beck'in 1986 yılında yaptığı çalışma, en başta Anthony Giddens olmak üzere birçok düşünürü etkilemiştir. Beck'in düşüncelerinde olduğu gibi Giddens içinde risk toplumu, modernliğin geldiği noktayı açıklamak için teorik bir çerçeve oluşturmaktadır. Her iki düşünürde riskleri modernliğin karanlık yüzü olarak görmektedir. Giddens'in Beck'den farkı ise risk toplumu kavramıyla modernliğin geldiği son aşamayı betimlemekten ziyade; onu, modernliğin radikalleşmesi ve küreselleşmenin sonuçlarından bir bölümü olarak sunmasıdır. Dolayısıyla Giddens'in risklere ilişkin ortaya koyduğu analizlerin, modernliğe ilişkin yaptığı analizlerin yan ürünleri olduğunu söylemek mümkündür. Beck'in risk toplumunu içeren modernlik çağı, Giddens'a göre geç modernlik çağıdır (Çuhacı, 2007: 131-153; Esgin, 2013: 688-691; Soydemir, 2011: 174-175).

Anthony Giddens'in 1990 yılında yayımlanan *Modernliğin Sonuçları* isimli kitabı ile birlikte güvenliğe ve modern devlete ilişkin farklı bir bakış açısı getirdiğini söylemek mümkündür. Giddens'a göre içerisinde bulunduğumuz dönem bir post modern dönem olmaktan daha çok, modernliğin sonuçlarının eskiye kıyasla daha da radikalleştiği ve evrenselleştiği bir dönemdir (Giddens, 2016: 11-55; Esgin, 2013: 689; Soydemir, 2011: 174). Giddens'in ortaya koyduğu radikalleşen modernlik anlayışı, özellikle post modernistlerin savunduğu, modernliğin sonunun geldiği ve post modern bir dönemde yaşandığı iddiasına karşı çıkan bir anlayıştır. Nitekim Giddens'a göre radikalleşen modernlik çağında modernliğin ötesine geçilmemiş ancak, güven ve risk ortamları farklılaşmıştır (Giddens, 2016: 108-109; Esgin, 2013: 689).

Riskleri, modernliğin geldiği noktada kaçınılmaz sonuçlardan biri olarak niteleyen Giddens, risk kavramının radikalleşen modernlik ile birlikte düşünülmesi gerektiğini iddia etmektedir. Nitekim ona göre, riskin gelecekteki olası tehditler ile olan ilişkisi modern döneme özgü bir durumdur. Bu haliyle geleneksel toplumlar için riskten bahsetmek mümkün değildir (Esgin, 2013: 689). Giddens'a göre, insanların radikalleşen modernlik çağında hayatını belirleyen şeyler, değişen güven ve risk ortamları olmaya başlamıştır. Nitekim radikalleşen modernlik çağında bazı riskler ortadan kaldırılırken, bazı yeni ve belirsizlik üzerinden tanımlanabilen büyük riskler

oluşmaya başlamıştır. Radikalleşen modernliğin beraberinde getirdiği bu yeni risklere dair öncesinde yaşanmış bir tecrübe olamayacağı için bu riskler, küresel anlamda yıkıcı etkiler içermektedir (Esgin, 2013: 690-691; Soydemir, 2011: 174-175). Modernliğin yapısal olarak küreselleştirici bir niteliğinin olduğunu iddia eden Giddens, küreselleşmeyi ise dünya çapındaki toplumsal ilişkilerin yoğunlaşması olarak tanımlamaktadır. Bu tarz bir küreselleşme anlayışına göre artık “başkaları” yoktur. Böylece yeni formlarda karşılıklı bağımlılık biçimleri ortaya çıkmaktadır. Bu durum ise beraberinde küresel güvenlik olanaklarını getirmekte, ancak aynı zamanda yeni risk ve tehlike biçimlerini de yaratmaktadır. Giddens’a göre, risklerin ve tehlikelerin yeni bir yapıya bürünmesine sebep olan modernliğin radikalleşmesi ve küreselleşme tamamlanmış süreçler değildir (Giddens, 2016: 67-68-170-171-173).

Giddens’a göre riskler iki kategori altında incelenebilir. Bunlardan ilki olan dışsal (doğal) riskler (açlık, sel baskınları vb.), görece öngörülebilir olan risklerdir. Sanayi modernleşmesi içerisinde ortaya çıkan bu riskler, öngörülebilir olabilecek kadar sık karşılaşılan ve temelde doğanın sabitliklerinden kaynaklanan risklerdir. Risk kategorilerinden diğeri ise, imal edilmiş (yapay) riskler olarak adlandırılmaktadır. Bu kategoride yer alan riskler, modernliğin geldiği noktada sahip olunan bilgilerin dünya üzerindeki olumsuz etkisine bağlı olmakla birlikte, tarihsel anlamda üzerine deneyim elde edilememiş riskler olmaları sebebiyle sonuçları hesaplanamaz risklerdir. Bu grup risklerin imal edilmiş (yapay) riskler olarak değerlendirilmelerinin sebebi ise, bunların modernlik içerisinde gelişim gösteren bilim ve teknolojiye bağlı olarak ortaya çıkmalarıdır (Soydemir, 2011: 176; Koçak ve Memiş, 2017: 254). Birbirine koşut ve tamamlanmamış olan radikalleşen modernlik ve küreselleşme süreçlerinin beraberinde getirdiği bu yeni riskler (küresel ekonomik kriz, küresel ısınma, hızlı nüfus artışı, nükleer silah kullanımı, yeni hastalık türlerinin ortaya çıkması, ekolojik felâketler vb.), radikalleşen modernliğin bir sonucu olarak insanlar tarafından imal edilmiş risklerdir (Esgin, 2013: 691).

Bu bakımdan Giddens, insanlığın içinde yaşadığı bu dönemin çok fazla tehlike ve gerginlik barındırdığını iddia etmektedir (Giddens, 2016: 17). Güvenliği belirli tehlikelerin önlendiği ya da en aza indirildiği bir durum olarak tanımlamanın mümkün olduğunu belirten Giddens, bu haliyle risk ve güvenin iç içe geçmiş

durumda olduğunu iddia etmektedir. Nitekim Giddens'a göre güvenlik, kabul edilebilir bir risk dengesi üzerinde var olmaktadır (Giddens, 2016: 41-108). Bu noktada güvenliğe ilişkin ontolojik güvenlik kavramını ortaya koyan Giddens, ontolojik güvenliğin güvenlik duygularının çok önemli bir biçimi olduğunu ileri sürmektedir. Ontolojik güvenlik duygusunun insanların çevresindeki şeylere ve kişilere güvenerek günlük yaşamlarını sürdürmek için ihtiyaç duydukları güvenlik hissine temel oluşturduğunu ifade eden Giddens, ontolojik güvenliğin bilinç dışında oluştuğunu ve duygusal bir olgu olduğunu belirtmektedir. Bu çerçevede ontolojik güvenlik, kişilerin kendi varlıklarının devamına ve çevredeki toplumsal ve nesnel eylem ortamlarının sabitliğine duydukları itimat duygusuna işaret etmektedir (Giddens, 2016: 93-94). Radikalleşen modernlik içerisindeki düşük olasılıklı gibi görünen, ancak sonuçları bakımından çok büyük zararlar barındıran risklerin ontolojik güvenlik hissini olumsuz etkilediğini ileri süren Giddens, bu durumun insanların şeylere ve kişilere karşı besledikleri emin olma, itimat etme, güvenme hislerini azalttığını ifade etmektedir (Giddens, 2016: 95). Normal durumda, diğer bir deyişle güven duygusunu olumsuz etkileyecek faktörler olmadığı durumda, kişinin kendi benliğine ve çevresindeki şeylere ve kişilere güven duyması anlamında ontolojik güvenlik; varoluşsal kaygıları engellemektedir. Ancak radikalleşen modernlik çağında ontolojik güvenliğin azalması ile birlikte artan bir güvensizlik durumu vardır. Giddens sürekli bir varoluşsal kaygıyı içerisinde barındıran bu durumu; aslında güvensizlik kavramı ile açıklamanın çok doğru olmadığını, bunun yerine ontolojik güven hissini antitezi olarak varoluşsal endişe ya da korku kavramlarının kullanılmasının daha doğru olduğunu ifade etmektedir (Giddens, 2016: 98-100).

Son olarak Mark Neocleous, günümüzde neredeyse bütün politik tartışmaların temelinde güvenlik kavramının yer aldığını iddia etmekte ve güvenliğin yeni egemen ideolojinin temel yapı taşı olduğunu belirtmektedir. Buna karşın güvenlik kavramı ile kastedilen şeyin gerçekte güvenlik olmadığını savunan Neocleous, modern toplumda ve modern siyasette güvensizlik ve dolayısıyla güvenlik ihtiyacı üzerinden oluşturulmuş bir güvenlik dilinin hâkim olduğunu ileri sürmektedir. Güvenliğin sürekli yeniden tanımlanması, yeniden tasarlanması vb. yollarla bir güvenlik sanayisi oluşturulduğunu ifade eden Neocleous, böylece güvenliğin

kapsamının toplumsal ve ekonomik yaşamın dışına taşınarak kalkınma, çevre, göç, enerji gibi alanları da kapsayacak şekilde genişlemesine imkân sağlandığını belirtmektedir (Neocleous, 2014: 11-12-132). Üstelik Neocleous'a göre güvensizlik, güvenliğin karşısında yer alan bir kavram olmaktan daha çok, güvenlik mekanizmalarının pazarlanmasına yarayan bir araç haline gelmiştir (Neocleous, 2014: 127). Güvenlik ideolojisi olarak adlandırılabilir bu tutum, insanlara yaşadıkları çevrenin ne kadar güvensiz ve büyük tehlikelerle dolu bir yer olduğunu telkin etmek üzerinden çalışmaktadır. Bu haliyle güvenlik ideolojisi korku üzerinden çalışır ve güvenlik ihtiyacını üreterek, bu ihtiyacı insanlar için belirgin ve doğal hale getirir. İnsanlar üzerindeki korkuyu harekete geçirmenin en temel yollarından bir tanesi savaş ile barış zamanları arasındaki ayrımların ortadan kaldırılmasıdır. Böylece insanların sürekli olarak, hem içeride hem de dışarıda düşmanlar bulunduğu ikna edilmesi ve dolayısıyla toplumun tamamını savaş ya da barış dönemlerine ilişkin bir ayrım olmaksızın tehdit eden büyük tehlikeler ile karşı karşıya olunduğunun topluma kabul ettirilmesi yoluyla liberal demokrasideki barış konsepti değiştirilir. Yeni durumda, modern devletin barış zamanında da savaş zamanında sahip olduğu yetkilerini kullanması meşrulaştırılmıştır (Neocleous, 2014: 164-165-166). Böylece askeri pratik ile sivil toplumun günlük siyasi yönetimi arasındaki ayrım ortadan kaldırılmış ve vatandaşların savaş dönemlerine has pratikleri ve kalıcı nitelikteki olağanüstü hal yöntemlerini gönüllü bir şekilde kabul etmeleri sağlanmıştır. Sürekli olarak korkudan ve tehlikeden bahseden bu ideolojik dil, Neocleous tarafından topyekûn güvenlik ve kalıcı olağanüstü hal projesi olarak adlandırılmaktadır (Neocleous, 2014: 167).

Neocleous'a göre ulusal güvensizliğin sürekli olarak dile getirilmesi, her şeyin bir güvenlik tehlikesi olarak tanımlanabilmesinin önünü açmaktadır. Dolayısıyla yeni durumda her konu güvenliğin kapsamına girebilmektedir. Ulusal güvenlik devleti bu yanı sıra, aslında ulusal güvensizlik devleti olarak da adlandırılabilir (Neocleous, 2014: 169). Güvenlik ideolojisi açısından korkunun ve güvensizliklerin sürekli olarak körüklenerek kullanılması vazgeçilmez bir stratejidir. Manipüle edilebilir olan bu güvensizlik ve korku duygusu, egemenlik kurma mücadelesindeki en önemli araç haline gelmiş bulunmaktadır (Neocleous, 2014: 170-172). Öyle ki Neocleous'a göre;

yapılan her türlü sermaye eleştirisi, güvenlik ideolojisi içerisinde eleştiri yapan o kişiyi bir güvenlik tehdidi haline getirir (Neocleous, 2014: 193).

Neocleous'a göre, liberalizm anlayışında özgürlük güvenliğin karşıtı olarak sunulmaktadır. Bu anlayışta güvenlik için özgürlüğün bir kısmından ödün verilmesi, feragat edilmesi gerektiği söylenegelmektedir. Demokratik bir toplumun ancak özgürlük ve güvenlik arasında kabul edilebilir ve doğru olan dengeyi sağlamak ile kurulabileceğini iddia eden bu anlayış, Neocleous'a göre yanlış bir anlayıştır. Neocleous'a göre, özgürlük ve güvenlik arasındaki bu denge sorunu aslında liberal bir sorundur. Neocleous, güvenlik uğruna özgürlüğün ne kadarından ödün verilmesi gerektiğini sormak yerine, topluma sunulan liberal özgürlük projesinin aslında bir liberal güvenlik projesi olduğunu kabul etmenin daha doğru olacağını savunmaktadır (Neocleous, 2013: 130; 2014: 23-24-25-37). Nitekim liberalizm, özgürlük adına güvenliğin dayatılmasına karşı çıkmaktan daha çok, oluşturulan güvenlik toplumu içerisine düzenin devamının sağlanması için gerekli mekanizmaların yerleştirilmesine hizmet etmektedir (Neocleous, 2014: 26). Bu bağlamda liberalizmin ana temasının özgürlükten çok güvenlik olduğunu iddia etmek mümkündür (Neocleous, 2014: 40).

Birçok düşünür tarafından Hobbes'un düşüncelerinde özgürlüğe karşı güvenliğin ağır bastığı, Locke'un düşüncelerinde ise güvenliğe karşı özgürlüğün ağır bastığı iddia edilmiştir. Neocleous ise bu ayrıma karşı çıkarak liberalizmin öncülüğünü yapan Lock'un düşüncelerinde özgürlüğün, güvenliğin gerisinde kaldığını savunmaktadır. Ona göre Locke'un aslında yaptığı şey; güvenlik-özgürlük arasındaki dengede ibreyi özgürlükten yana kaydırmak değil, güvenliğin önemi, gerekliliği ve önceliği üzerine liberal bir söylem geliştirmektir (Neocleous, 2014: 27-33). Locke'a göre acil ve olağanüstü durumlarda güvenliğin sağlanması için yürütme; yasaların sessiz kaldığı, ağır kaldığı noktalarda ve hatta bazen yasalara rağmen kamunun yararı ve güvenliği için imtiyaz kullanabilmektedir. Neocleous'a göre, Lock'un ortaya koyduğu bu imtiyaz anlayışı bireylerin özgürlüğünü kısıtlayabilecek bir iktidar uygulamasıdır. Bu imtiyazın kullanılabilmesi için Lock'un ortaya koyduğu iki şart ise, halkın güvenliği ve kamu yararı ilkeleridir. Diğer bir deyişle bu imtiyaz anlayışına göre mutlak bir iktidar; düzenin sağlanması, devletin bekasının korunması ve halkın güvenliğinin sağlanması için yürütmeye devredilebilir

(Neocleous, 2014: 28-29-30). Lock, bahsettiği imtiyaz hakkını kullanan yönetimlerin ortaya koyduğu amaç ve ilkelerden sapmayacağını varsaymaktadır. Ancak imtiyaz hakkını kötüye kullanan yönetimlerin olması durumunda, diğer bir deyişle devlet iktidarının keyfi ve ezici bir şekilde kullanılması karşısında Lock'un getirdiği çözüm Neocleous'a göre çok zayıftır. Nitekim Lock böyle bir durumda halkın tanrıya yalvarmak ve dua etmekten başka bir çözümlerinin olmadığını ifade etmektedir (Neocleous, 2014: 34-35). Bu haliyle Lock'un ortaya koyduğu liberalizm düşüncesi, Hobbes'un kurulan özgürlük-güvenlik dengesinde ibreyi ezici bir şekilde güvenlik tarafına kaydırması sonucu oluşan mutlak egemenliğe, özgürlükten feragat ederek egemene itaat edilmesi yoluyla güvenliğin sağlanması düşüncesine benzemektedir. Dolayısıyla Neocleous; Lock'un, Hobbes'un düşüncelerini çürütmek bir yana, birçoğunu kendisinin de kabul ettiğini iddia etmektedir (Neocleous, 2014: 27-30-31).

Neocleous güvenlik temelli egemen ideolojinin, güvenliği doğal ve açık bir değer olarak sunduğunu ve böylece onun sorgulamadan kabul edilmesinin mümkün kılındığını iddia etmektedir. Hâkim güvenlik ideolojisinin siyasi, ticari ve akademik anlamda şekillendirilip piyasaya sürüldüğünü ve bu durumdan istifade edildiğini iddia eden Neocleous; Marx'ın düşüncesine benzer şekilde liberalizmin ve burjuva toplumunun en temel kavramının özgürlük değil, güvenlik olduğunu ileri sürmektedir (Neocleous, 2012: 136; 2013: 27-85-101-102-130; 2014: 18-19-222). Bu bağlamda liberal öğretilerde halkın ve devletin güvenliği birbirine özdeş sayılmakta ve güvenlik diğer ilkelerin üzerinde en önemli siyasi çıkarı ifade eden bir ilke haline getirilmektedir. Dolayısıyla bu yolla, devletin toplumsal hayata müdahalesi meşrulaştırılmaktadır (Neocleous, 2014: 32-40). Nitekim Neocleous'a göre liberalizm düşüncesinde özgürlük, güvenliğe tabi kılınmış ve onun altında sınıflandırılmış bir değerdir (Neocleous, 2014: 42). Bu haliyle güvenlik mekanizmalarının altına hapsedilen özgürlük, kendi başına bir siyasi amaç olma özelliği taşımamaktadır. Bunun yerine, güvenliğin kurumsallaşmasına yardım eden bir araç olma özelliği taşımaktadır (Neocleous, 2014: 44). Neocleous'a göre liberalizmde var olan güvenlik arayışının ardında yatan temel güdü, mülkiyetin belirsizliğinin yarattığı korku ve kaygılardır (Neocleous, 2013: 126-127; 2014: 46-47). Liberalizm düşüncesinde mülkiyetin özgürlüğe bağlı olduğunu ortaya koyan Neocleous, bunların her ikisinin de güvenlik ile olan ilişkisine dikkat çekmektedir.

Nitekim liberalizmde aslında bir üst değer olarak güvenlik sağlanmadıkça, ne özgürlük ne de mülkiyet bir anlam ifade etmektedir (Neocleous, 2013: 98-100; 2014: 48-49). Ancak Neocleous'a göre güvensizlik, burjuva toplumunun kaçınılmaz bir özelliğidir ve ortadan kaldırılmaz (Neocleous, 2012: 132; 2013: 123; 2014: 222).

Özetle, tez kapsamında incelenen dört düşünürün modern devlet ve güvenlik ile onunla ilişkili kavramlar üzerinden gerçekleştirdiği açıklamalar, modern devlet ile güvenlik kavramı arasındaki ilişkiyi sorgular niteliktedir. Her bir düşünürün gerçekleştirdiği modern devlete has geleneksel güvenlik anlayışı sorgulaması, modern devlet ile güvenlik ilişkisini yeniden düşünmeye yöneliktir. Bu kapsamda sorgulamalar, güvenliğin gerçekte ne olduğu ve çalışmanın yapılmış olduğu döneme (20. yüzyılın ikinci yarısı) ilişkin güvenlik olgusunun ne durumda olduğu üzerine eleştirileri ve tespitleri içermektedir.

1.2.2. Eleştirel Güvenlik Yaklaşımları: Kopenhag Okulu ve Galler Okulu

Geleneksel anlamda modern devletler güvenliğin temel nesnesi ve öznesi olarak görülürken; yine geleneksel anlamda güvenlik çalışmaları, devletin sahip olduğu askeri gücün kullanımını, kontrolünü ve kullanma tehdidini inceleyen bir alan olarak şekillenmiştir. Güvenlik çalışmalarına ilişkin eleştirel çalışmalar ise 1990'lar ile birlikte popüler hale gelmeye başlamış ve güvenliğin geleneksel güvenlik anlayışı içerisindeki ele alınış şeklini değiştirmeye başlamıştır. Bu noktada eleştirel çalışmalar, güvenliğin doğallığını ve ele alınış biçimini sorgulayarak güvenliğe ilişkin dönüşümü açıklamaya çalışmaktadır (Buzan vd. 1998: 2; Kolasi, 2014: 122-123-125-129; Baylis, 2008: 73; Baysal ve Lüleci, 2015: 66-67). Nitekim geleneksel güvenlik çalışmalarında güvenlik kavramından anlaşılan devletin güvenliğinin sağlanması iken, bu güvenliği sağlayan yine devletin kendisidir. Geleneksel güvenlik çalışmalarında baskın olarak devleti, güvenlik kavramının merkezine alan ve onu hem güvenliğin öznesi (güvenliği sağlayan aktör) hem de güvenliğin nesnesi (güvenliği sağlanan aktör) olarak tanıyan bu anlayış, devletin güvenliği için faydalı olan ile halkın güvenliği için faydalı olanı birbirine eş tutmuştur. Bu haliyle geleneksel anlamda güvenlik, devletin sunduğu bir kamu hizmeti olarak tanımlanabilir. Üstelik devlet, vatandaşlar için çok önemli olan güvenlik hizmetini

sunmak suresiyle yaygın bir meşruiyete sahip olmakta ve bu yolla en başta devletin güvenliğinin sağlanması hedeflenmektedir (Kolasi, 2014: 123-125-126-128-129). Dolayısıyla geleneksel güvenlik anlayışında vatandaşların güvenliği; devletin güvenliği üzerinden tanımlanmakta ve bireyin güvende olması ya da olmaması durumu, bir devletin vatandaşı olup olmamasına göre değerlendirilmektedir (Krause ve Williams, 1997: 40). Geleneksel güvenlik anlayışındaki güvenliği temelden devlete bağlayan bu tutum, bireylerin güvenlik durumlarını da bir devletin ya da başka bir devletin vatandaşı olmaları ve hatta herhangi bir devletin vatandaşı olmamaları üzerinden değerlendiren bir yapıya sahip olduğu için eleştirilmektedir (Krause ve Williams, 1997: 43).

1990'lar ile birlikte modern devlet, güvenliğin kaynağı olarak görülmekten daha çok güvensizliğin kaynağı olarak görülmeye başlanmıştır. Bu yıllarda güvenlik açısından post-modern bir döneme girildiğinden ve diğer birçok şey gibi güvenliğin de devlet merkezli ele alınış biçiminin sorunsallaştırıldığından bahsedilebilir. Bu noktada eleştirel güvenlik çalışmaları, epistemolojik yönden pozitivizm yerine post-pozitivizmi esas almış ve güvenliğe toplumsal inşacı bir yaklaşım ile eğilmiştir. Toplumsal inşacı bu yaklaşıma göre, diğer şeyler gibi güvenlikte sosyal açıdan inşa edildiği için değişimin mümkün olduğu iddia edilmektedir. Nitekim bunun yanında post-pozitivizm, kesinlik karşısına belirsizliği, bilinen karşısına ise bilinmezliği koymaktadır (Buzan vd. 1998: 34-35; Kolasi, 2014: 130-133-134). Buna göre eleştirel güvenlik çalışmaları güvenliğe ilişkin pozitivist, nesnellik savunusu içerisinde olan, evrenselliği ve kesinliği vurgulayan, devlet merkezli bir anlayışa sahip olan geleneksel güvenlik anlayışını reddetmeye eğilimlidir (Booth, 2012: 49; Baylis, 2008: 79). Böylece Eleştirel Güvenlik Yaklaşımları güvenlik alanında; toplumlar gibi devletlerin de fikirlerin, normların ve değerlerin sosyal anlamda bir ürünü olduğunu kabul etmeyi gerektirmektedir (Krause ve Williams, 1997: 49). Eleştirel güvenlik çalışmaları belirli bir teorik çerçeve sunmaktan çok, güvenlik alan yazını içerisinde gerçekleşen yeni bir yönelimi işaret etmektedir (Krause ve Williams, 1997: x-xi). Bu yeni yönetime göre, güvenlik alanındaki referans nesnesinin sadece devlet olmadığı ve yeni referans nesnelерinin de (birey, toplum, bütün insanlık vb.) analize eklenmesi gerektiğinin iddia edilmesi, güvenlik alanında bir derinleşme getirmektedir. Bunun yanında tehdit algısının

geleneksel anlamdaki askeri tehdidin ötesine taşınarak; çevre, sağlık, ekonomi vb. alanlardan kaynaklanan yeni tehdit türlerinin de var olduğunun kabulü, güvenlik alanında bir genişlemeyi de beraberinde getirmiştir (Baysal ve Lüleci, 2015: 69).

Eleştirel güvenlik çalışmaları geleneksel güvenlik olarak adlandırılan güvenlik yaklaşımını, hem devlet merkezli olması açısından hem de devlet ile ilişkilendirilen güvenlik anlayışı açısından sorunsallaştırmaktadır (Kolasi, 2014: 134). Eleştirel Güvenlik Yaklaşımları'na göre güvenlik; çoklu özneler (bireyden bütün insanlığa kadar), çoklu tehdit tipleri (askeri, çevresel, siyasal, ekonomik vb.) ve çoklu analiz düzeylerinde (devlet düzeyi ve devlet düzeyinin hem altı hem de üstü seviyeler) bütünsel ve derinlemesine anlaşılmalıdır (Booth, 2012: 20-21-49; Kolasi, 2014: 134).

Eleştirel güvenlik çalışmaları kapsamında; Barry Buzan, Ole Waever ve Jaap de Wilde yaptıkları çalışmalar ile Kopenhag Okulu'nu temsil etmektedirler. Kopenhag Okulu'nun iki temel tezi; Buzan'a ait güvenliğin sektörel analizi ile Waever'in ileri sürdüğü güvenikleştirme tezleridir (Kolasi, 2014: 135-136; Baysal ve Lüleci, 2015: 70). Buzan'ın güvenliğin yeniden tanımlanması için 1983 yılında yaptığı çalışmanın gözden geçirilmiş versiyonu olan ve 1991 yılında yayımlanan kitabında, güvenlik gündemini sektörel olarak ayırmış ve güvenliği çok boyutlu olarak genişletmiştir (Booth, 2012: 199). Buzan güvenliği beş sektöre ayırmıştır: askeri güvenlik, siyasal güvenlik, ekonomik güvenlik, toplumsal güvenlik, çevresel güvenlik (Buzan, 1991: 19-20; Buzan vd. 1998: 7-8; Booth, 2012: 199-200). Buzan bu yolla, güvenlik kavramını askeri boyutun ötesine genişletmeye çalışmıştır (Kolasi, 2014: 135). Ancak Buzan'ın ortaya koyduğu bu sektörel analiz, devleti ve devletin çıkarlarını esas alması sebebiyle eleştiri almıştır (Booth, 2012: 200-201; Kolasi, 2014: 135). Kopenhag Okulu'nun bir diğer temsilcisi olan Waever tarafından da, bütün sektörlerin temel referans nesnesinin doğrudan ya da dolaylı bir şekilde devlet olması sebebiyle eleştiri getirilen Buzan'ın sektörel analizinin tam anlamıyla işlevsel olabilmesi için devletin dışındaki diğer referans nesnelerinin de analize dâhil edilmesi gerektiği ileri sürülmüştür (Waever vd. 1993: 24-27). Nitekim 1998 yılında yapılan ortak çalışmada; bu eleştiri dikkate alınmış ve güvenliğe ilişkin çok boyutlu sektörel yaklaşımının yanında, devlet haricindeki referans nesnelerinin de analize dâhil olmasının gerekliliğine işaret edilmiştir (Buzan vd. 1998: 7-8; Booth, 2012: 200).

Kopenhag Okulu'nun diğerk bir temel tezi olan güvenlikleştirme tezi, siyasallaşmanın aşırı bir şekli olarak tanımlanmaktadır (Buzan vd. 1998: 23). Buna göre toplumu ilgilendiren herhangi bir konu, siyasallaşmamış olanlarından siyasallaşmış olanlarına ve oradan da güvenlikleştirilmişlerine kadar geniş bir spektrum içerisinde yer alabilmektedir. Bu spektruma göre siyasallaşmanın bir tarafında; siyasallaşmamış konular, yani devletin ilgilenmediği ve üzerinde kamusal tartışmaların ve kamusal kararların olmadığı konular yer alırken, diğerk tarafında güvenlikleştirilmiş konular, yani varoluşsal bir tehdit olarak sunulmuş ve dolayısıyla acil müdahale gerektiren ve normal siyasal prosedürlerin sınırlarının dışına taşan eylemleri haklılaştıran konular bulunmaktadır (Buzan vd. 1998: 4-23). Toplumunu ilgilendiren bu konuların spektrum içerisinde nerede yer alacakları ise farklı koşullara, farklı devletlere, farklı zamanlara göre değişebilmektedir (Buzan vd. 1998: 24).

Waever ilk olarak 1995 yılında yaptığı çalışmada, güvenliği bir söz-edim olarak tanımlamış ve güvenlikleştirmeyi de herhangi bir konuyu tehdit konumuna getiren sözel takdim olarak açıklamıştır (Baysal ve Lüleci, 2015: 75). 1998 yılında Kopenhag Okulu'nun temsilcilerince yapılmış çalışmada da güvenlikleştirme; bir konunun, politikanın belirlenmiş sınırlarının dışına çıkarılarak politika üstü bir durum olarak erevelenmesine verilen isimdir (Buzan vd. 1998: 23-24). Bu noktada güvenlikleştirme eylemi ile güvenlikleştirmeyi birbirinden ayıran Kopenhag Okulu, bir tehdidin güvenliğin referans nesnesine yönelik varoluşsal bir tehdit olarak sunulmasının güvenlikleştirme eylemi olarak tanımlanabileceğini ifade etmektedir. Kopenhag Okulu'na göre güvenlikleştirme eylemini güvenlikleştirmeye dönüştüren Şey ise, sunulan varoluşsal tehdidin dinleyici kitle (toplum vb.) tarafından sunulduğu Şekliyle kabul edilmesidir. Üstelik varoluşsal tehdidin kabul edilme Şekli, rızaya dayalı olabileceği gibi zora dayalı da olabilmektedir. Bu anlayışa göre; sunulan tehdidin dinleyici kitle tarafından varoluşsal bir tehdit olarak kabul edildiğine yönelik emarelerin bulunmadığı durumlarda, başarılı bir güvenlikleştirmeden değil güvenlikleştirme eyleminden söz edilebilir (Buzan vd. 1998: 25). Dolayısıyla güvenlikleştirme eyleminin sözde (söylemde) ortaya çıktığını; buna karşın güvenlikleştirmenin, referans nesnesinin sunduğu tehdidin toplumda kabul görmesi üzerine gerçekleştirilen kural dışı siyasal eylemler yoluyla gerçekleştiğini söylemek

mümkündür (Buzan vd. 1998: 25-26). Özetle Waever güvenliği; objektif ve somut bir durum olarak değil, söz eylemi (speech act) ile toplumsal olarak inşa edilen bir kavram olarak görmektedir. Bu bakımdan devlet bir konuyu varoluşsal bir güvenlik tehdidi olarak tanımlayarak, ona müdahale etmek için istisnai (özel) bir hakkı olduğu iddiasında bulunur. Bu yolla devletin güvenlikleştirdiği konuya müdahale ederken baskı araçlarını kullanması da meşru hale gelmektedir (Kolasi, 2014: 136).

Eleştirel güvenlik çalışmaları kapsamında yer alan diğer yaklaşım Frankfurt Okulu'nun eleştirel tezlerini benimsemiş olan Galler Okulu (Aberystwyth Ekolü)'dur (Kolasi, 2014: 139). Galler Okulu'nun önde gelen düşünürleri arasında Ken Booth, Steven Smith ve Richard Wyn Jones sayılabilir. Booth ve Jones eleştirel güvenlik çalışmalarında özellikle Frankfurt Okulu'nun eleştirel çalışmalarının önemli olduğunu ifade etmektedirler (Jones, 1999: ix; Booth, 2012: 62; Kolasi, 2014: 139). Frankfurt Okulu'nun ilk nesil araştırmacıları, Marksist Yahudilerden oluşmaktadır. 1922 yılında Frankfurt'ta kurulan Sosyal Araştırmalar Enstitüsü'nde görev yapan bu araştırmacıların çoğu, 1934 yılında Nazi baskısı nedeniyle Amerika'ya göç etmiştir. İkinci dünya savaşı sonrası bunların bir kısmı Almanya'ya dönerken, bir kısmı Amerika'da kalmıştır. Frankfurt Okulu'nun benimsediği temel eleştirel tezlerin kökenlerinin Marksizm'den geldiğini ve okulun post-marksist olarak sınıflandırıldığını söylemek mümkündür (Booth, 2012: 62-63).

Frankfurt Okulu'nun eleştirel geleneğini temel alan Galler Okulu; pozitivizmi benimseyen ekollerin aksine, bilginin belirli tarihsel şartlar altında oluştuğunu, dolayısıyla değerlerden bağımsız bilginin var olmasının mümkün olamayacağını ve bu yüzden her bilginin değer yüklü olduğunu iddia etmektedir (Booth, 2012: 65; Kolasi, 2014: 141). Bu haliyle bilgiyi tarihsel ve siyasal şartların ürünü olarak değerlendiren okul; yine pozitivizmin aksine, özne-nesne (bilen-bilgisi aranan) ve değer-olgu ayrımlarının bilimsel değil, ideolojik olduğunu ileri sürmektedir (Booth, 2012: 66; Kolasi, 2014: 141-142). Özetle bu okulun önde gelen düşünürlerinden olan Booth; özne-nesne, olgu-değer, kuram-uygulama ayrımlarını reddetmekte ve her bilginin tarihsel bilgi olduğunu, tarihsel her bilginin de kendisinin ötesinde çıkarlara hizmet ettiğini ifade etmektedir (Booth, 2012: 66-70-80-289). Dolayısıyla her bilginin öznel bilgi olduğunu ve belirli bir amaç için üretildiğini söylemek

mümkündür. Bu çerçevede Booth'a göre, eleştirel güvenlik kuramsallaştırması herhangi bir nesnellik iddiasında bulunmaz (Booth, 2012: 49).

Galler Okulu'nun öncülüğünü yapan Booth eleştirel güvenlik kuramını, dünya güvenliğinin inşa edilmesi için ortaya koyulan bir kuramsal taahhüt ve siyasal yönelim olarak tanımlamaktadır. Bu kuram ile güvenliğin epistemolojik, ontolojik ve pratik açılardan yeniden kavramsallaştırılmasının mümkün olduğunu ileri süren Booth, dünya güvenliğinin her düzeydeki özgürleştirici siyaset ve bütün insanlığı kapsayan toplumsal ağlar ile arttırılabileceğine ifade etmektedir. Booth ortaya koyduğu eleştirel güvenlik kuramı ile ontolojik anlamda bir dizi özneyi (bireyden bütün insanlığa kadar) analize dâhil etmeyi, epistemolojik anlamda doğal dünyadaki gerçekliklere ulaşmakta faydalanılan bilimsel yöntemlerin, toplumsal dünyadaki gerçekliklere ulaşmakta kullanılabilir olduğunu varsayan bilgi yaklaşımlarını reddetmeyi ve pratik anlamda siyaset teorisi ile pratiğinin birlikte ele alındığı ve açık şekilde özgürleştirici (aynı zamanda pragmatik, kültürel anlamda duyarlı ve evrensel) olanı uygulamayı hedeflemektedir (Booth, 2012: 49-50). Bu çerçevede Booth'un güvenlik alanında gerçekleştirilmesini önerdiği genişleme; siyasi konuların, Waever'ın ortaya koyduğu güvenlikleştirme tezindeki kimi zaman olumsuz anlamda benzer şekilde, birer güvenlik sorunu olarak tanımlanması değildir. Nitekim Booth'a göre eleştirel güvenlik kuramının amacı; siyaseti güvenlikleştirmek değil, aksine güvenliği siyasallaştırmaktır (Booth, 2012: 50).

Özde Galler Ekolü'nün üç temel ilkesinin olduğunu söylemek mümkündür: bireyi güvenliğin temel referans nesnesi olarak kabul etmek, güvenliği türetilmiş bir kavram olarak kabul etmek (güvenliğin derinleştirilmesi), güvenliği özgürleşmeye bağlamak (Kolasi, 2014: 142). Bunlardan ilki olan güvenliğin referans nesnesi olarak bireyi esas almak güvenliğe ilişkin sorular ile ilişkilidir. Bu noktada geleneksel güvenlik anlayışında güvenliğe ilişkin soruların çoğu "nasıl?" iken, Booth'un öncülüğünü yaptığı Galler Okulu'na göre güvenliğe ilişkin "kim? kimin güvenliği?" soruları sorulmaktadır. Nitekim Booth'a göre, geleneksel güvenlik anlayışı içerisinde soruların "kim? kimin güvenliği?" sorularının cevabı devlet olarak verili bir şekilde cevaplanmakta ve "nasıl?" sorusunun cevabı, devleti referans nesnesi olarak esas alan olası cevaplar etrafında dönmektedir (Kolasi, 2014: 142-143). Booth'a göre geleneksel güvenlik anlayışındaki bu tutum yanlıştır.

Çünkü devleti güvenliğin temel referans nesnesi haline getirmek, amaçlar ile araçların karıştırılması anlamına gelmektedir. Nitekim Booth'a göre devletler, güvenliğin sağlanması da ancak araç niteliği taşıyabilir. Bireylerin değil de devletlerin güvenliğin sağlanmasında amaç haline getirilmesi, devletin sınırları içerisindeki bazı birey gruplarının ya da üçüncü dünya ülkelerindeki vatandaşların güvensizliği anlamına gelebilmektedir (Booth, 1991: 319-320; Kolasi, 2014: 143). Bu çerçevede, Galler Okulu'na göre geleneksel güvenlik anlayışının aksine devletin güvenliğinin değil, bireylerin güvenliğinin amaçlanması; diğer bir deyişle, güvenliğin temel referans nesnesinin birey olarak kabul edilmesi gereklidir (Kolasi, 2014: 144). Bir diğer temel ilke olarak sayılabilecek olan güvenliği türetilmiş bir kavram olarak kabul etmek (güvenliğin derinleştirilmesi) ise, güvenliğin ne anlama geldiği ile ilgilidir. Booth'a göre güvenlik özneler arası ilişkilerden doğan bir yan üründür ve insanların onu ne şekilde inşa ettiğine göre değişkenlik göstermektedir (Booth, 1997: 106). Bu çerçevede güvensizliğin de verili olmadığını, insanlar tarafından sosyal anlamda inşa edildiğini söylemek mümkündür (Kolasi, 2014: 144). Booth'a göre farklı dünya görüşleri ve farklı siyaset söylemleri, güvenlik hakkında farklı görüşleri ve söylemleri beraberinde getirmektedir. Bu çerçevede Booth'a göre güvenliğin genişlemesi basit anlamda sadece Buzan'ın yaptığı gibi güvenliği askeri güvenliğin ötesine taşımak değildir. Ona göre ilk yapılması gereken şey, güvenliğin derinleşmesini sağlamak ve sonrasında bir genişleme gerçekleştirmektir (Booth, 1997: 106). Güvenliğin derinleştirilmesinin güvenliğin türetilmiş bir kavram olarak kabul edilmesi ile mümkün olduğunu belirten Booth; güvenliği türetilmiş bir kavram olarak kabul etmenin ise, onu farklı siyaset kuramlarının bir türevi olarak kabul etmeyi gerektirdiğini ileri sürmektedir (Booth, 2012: 137-138). Nitekim genişletmeyi de anlamlı hale getirebilecek olan derinleştirme hareketi; güvenlik kavramının dayandığı ön kabulleri, diğer bir deyişle güvenlik kavramının içerisinde bulunduğu siyaset kuramlarının kökenlerini ve içeriğini ortaya çıkarmayı mümkün kılmaktadır (Booth, 2012: 185). Bu çerçevede güvenlikle ilişkilendirilen farklı tutum ve davranışların farklı siyaset kuramlarına dayandığını ifade eden Booth, bireyin güvenlik kavrayışının da buna bağlı olarak, o bireyin dünya siyaseti hakkındaki varsayımlarına göre değişebildiğini belirtmektedir (Booth, 2012: 186). Dolayısıyla güvenlik kavramının standart tanımındaki unsurların (özne, tehlike ve zararın önüne

geçme arzusu) yansız olması Booth'a göre beklenemez. Nitekim bireylerin siyaset ve dünya hakkındaki farklı bakış açıları ve söylemler, onların güvenliği nasıl tanımladığını da belirlemektedir (Booth, 2012: 187; Booth, 1991: 313-326). Son ilke olan güvenliği özgürlüğe bağlamak, aslında özgürleşmenin gerçek güvenlik olduğunu ileri süren bir ilkedir. Özgürleşme, eleştirel güvenlik kuramının vazgeçilmez unsurlarının başında gelmektedir. Booth'a göre güvenliği, tehditlerin olmadığı durum olarak tanımlamak mümkündür. Bununla beraber Booth'a göre, güvenliği sadece hayatta kalmak olarak görmek hatadır. Nitekim Booth'a göre güvenlik, hayatta kalmanın ötesinde bir kavram olarak görülmelidir. Bu çerçevede Booth hayatta kalmanın, tek başına tehditleri ortadan kaldırmaya yarayan bir durum olmadığını ve dolayısıyla güvenliği garanti edemeyeceğini ileri sürmektedir. Bununla beraber Booth'a göre hayatta kalma, güvenliğin eş anlamlısı değil ancak yüzeysel anlamda bir ön koşuldur. Tam anlamıyla güvenlik ise; hayatta kalmanın ötesinde bir şey olan özgürleşme üzerinden bahsetmek mümkündür. Özgürleşme insanları (birey ya da birey gruplarını), herhangi bir engel olmaksızın yapmayı seçecekleri şeyleri gerçekleştirmekten alıkoyan fiziksel ve insani kısıtlamalardan azade kılmaktır. Bu kısıtlamalardan bazılarının, savaş ve savaş tehdidi ile bunlara ek olarak yoksulluk, yetersiz eğitim, siyasal baskılar gibi sıralanabileceğini ifade eden Booth, güvenlik ve özgürleşmenin aynı paranın iki yüzü olduğunu iddia etmektedir. Bu çerçevede Booth, gerçek anlamda güvenliği üreten şeyin güç ve düzen değil, özgürleşme olduğunu ifade etmektedir. Nitekim ona göre özgürleşme, teorik anlamda güvenlidir. Bu çerçevede güvenliğin özgürleştirici siyaset ile sağlanması demek, birey ve birey gruplarını savaş ve yoksulluk gibi yapısal baskılardan kurtarmak demektir (Booth, 1991: 319; 2012: 134-135-139).

Güvenlik üzerine artan ve genişleyen akademik çalışmalar, güvenliği nesnel bir durumdan ziyade toplumsal süreçlerin çıktısı olarak ele almayı mümkün kılmaya başlamıştır. Böylece Eleştirel Güvenlik Çalışmaları olarak adlandırılan akademik çalışma alanı ortaya çıkmıştır. Neocleous, söz konusu Eleştirel Güvenlik Yaklaşımları'na temelde iki eleştiri getirmektedir. İlki, her ne kadar bu alanda yapılan çalışmalar güvenliğe ilişkin eleştirel bir yaklaşım gösterilmesi gereğinden bahsetse de toplumsal düzene, devleti temel alan bir güvenlik anlayışına bağlı güvensizlik perspektifinden bakılması onu bir kez daha modern devlete bağlı

kılmaktadır. İkincisi ise bu alanda çalışma yapan akademisyenlerin, klasik anlamda güvenliğin yine de gerekli bir şey olduğunu var saymalarıdır. Bu durumda, Eleştirel Güvenlik Yaklaşımları'nın hâkim güvenlik anlayışı projesine karşı çıktığını söylemek mümkün değildir. Dolayısıyla Neocleous'a göre, Eleştirel Güvenlik Yaklaşımları güvenlik talebinde bulunmamız gerektiği görüşünü destekler. Diğer bir deyişle; bu çalışma alanında güvenliği eleştirel bir yaklaşımla ele almak mümkün olsa da, güvenliğe ve onu talep etmeye asla karşı çıkılmaz. Bu haliyle Eleştirel Güvenlik Yaklaşımları da güvenlik kavramını özgürlük ve demokrasi gibi toplumsal kavramların temeline oturtur. Neocleous'a göre, Eleştirel Güvenlik Yaklaşımları da temelde güvenlik projesinin bir parçasıdır (Neocleous, 2014: 12-13-14).

Neocleous geleneksel güvenlik çalışmaları ile Eleştirel Güvenlik Yaklaşımları'ndaki hâkim anlayışın aksine, güvenliği evrensel ve olağan/doğal bir değer olarak ele almamaktadır. Ona göre güvenlik; bireyleri, toplumsal sınıflar ile grupları ve modern sermayeyi yeniden inşa etme yolunda yönetim tarafından hem devlet sınırları içerisinde hem de uluslararası ilişkilerde kullanılan bir teknolojidir. Dolayısıyla Neocleous, modern devletin bireylerin güvenliğini sağlamak amacıyla toplumsal yaşamı düzenlemesine ve şiddet kullanmasını onaylayan özneler yaratıp, sonrasında bu özneleri örgütlemesine karşı çıkmaktadır (Neocleous, 2013: 102; 2014: 14-15-20). Eleştirel Güvenlik Yaklaşımları ile arasına “eleştirel bir mesafe koyma” amacının olduğunu söyleyen Neocleous, Ken Booth'un ortaya koyduğu ve teorik açıdan özgürlük ile güvenliği birbirine eşitleyen eleştirel güvenlik anlayışına karşı çıkmaktadır. Nitekim Ken Booth'a göre teorik anlamda güvenlik ve özgürlük aynı paranın iki yüzüdür. Booth bu iki kavramın birbirinin ön koşulu olduğunu ve ampirik anlamda özgürlüğün güvenlik olduğunu iddia etmektedir. Ancak Neocleous'a göre bu anlayış; eleştirel bir teori olmaktan daha çok, klasik liberalizmdeki güvenlik anlayışına yakındır (Neocleous, 2014: 15-16).

Özetle; modern devlet ile ilişkili geleneksel güvenlik anlayışının değişimine yönelik bir isteği ortaya koyan Eleştirel Güvenlik Yaklaşımları, güvenliğin ele alınış biçimini sorgulamaktadır. Güvenliği temelden modern devlete bağlayan ve onun üzerinden tanımlayan geleneksel güvenlik anlayışına bir itiraz getirme çabasıyla gerçekleştirilen bu çalışmalar, belirli bir teorik çerçeve sunmaktan çok literatür içerisinde gerçekleşen yeni bir yönelimi işaret etmektedir. Bu kapsamda Eleştirel

Güvenlik Yaklaşımları, hem güvenliğe ilişkin referans nesnesini devletin yanında birey, toplum, bütün insanlık gibi nesnelere de ele alacak şekilde derinleştirme çabasında hem de tehdit algısının askeri tehdidin ötesine taşıyarak çevre, ekonomi, sağlık gibi alanlardan kaynaklanan tehditleri de içerecek şekilde genişletme çabasındaki girişimlerdir.

1.2.3. Güvenliğin Özelleştirilmesi: Piyasalaşmış Güvenlik

Özelleştirme, ekonomik neoliberalizmin kurumsal stratejilerinden bir tanesidir (Ettinger, 2011: 744). Genel anlamıyla özelleştirme, devletin sorumluluğunda olan kamusal görevlerin özel kuruluşlara devredilmesi olarak tanımlanabilir (Markusen, 2003: 473). 21. yüzyılda genel bir ekonomik eğilim olarak modern devletin sunmakla yükümlü olduğu hizmetlerin özel sektöre devredilmesi, sıkça karşılaşılan bir durumdur. Güvenlik hizmetlerine ilişkin çeşitli faaliyetlerin de gün geçtikçe, bu kapsamda özel sektöre devredildiği görülmektedir (Singer, 2009: 21-118; Yalçinkaya, 2006: 248). Serbest piyasa değerlerinin küresel boyutta yayılması ve buna bağlı olarak rekabete dayalı özelleştirmenin en uygun yöntem olarak teşvik edilmesi, modern devletin temel sorumluluklarından ve varoluşsal işlevlerinden biri olan güvenliğin sağlanmasına dair hizmetlerin de özelleştirilmesinin önünü açmaktadır (Mandel, 2001: 133; Singer, 2009: 118). Özellikle 1990'lar ile birlikte, kamu hizmetlerinin sunumuna ilişkin özelleştirme ve dış kaynaklardan yararlanma, dünya çapında popüler hale gelmeye başlamıştır (Markusen, 2003: 471-474; Machairas, 2014: 49-50; Singer, 2009: 36-119). Sonuç olarak bu neoliberal akım, 21. yüzyıl ile birlikte gittikçe yaygınlaşmış ve güvenlik alanında devlet tarafından yürütülmekte olan faaliyetler artarak özel sektör aktörlerine ihale edilmiştir (Tangör ve Yalçinkaya, 2010: 136).

Soğuk savaşın bitmesi ile birlikte özel güvenlik güçleri gözle görülür bir şekilde artarak şirketleşmiştir (Mandel, 2001: 129-131; Zabcı, 2004: 25; Tangör ve Yalçinkaya, 2010: 135; Singer, 2009: 42). Bunda etkili olan en büyük sebeplerden biri, soğuk savaşın bitmesi ile birlikte ülkelerin savunma harcamalarını azaltmak gayesine bağlı olarak, nitelikli askeri personel fazlasına sahip olmalarıdır. Ordunun küçültülmesi ile piyasada kendileri için anlamlı bir iş arayan bu eski üniformalı güvenlik personeli, pazarda özel güvenlik firmalarının artmasında büyük rol

oynamışlardır (Mandel, 2001: 131; Machairas, 2014: 49; Yalçınkaya, 2006: 256). Ancak özellikle 21. Yüzyıl ile birlikte; özel güvenlik şirketleri, geleneksel anlamda modern devlete has olan şiddet kullanabilme tekeli devlet elinden almaya başlamıştır. Ettinger'e göre yeni durumda özel güvenlik şirketleri, güvenliğe ilişkin hizmetleri sunmada meşru pazar aktörleri olarak algılanmaya başlamıştır (Ettinger, 2011: 748; Singer, 2009: 123).

Dış kaynaklardan yararlanma yöntemi ile gerçekleştirilen özelleştirmeden beklenen kazanımlar arasında; ekonomik maliyet tasarrufu, siyasal maliyet tasarrufu, yüksek kaliteli ve yenilikçi hizmet sunumu, uzmanlaşma, pazar disiplini, esneklik, etkinlik ile verimlilik gibi kazanımlar sayılabilir (Markusen, 2003: 477; Mandel, 2001: 129; Zabcı, 2004: 31-43; Yalçınkaya, 2006: 252-271-272; Tangör ve Yalçınkaya, 2010: 147; Singer, 2009: 22). Bunlara ek olarak, Wulf'a göre güvenlik alanında yapılan özelleştirmenin yayılmasının arkasında, silahlı kuvvetlerde gerçekleştirilen demobilizasyon programları sonrası piyasada oluşan nitelikli askeri personel fazlası, orduda yaşanan kapasite problemleri, yalın devlet düşüncesi gibi ideolojik/ekonomik sebepler ve motivasyonlar vardır. Güvenliğin özelleştirilmesinin iki temel nedene dayandığını belirten Wulf, bunlardan ilki olarak yaygın şekilde hüküm süren güvenliksizlik durumunu göstermektedir. Bu çerçevede özelleştirme, bu güvenliksizlik durumuna karşı verilen bir reaksiyondur. Diğer neden ise, kamusal hizmetlerin deregülasyonu ve bu hizmetlerin dış kaynaklardan yararlanma yoluyla gerçekleştirilmesi sürecinin bir parçası olarak bunu takip eden silahlı kuvvetler ya da polis güçlerinin birçok fonksiyonunun ticarileşmesidir (Wulf, 2011: 138).

Güvenliğin özelleştirilmesi konusunda sorulan en temel kuramsal soru, fiziksel güç kullanımında kimin meşru otorite olduğu ya da olması gerektiği üzerinedir (Mandel, 2001: 133). Nitekim modern devletin ideal formunda devlet; vatandaşlarının hem devlet sınırları içerisinde hem de devlet sınırları dışarısında güvenliğini garanti eden meşru tekel konumundadır. Ancak 21. yüzyıl ile birlikte modern devlet, güç kullanımındaki tekel konumunu kaybetmektedir (Wulf, 2011: 137-147; Machairas, 2014: 58; Singer, 2009: 23-24). Bu bakımdan özelleştirmenin, Vestfalyan modern devletin temelini oyduğu iddia edilebilir (Ettinger, 2011:745). Bu haliyle özelleştirme ve buna bağlı olarak özel güvenlik piyasasının gelişmesi, Weberyen kuramda ortaya konan modern devletin meşru şiddet kullanabilme tekeli

olma özelliğini aşındırmaktadır (Mandel, 2001: 132; Wulf, 2011: 138-146; Machairas, 2014: 53; Zabcı, 2004: 24; Singer, 2009: 39). Bunun yanında sadece modern devlete içkin, meşru şiddet kullanabilme tekeli olma özelliğine dair uluslararası hukuk normu değişmektedir (Krahmann, 2013: 54-56). Uluslararası hukukta yaşanan bu karmaşa, ulusal hukuk sistemlerini de etkilemektedir. Özde, güvenliğin özelleştirilmesine dair hem uluslararası hukukta hem de ulusal hukukta düzenlemeler yetersizdir (Yalçınkaya, 2006: 247).

Modern devletin meşru şiddet kullanabilme tekelinin aşınması bir yanıyla düşük kapasiteli devletlerin varlığıyla ilişkilendirilebilir. Nitekim Wulf'a göre; bu tarz devletlerdeki en büyük sorun, kalıcı güvensizlik durumudur. Bu zayıf ve başarısız devletler genelde, şiddet kullanabilme üzerindeki tekeli korumakta güçlük çekmektedir (Wulf, 2011: 137). Özellikle kendi vatandaşının güvenliğini sağlamada isteksiz ve yetersiz kalan 3. dünya ülkelerinde, özel güvenlik aktörlerinin sayısında ciddi bir artış vardır (Mandel, 2001: 130).

Diğer yandan tarih boyunca güvenliğin sağlanması için özel kaynakların kullanılması yeni bir durum olmamakla beraber, bir norm haline geldiği bile söylenebilir. Bununla beraber, 17. yüzyılda başlayan modern devletin meşru şiddet kullanabilme tekelinin, tam anlamıyla ancak 19. yüzyılın sonlarında gerçekleştiği söylenebilir (Ettinger, 2011: 747; Markusen, 2003: 472; Krahmann, 2013: 58-59; Machairas, 2014: 49-53; Zabcı, 2004: 25; Singer, 2009: 42).

Günümüzde özel güvenlik endüstrisini oluşturan şirketler ve kişiler, geçmişteki paralı askerlerden (mercenaries) oldukça farklıdır (Ettinger, 2011: 745-746). Özde özel güvenlik şirketleri, geçmişte hizmet sunmuş olan paralı askerlerin küreselleşmiş ve şirketleşmiş halleridir (Zabcı, 2004: 23). Nitekim paralı askerlerden farklı olarak, özel güvenlik sektöründe faaliyet gösteren şirketler yasal bir yapıya sahiptirler ve buna bağlı olarak müşterileri ile sözleşme üzerinden bir alım-satım işlemi gerçekleştirirler. Buna ek olarak bu şirketler, paralı askerler gibi güvenlik alanında sadece savaş benzeri hizmet değil; bunun yanında eğitim, istihbarat hizmetleri, çatışma sonrası çözümler gibi geniş bir yelpazeden oluşan hizmetleri de sunmaktadırlar. Ayrıca bu güvenlik şirketlerinin şirket olmaları dolayısıyla, az ya da çok bir hiyerarşik yapıya sahip oldukları ve süreklilik esasına dayalı çalışma

merkezlerinin olduğu söylenebilir (Zabcı, 2004: 28; Yalçınkaya, 2006: 249-253-258-267; Tangör ve Yalçınkaya, 2010: 133-143).

Mandel'e göre güvenlik alanında özelleş(tir)me iki farklı şekilde gerçekleşebilmektedir. Bunlardan ilki olan aşağıdan-yukarı özelleşme tipi; kişilerin ya da organize olmuş toplumsal grupların (milis güçler, suçlular, çeteler gibi) kendi güvenliklerini sağlamaya karar vermeleri ya da üçüncü bir tarafa güvenliklerini sağlama konusunda hizmet vermeleri olarak tanımlanabilir. Diğer özelleştirme şekli olan yukarıdan-aşağıya özelleştirme tipi ise; devletin iç veya dış güvenlik fonksiyonlarıyla ilgili bir güvenlik hizmetini, özel güvenlik piyasası içerisinde yer alan yabancı ya da yerli bir özel güvenlik sağlayıcısına kiralaması şeklinde olabilmektedir (Mandel, 2001: 136-137-138). Yukarıdan-aşağıya özelleştirme Caparini'ye göre; devletin güvenliğe ilişkin fonksiyonlarının ticari firmalara gördürülmesi, genellikle dış kaynaklardan faydalanma yöntemi ve sözleşmeler üzerinden gerçekleşmektedir. Diğer yandan aşağıdan-yukarıya özelleşme Caparini'ye göre; merkezi hükümetin vatandaşlarının güvenliğini sağlama konusunda yetersiz kaldığı zayıf devletlerde; diğer bir deyişle militanların, gerillaların ve diğer devlet dışı silahlı aktörlerin özerk eylemleriyle merkezi hükümetin güvenlik alanındaki otoritesine başkaldırdığı yerlerde görülmektedir.(Caparini, 2006: 263). Wulf'a göre aşağıdan-yukarı olan bir özelleşmenin sonucunda, modern devletin düzeni sağlama ve hukuku koruma konularında başarısız olduğu ifade edilebilir. Bu çerçevede, bu tip özelleştirme genelde toplumsal düzeni sağlamakta güçlük çeken başarısız devletlerde görülmektedir. Buna karşın birçok devlet, geleneksel güvenlik hizmetlerinin bazılarını özel güvenlik piyasasına gördürmek yoluyla yukarıdan-aşağıya özelleştirme tipini tercih etmektedir. Wulf'a göre her ne kadar tartışmalı olsa da; devlet için bu yolla yapılan özelleştirmedeki amaç, maliyetleri azaltmaktır (Wulf, 2011: 138-139).

Caparini'ye göre devletin geleneksel olarak sorumluluğunda olan güvenliğin sağlanmasında; kendisinin birincil aktör olma varsayımını değiştiren özelleştirme, sürekli gelişen daha geniş bir sürecin parçasıdır (Caparini, 2006: 263). Yeni durumda güvenlik çoğulculaşmakta ve devletin ötesindeki birçok aktör tarafından da karakterize edilebilmektedir. Güvenlik alanında yaşanan bu çoğulculuşmanın, hem devlet düzeyinde hem de devletler ötesi düzeyde gerçekleştiğini ileri süren Caparini,

çoğulculuğa sonu devlet otoritesinde yaşanan dönüşümü otoritenin hem kamu hem de özel sektörün aktörleri arasında yerel, ulusal ve uluslararası seviyelerde bölüşüldüğü bir süreç olarak değerlendirmektedir (Caparini, 2006: 264). Bu çerçevede özelleştirme ile birlikte güvenliğin çoğulculuğu kavramının ortaya çıktığını öne süren Caparini; güvenliğin çoğulculuğunu devletleri, kurumları, devlet dışı özel aktörleri ve karma yapılanmaları (devlet-özel birlikte) içeren çoklu güvenlik otoritelerinin ve sağlayıcılarının güvenlik hizmeti sunması şeklinde tanımlamaktadır (Caparini, 2006: 264). Caparini'ye göre geleneksel olarak modern devletin güvenlik alanındaki tek meşru aktör olma kabulüne temel sağlayan Hobbescu toplumsal sözleşme kuramında bireylerin kendi iradeleri ile kurduğu devletin güvenlik alanındaki meşru tekel olduğu düşüncesi ile Weberyen devlet kuramında devletin meşru şiddet kullanabilme tekelini elinde bulundurduğu düşüncesi, güvenliğin çoğulculuğu ile birlikte değişime uğramaktadır. Nitekim yeni durumda güvenlik; kamusal güvenlik kurumları, özel güvenlik şirketleri, yerel topluluklar, sivil toplum ve karma oluşumlar gibi çeşitli kamu ve özel kesim aktörleri tarafından sağlanabilmektedir (Caparini, 2006: 264-265; Machairas, 2014: 53). Bu çerçevede Caparini'ye göre; devlet güvenliğin tedarik edilmesinde halen önemli bir aktör olmaya devam etse de, artık bu alandaki tek aktör olma özelliğini kaybetmiştir. Hatta bazen, bazı spesifik durumlarda devletin en önemli aktör olup olmadığı bile tartışılabilir duruma gelmiştir (Caparini, 2006: 265-269).

Bir hizmetin, devlet ya da dış kaynaklardan yararlanma yöntemi ile özel kesim tarafından yerine getirilmesi arasında önemli farklar vardır. Hizmeti ticari bir sözleşme üzerinden sunanın özel sektörden bir aktör olması durumunda temel amaç, sunulan hizmetten ticari kâr elde edilmesidir. Buna karşın kamunun sunduğu hizmette temel amaç, demokratik ve sivil sorumluluğun yerine getirilmesidir. Bu durum iki farklı amaç için hizmet sunan aktörün, farklı davranışlara ve farklı motivasyon kaynaklarına sahip olması ile açıklanabilir (Markusen, 2003: 473-474; Machairas, 2014: 50-51).

Neocleous güvenliğin özelleştirilmesi üzerinde oluşan literatürün önemli bir bölümünün, modern devletin egemenliğinin aşınması ve uluslararası bağlamda modern egemenlik mantığının önemli derecede değiştiği kabullerine dayandığını belirtmektedir. Peter Singer da dâhil olmak üzere bu alanda çalışma yapan

araştırmacıların birçoğu, güvenliğin özelleştirilmesinin egemenlik mantığının değişimine işaret eden bir gösterge olduğunu kabul etmektedir (Neocleous, 2012: 114-121-122; 2013: 114; 2014: 210-214). Başka bir deyişle bu anlayışa göre, modern devlet güvenlik alanındaki tekel konumu konumunu giderek yitirmektedir. Neocleous'a göre literatürdeki bu görüşün savunulmasının arkasında yatan temel neden, güvenliğin toplumun yararına bir şey olduğu ve dolayısıyla güvenliğin sağlanmasının modern devlete atfedilen doğal bir görev olduğunun genel kabulüdür (Neocleous, 2012: 122; 2014: 211). Bu görüşün savunucuları; şiddet kullanımı üzerindeki meşru tekel modern devletin ayırt edici özelliği olarak kabul edildiği için, güvenliğin özelleştirilmesi yoluyla güvenliğin sunulmasına ilişkin uygulamalardaki değişikliklerin geç modernlikte iktidarın kullanılış biçiminde köklü bir değişikliğe yol açtığını savunmaktadır. Bu anlayış, çağımızda modern devletin güvenliği sağlayan aktörlerden yalnızca bir tanesi olduğunu öne sürmektedir (Neocleous, 2012: 126; 2014: 214). Literatürde baskın olan bu yaklaşıma göre modern devletin güvenliği sağlamada yetersiz kaldığı ya da başarısız olduğu noktalarda, özel güvenlik sanayisi devreye girerek bu açığı kapatmakta ve ulusal güvenliğe katkıda bulunmaktadır (Neocleous, 2012: 126; 2014: 214-215).

Neocleous'a göre, bu düşünme tarzı liberal gelenekte yer alan kamusal-özel ayrımını baştan kabul ettiği için, meselenin özüne dokunmamaktadır. Modern devlet iktidarında bir dönüşüm yaşandığı ve modern devletin güvenlik alanındaki meşru tekel konumunu terk ettiği yönündeki iddialar ile arasına mesafe koyan Neocleous, Marksizm'de yer alan modern devlet ile sermayenin iş birliği içerisinde çalıştığı savını ileri sürmektedir. Ona göre, hem devlet hem de sermaye güvensizlik üzerinden oluşturulan güvenlik taleplerinden faydalanmaktadır. Bir yandan oluşturulan güvenlik ihtiyaçlarını karşılamak için kalıcı bir sermaye birikimi garanti altına alırken; diğer yandan devlet, sivil toplumu sürekli bir şekilde siyasal denetim altında tutmayı başarmaktadır (Neocleous, 2012: 127; 2014: 215). Sermayenin güvenlik üzerinden ticari kâr elde edebilmesi için öncelikle onu bir metaya dönüştürmesi gerekmektedir. Bu bakımdan güvenlik, insanların en temel ihtiyaçlarından biri olarak sunulduğu ve bu da kabul edildiği için büyük bir avantaja sahiptir. Nitekim güvenlik şirketlerinin toplum üzerinde gerçekleştirilecek bir siyasal denetimden elde edecekleri bir çıkar yokken, güvenlik projesi kapsamında oluşturulan korku

ortamında insanların, yani müşterilerin hissedecekleri güvensizlik duygusu sayesinde ticari kâr elde etmek mümkün hale gelir. Bu noktada devlet, ulusal güvenlik projesine destek sağlamak için oluşturulan korkuları kullanırken, güvenlik sanayisi oluşturulan güvensizlik duygusunu bir meta tüketimine dönüştürmeyi hedefler (Neocleous, 2012: 113-127-128-129; 2014: 216). Böylece güvenlik sanayisinin güvensizliğe ve korkuya sunduğu çözüm, üretilen güvenlik metalarının tüketimidir. Güvenlik projesinin yaratmaya çalıştığı güvenlik ihtiyaçları, son derece belirsiz ve sınırsız olduğu için güvenlik sanayisi içerisinde üretilen güvenlik metalarının da sayısı ve türü neredeyse sınırsızdır (Neocleous, 2012: 114; 2014: 217). Dolayısıyla oluşturulan güvenlik piyasasında, giderek daha fazla meta daha fazla güvensizliğin çözümü olarak sunulmaktadır. Bu durumda insanların güvenliğini sağlayabilecek şey, sadece tüketimdir (Neocleous, 2012: 129-130-131; 2014: 218-219). Üstelik Neocleous'a göre bu durum, güvenliğin gerçekte hiçbir zaman sağlanamamasını da garanti etmek zorundadır. Nitekim güvensizlik yaratan bir durum ortadan kaldırılsa bile, güvenlik metalarının tüketiminin devam etmesi için yeni güvensizlikler imal edilir (Neocleous, 2012: 132; 2013: 164; 2014: 219). Güvenlik, böylece kâr elde etme amacındaki sermayenin en temel yayılma stratejilerinden biri haline gelmiştir. Bu bakımdan güvenlik sanayisi, güvenlik devleti tarafından sunulan güvenlik ideolojisini beslemekte ve hatta kendisi de bu ideojiden beslenmektedir. Dolayısıyla güvenlik sanayisi, güvenlik devletinin etrafında örgütlendiği güvenlik ideolojisini ve ona bağlı güvensizlik mantığını pekiştirir konumdadır. Sonuç olarak güvenlik sanayisi devlet egemenliğinin içini oymak bir yana, aksine onun güvenlik etrafında kurulmuş olan egemenlik mantığını sürdürmesine yardımcı olmaktadır (Neocleous, 2012: 135-137; 2014: 222).

Neocleous, güvenlik ile sermayenin mantığının tam bir uyum içerisinde çalıştığını iddia etmektedir. Bu uyumu açıklamak için Neocleous'un kullandığı güvenlik sanayisi kavramı; bir yandan bu güvenlik ihtiyacının sunulduğu gibi doğal olmadığını kanıtlamayı, diğer taraftan güvenliğin bir meta olarak üretimini ve meta niteliği taşıyan güvenliğin nasıl tüketime hazır hale getirildiğini açıklamayı hedeflemektedir (Neocleous, 2012: 113; 2014: 202). Neocleous'un ortaya koyduğu güvenlik sanayisi yatırım bankalarından petrol sanayisine, geliştirme merkezlerinden

üniversitelere, çok uluslu güvenlik şirketlerinden iç güvenliği sağlayan güvenlik şirketlerine kadar geniş bir alanı kapsamaktadır (Neocleous, 2014: 204).

Neocleous güvenliğin özelleştirilmesi ile birlikte devletin güvenlik alanındaki eski egemen konumunu terk ettiği yönündeki düşüncelere karşı çıkmakta, aksine güvenliğin özelleştirilmesiyle birlikte güvenlik ideolojisinin toplumsal olarak meşrulaştırıldığını iddia etmektedir. Özel güvenlik sanayisi ile birlikte devletin uyum içerisinde hareket ettiğini ifade eden Neocleous, güvenlik fetişini besleyen ve güvenliğe ilişkin yeni pazarlar üreten ve genişleten bu anlayışın akademideki güvenlik çalışmalarını da şekillendirdiğini belirtmektedir (Neocleous, 2014: 20-203-215-223). Neocleous'a göre güvenlik gerçekten bir meta ise, onu ekonomi politiğin eleştirisi üzerinden anlamak gerekir. Bu ekonomi politiğin eleştirisinin ise güvenlik sanayisinin metalaştırma ve fetişizm kavramları üzerinden anlamlandırılmasını gerekli kılmaktadır (Neocleous, 2012: 113-114-127; 2014: 202-203). Neocleous'a göre güvenlik ile sermaye arasında bir ortaklık vardır. Bu ortaklığa göre, güvenlik devleti ile güvenlik sanayisi ideolojik bakımdan güvenlik fetiş etrafında oluşturulmuş bir siyasi gündemi sürekli olarak destekler (Neocleous, 2014: 204-215). Bunun yanında, güvenlik metalaşma üzerinden ticarileşir ve güvenliğin sermaye ile elde edilmesinin önü açılır. Böylece bir yandan sermayenin birikimi de güvenlik adına yürütülürken, diğer yandan da sermayenin güvenliği sağlanır (Neocleous, 2012: 120; 2014: 209-223).

Özetle, modern devletin temel varoluşsal işlevlerinden biri olarak kabul edilen güvenlik işlevi de neoliberal özelleştirme uygulamalarına paralel şekilde piyasalaşmaktadır. Dolayısıyla, bireylerin ve toplumun genelinin güvenliğini sağlamak ile yetkilendirilmiş meşru şiddet kullanabilme tekeline sahip modern devlet, güvenlik alanında yaşanan özelleştirme ile bu sorumluluk ve yetkisini piyasa aktörleri ile paylaşmaya başlamıştır. Bu durumun, modern devlet kavramsallaştırmasına ve kuramsallaştırmasına dair bir dönüşüme işaret ettiğini ileri sürmek mümkündür. Nitekim güvenlik alanında özelleştirme sonucu oluşan yeni durumda, modern devletin güvenlik üzerindeki tekelinin yok olduğu ya da en azından aşındığı savunulabilir. Ayrıca, kamusal olma niteliği taşıyan kimi güvenlik hizmetlerinin de özelleştirilmesi sonucu, güvenliğin farklı bir yaklaşımla ele alınması gerekliliğinin ortaya çıktığı ifade edilebilir.

2. ÖZEL GÜVENLİK HİZMETLERİNİN DEMOKRATİK KONTROLÜ

2.1. SİVİL-DEMOKRATİK KONTROL YAKLAŞIMLARI

Tez kapsamında incelenen demokratik kontrolün kavramsal yapısını ortaya koymak amacıyla, ilk olarak demokratik kontrol kavramını yakından ilgilendiren, sivil kontrol kavramı incelenmektedir. Bu kapsamda öncelikle, sivil kontrol kavramına ilişkin kuramsallaştırma çalışmaları ele alınabilir. Siviller ile askerler arasındaki ilişkilerde, sivil kanadın baskın olduğu bir durumu ifade eden sivil kontrol, silahlı kuvvetlerin sivil kesime karşı sorumlu olması ile de ilgilidir. 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren oluşan sivil kontrol literatürü, çeşitli teknik ve yöntemler ile silahlı kuvvetlerin sivil otorite adına sınırlanması ve sivillerin silahlı kuvvetlerin eylemlerinde belirleyici güç olması üzerine gelişmiştir (Barbak, 2015a: 869). Sivil kontrol literatürü içerisinde yer alan temel kuramsallaştırma girişimleri ele alınarak, literatürde belirtilen hedefler çerçevesinde hangi yaklaşımların öne çıktığı ile hangi mekanizma ve tekniklerin önerildiği açıklanmaya çalışılmaktadır. Sivil kontrolün gelişimine ilişkin kavramsal/kuramsal çerçeve ortaya konulurken, tezin konusu olan özel güvenlik hizmetlerinin demokratik kontrolündeki kontrole ilişkin farklılaşmanın açıklanması hedeflenmektedir.

Bu kapsamda, kontrol mekanizma ve teknikleri bakımından sivil kontrolden farklılaşan demokratik kontrol kavramına dair çalışmalara, 20. yüzyılın sonu itibariyle rastlanılmaktadır. Bir yandan, kontrolün kapsamı ve işleyişine ilişkin değişimi tartışan çalışmalar, diğer yandan sivil kontrol ile demokratik kontrolün farklı devletleri ve işleyişleri işaret ettiğini ileri sürmektedir. Literatürde genelde silahlı kuvvetlerin demokratik kontrol durumunun tartışılması üzerinde duran çalışmalar, kontrole kamusal kontrol mekanizmaları yanında devlet dışı aktörlerin de gerçekleştirebildiği kontrol mekanizmalarının eklenmesine ve özel sektör işletmecilik tekniklerinin de kontrolde kullanılmasına yönelik bir yaklaşım geliştirmektedir. Bu durumun, kontrol eden (demokratik kontrolün öznesi) bakımından yaşanan bir değişim ve genişlemeyi işaret ettiği ifade edilebilir.

Diğer yandan, kontrol edilen (demokratik kontrolün konusu) tarafında da, hem kamu güvenlik hizmetleri hem de özel güvenlik hizmetleri bakımından bir değişim ve genişleme olduğu ifade edilebilir. Diğer bir deyişle, sivil kontrolün konusu olan silahlı kuvvetlerin yanına çeşitli aktörlerin eklendiği ve onların da demokratik kontrolünden bahsedilmeye başlandığı belirtilebilir. Bu kapsamda silahlı kuvvetlerin yanına, kamu güvenlik örgütlenmelerinden polis, istihbarat birimleri, jandarma gibi aktörlerin eklendiği gözlemlenmektedir. Diğer taraftan, özel güvenlik hizmetlerinin sunumunda görev alan taraflar da (özel güvenlik şirketleri vb.) kontrol edilen tarafa eklenmektedir.

Özetle, güvenlik aktörleri üzerinde gerçekleştirilen kontrolün, hem kontrol eden boyutunda hem de kontrol eden boyutunda değişime uğradığı ve genişlediği savunulabilir. Dolayısıyla, 20. yüzyılın sonu ile birlikte kontrol uygulamalarının her iki boyutta da devletin dışına taşındığı ifade edilebilir. Tez kapsamında bu değişim ve genişleme incelenerek, özel güvenlik hizmetleri için demokratik kontrolün ne ifade ettiğinin ortaya konulması hedeflenmektedir.

2.1.1. Sivil Kontrol Kuramsallaştırmaları: Profesyonelleşme, Bütünleşme, Güç Dengeleri, Uyum, Vekâlet Yaklaşımları

Sivil kontrol kavramına ilişkin kuramsallaştırma çalışmalarına, 1950'li yıllardan itibaren rastlanabilir. Bu kapsamda, temel hedef olan askerler üzerinde sivil otoritenin sahip olduğu belirleyici güç olma kapasitesinin nasıl arttırılabileceği üzerine çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmaların, sivil kontrolün ne olduğu ve nasıl sağlanabileceği üzerine birbirinden farklı önermeleri ve yaklaşımları içerdiği ifade edilebilir. Tez kapsamında sivil kontrol literatüründeki çalışmalar, tarihsel sıralamalarına uygun olacak şekilde ele alınmaktadır. Bu bağlamda sivil kontrolü; silahlı kuvvetlerin profesyonel bir yapıya büründürülmesi ile apolitik hale getirilmesi kapsamında ele alan Samuel P. Huntington'un, toplum ile silahlı kuvvetlerin bütünleşmesi kapsamında ele alan Morris Janowitz'in, bir derece ve denge meselesi olması kapsamında ele alan Claude E. Welch'in, taraflar arasında işbirliğine dayanan bir ilişki kurulması kapsamında ele alan Rebecca L. Schiff'in ve asil ile vekil arasındaki ilişkinin geçerli olması kapsamında ele alan Peter D. Feaver'in düşünceleri incelenmektedir.

Demokratik kontrolün kavramsal yapısını ortaya koymak amacıyla, demokratik kontrol kavramını yakından ilgilendiren ve kökleri 17. yüzyıla uzanan, ancak 1950’lerde sistematik bir şekilde Samuel P. Huntington tarafından üzerine çalışılmaya başlanılan sivil kontrol kavramını incelemek mümkündür. Nitekim iki kavram arasındaki farklılaşmanın ortaya koyulması, işlevsel bir demokratik kontrol tanımı yapılabilmesini mümkün hale getirmektedir (Barbak, 2015a: 869-874; Born vd., 2002: 4). Sivil kontrol kavramı; modern devlet bağlamında, Amerikan menşeli “siyaset-yönetim” ilişkisi çerçevesinde ortaya çıkmakla beraber, modern devlet içerisinde ordunun uzmanlaşmış bir bürokratik kurum olduğunun kabulüne ve gerekliliğine dayanmaktadır (Barbak, 2015a: 870-871). Bu noktada Huntington’un ortaya koyduğu ideal sivil kontrol tanımı, politika-uygulama ve hükümet-bürokrasi ayrımlarının yapılmasını ön kabul olarak almaktadır (Born vd., 2002: 8). Bununla beraber Huntington’a göre sivil kontrol kavramının tanımlanması, silahlı kuvvetlerin siyasi anlamdaki gücünün nasıl asgari seviyeye indirileceği ile ilgilidir. Nitekim sivil kontrolün sağlanması Huntington’a göre askeri grupların güçlerinin azaltıldığı ölçüde gerçekleşmektedir (Huntington, 2006: 86). Bu çerçevede Huntington’un 1950’lerde ortaya koyduğu sivil kontrol anlayışı; temelde, sivil otoritenin askeri otoriteye baskın olduğu bir yönetim sistemini işaret etmektedir (Huntington, 1956: 678; Droz-Vincent, 2014: 700-701; Barbak, 2015b: 41-42).

Huntington 1956 ve 1957 yıllarında Amerika Birleşik Devletleri örneğine dayanarak yaptığı çalışmalarda, sivil kontrol kavramını farklı iki kontrol türüne ayırmaktadır (Huntington, 1956: 678; 2006: 86-89) Bunlardan ilki olan öznel sivil kontrol kavramının özellikle 18. yüzyılda yaygın olduğunu ileri süren Huntington, bu kontrol çeşidinde ordunun sivilleştirilmesi kavramından bahsetmektedir. Bu kontrol çeşidinde silahlı kuvvetlerin gücünün asgari seviyeye çekilmesinin yolu, sivil grupların gücünün azami seviyeye çıkarılması olarak görülmektedir. Ancak Huntington’a göre sivil grupların çokluğu ve çeşitliliği ile bunlara bağlı olarak aralarındaki çıkar çatışmaları bir bütün olarak sivil grupların gücünün azami seviyeye çıkarılmasını, imkânsız hale getirmektedir. Dolayısıyla bu kontrol çeşidinde sadece bir sivil grubun ya da belirli sivil gruplarının diğer sivil gruplara güç bağlamında üstün geldiğini iddia etmek ve bu yolla silahlı kuvvetler üzerinde gerçekleştirdikleri kontrolün güçlü sivil grupların çıkarları ile uyumlu olduğu ifade

etmek mümkündür. Böylece öznel sivil kontrol kapsamında bir yandan belirli bir sivil grup tarafından ordu kontrol altında tutulurken, diğer yandan ordu diğer sivil gruplara üstünlük sağlama bağlamında araçsallaştırılmaktadır. Öznel sivil kontrol kapsamında ordunun sivilleştiğinden bahseden Huntington, bu sivilleşmenin ise ordunun profesyonellikten uzaklaşması anlamına geldiğini ifade etmektedir. Bu çerçevede öznel sivil kontrolün silahlı kuvvetlerin siyasete katılımını beraberinde getirdiğini ifade eden Huntington, 20. yüzyılda öznel sivil kontrol uygulamasının halen geçerli olduğu ülkeler arasında gelişmemiş Latin Amerika, Ortadoğu ve Güneydoğu Asya ülkelerini saymaktadır. Huntington'a göre bu devletlerde öznel sivil kontrolün halen uygulamada olmasına; siyasal ve askeri sorumlulukları birbirine karıştıran anayasal esaslar ile devlet kurumlarının var olması, silahlı kuvvetler üzerindeki kontrolün birçok kamu kurumu arasında bölüştürülmüş bir şekilde sağlanması gibi etmenler neden olmaktadır (Huntington, 1956: 678; 2006: 86-87-88-89).

Huntington'un öznel sivil kontrol kavramının karşıtı olarak sunduğu nesnel sivil kontrol kavramı ise; silahlı kuvvetlerin, sivillerin yönetimindeki devletin elindeki tarafsız bir araç olduğu kabulüne dayanmaktadır (Huntington, 2006: 90-91; Born vd., 2002: 4). Huntington'a göre nesnel sivil kontrol, öznel sivil kontrolün aksine; ordunun sivilleştirilmesini değil askerleştirilmesini ve bu yolla profesyonel bir yapıya büründürülmesini beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla nesnel sivil kontrolün, askeri profesyonelliğın azamileştirilmesini ifade ettiğı savunulabilir. Bu çerçevede nesnel sivil kontrolün uygulanması ile silahlı kuvvetlerin siyaset alanına müdahil olmasının engellenebileceğini ileri süren Huntington, nesnel sivil kontrolün gelişmiş Avrupa, Kuzey Amerika ve İngiliz Milletler Topluluğu'ndaki birçok devlette bir dereceye kadar sağlanabildiğini ifade etmektedir. Huntington bu devletlerde nesnel sivil kontrolün sağlanmasını kolaylaştıran sebepler arasında, siyasal ve askeri sorumlulukları birbirinden açık bir şekilde ayıran usuller ve kurumların varlığı ile silahlı kuvvetler üzerindeki kontrolün geçerliliğı kabul edilmiş tek bir meşru otorite tarafından sağlanmakta olması gibi etmenleri saymaktadır (Huntington, 1956: 678; 2006: 89-90).

Sonuç olarak Huntington'un düşüncelerinde, her türlü sivil kontrol sisteminin özünde askeri gücün asgari seviyeye çekilmesinin yattığı savunulabilir (Huntington,

2006: 90). Ancak Huntington'da silahlı kuvvetlerin kontrolünü hangi sivil otoritenin sağlayacağı ve dolayısıyla güç dengesini hangi sivil otoritenin kendi lehine çevireceği üzerine güç mücadelelerini işaret eden kontrol çeşidi, öznel sivil kontrol kavramı ile açıklanmaktadır. Buna karşın özellikle gelişmiş batı ülkeleri özelinde, sivil otoritenin bütün olarak değerlendirildiği ve bütün sivil aktörlerin silahlı kuvvetlere eşit mesafede durduğu kontrol çeşidi ise nesnel sivil kontrol kavramı ile açıklanmaktadır (Barbak, 2015b: 49-50; Born vd., 2002: 4; Güneş, 2013: 207; Danopoulos ve Skandalis, 2011: 402). Öznel sivil kontrol bağlamında, hangi sivil grubun silahlı kuvvetler üzerinde kontrol sağlayacağı tartışması; “ordunun sivilleştirilmesi” anlamına gelebilmekte ve özde silahlı kuvvetlerin siyasete güç odaklı bir kurum olarak eklenmesine sebep olabilmektedir (Örs, 2006: 68-69). Nitekim öznel bir sivil kontrolün inşa edilmesi, sivil otorite ile askeri otorite arasında bir sadakat ilişkisi oluşturmak suretiyle toplumun değil, iktidardaki siyasi grubun çıkarlarının gerçekleştirilmesine ve korunmasına sebep olabilmektedir (Born vd., 2002: 4-5). Bu durum ise nesnel sivil kontrol gereği, gelişmiş demokrasilerde istenmeyen bir durum oluşturmaktadır. Bu nedenle Huntington; ortaya koyduğu bu ikili sivil kontrol yaklaşımında; sağlanması zor olan ama gelişmiş ülkelerde görece kurumsallaşabilmiş nesnel sivil kontrolü, demokrasinin kurumsallaşmadığı ülkelerde gerçekleşen öznel sivil kontrole tercih etmektedir (Born vd., 2002: 4; Born, 2002: 6). Çünkü Huntington'a göre, silahlı kuvvetler üzerinde etkili ve ideal bir sivil kontrol, diğer bir deyişle nesnel sivil kontrol, ancak ordunun apolitik oluşu ve kendisini hiçbir sebeple hiçbir siyasi görüş aygıtına bağımlı kılmaması sonucu tarafsız kılınması ile gerçekleşebilmektedir (Huntington, 2006: 90; Dudley, 2016: 121). Bu çerçevede nesnel sivil kontrol yoluyla, silahlı kuvvetlerin en yüksek seviyede profesyonelleşerek; sivilleşmek yerine askerleştiği ve böylece silahlı kuvvetler kanadının kamu politikası karar verme alanından ve sürecinden uzaklaştırılmasının mümkün olduğu ileri sürülmektedir (Huntington, 2006: 90-91; Örs, 2006: 69; Born, 2002: 6; Danopoulos ve Skandalis, 2011: 401). Dolayısıyla Huntington'un ortaya koyduğu nesnel sivil kontrol anlayışında hedeflenenin, silahlı kuvvetlerde maksimum seviyede bir profesyonelleşme ile siyasal ve askeri karar verme süreçlerinin birbirinden ayrılması olarak özetlenebilir. Bu durumda siyasal kanat nihai hedefleri belirlerken silahlı kuvvetler personeli belirlenen hedefler çerçevesinde görevlerini

yerine getirmektedirler. Böylece nesnel sivil kontrol anlayışında; siyasal liderler askeri operasyonlara müdahalede bulunmazken, askeri personelde politika süreçlerine müdahil olmazlar (Born vd., 2002: 4; Born, 2002: 6; Feaver, 1996: 149; Danopoulos ve Skandalis, 2011: 401).

Huntington, sivil-asker ilişkilerinde ideal kontrol çeşidi olarak gördüğü, silahlı kuvvetlerin profesyonelleşmesini esas alan nesnel sivil kontrolün nasıl sağlanabileceğine ilişkin ise iki kontrol çeşidini ortaya koymaktadır. Bunlardan ilki olan dikey kontrol, silahlı kuvvetlerin devlet içerisinde hiyerarşik anlamda hangi konumda yer alacağı ile ilgili iken; diğeri olan yatay kontrol, silahlı kuvvetlerin kendisiyle aynı hiyerarşik konumda yer alan devlet içerisinde yer alan diğerk kamu kurum ve kuruluşları ile arasındaki ilişkileri ifade etmektedir (Huntington, 1956: 696-697).

Huntington'un düşüncelerinde silahlı kuvvetlerin demokratik şekilde kontrolünün sağlanmasının tek uygun yöntemi olarak sunulan nesnel sivil kontrolün, geçerliliğini sorgulamak mümkündür. Nitekim bazı ülkeler, öznel sivil kontrole yakın bir kontrol çeşidiyle başarılı bir sivil kontrol gerçekleştirebilmektedir. Bu ülkelere İsviçre örnek gösterilebilir. Federal bir devlet olan İsviçre, Avrupa'nın en eski demokrasilerinden ve sivil toplumun en gelişmiş olduğu devletlerden bir tanesidir. İsviçre'de yaşayan insanların, merkezi devlet gücüne karşı geleneksel olarak bir hoşnutsuzluklarının olduğu ve askeri profesyonelleşmeye karşı kemikleşmiş bir güvensizlik hissettikleri ifade edilebilir. Öyle ki barış zamanlarında, İsviçre ordusunun başında yer alan bir başkomutana sahip değildir. Kriz zamanları parlamentonun belirli bir süre için ordunun başına general ataması ve bu generalin belirlenmesinde sadece askeri değil, aynı zamanda siyasal ve kültürel gibi hususlarında etkili olması öznel sivil kontrolünde meşru ve geçerli bir yöntem olduğunu gösterebilmektedir (Born vd., 2002: 5; Born, 2002: 6).

Bu çerçevede sivil-asker ilişkilerinde genellenebilir en iyi kontrol yönteminden ziyade farklı siyasal ve kültürel etmenlere dayanan modellerin varlığından bahsetmek mümkündür (Born, 2002: 7). Nesnel sivil kontrol anlayışının genel geçerliliği konusunda duyulan kuşku ile ilgili olarak ortaya konulabilecek bir diğerk neden ise, Huntington'un bu modeli geliştirdiği soğuk savaş döneminin kendine has özellikleri ile ilgilidir. Bu dönemde Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyet Sosyalist

Cumhuriyetler Birliği artan bir Şekilde etkili kitle imha silahları ile sonuçlanan sürekli bir silahlanma yarıŐına girmiŐ bulunmaktaydılar. Soğuk savaş günlerinde sivil-asker paradoksunu tatmin edici bir Şekilde zme kavuŐturmak, diğer bir deyişle bir yandan demokratik toplumların güçlü güvenlik aktörleri tarafından savunulmasının garanti edilmesi, diğer yandan bu güvenlik aktörlerinin toplum içerisinde gereğinden fazla baskın konuma gelmesinin önüne geçilmesi gerekmektedir (Born vd., 2002: 5-6).

1950'lerde Huntington ile başlayan sivil kontrol kuramsallaştırmasına 1960'lar ile birlikte Morris Janowitz'de katılmıŐtır. Janowitz sivil kontrol üzerine yaptığı çalışmalarda kontrolün, silahlı kuvvetler ile toplumun mümkün olduğunca bütünleşmesi sayesinde sağlanabileceğini iddia etmektedir (Born, 2002: 7; Born vd., 2002: 6). Janowitz'e göre politika-uygulama ve hükümet-bürokrasi ayrımlarının yapılması gerçekçi değildir. Nitekim ona göre silahlı kuvvetler, toplumun bir parçası olarak görülmeli ve siyasal-sosyal deđiŐimlere duyarlı olduğu kabul edilmelidir (Janowitz, 1960: 420; Danopoulos ve Skandalis, 2011: 401). Bu erevede Janowitz'in entegrasyon yaklaşımı; siyaseti askeri konulardan, diğer bir deyişle siyasi alanı askeri alandan ayrıŐtırmaya değil aksine, siyasi ve askeri liderlerin görevlerini birbirini bütünleyici bir Şekilde araştırmayı hedeflemektedir. Bu entegrasyon yaklaşımının temelde, silahlı kuvvetler ile toplum ve siyasal sistem arasındaki boşluğu ve ayrıŐmayı kapatmayı hedeflediği iddia edilebilir (Born, 2002: 5-6-7).

Janowitz tarafından; askeri ve siyasal sistemin entegrasyonunun sağlanmasının, siyasal ve askeri hedeflerin uyumlu bir Şekilde gerçekleŐtirilebilmesinin ön koşulu olarak grldği iddia edilebilir. Bu erevede Janowitz askeri kanat ile siyaset kanadının birbirlerine hedeflerin gerçekleştirilmesi konusunda ihtiyaç duyduklarını, dolayısıyla askeri ve siyasal liderlerin güvenliği ilgilendiren politika konularına beraber karar vermeleri gerektiğini iddia etmektedir. Bu sebeple Janowitz'in Huntington'un ortaya koyduğu ideal kontrol yöntemi olan nesnel sivil kontrolü gerçekçi bulmadığı ve dolayısıyla nesnel sivil kontrol ile ilişkili politika-uygulama ve hükümet-bürokrasi ayrımlarına karşı çıktığı savunulabilir (Born vd., 2002: 6). Dolayısıyla Janowitz'e göre, silahlı kuvvetlerin toplumdaki ayrı bir yapı olarak

görülmemesi yoluyla, toplumsal ve siyasal değerlere yabancılaşmasının önüne geçilmesi ideal sivil kontrolü sağlayacak olan yöntemdir (Barbak, 2015a: 893).

1970'li yıllara gelindiğinde ise sivil kontrole ilişkin kuramlaştırma çabalarına Claude E. Welch önemli katkı sunmuştur. Welch sivil kontrol kavramının doğasının ve kapsamının siviller ile askerler arasındaki güç dengelerinin değişimi ile açıklanabileceğini iddia etmektedir. Ona göre bu güç denge sistemi içerisinde bir tarafta sivil siyaset kurumları yer alırken, diğer tarafta askeri kurumlar yer almaktadır. Sivil kontrolün bir derece meselesi olduğunu ifade eden Welch, silahlı kuvvetlerin siyaset alanından men edilmesinin mümkün olmadığını ve bütün silahlı kuvvetlerin farklı şekilde de olsa siyasete katıldığını iddia etmektedir (Welch, 1976: 2-3). Nitekim Welch silahlı kuvvetleri özü itibarıyla siyasal kurumlar olarak görmektedir. Bunun yanında Welch, sivil kontrolün derece meselesi olması sebebiyle mutlak bir sivil kontrolden bahsedilemeyeceğini iddia etmektedir (Welch, 1976: 35). Welch'e göre sivil kontrole ilişkin temel mesele, siviller tarafından askeri sorumluluk alanına dair kesin sınırların konulması ve bu sınırların askeri kanat tarafından kabul edilmesidir (Welch, 1976: 2).

Sivil kontrole ilişkin çalışmaların akademik anlamda genelde gelişmiş ülkeler düzeyinde çalışıldığını ifade eden Welch, aslında siyasetin silahlı kuvvetler tarafından kontrol edilmesinin gelişmekte olan ülkelerin bir problemi olduğunu ileri sürmektedir. Öyle ki Welch'e göre sivil kontrolün sağlanabilmesi, üçüncü dünya ülkeleri için bir istisna durumudur. Bu noktada devletlerin gelişmişlik düzeyi ile sivil kontrol arasında bir ilişki olduğunu öne süren Welch, sivil kontrolün sağlanması için ilk yapılacak şeyin ordunun siyasi gücü üzerine anayasal sınırlamalar getirmek olduğunu savunmaktadır (Welch, 1976: 5-6-35). Welch silahlı kuvvetlere daha dar kapsamlı sorumluluklar vermenin, sivil kontrolün kurulması ve sürdürülmesi için bir yöntem olduğunu belirtmektedir. Bu çerçevede, Welch'e göre silahlı kuvvetler ne kadar çok uluslararası görevlere odaklanırsa ve ulusal seviyedeki görevlerini ne kadar çok polis ve paramiliter birimlere net bir şekilde dağıtırsa, sivil kontrolü sağlamak o kadar kolaylaşmaktadır. Bunun yanında, silahlı kuvvetler içerisinde yaşanacak profesyonelleşmenin teknik uzmanlık ile kurumsal karmaşıklığı içerecek şekilde gerçekleşmesinin, sivil kontrolü kolaylaştıran diğer bir etmen olduğunu ileri sürmektedir (Welch, 1976: 32). Sivil kontrolün doğasının ve kapsamının; devletlerin

tarihsel, coğrafi, toplumsal ve siyasal durumlarına göre çeşitlilik gösterdiğini ileri süren Welch, yine de özellikle hükümetin meşruiyetinin ve etkililiğinin olduğu derecede sivil kontrolün de sağlanmasının kolaylaşacağını savunmaktadır (Welch, 1976: 35). Dolayısıyla Welch'e göre her ne kadar sivil kontrolün nasıl gerçekleştirilmesi gerektiği üzerine muhtemel genellemeler sunmak mümkün ise de, bütün gelişmekte olan devletlere uygulanabilecek tek bir model ortaya koymak mümkün değildir (Welch, 1976: 313).

Sivil kontrol yazınına katkı veren bir diğer kişi ise Rebecca L. Schiff'tir. Schiff tarafından 1995 yılında ortaya atılan uyum yaklaşımı; ordu, siyasal elitler ve bütün yurttaşlar arasında işbirliğine dayanan bir ilişkinin kurulmasının hedeflenmesi gerektiğini ileri sürmektedir (Schiff, 1995: 7). Schiff'e göre bu ilişki kurulurken; orduların, fiziksel ve ideolojik olarak siyasal kurumlar ile toplumdan ayrılması bir gereklilik olarak öne sürülemez (Schiff, 1995: 7). Uyum yaklaşımı ordu ile toplumun geri kalanı arasında yüksek derecede bir entegrasyon gerçekleşmesini, sivil-asker ilişkilerine ilişkin geçerli bir yöntem olarak sunmaktadır (Schiff, 1995: 7). Bu yönüyle uyum yaklaşımının Janowitz'in, sivil ve askerlerin toplumsal olarak birbirinden ayrı ele alınmaması gerektiği yönündeki tezi ile paralellik gösterdiğini ifade etmek yanlış olmayacaktır. Dolayısıyla Schiff'in düşüncelerinin, Huntington'un sivil-asker ilişkileri kapsamındaki tezlerine de eleştiri getirdiğini ifade etmek mümkündür (Schiff, 1995: 22; Barbak, 2015a: 894-895).

Ayrıca Schiff'e göre, mevcut sivil kontrol yaklaşımları Amerika Birleşik Devletleri özelinde yaşanan deneyimlerden türetildiği için, bu yaklaşımların diğer bütün uluslara da aynı şekilde uygulanmasının mümkün olamayacağı ifade edilmelidir. Bu çerçevede uyum yaklaşımı ABD'den farklı olarak, her bir devletin kendine has tarihsel ve kültürel deneyimleri ile çok farklı çeşitlerde sivil-asker ilişkileri olabileceğini göz önünde bulundurmanın gerekli olduğunu ileri sürmektedir. Dolayısıyla Schiff'e göre o güne kadar ortaya konulan sivil kontrol tezleri ile farklı devletlerdeki durumu açıklamak mümkün değildir. Bu çerçevede uyum yaklaşımına göre, her ülke kendisine has tarihsel ve kültürel deneyimlerine dayanan bir uzlaşma geliştirmek durumundadır (Schiff, 1995: 8-22). Ayrıca Schiff'e göre mevcut sivil kontrol yaklaşımları sivil-asker ayrımını kurumsalcı bir yaklaşımla ele almakta ve sivil-asker kurumların ayrılması gerektiği çıkarımını yapmaktadır. Bu analiz

metodunun sivil-asker kurumsal ayrışmasını teşvik eden ya da tam tersi teşvik etmeyen kültürel ve tarihsel koşulları hesaba katmakta başarısız olduğunu ileri süren Schiff, uyum yaklaşımının ise kurumsalcı yaklaşımın ötesine geçerek bir ulusa özgü kültürel ve tarihsel etmenleri de analize dâhil ettiğini ifade etmektedir. Bu çerçevede uyum yaklaşımı, bir devlette sivil kontrolün sağlanabilmesi için kültürel ve tarihsel koşulların da değerlendirilmesi gerektiğini ve bu yolla sivil kontrolün sağlanabilmesi için o devlette ordu, hükümet ve toplum arasında bir ayrımın mı yoksa bir entegrasyonun mu gerekli olduğunun belirlenebileceğini ileri sürmektedir (Schiff, 1995: 8-22).

Schiff'e göre uyum yaklaşımı ile ordu, siyasal elitler ve toplum arasındaki ilişkileri etkileyen siyasal ve kültürel koşulları açıklamak mümkündür. Bunun yanında uyum yaklaşımına göre, üç ortak (silahlı kuvvetler, siyasi elitler ve bütün yurttaşlar) arasında sayılan dört alanda uzlaşma sağlanabilmesinin, yurt içinde askeri müdahale gerçekleşmesinin olasılığını oldukça azaltacağını ileri sürmektedir (Schiff, 1995: 7-8-13-22). Uzlaşmanın sağlanması gereken alanları ise Schiff şu şekilde sıralamaktadır: subayların toplumsal bileşimi, siyasal karar alma süreci, askere alma metodu, askeri tarz (Schiff, 1995: 8). Subayların toplumsal bileşiminin, uyumun ilk göstergesi olduğunu ifade eden Schiff, demokratik toplumlarda subayların ulusun çok farklı gruplarını kapsayacak şekilde oluşturulduğunu belirtmektedir. Siyasal karar alma süreci ise, siyasi kararların verilmesinde izlenen yöntemin ne olduğu ile ilgilidir. Schiff'e göre siyasal karar alma süreci belirli bir hükümet çeşidini işaret etmek zorunda değildir. Bu çerçevede siyasal karar alma süreci daha çok ordunun ihtiyaçlarına (bütçe, materyaller vb.) yönelik karar alma yöntemlerini işaret etmektedir (Schiff, 1995: 14). Askere alma metodu ise, askere almanın gönüllülük veya zorunluluk esaslarından birine dayanarak gerçekleştirilmesi ile ilgilidir. Schiff'e göre zorunluluk esasına dayanan asker alma yöntemi genellikle ordu ve vatandaşlar arasındaki uyuma olumsuz etkisi olabilen bir yöntemdir. Buna karşın gönüllülük esasına dayanan yöntem Schiff'e göre, üç ortak arasında gerçekleştirilen bir uzlaşma işaret etmektedir (Schiff, 1995: 15). Son olarak Schiff'e göre üç ortağın üzerinde uzlaşma sağlanması gereken askeri tarz, askeri personelin kendilerini ve ait oldukları kurumlarını nasıl algıladıkları ile ilgilidir. Bunun yanında askeri tarz, ordu içerisindeki var olan askeri kültür ile de yakından ilişkilidir (Schiff, 1995: 15-16).

1990'ların sonunda ve 2000'lerin başında sivil kontrol yazınına katkı sağlayan bir diğer kişi ise Peter D. Feaver'dır. Feaver'a göre sivil kontrol kavramı, sivil-asker mücadelelerinin etrafında oluşan bir yazına sahip olmuştur. Öyle ki buradaki temel sorunsal; sivillerin yerine meşru olarak şiddet kullanabilme faaliyetinde bulunabilen bir kurumun, diğer bir deyişle silahlı kuvvetlerin, hem bu zor kullanma faaliyetini yerine getirip hem de nasıl kontrol altında tutulabileceğine ilişkindir. Bu sorunsal sivillerin kendisinden yapmasını isteyebileceği çeşitli görevleri yerine getirebilecek kadar güçlü bir orduya sahip olmak ile aynı zamanda bu kadar güçlü bir kamu kurumunun kontrolünün siviller tarafından nasıl sağlanabileceği ile ilgilidir (Feaver, 1996: 149; 2003: 1). Bu çerçevede sivil-asker ilişkileri arasındaki bu sorunsala ilişkin karşılaşılan zorluk beraberinde şu soruları getirmektedir. Nasıl olur da silahlı kuvvetler, sivillerin kendisinden yerine getirilmesini istediği görevleri, şiddet kullanabilme yetkisini kullanarak, gerçekleştirirken sivil kontrol ilkelerine saygı gösterebilir? Silahlı kuvvetler güvenliğe ilişkin çok önemli görevleri yerine getirirken, siviller bu sürece zarar vermeden hangi derecede kontrolü ellerinde bulundurabilir? (Feaver, 1996: 1; 2003: 2). Feaver, sivil-asker ilişkileri temelinde istenen iki durumu şöyle açıklamaktadır: silahlı kuvvetler tarafından sağlanan bir koruma, silahlı kuvvetlere karşı korunma. Bu iki arzulan durum arasında bir tezatlık bulunduğunu ileri süren Feaver, birisini sağlamaya yönelik çabaların diğerini sağlamaya yönelik çabaları güçleştirdiğini ifade etmektedir (Feaver, 2003: 6).

Feaver sivil-asker ilişkilerine, İşletme alanında yer alan asil-vekil ilişkilerine dayanan Vekâlet Teorisi üzerinden yaklaşılması gerektiğini öne sürmektedir (Feaver, 2003: 2; Coletta, 2008: 505). Vekâlet yaklaşımı uzmanlık konusunda asil-vekil arasındaki ayrıma vurgu yapmaktadır. Bu noktada asil, uzmanlık açısından yeterli olmadığı şeyleri vekilin yapmasını istemektedir. Dolayısıyla bu ilişkide vekil uzmanlık bilgisine sahipken asil, vekilin sahip olduğu uzmanlık bilgisinden istifade etmek isteyen taraftır (Feaver, 2003: 71). Feaver bu teorinin sivil-asker ilişkilerine üzerine çalışırken uygulanabilir bir teori olduğunu iddia etmektedir. Feaver Vekâlet Teorisi'yle; hem sivillerin müdahaleci ya da müdahaleci olmayan biçimlerde gerçekleştirdiği silahlı kuvvetleri gözetiminin, hem de silahlı kuvvetlerin kendisine verilen görevlere ilişkin faaliyet göstermesi ya da bu görevlerden kaçınarak istenilen faaliyette bulunmaması durumlarının belirlenebileceğini öne sürmektedir (Feaver,

2003: 3). Bu çerçevede Feaver sivilleri, asil (işveren) olarak kabul ederken silahlı kuvvetleri, vekil (çalışan) olarak görmektedir (Feaver, 2003: 55). Asil-vekil (sivil-silahlı kuvvetler) arasında kurulan ilişkide vekilden (silahlı kuvvetlerden) beklenen şey, asilin (sivil yönetim ve toplumun) kendisinden istediği rollere uygun davranmasıdır (Feaver, 2003: 55-56). Bu çerçevede Vekâlet Teorisi; amir (üstün) olan sivillerin, ast (tabi) olan silahlı kuvvetler üzerinde nasıl bir kontrol gerçekleştirebileceğini açıklamakta kullanılmaktadır (Feaver, 2003: 12). Asil-vekil (sivil-silahlı kuvvetler) arasındaki ilişkinin niteliğini iki tarafın tercihlerinin ve sahip oldukları siyasi güç kapasitelerinin belirleyeceğini ifade eden Feaver, askerlerin genelde güvenlik alanında daha fazla uzmanlık bilgisine sahip taraf olarak değerlendirilmesi gerektiğini belirtirken, sivillerin ise her halükarda meşru olarak sorumlu taraf olduğunu ileri sürmektedir. Sonuç olarak sivillerin bir izleme mekanizmasıyla, sivillerin beklentilerine uygun faaliyette bulunmayarak görevden kaçınan (shirking) silahlı kuvvetleri ya da personelini cezalandırması durumu ortaya çıkmaktadır. Bu noktada her iki tarafında kendi çıkarlarını korumak için hareket eden taraflar olduğunu söylemek mümkündür (Feaver, 2003: 3-4-5-6-12; Woo, 2010: 372).

Vekâlet Teorisi bağlamında oluşturulan ve dolayısıyla asil-vekil ilişkisine dayanan sivil kontrol yönteminde siviller kendi belirledikleri çerçevede hareket etmeyen silahlı kuvvetleri cezalandırma hakkına sahip olarak görülmektedir (Feaver, 2003: 87-88-90). Sivillerin, silahlı kuvvetleri cezalandırmada seçebileceği cezalandırma araçları çok geniş bir yelpazeden oluşmaktadır. Ancak Feaver cezalandırma konusunda sivillerin gerçekleştirebileceği yaptırımları, beş geniş kategori içerisinde gruplamanın mümkün olduğunu ileri sürmektedir (Feaver, 2003: 90-91). İlk olarak siviller gerçekleştirdikleri izleme çeşidini, silahlı kuvvetlerin tercih etmediği müdahaleci yöntemi kullanarak yeniden düzenleyebilirler. Dolayısıyla bu yöntem ile silahlı kuvvetler üzerinde kurulan kontrol mekanizması daha sıkı hale getirilir. İkinci olarak siviller, silahlı kuvvetler bütçesinde kesintiye gidebilir ve ek ödenekleri kısıabilir. Feaver'a göre bir diğer cezalandırma yöntemi ise, sivillerin beklentilerine uymayan faaliyette bulunan silahlı kuvvetler personelinin işten çıkarılması ya da zorunlu olarak emekliye sevk edilmesidir (Feaver, 2003: 91-92). Feaver'ın dördüncü olarak saydığı cezalandırma yöntemi ise askeri yargı sistemini

sivil kontrolün bir parçası haline getirmek ile ilgilidir. Bu yöntemde askeri yargı sisteminde yapılan düzenlemeler ile bu sistem, cezalandırmanın bir aracı haline getirilebilir (Feaver, 2003: 93). Son olarak sayılabilecek cezalandırma şekli ise sivillerin, bazı silahlı kuvvetler personelinin davranışlarını kamuoyuna açık bir şekilde eleştirmesi ve bu yolla ilgili personelin kötülenmesidir. Bu yolla yapılan bir cezalandırma genelde ilgili personelin sivil üstünlüğü prensibine uymayan faaliyetlerde bulunması sonucu, kendisine duyulan güvenin yok olduğunu açık bir şekilde dillendirmek yoluyla gerçekleşmektedir (Feaver, 2003: 93-94).

Feaver; Vekâlet Teorisi üzerinden kurduğu sivil kontrol yönteminde, izleme mekanizmalarının az ya da çok oranda silahlı kuvvetleri kısıtlaması gerektiğini ileri sürmektedir. Buna karşın Feaver silahlı kuvvetlere belirli bir dereceye kadar otonomi verilmesinin de sivil kontrole olumlu etkisinin olacağını ifade etmektedir (Feaver, 2003: 76-77-85-119). Feaver asil-vekil ilişkisine dayalı kurduğu sivil kontrol yönteminde, devlet içerisinde gerçekleşen kontrolün yanı sıra kontrolün devlet dışı boyutundan da bahsetmektedir. Bu çerçevede Feaver'ın devlet içerisinde gerçekleşen kontrole ek olarak sunduğu kontrol mekanizması; silahlı kuvvetlerin medya, düşünce kuruluşları ve farklı sivil toplum örgütlenmeleri tarafından izlenmesini de içermektedir (Feaver, 2003: 80-83-86-159-198-301).

Özetle, modern devlete özgü olan sivil kontrol pratiklerine ilişkin, birbirinden farklı yaklaşımlar ortaya konmaktadır. Bu yaklaşımların her birinin bir bütün olarak ya da ayrı ayrı geçerli olabileceği ifade edilebilir. Diğer yandan özellikle 20. yüzyılın sonu itibarıyla, sivil kontrol uygulamalarının değişime uğramaya başladığı savunulabilir. Bu kapsamda, sivil kontrolün kamusal aktörlerin yanında devlet dışı aktörler tarafından da sağlanmasına yönelik bir değişim ve genişleme olduğu ileri sürülebilir. Dolayısıyla, kontrol yaklaşımına ilişkin gerçekleşen bu anlayış değişikliğinin, sivil toplum ile piyasayı da kontrol öznesine dâhil ettiği ifade edilebilir. Ancak bu noktada, kontrolün tamamen devlet dışında yer alan aktörlere devredildiği sonucunu çıkarmak doğru değildir. 20. yüzyılın sonunda gerçekleşmeye başlayan bu değişim ve genişlemenin, daha çok kamusal ve özel aktörlerin kendilerine has yöntemleri ile kontrolü paylaşması bağlamında ortaya çıktığı ileri sürülebilir (Barbak, 2015a: 899).

2.1.2. Demokratik Kontrol: Kontrol Öznesinin Devlet Dışına Taşınması

Sivil kontrol ve demokratik kontrol yazınına bakıldığında genelde, bu iki kavramın birbirinin yerine kullanıldığı ifade edilebilir. Ancak Andrew Cottey ve arkadaşlarının 2002 yılında yaptığı çalışmada, bu iki kavramın birbirinin yerine kullanılmasının doğru olmadığı ifade edilmektedir (Cottey vd., 2002: 35). Nitekim Cottey ve arkadaşlarına göre sivil kontrol alan yazınında, silahlı kuvvetlerin kontrolünün sağlanmasına yönelik dolaylı ya da doğrudan bir şekilde sadece yürütmeye odaklanılmaktadır. Cottey ve arkadaşları bu tutumun üç temel soruna yol açabileceğini savunmaktadır. Bunlardan ilki, yürütmenin silahlı kuvvetler üzerinde baskın olduğu nesnel kontrol durumunun tek başına ideal kontrol olarak sunulması ile ilgilidir. Cottey ve arkadaşlarına göre tek başına böyle bir kabul, demokratik olan ve demokratik olmayan devletler arasında yapılması gereken bir ayrımı yok saydığı için sorunludur. Bunun yanında Cottey ve arkadaşlarına göre; sivil ve demokratik kontrol kavramlarının birbiri yerine kullanılması, sivil politik liderler ile silahlı kuvvetler arasındaki çekişmeli ilişkinin çözüme kavuşturulmuş olarak görülmesine sebep olmaktadır. Bu çerçevede askeri müdahalenin engellenmesinin basit anlamda hangi yolla olursa olsun siyasal liderliğin elde tutulmasına indirgendiği iddia edilmektedir. Son olarak Cottey ve arkadaşları sivil kontrol yazınında; iyi işleyen demokrasilerde yürütme haricinde yasama, medya, siyasal partiler ve sivil toplum gibi aktörlerinde silahlı kuvvetlerin kontrolünde önemli rol oynadığı gerçeğinin gözden kaçırıldığını savunmaktadırlar. Bu çerçevede Cottey ve arkadaşları, silahlı kuvvetlerin demokratik kontrolünün sağlanmasında güvenlik konularına ilişkin gözetim işlevini yerine getiren sivil toplum aktörleri ile yasama kurumlarının etkin olarak görev alması gerektiğini ileri sürmektedir (Cottey vd., 2002: 35-39-41).

Bu bakımdan silahlı kuvvetlerin demokratik kontrolünü, sivil kontrole eşitlemek mümkün değildir (Saxer, 2004: 384; Born vd., 2002: 3). Diğer bir deyişle, sistem içerisindeki sivil kontrolü gerçekleştiren sivil aktörlerin demokratik olmayan yöntemlerle seçilmiş olması durumunda, demokratik kontrolün varlığından bahsetmek mümkün değildir (Danopoulos ve Skandalis, 2011: 400). Bu çerçevede sivil kontrol yazınının genelde salt sivil üstünlüğüne vurgu yaptığını, ancak demokratik kontrol yazınının genelde demokratik yöntemlerle seçilmiş sivillerin üstünlüğüne vurgu yaptığını ifade etmek mümkündür (Pick vd., 1997: 78). Bu

nedenle, demokratik kontrol yazınının sivilinlerin üstünlüğünden ziyade demokrasinin üstünlüğüne vurgu yaptığı ifade edilebilir (Barbak, 2015b: 49). Dolayısıyla demokratik kontrolden bahsedilebilmesi için, demokratik süreçlerin ve demokratik kurumların varlığından bahsedilebilir olması gerekmektedir (Born vd., 2002: 3; Danopoulos ve Skandalis, 2011: 400; Peters vd., 2010: 4; Saxer, 2004: 384; Ratchev, 2005a: 7). Bu çerçevede demokratik kontrol kapsamında çalışılacak devletlerin demokratik olmaları ya da en azından demokratik konsolidasyon sürecinde olmaları gerekmektedir. Nitekim dikta yönetiminin olduğu devletler özelinde demokratik kontrol çalışmanın anlamlı olmadığından bahsedilebilir (Born vd., 2002: 7; Saxer, 2004: 385).

Dolayısıyla bir yandan sivil kontrolün sivil üstünlüğü bağlamında demokratik kontrol için bir ön gereksinim, diğer bir deyişle olmazsa olmaz bir şart, olduğunu ifade etmek mümkünken, diğer yandan sivil kontrol kavramının demokratik kontrolü açıklamakta yetersiz bir kavram olduğunu ileri sürmek de mümkündür. Öyle ki Hitler'in Almanya'sı ve Stalin'in Rusya'sında çok güçlü bir sivil kontrolün uygulamada olduğundan, ancak demokratik toplumlarda uygulamada olması arzulan demokratik kontrolün var olmadığından bahsetmek mümkündür (Born, 2002: 3; Danopoulos ve Skandalis, 2011: 400). Dolayısıyla her sivil kontrolün demokratik olmayabileceği, ancak her demokratik kontrolün sivil üstünlüğüne dayandığı savunulabilir.

Bu çerçevede güvenlik alanında faaliyet gösteren aktörlerin demokratik kontrolünden, demokratik konsolidasyon durumunun hâkim olduğu koşullarda bahsetmek mümkün hale gelebilmektedir. Demokratik konsolidasyon, siyasal anlamda ilişkilerde bulunan tarafların, demokratik kurumlara karşı ne olursa olsun demokratik olmayan hiçbir seçeneği tercih etmediği durumu işaret etmektedir (Przeworski, 1991: 29; Diamond, 1994: 15-16; Linz ve Stepan, 1996: 15-16-17-21; Schedler, 1998: 91-92). Demokratik konsolidasyon için gerekli koşulları ise şöyle sıralamak mümkündür: Bağımsız ve kendi ayakları üzerinde durabilen bir sivil toplum, yönetim prosedürlerine saygı duyan siyasal toplum ve kültür, hukukun üstünlüğü ilkesini demokratik devletin somutlaştırdığına ilişkin bir anayasal uzlaşma, demokratik sistem karşıtı aktörlerin etkisizleştirilmiş olması, siyasal alan ile birlikte ekonomik alanın da stabile edilmesi ile demokratik toplum tarafından kullanılabilen

ve o topluma hesap veren bir kamu yönetimi sistemi (Ratchev, 2005a: 8; Schedler, 1998: 91-92).

Bu bağlamda, demokratik konsolidasyon ve kontrole ilişkin temel prensipleri de şu şekilde sıralamak mümkündür:

a. Anayasal olarak belirtilmiş siyasal otoriteler arasında açık bir otorite bölüşümü,

b. Güvenlik kurumlarının dış güvenlik, iç güvenlik ile organize suç ve terörizme karşı mücadele olmak üzere üç işlevsel alana ayrılması ve böylece güvenlik kurumlarının tek başına bir yönetim ya da devlet içinde devlet olmasının önlenmesi,

c. Devletin meşru şiddet kullanımına ilişkin politika geliştirilmesi ve uygulanması ile kaynaklar üzerindeki belirleyici sivil kontrolün sağlanması amacıyla, sivil siyasal liderliğin oluşturulması ve bu liderliğe hizmet etme kapasitesine sahip uzmanlaşmış kurumsal bir bürokrasi,

d. Resmi olarak tanımlanmış, kurumsallaşmış ve düzenli/etkili olarak güvenlik kurumlarının faaliyetleri üzerinde hem siyasal hem de profesyonel (mesleki) anlamda gözetim uygulanması,

e. Kamunun bilgilendirilmesi ve hesap verebilirlik ilkesinin sağlanması hususunda etkili düzenlemelerin yapılması ile hem kamusal ve hem de devlet dışı kurumlar tarafından güvenlik sektörünün demokratik gözetiminin gerçekleştirilmesi,

f. Politikacıların ve güvenlik sektöründeki profesyonellerin faaliyetleri üzerinde uygun ve bağımsız yargı gözetimin uluslararası hukuk normlarına uyumlu olacak şekilde tesis edilmesi,

g. Güvenlik sektöründe faaliyet gösteren örgütlerin çalışanlarının demokratik kontrole direniş göstermeden katkı sağlamaları amacıyla modern olarak tesis edilmiş; etkili kapasite, yeterli eğitim ve ekipmana sahip ve yeteri kadar kaynak sağlanmış güvenlik örgütlerinin oluşturulması,

h. Politikacılara ve güvenlik alanında çalışanlara, güvenlik sektörünün demokratik kontrolü bağlamında, güvenlik sektörünü izleme kapasitesini geliştirici eğitim ve öğretim verilmesi (Ratchev, 2005a: 8-9).

Diğer yandan sivil kontrol ve demokratik kontrol arasında bir ayrım yapıldığına işaret eden yazında, demokratik kontrolün belirli devletleri işaret eden bir kavram olduğu anlaşılmaktadır. Yapılan bu ayrımın temelinde, gelişmiş devletlerde (özellikle Batı Avrupa ülkelerinde) demokrasinin önceden kurumsallaştığı ve buna bağlı olarak silahlı kuvvetlerin demokratik yöntemlerle kontrol edildiğinin kabulü bulunmaktadır. Dolayısıyla bu devletler için sivil kontrol kavramının kullanılmasının normal olduğu ifade edilebilir. Demokratik kontrol yazınında; sivil kontrole ulaşılsa bile, demokratik kontrolü sağlayabilmenin ülkeler için zor olduğu belirtilmektedir (Saxer, 2004: 384; Barbak, 2015a: 43). Bu noktada demokratik kontrol kavramının; az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler ile geçiş ülkeleri için öznel sivil kontrolden nesnel sivil kontrole geçiş aşamasını göstermekte kullanılan bir kavram olduğu çıkarımı yapılabilir (Barbak, 2015b: 49; Droz-Vincent, 2014: 698-699; Danopoulos ve Skandalis, 2011: 401). Ancak yine de bu iki sivil kontrol yaklaşımını öne süren Huntington'ın düşüncelerinin tamamıyla demokratik kontrol yazınında görülebileceği ifade edilemeyebilir. Nitekim Huntington, sivil ve askeri alanların birbirinden tamamen ayrılmasını ideal kontrol yöntemi (nesnel sivil kontrol) olarak sunarken, demokratik kontrol yazınında sivil-asker işbirliği ve entegrasyonu ön plana çıkarılmaktadır (Barbak, 2015b: 62).

Temelde üç ana unsura dayanan demokratik kontrol; silahlı kuvvetlerin politik anlamda tarafsız hale getirilmesi ile birlikte edilgen bir yapıya kavuşması, silahlı kuvvetler üzerinde askeri strateji konuları ile kendi ukdesindeki kuvvet yapısı, bütçeleme konularında yön belirleyici bir sivil kontrol mekanizmasının oluşturulması ve son olarak silahlı kuvvetlerin askeri gücünün kullanımına dair son sözün sivil otorite tarafından söylenebilmesi gayeleri etrafında neoliberal bir anlayış çerçevesinde oluş(turul)muş bir kavram olarak tanımlanabilir (Cottey vd., 2004: 664; Barbak, 2015b: 41-42; Güneş 2013: 207). Kavram; sivil otoritenin silahlı kuvvetler üzerinde basit derece bir kontrolünü tasarlamaktan daha çok, bu kontrolün demokratik bir görgü ile gerçekleşmesi ve demokratik seçimler ile iktidara gelen sivillerin ordu tarafından gelen ve yasal dayanağı olmayan müdahalelerden bağımsız hareket edebilme kapasitesinin arttırılmasına yöneliktir (Dudley, 2016: 120-121-122). Demokratik kontrolün esas amacı ise; silahlı kuvvetlerin, güvenliğini sağlamak ile yükümlü olduğu topluma karşı görevlerini yerine getirirken politikacıların

koyduğu hedefler ve belirlediği ekonomik kaynaklar doğrultusunda hareket etmesinin garanti altına alınmasıdır (Lunn, 2003: 11).

Demokratik kontrol en temelde; meşru bir zeminde demokratik yollarla seçilmiş yönetimler tarafından, toplum adına silahlı kuvvetler üzerinde yapılan siyasi kontrolü işaret etmektedir. Sivil-asker ilişkilerini ilgilendiren demokratik kontrol kavramı; mutlak bir durumdan çok, bir derece meselesi olması sebebiyle tanımlanması zor bir kavram gibi görünmektedir (Schroeder, 2010: 11-12). Demokratik kontrol kavramı bütün ülkeler için geçerli olsa da, kavramın kullanımının özelde az gelişmiş ülkeleri, gelişmekte olan ülkeleri ve geçiş ülkelerini işaret eden ideolojik bir alt yapıya sahip olduğu ifade edilebilir (Barbak, 2015b: 43-45). Demokratik kontrolün sağlanması, devletin yaptığı işlemlerin gözlenebilir olmasını sağlaması ve böylece daha sorumlu ve daha güçlü bir devletin var olması açısından neoliberal ideoloji tarafından savunulmaktadır (Beer, 1999: 147-149-152). Bu çerçevede demokratik kontrolü gerçekleştir(ebil)me kapasitesinin ve metodunun ülkeden ülkeye farklılık gösterdiğinin kabulüyle birlikte, hedeflenen çıktının niteliğinin değişmediği ifade edilmektedir (Lunn, 2003: 31). Nitekim, demokrasi ile kapitalizm arasında sıkı bir ilişki olduğunu iddia eden neoliberal paradigma, demokratik kontrolü yani silahlı kuvvetlerin edilgen bir yapıya büründürülmesini, demokratikleşmenin bir ön koşulu olarak görmektedir (Serra, 2010: 48 aktaran Barbak, 2015b:11).

Bununla beraber, demokrasiye geçiş aşamasında olan ya da henüz yeni geçiş yapmış ülkeler bağlamında; güçlü liberal değer temelli bir ülke oluşturabilmek için silahlı kuvvetlerinin yeterli derecede güçlü olması gerektiğinin kabulü mevcut olmakla beraber, bu yıkıcı ve zorlayıcı gücü (silahlı kuvvetleri) kimin kontrol etmesi gerektiği yıllardır tartışılmaktadır (Droz-Vincent, 2014: 697; Born vd., 2002: 1-2). “Yeterli” derecede güçlü olarak nitelendirilebilecek bir orduya sahip olunması konusunda dikkat çekici nokta ise; neoliberal uygulamaların kurumsallaşmasını sağlayacak silahlı kuvvetlerin belirli bir noktaya kadar güçlü bir “aktör” olarak görülmesi ve ona ihtiyaç duyulduğunun belirtilmesi, ama sonrasında demokrasinin tam konsolidasyonunun sağlandığına inanıldığı noktada silahlı kuvvetlerin neoliberal paradigmanın bir “nesnesi” haline dönüştürülerek, gücünün azaltılmasıdır (Pridham 2000: 165 aktaran Barbak, 2015b: 50-51). Nitekim ülkeler ve yurttaşları için önemli

bir konu olan savunma ile güvenlik durumlarını sağlamakla görevli yasal bir aktör olan silahlı kuvvetlerin, neoliberal politikaların nesnesi haline getirilmesi alan yazında üzerine çok fazla tartışma olan bir konudur (Göker, 2008: 113-114-115; Giray, 2004: 183-191).

Yıkıcı ve zorlayıcı bir güç potansiyeli olan silahlı kuvvetlerin demokratik kontrolünün kimin tarafından ve nasıl yapılması gerektiği konusunda başat modeller olmasına rağmen, her bir ülke kendi kültürel, tarihsel ve toplumsal birikimine göre geçerli ve meşru olan bir yönteme sahip olabilmektedir (Born vd., 2002: 1; Born, 2002: 1). Ancak temelde demokratik kontrolün, sivil üstünlüğünü gerektirdiği konusunda oluşan bir görüş birliği olduğunu iddia etmek mümkündür (Born vd., 2002: 2; Born, 2002: 1). Bunun yanında demokratik kontrol sivil üstünlüğüne ve parlamento kontrolüne odaklanılan dar kapsamda ele alınabileceği gibi, sivil-asker ilişkilerinin kapsamlı bir şekilde ele alındığı ve ordunun topluma entegrasyonuna odaklanılan geniş kapsamda da ele alınabilir. Bu çerçevede demokratik kontrolü dar kapsamda ele almak beraberinde parlamento, hükümet ve silahlı kuvvetler aktörleri üzerine çalışma yapmayı gerektirirken, kavramı geniş kapsamda irdelemek bu aktörlere toplumsal kurum ve aktörlerin de eklenmesini beraberinde getirmektedir.

Ayrıca kontrolün boyutu da farklı şekillerde olabilmektedir (Born vd., 2002: 2). Genel anlamda kontrolün boyutunu üçe ayırmak mümkündür. Bunlardan ilki olan dikey kontrol, parlamento ve hükümetin silahlı kuvvetleri denetlemesi şeklinde hiyerarşik anlamda yukarıdan aşağıya doğru gerçekleştirilen bir kontroldür. Hiyerarşik anlamda silahlı kuvvetler ile arasında herhangi bir ilişki bulunmayan medya, sivil toplum örgütleri ve araştırma merkezlerinin silahlı kuvvetleri denetlemesi bağlamında yapılan yatay kontrol ise, bir diğer kontrol çeşidi olarak sayılabilir. Son olarak silahlı kuvvetler mensuplarının demokratik ve toplumsal değerleri ve düşünce setlerinde içselleştirerek, kendi kendilerini denetlemesi yoluyla gerçekleşen bir öz denetimden bahsetmek mümkündür (Born vd., 2002: 2-3-10-11; Pantev, 2005: 21). Bu noktada parlamentonun ve hükümetin gerçekleştireceği dikey kontrol, yatay kontrol ve öz denetim ile desteklenmez ise demokratik kontrolün gerektiği gibi gerçekleştiğinin söylenemeyeceği savunulmaktadır (Van Eekelen, 2003: 58, Lunn, 2003: 29; Peters vd., 2010: 4). Özellikle sivil toplumun güvenlik ile bağlantılı konularda bilgilendirilmesi yoluyla tartışmalara katılabilmesi yönünde bir

hizmet sunması beklenen medyanın, güvenlik sektörünün demokratik kontrolüne katkıda bulunduğu ya da bulunması gerektiği değerlendirilmektedir (Schroeder, 2010: 28). Bağımsız, tarafsız ve etkin bir medya kontrolünü de içeren demokratik kontrol, son yıllarda demokrasinin kalitesinin bir göstergesi haline gelmiş durumdadır (Caparini, 2010: 245-246-247).

Demokratik kontrol derecesinin liberal demokrasinin kalitesi ile kurduğu doğru orantıya dayanarak yatay kontrolün bir parçası olarak karşımıza çıkan medyanın silahlı kuvvetler üzerindeki denetimi, medyanın yerleşmiş bir liberal demokratik sistemde oynadığı anahtar role işaret etmektedir (Tagarev, 2005: 60-61; Caparini, 2004: 17). Liberal demokrasilerde toplum ile politika yapıcılar arasında sivil toplumu önceleyen bir köprü görevi görmesi beklenen medya, politika hedeflerinin belirlenmesi ve bu süreçte toplumun sesinin duyurulması açısından önemli bir aktördür (Caparini, 2004: 15). Son yıllarda medyanın etkinliği hususunda büyük bir aşama kaydedildiği iddia edilse bile, güvenlik sektörüne ilişkin konulardaki sivil toplum ve medyanın sürece katılımı halen kısıtlı bir seviyededir (OECD, 2005: 141). Demokratik değerler bağlamında dünyanın geri kalanına kıyasla daha iyi konumda olduğu iddia edilen batı demokrasilerinde bile, güvenlik sektörüne ilişkin politikaların medya ve sivil toplum tarafından gözlenebilirliği ve müdahil olunabilirliği tam olarak işlevsel bir forma ulaşmış değildir (Caparini, 2004: 15). Nitekim genelde ulusal güvenlik ihtiyacını tehdit edebilecek bilgilerin korunması gerekliliği kapsamında, medya ile sivil toplumun etkinliğinin ve hareket kabiliyetinin yasal düzenlemeler yoluyla kısıtlandığı bir gerçektir (Tagarev, 2005: 60; Friedrich vd., 2012: 8).

Demokratik kontrole ilişkin diğer bir çeşitlendirme ise kontrolün zamanı ile ilgilidir. Zamansal olarak ele alınan demokratik kontrol metotları üç şekilde gerçekleşebilmektedir: ex post, ex ante ve dumque. Bir uygulamanın gerçekleşip bitmesinden sonra değerlendirmeye alınması manasına gelebilecek olan ex post kontrole verilebilecek örnek; silahlı kuvvetlerin bütçe harcamalarının bütçe yılının bitiminden sonra idari bir mali denetime sokulması olabilir. Aksiyona geçilmeden önce yapılan kontrol anlamına gelen ex ante kontrol ise, silahlı kuvvetlerin uygulamalarının sonradan değil de, uygulama öncesinde kontrol edilmesine yönelik bir metottur. Bu tarz bir kontrol şekline örnek olarak, silahlı kuvvetler tarafından

ileride uygulanması beklenen çıktılara dair güvenlik stratejisi belgelerinin sivil otorite tarafından formüle edilmesi gösterilebilir. Son olarak Latince kökenli dumque sözcüğünden yola çıkılarak tanımlanan dumque kontrol yöntemi ise, operasyonel ve anlık bir kontrol mekanizmasını işaret eder. Askeri bir operasyonu sivil bir otoritenin kumanda etmeye girişmesi, bu tip bir kontrole örnek olarak gösterilebilir (Born vd., 2002: 3).

Demokratik kontrolün kavramsal yapısının ortaya konulması yönünde başarılı çalışmaları olan Lunn ise demokratik kontrole dair tek bir modelin olmadığını kabul etmekle birlikte, özde şu unsurları kapsamı gerektiğini belirtmiştir:

a. Devlet başkanı, hükümet, parlamento ve silahlı kuvvetler arasında; hem barış zamanlarını hem de savaş durumuna geçiş zamanlarını kapsayacak şekilde oluşturulmuş, yetki ve sorumluluk ayrımı üzerine inşa edilmiş yasal ve anayasal mekanizmaların varlığı,

b. Savunma bakanlığında asker ve sivil personelin birlikte çalıştığı bir yapı oluşturulması ve bu yapıda temel güvenlik aktörlerinin uygun siyasi ve ekonomik bağlama yerleştirilmesi,

c. Demokratik meşruiyetin ve halk desteğinin sağlanarak yapılması gereken etkili bir parlamento gözetimi,

d. Bağımsız bir yargı kurumunun varlığı,

e. En yüksek seviyede şeffaflık ve açıklık ilkelerinin sağlanması ile bağımsız araştırma kurumlarının ve aktif bir medyanın varlığı,

f. Silahlı kuvvetlerin toplumsal beklentilere uygun rolleri kabullenmesi (Lunn, 2003: 14).

Silahlı kuvvetlerin demokratik kontrolünün sağlanmasına yönelik çalışmaların son yıllarda giderek artmasının arkasında yatan etmenleri, kabaca dört gelişme çerçevesinde ele almak mümkündür (Born, 2002: 1-2). İlk olarak, çoğu devlette askere alma sisteminin değişmesi bağlamında zorunlu askerliğin kaldırılarak yerine gönüllü askerlik sisteminin getirilmesi, silahlı kuvvetlerin demokratik kontrolünün sağlanmasına ilişkin tartışmaları da beraberinde getirmektedir. Nitekim bu alanda çalışan çoğu kişiye göre, yeni durumda gönüllü askerlerden oluşan silahlı kuvvetlerin demokratik kontrolünün sağlanması eskiye kıyasla daha zor hale gelmiş

bulunmaktadır. İkinci olarak, soğuk savaş sonrası birçok orduda küçülmeye gidilmiş olsa bile aynı devletlerde özellikle barış misyonlarının eklenmesi ile silahlı kuvvetlerin yerine getirmesi beklenen görevlerde ciddi bir genişleme meydana gelmiştir. Bu silahlı kuvvetlerin yeniden yapılandırılması ve küçültülmesi sürecinin sonucu olarak bir yandan daha düşük bütçeli ordular hedeflenirken, diğer yandan silahlı kuvvetlere verilen görevlerin sayısı ve çeşidinde artış meydana gelmiştir. Sonuç olarak bu durumun sivil-asker ilişkileri üzerinde olumsuz anlamda bir baskı oluşturduğu savunulabilir (Born, 2002: 1-2). Bir diğer etmen ise uluslararası seviyede silahlı kuvvetler faaliyetlerinin artması sonucu uluslararası askeri işbirliği ve kurumların demokratik kontrolünün sağlanması konuları gündeme gelmesi ile ilgilidir. Bu durumun özellikle Avrupa Birliği, NATO gibi örgütlerin görece küçük üye devletleri bağlamında değerlendirilmesi gereken bir etmen olduğu ifade edilebilir. Son olarak, birçok uluslararası örgüte üye olabilmek şartı olarak özellikle Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin (Post-komünist geçiş ülkeleri) sivil-asker ilişkilerini demokratik prensipler etrafında yeniden dizayn etmesi beklenmektedir. Diğer bir deyişle bu devletlerin, uluslararası örgütlere üye olabilmesi için demokratik kontrolün sağlanması bir ön şart olarak sunulmaktadır (Born, 2002: 2; Ratchev, 2005c: 118).

Birçok devletin anayasasına göre, demokratik kontrole katkı sağlayan üç devlet kurumu bulunmaktadır: yasama, yürütme ve yargı. Özellikle yasama ve yürütme erklerinin demokratik kontrolün sağlanmasında temel aktörler olduğu savunulabilir. Yasama (parlamento) kontrolünün (gözetiminin) bütçenin onaylanma(ma)sı, yeni yasaların kanunlaştırılması, savunma tedarik süreçlerinin gözden geçirilmesi, bütün güvenlik hizmetlerini kapsayan güvenlik politikasının tartışılması ve kanunlaştırılması gibi faaliyetleri içerdiği ifade edilebilir. Bu çerçevede yasama kontrolünün temel amacının yürütmeyi ve yürütmenin sunduğu güvenlik hizmetlerini denetlemek olduğu ileri sürülebilir. Diğer tarafta yürütme erkinin; güvenlik hizmetlerine ilişkin etkili, verimli ve şeffaf bir yönetimden sorumlu olduğu söylenebilir. Yargı erkinin ise diğer iki erke göre daha farklı, ancak önemli bir rol aldığından bahsetmek mümkündür. Birçok ülkede yargı erki, özellikle anayasa mahkemesi, yasama ve yürütme erklerinin faaliyetlerinin anayasaya uygunluğunu denetlemektedir. Örneğin birçok ülkede yargı erki yeni savunma yasalarının

anayasaya uygunluğunu, savunma tedarik süreçlerinin meşruluğunu ve askeri personelin davranışlarını hukuki anlamda yorumlayabilmektedir. Demokratik kontrolün gerçekleştirilmesinde bu üç temel devlet erki önemli rol alırken, bunlara ek olarak toplum içerisinde yer alan aktörler de demokratik kontrole katkı sağlamaktadırlar. Bu aktörler arasında medya, sivil toplum örgütleri, araştırma enstitüleri ve üniversiteler gibi yapılanmaları saymak mümkündür (Born, 2002: 4-5; Ratchev, 2005b: 12-13; Pantev, 2005: 21). Son olarak silahlı kuvvetler personelinin devlet kurumları ile anayasaya saygılı olması da güvenlik sektörünün demokratik kontrolüne önemli derecede katkı sağlamaktadır. Bu noktada profesyonel ordunun temelinde, profesyonel ordu mensuplarının devlet kurumlarına ve anayasaya bağlılıklarının yer aldığı ifade etmek yanlış olmayacaktır. Bu çerçevede silahlı kuvvetler mensuplarının demokratik değerlere, anayasanın vatandaşlara sağladığı haklara ve insancıl hukuka dayanan temel haklara saygı göstermesi ve riayet etmesi elzemdir. Silahlı kuvvetler mensuplarının demokratik kontrolün sağlanmasına yönelik geliştirmesi gereken bu davranış kalıplarının sadece itaat etmeye ve boyun eğmeye değil, aynı zamanda demokratik değerlerin ve siyasal anlamda tarafsız olunması bilincinin içselleştirilmesine dayanması gerekmektedir. Bu yolla silahlı kuvvetlerin profesyonelleşmesi, ordunun ülke içerisinde gerçekleşebilecek siyasal anlaşmazlıklarda tarafsız kalmasını garanti altına alabilir (Born, 2002: 5; Ratchev, 2005b: 13; Pantev, 2005: 20).

Sonuç olarak demokratik kontrol yazını incelendiğinde kontrolün, 21. yüzyıl ile birlikte dönüşüme uğradığı ifade edilebilir. İlk olarak kontrolün sadece devlet içindeki kamusal mekanizmalar ile değil, aynı zamanda devlet dışında yer alan sivil toplum, medya vb. aktörler tarafından da sağlanması gerektiği yönünde bir yaklaşım ortaya çıkmıştır. Bu noktada kontrolün öznesi; sivil toplum ve piyasa aktörlerini, özellikle yatay kontrol boyutunda içerecek şekilde genişlemiş bulunmaktadır (Barbak, 2015a: 899). Demokratik kontrolün öznesinin devlet dışı unsurları da içerecek şekilde genişlemesinin yanında, güvenliğin özelleştirilmesi sonucunda kontrolün konusunun da, diğer bir deyişle demokratik kontrolünün sağlanması gereken unsurların da, çeşitlendiğinden bahsetmek mümkündür. Bu çerçevede silahlı kuvvetlerin yanında polis, jandarma, istihbarat kurumları gibi devlet içerisinde güvenlik hizmeti sunan unsurların demokratik kontrolünden bahseden bir yazının

oluşması ile birlikte; özel güvenlik hizmeti sunan şirketlerin demokratik kontrolünün nasıl sağlanması gerektiği üzerine de bir yazın gelişmiş bulunmaktadır. Dolayısıyla demokratik kontrolün konusu da devlet dışında yer alan unsurları içerecek şekilde genişlemiştir.

2.1.3. Demokratik Kontrol ve Özelleştirme: Kontrol Konusunun Özelleşmesi

Demokratik kontrole katkı sunması beklenen çeşitli aktörleri ve gerekli faaliyetleri bu şekilde özetlemek mümkünken, 21. yüzyılda demokratik kontrolü sağlanması gereken aktörlerin de çeşitlendiğinden bahsedilebilir (Schreier ve Caparini, 2005: 3). Güvenlik alanında yaşanan değişimler güvenliği ve demokratik kontrolü daha geniş bir bakış açısıyla değerlendirmeyi gerektirmektedir. İlk olarak, iç güvenlik ile dış güvenlik arasındaki sınırların bulanık hale gelmesi, buna sebep olmaktadır. Nitekim bu bulanıklaşma, iç güvenlik alanındaki bir tehdidin uluslararası seviyede bir güvenlik tehdidi oluşturabilmesi ile dış güvenlik alanındaki bir tehdidin iç güvenliğe ilişkin bir tehdit oluşturabilmesi olarak gerçekleşmektedir. Örneğin, 11 Eylül İkiz Kule saldırılarının dış güvenliğe ilişkin bir saldırı olmasının yanında, ABD’de iç güvenliğe de önemli etkileri olmuştur. Bunun zıttı olarak, 1990’larda Yugoslavya’da yaşanan iç savaşın bütün balkanları olumsuz anlamda etkilemesi, bir iç güvenlik sorununun uluslararası seviyedeki olumsuz etkisini özetler niteliktedir. İkinci neden olarak, yeni güvenlik tehditlerine cevap vermekte ordunun tek başına yetersiz kalması ileri sürülebilir. Bu çerçevede yeni güvenlik tehditlerine karşı ordunun yanında polis, sınır muhafızları ve istihbarat kurumu gibi başka güvenlik aktörlerinin de aktif rol alarak faaliyette bulunması gerekmektedir. Böylece tek başına silahlı kuvvetlerin demokratik kontrolünden ziyade, oluşan güvenlik sektörünün demokratik kontrolünden bahsetmek daha yerinde olacaktır. Nitekim güvenlik sektörü, devletin ve vatandaşların güvenliğini sağlamak amacıyla meşru güç kullanabilme hakkına sahip bütün aktörlerin bir araya geldiği bir yapı olarak tanımlanabilir. Güvenlik sektörü içerisinde yer alan kurumları ise ordu, polis, istihbarat kurumları, sınır muhafızları, paramiliter birimler ve özel güvenlik aktörleri olarak sıralamak mümkündür (Born, 2002: 3; Schreier ve Caparini, 2005: 2-3).

Bu noktada özel güvenlik şirketlerinin sunduğu hizmetlerin insan haklarını etkileyebilecek potansiyele sahip olması, ilgili şirketlerin ve faaliyetlerinin demokratik kontrolünün sağlanmasını gerekli kılmaktadır (MacLeod, 2017: 9; Friesendorf vd., 2017: 41). Tez kapsamında, demokratik kontrolün konusu olan özel güvenlik aktörlerinin de bileşen olarak yer aldığı güvenlik sektörü, Tablo-1’de gösterilen bileşenlerden oluşmaktadır (OECD, 2005: 20-21).

Tablo-1: Demokratik Kontrolün Konusu Olan Güvenlik Sektörü Bileşenleri

Bileşen	Kapsam
Temel Güvenlik Aktörleri	Silahlı kuvvetler, polis, jandarma, paramiliter güçler, istihbarat birimleri (hem sivil hem de askeri olanları), sahil güvenlik birimleri, sınır muhafızları, gümrük yetkilileri, ceza infaz kurumları, rezerv ya da yerel güvenlik birimleri ⁴ (sivil savunma güçleri, ulusal muhafızlar, milis kuvvetleri) vb.
Güvenlik Yönetimi ve Gözetim Kurumları	Yürütme, ulusal güvenlik danışma birimleri, yasama, yasamaya ilişkin seçilmiş komiteler, savunma / içişleri / dışişleri bakanlıkları, sivil toplum örgütleri, medya vb.
Adalet ve Hukuki Yaptırım Kurumları	Yargı, adalet bakanlığı, cezaevleri, suç soruşturma ve kovuşturma birimleri, insan hakları komisyonları, ombudsman vb.
Devlet Dışı Kamusal Olmayan Güvenlik Örgütleri	Özgürlük orduları, gerilla orduları, siyasi parti milisleri, özel koruma (body-guard) birimleri, özel güvenlik şirketleri, özel askeri şirketler vb.

Tablo-1’de OECD (2005: 20-21)’den farklı olarak; güvenlik alanında gerçekleşen aşağıdan-yukarı yönlü özelleşmenin aktörleri olarak da sayılabilen özgürlük orduları, gerilla orduları ve siyasi parti milisleri gibi devlet dışı resmi olmayan güvenlik örgütleri bileşeninin tez kapsamı dışında bırakılmıştır. Nitekim bu aktörlerin demokratik kontrolünden bahsedilmesinin mümkün olamayacağı değerlendirilmektedir.⁵

Birçok devlette güvenlik sektörünün önemli bir parçası olan özel güvenlik şirketlerinin; birer güvenlik hizmeti sağlayıcısı olarak gerçekleştirdikleri

⁴ Türkiye de dâhil kimi devletlerde var olan bekçilik ve güvenlik koruculuğunun, bu kapsamda ele alınabileceği ifade edilebilir.

⁵ Ayrıca güvenlik sektörü bileşenleri, Avrupa Birliği (AB) tarafından da OECD’nin ortaya koyduğu sınıflandırmaya uygun şekilde ele alınmaktadır. Dolayısıyla AB de, devlet dışı kamusal olmayan güvenlik örgütleri kapsamında özgürlük orduları, gerilla orduları, siyasi parti milisleri gibi demokratik kontrolünden bahsedilmesi mümkün olmayan aktörleri, sektör kapsamına almaktadır. Tez kapsamı dışında bırakılan bu konuya ilişkin AB’nin çeşitli belgeleri incelenebilir. Örneğin Avrupa Birliği Konseyi’nin 2005 yılında hazırladığı doküman için bkz. <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-12566-2005-REV-4/en/pdf>; 24.02.2019.

faaliyetlerin, bir ülkedeki demokratik düzen ile insan hakları konularına doğrudan etkisinin olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu etkiden dolayı ilgili şirketlerin etkili düzenlemelere tabi olması ile kanuna aykırı olduğu iddia edilen uygulamalarına ilişkin hesap sorulabilir olması kamu yararındır (Klopper ve Van Amstel, 2017: 6). Nitekim güvenlik alanında faaliyet gösteren bu şirketlerin, herhangi bir alanda faaliyet gösteren diğer ticari şirketlere kıyasla, daha sıkı bir şekilde denetlenmesinin gerekli olduğunu savunmak mümkündür. Bu gerekliliğin altında yatan en önemli sebeplerden bir tanesi, özel güvenlik şirketlerinin sunduğu hizmetlerin doğası gereği insan hakları ve özgürlüklerine ilişkin potansiyel etkileri olan hizmet türleri olmasıdır (Van Amstel, 2017: 16).

Bu noktada güvenliğin özelleştirilmesi sonucu bir güvenlik sektörünün oluştuğundan bahsedilebilir. Bu sektör içerisinde güvenlik hizmetlerini sunan aktörlerin, özel sektör aktörlerini de içerisine alacak şekilde genişlemesi, demokratik kontrol kavramına ilişkin bir sorunsal beraberinde getirmektedir. Bu bakımdan modern devletin güvenlik işlevi bağlamında, devlet kurumları tarafından sunulan güvenlik hizmetinin demokratik kontrolünün sağlanmasına yönelik esasların, piyasa kurallarına bağlı ve ticari sözleşme üzerinden hizmet veren özel güvenlik aktörlerine ve piyasasına uygulanamaması gibi bir durum olduğu söylenebilir. Bu çerçevede hesap verebilirlik ilkesinin, gerektiği şekilde uygulanmadığını ifade etmek mümkündür (Markusen, 2003: 471-494-495; Van Amstel, 2017: 18; Friesendorf vd., 2017: 41).

Aslında ticari sözleşmeler üzerinden yürütülen güvenlik faaliyetlerinin, kontrol edilmesinin ve izlenmesinin oldukça güç olduğu savunulabilir. Böylece güvenlik sektörü içerisinde gerçekleşen güvenlik faaliyetlerine ilişkin, bir şeffaflık ve hesap verebilirlik sorunu olduğu ifade edilebilir (Stanger ve Williams, 2006: 8-11-12-16; Avant ve Sigelman, 2010: 255-265; Friesendorf vd., 2017: 41). Bunun yanında özel güvenlik şirketlerinin devlet dışı yapılara da (uluslararası örgütler, ticari şirketler, gerçek kişiler vb.) sözleşme üzerinden güvenlik hizmeti sunabilmesi, demokratik kontrolü tamamen bulanıklaştırabilmektedir. Nitekim devlet dışı aktörler arasında gerçekleştirilen bu sözleşmeler; kamu yararından daha çok, karşılıklı belirlenen ticari sözleşme esaslarına dayanan memnuniyet ilişkisine bağlı olmakta ve böylece kontrolünün sağlanması oldukça güç hale gelmektedir (Barbak, 2015b: 70-71).

Sonuç olarak, bu çerçevede hizmet sunan özel güvenlik şirketlerinin hesap verebilirliğinin sağlanması ve gözetiminin gerçekleştirilmesi uygulamada oldukça yetersiz kalmaktadır (Van Amstel, 2017: 16).

Bu durumun arkasında yatan nedenlerden bir tanesi, özel güvenlik şirketlerinin doğasının uygun düzenlemelerin ve gözetimin geliştirilmesini güçleştirecek bir yapıda olması olarak sayılabilir. Bu çerçevede son yıllarda katlanarak büyüyen özel güvenlik endüstrisi ve çeşitlenen hizmet kategorilerinin varlığı, bu alanda düzenleyici otoritelerin de üstün seviyede uzmanlık bilgisine sahip olmasını gerekli kılmaktadır. Nitekim ancak bu uzmanlık bilgisine sahip olunabilir ise, özel güvenlik şirketlerinin kontrolünün nasıl sağlanabileceğinin belirlenebileceği değerlendirilmektedir (Van Amstel, 2017: 16). Bunun yanında teknolojiye yaşanan gelişmeler ve bu durumun özel güvenlik hizmetlerinin sunumuna yansması ile birlikte sürekli olarak hizmetin niteliğini değiştirmesi, gözetim ve kontrole ilişkin düzenlemelerin teknolojik gelişmeler sebebiyle yaşanan değişimin gerisinde kalmasına sebep olmaktadır. Bu durum ise, özel güvenlik hizmetinin sunumuna ilişkin yeni teknik ve yöntemlerin mevcut düzenlemeler dışında kalması ile sonuçlanmaktadır (Van Amstel, 2017: 16-17). Ayrıca devlet içi güvenlik hizmeti sunan aktörlerin demokratik kontrolüne ilişkin mekanizma ve yöntemlerin, özel güvenlik şirketlerine birebir uygulanması da çok mümkün görünmemektedir. Kamu örgütlenmesinin sunduğu benzer bir güvenlik hizmeti, parlamento ve kamuda yer alan bağımsız gözetim kurumları tarafından kontrol edilebilirken, özel güvenlik şirketlerinin faaliyetlerinin aynı derecede bir kontrole tabi tutulabildiğinden bahsetmenin mümkün olmadığı savunulabilir (Van Amstel, 2017: 17; Friesendorf vd., 2017: 42).

Özellikle 21. yüzyıl ile birlikte güvenlik hizmetinin sunumuna ilişkin değişen durum ve buna bağlı olarak kontrolün geldiği nokta, Tablo-2'deki gibi özetlenebilir. Tablo-2'nin oluşturulmasında bütünlük oluşturabilmesi amacıyla, Tablo-1'deki (OECD, 2005) bileşenlerden de faydalanılmıştır.

Tablo-2: Güvenlik Alanında Yaşanan Değişimler ve Demokratik Kontrole Yansımaları

Değişen Unsurlar	Güvenlik İşlevi	Güvenlik Sektörü (Devlet Dışına Genişleme)
Güvenlik Hizmeti Sunanlar	Devlet	Devlet +Özel Güvenlik Aktörleri
Hizmetin Niteliği	Kamusal	Kamusal

		+Özel +Kamusal ve Özel Birlikte
Tabi Olduğu Hukuk	Kamu Hukuku	Kamu Hukuku +Ticari Sözleşme Hukuku (Özel Hukuk)
Güvenlik Hizmetini Alanlar	Devlet Toplum *Birey (Vatandaş)	Devlet Toplum *Birey (Müşteri) +Sivil Toplum Örgütleri +Uluslararası Örgütler +Ticari Şirketler +İllegal Gruplar vb.
Demokratik (Sivil) Kontrol Bağlamında Kontrol Edenler	Devlet	Devlet +Birey (Vatandaş) +Sivil Toplum +Ticari Şirketler +Medya +Düşünce Kuruluşları +Üniversiteler vb.
Demokratik (Sivil) Kontrol Bağlamında Kontrol Edilenler	Temel Güvenlik Aktörleri (Silahlı kuvvetler vb.)	Temel Güvenlik Aktörleri +Devlet Dışı Kamusal Olmayan Güvenlik Örgütleri (Özel Güvenlik Şirketleri vb.)

Güvenlik hizmetinin sunumunu sağlayan güvenlik sağlayıcılarının özel sektöründe içine alacak şekilde genişlemesinin yanında, güvenlik hizmetini satın alan aktörlerin de çeşitlenmesinden bahsetmek mümkündür. Sözleşme üzerinden güvenlik hizmeti satan özel güvenlik şirketlerinin müşterileri, sadece devlet/kamu değildir. Devletin yanı sıra özel güvenlik şirketlerinden güvenlik hizmeti satın alanlar arasında; isyancı gruplar, sivil toplum kuruluşları, suç örgütleri, ticari şirketler, bankalar, bireyler, topluluklar, uluslararası örgütler gibi tüzel ve gerçek kişiler de bulunmaktadır (Caparini, 2006: 265-267; Machairas, 2014: 55; Zabcı, 2004: 25-31; Singer, 2009: 25-39). Güvenliğin özelleştirme ve dış kaynaklardan yararlanma yollarıyla çoğulculuğu sonucu, hem özel mülkiyet alanlarında hem de kamusal alanlarda devletin sunduğu kamusal güvenlik ile özel güvenlik aynı anda var olmaktadır. Caparini'ye göre bu durum kamusal olan ile özel olan arasındaki ayrımı bulanıklaştırmaktadır. Bu bulanıklaşma durumunu; kamusal güvenlik hizmeti sunan silahlı kuvvetler, polis gücü ve diğer kamusal güvenlik görevlileri ile özel güvenlik hizmeti sunan özel güvenlik şirketleri arasındaki artan ortak çalışmalar ve işbirliği daha da arttırmaktadır (Caparini, 2006: 267). Buna ek olarak özel güvenlik hizmeti sunan şirketlerin ulus üstü yapılara sahip olması, diğer bir deyişle şirketlerin yurt

dışındaki güvenlik hizmetlerinin sunumunda da artan şekilde rol alması, kamusal olan ile özel olan arasındaki ayrımı bulanıklaştıran diğer bir husustur. Güvenliğin özelleştirilmesinin ve buna bağlı olarak kamu-özel ayrımının bulanıklaşmasının hizmet sunan aktörler arasındaki sorumlulukların net olarak belirlenmesi konusunda olumsuz bir sonucunun olduğunu belirten Caparini, bu bulanıklaşmanın doğal bir sonucu olarak da hesap verebilirlik konusunda bir belirsizliğin oluştuğunu ifade etmektedir (Caparini, 2006: 268). Caparini'ye göre bulanıklaşmanın yanında; güvenlik alanında faaliyet gösteren aktörlerin özel güvenlik şirketlerini de içeren şekilde çeşitlenmesi, kamusal mal kavramına ilişkin de bir tehdit oluşturmaktadır (Caparini, 2006: 269). Bu çerçevede, güvenlik hizmetinin çeşitli güvenlik aktörleri tarafından bir yandan etkin ve verimli bir şekilde sunulurken; diğer yandan demokratik prensiplere ve değerlere bağlı kalınması konusunda sorunlar yaşanabilmektedir. Özellikle modern devletin tekelinde ve sorumluluğunda olan kamusal bir mal olarak güvenliğin, sadece bedelini karşılayabilen zengin ve güçlü vatandaşlar tarafından satın alınabilmesi eleştirilerin odak noktasıdır. Caparini'ye göre böyle bir durumda güvenlik, zengin ve güçlü vatandaşların tekelinde bir ticari mala dönüşmekte ve vatandaşlar arasında güvenlik hizmetlerine erişim noktasında bir eşitsizliğe sebep olabilmektedir (Caparini, 2006: 270; Machairas, 2014: 55). Buna ek olarak, demokratik toplumlarda devletin özellikle vatandaşların özgürlüklerini kısıtlama kapasitesine sahip olan zor kullanma gücünün demokratik gözetimine ve denetimine ilişkin mekanizmaların var olduğunu belirten Caparini, aynı mekanizmaların özel ve devlet dışı güvenlik sağlayıcıları üzerinde yeterli derecede işlevsel olmadığını ifade etmektedir. Bu durumun ise hem yerel hem de ulus üstü seviyelerde özel güvenlik sağlayıcısı olan aktörlere ilişkin hesap verebilirlik sorununu gözler önüne serdiğini ifade eden Caparini, özel güvenlik sağlayıcılarının hesap verebilirlik konusunda esasen onları istihdam edenlere, diğer bir deyişle müşterilerine, karşı sorumlu olma eğiliminde olduklarını ileri sürmektedir (Caparini, 2006: 272). Nitekim sözleşme ile istihdam edilen diğer ticari şirketlerin aksine özel güvenlik şirketlerinin genelde; özel güvenlik piyasasında imzalanan gizli sözleşmelere tabi olması ile ticari sır kapsamına alınan bazı bilgilere ulaşmanın oldukça zor olması, onların demokratik gözetiminin ve denetiminin gerçekleştirilememesine yol açmaktadır (Machairas, 2014: 51-52; Yalçınkaya, 2006:

273; Singer, 2009: 11-245). Bu durum ise modern devlete içkin Weberyana kuramda yer alan, devletin güç kullanımını üzerindeki tekeli ile devletin savunma ve güvenlik aygıtlarının demokratik kontrolünün sağlanması ilkelere ilişkin ciddi bir sorunsal işaret etmektedir (Machairas, 2014: 53). Dış kaynaklardan yararlanma yönteminin göze çarpan dezavantajlarından bir tanesi olan kontrolün kaybedilmesi riski ile de yakından ilişkili olan bu sorunsal, özel güvenlik sağlayıcılarının denetim dışı faaliyet göstermelerini de beraberinde getirebilmektedir. Bu çerçevede; dış kaynaklardan yararlanma yöntemi ile özelleştirme yapan aktörün, bu durumda güvenlik alanında devletin, güvenlik hizmetlerinin sunumuna ilişkin hizmet verme yeteneğinin körelmesi gibi bir riskten bahsetmek mümkünken; güvenliğin sözleşme yoluyla devredildiği aktörün de, yani özel güvenlik tedarikçisinin de, beklenilen aksine maliyetleri yükseltmesi ve kendi çıkarına uygun hareket etmesi gibi bir durumdan da bahsetmek mümkündür (Yalçınkaya, 2006: 252; Tangör ve Yalçınkaya, 2010: 147).

Devletin özel güvenlik piyasasında faaliyet gösteren şirketlerden birine devrettiği bir güvenlik hizmetinin istenmeyen sonuçları ile ahlaki ve yasal çıkmazları konularında yeterli derecede kamusal hesap verebilirlik ile yasal sorumluluk olduğunu söylemek güçtür (Mandel, 2001: 132; Zabcı, 2004: 44; Tangör ve Yalçınkaya, 2010: 142). Bir açıdan bakıldığında, güvenlik alanında yapılan özelleştirme devlet içerisindeki toplumsal düzeni tehdit etme potansiyeline sahiptir. Bu durum özellikle aşağıdan-yukarıya doğru gerçekleşen bir özelleşmenin olduğu yerlerde daha çok göze çarpmaktadır. Bu çerçevede özellikle, özel güvenlik alanında uygulanabilir yasal ve siyasi kısıtlamaları içeren kontrolün olmadığı devletlerde, hesap verebilirliğin yok olduğundan ve hukuka uygun davranışlar ile hukuka aykırı davranışlar arasındaki ayrımın silikleştiğinden bahsedilebilir. (Mandel, 2001: 134). Nitekim bu tip zayıf devletlerde özel güvenlik alanında faaliyet gösteren şirketi ve/veya şirket çalışanını sorumlu tutabilecek bir yerel hukuk bulunmamaktadır (Zabcı, 2004: 35). Bunun yanında, aşağıdan-yukarıya doğru gerçekleşen özelleştirme tipinde devletin güç kullanımını üzerindeki tekeline ilişkin kısıtların ve engellemelerin olduğunu iddia etmek mümkünken, yukarıdan-aşağıya doğru gerçekleştirilen özelleştirme tipinde genellikle gerekli kamusal gözetim mekanizmalarının var olmadığını ileri sürmek mümkündür (Wulf, 2011: 139).

Özel şirketler, zaman zaman hükümet de dâhil kimsenin kontrolünü sağlayamadığı ya da denetleyemediği faaliyetleri yerine getirebilmektedirler (Wulf, 2011: 139-143; Caparini, 2006: 270; Singer, 2009: 244-245). Bu çerçevede güvenlik sektöründe hizmet sunan özel güvenlik sağlayıcılarının gözetimine ilişkin ne mevcut ulusal düzenlemeler ne de uluslararası hukuk yeterli alt yapı sağlamamaktadır. Wulf'a göre bu aktörlerin gözetimine ilişkin gerekli düzenlemeler yapılmadığı takdirde, hesap verebilirlik açısından özel güvenlik şirketlerinin sadece müşterileri, paydaşları ve sahipleri söz sahibi olmaya devam edeceklerdir (Wulf, 2011: 147). Wulf'a göre, 21. yüzyılın küreselleşmiş dünyasında güvenliğin özelleştirilmesinin olumsuz sonuçlarından kaçınmak için, güvenlik aktörlerinin kontrolünü sağlayabilme kapasitesine sahip kurumlar kurulmalıdır (Wulf, 2011: 146).

Bu noktada özel güvenlik hizmetlerini sunan özel güvenlik sağlayıcılarının tamamen yasaklanmasının gerçekçi olmadığını belirten Wulf, bu şirketlerin hızla gelişen aktivitelerinin kontrolü için altı seçenek sunmaktadır: otokontrol mekanizması, uluslararası hukuk normlarının geliştirilmesi, lisanslama rejiminin uygulamaya konulması, zorunlu ruhsatlandırma sisteminin kurulması, uluslararası şeffaflık ilkesi ile sözleşmelerin kayıt altına alınması, kara liste oluşturulması (Wulf, 2011: 147-148).

Özel güvenlik hizmetlerini sunan sağlayıcı şirketlerin ve faaliyetlerinin demokratik kontrolünün sağlanmasına yönelik rol alan aktörler ile bu aktörlere ilişkin kısıtları ve fırsatları Tablo-3'teki gibi özetlemek mümkündür (Van Amstel, 2017: 19-20-60-61-62; Friesendorf vd., 2017: 42).

Tablo-3: Özel Güvenlik Hizmetlerinin Demokratik Kontrolünün Sağlanmasına Katkı Sağlayan Aktörler ve Barındırdıkları Kısıtlar ile Fırsatlar

Aktörler	Kısıtlar	Fırsatlar
Kontrol Eden Olarak Yürütme	-Finansal ve personel sayısı bağlamında kaynak yetersizliği -Uzmanlaşmış bilgi yetersizliği	-Ticaret sicil müdürlüğü, iş gücü denetleme kurulu ve ruhsatlandırma birimleri gibi kurumlar arasındaki verilerin paylaşımının yönetilebilmesi -Beyaz listede yer alan, yani geçmişinde suç kaydı olmayan özel güvenlik çalışanlarının kaydına sahip olunabilmesi
Sözleşme Tarafı Olarak Yürütme	-Tedarik süreçlerine ilişkin kusursuz ve adil bir uygulamanın yürürlüğe konulması konusunda kaynak	-Tedarik kararlarına ilişkin şeffaflık ilkesinin sağlanabilmesi -Güvenlik uzmanlarının ihale

	yetersizliği -Sözleşme yapan birimlerde uzmanlaşmış bilgi yetersizliği	süreçlerinin şekillendirilmesi süreçlerine katılabilmesi
Parlamento	-Geleneksel anlamdaki rolünün yasa yapma, toplumun temsili ve yürütme erkinin gözetimi ile sınırlı olması	-Özel güvenlik şirketlerinin de dâhil olabileceği toplumsal tartışma ortamının oluşturulması -Topluma ve yürütme erkine konunun öncelikli olduğunun anlatılabilmesi
Yargı	-İşlevsel olmasının mahkemeye erişim ile sınırlı kalması	-Örnek gösterilmeye uygun bir vaka ve davanın kamuoyu oluşturabilmesi ile yürütme erkinin konu ile ilgili eylemde bulunmaya zorlanabilmesi
Ombudsman/Ulusal İnsan Hakları Kurumları	-İşlevsel olmasının genelde talimata bağlı olması	-Tavsiyeler vermek konusunda erişilebilir bir forum olarak hareket edebilmesi -Konunun öneminin altınının çizilebilmesi yönünde faaliyette bulunabilmesi
Sivil Toplum Örgütleri	-Üstlendiği rolü gerçekleştirebilmesi için önemsenmesi ve dikkate alınması zorunluluğu	-Çeşitli unsurları bir araya getirebilmesi -Yeni politika ve yasaların geliştirilmesinin talep edilebilmesi -Hükümetlerin taahhütleri konusunda hesap verebilirlik ilkesi bağlamında sorgulanabilmesi -Ulusal politikanın herkesi kapsayacak şekilde oluşturulmasının sağlanabilmesi -Medya ile birlikte toplumun genel fikrinin temsil edilebilmesi -Özel güvenlik şirketlerinin faaliyetleri hakkında bilgilerin bir araya getirilebilmesi
Uluslararası Örgütler ya da Girişimler	-Özgün durumlar için uygunluğu sağlanması hususunda düzenleme ihtiyacının olması -Uluslararası örgütlerin sunduğu örnek uygulama taslaklarına uygun olmayan faaliyetlerde bulunarak güvenilirliğini kaybetme ihtimali	-Farkındalığın artırılarak hesap verebilirlik ve şeffaflık ilkelerinin teşvik edilebilmesi -Örnek uygulama taslakları ile özel güvenlik alanında uluslararası standartların ve düzenlemelerin tanımlanması ve kabul edilmesine ön ayak olabilmesi
Medya	-Toplumun konuya duyarlı olmaması durumunda kendisinin de ilgisinin azalması	-Kamuoyunun oluşması ve şekillendirilmesi ile sorunların dile getirilmesi bağlamında anahtar bir role sahip olabilmesi

		-Kanunsuz fiillere karşı toplum çıkarının korunabilmesi için siyasal gözlemci (watchdog) olarak görev alabilmesi ⁶ -Sivil toplum örgütleri ile birlikte farkındalık yaratma konusunda aktif rol alabilmesi
Öz Düzenleme	-Müşterinin daha iyi standartlar sağlama ve bunun için ödeme yapmaya istekli olmaması durumunda self-regülasyon uygulamasının özel güvenlik şirketinin inisiyatifine ve iyi niyetine kalması	-Hizmetlerin daha profesyonel bir şekilde sunulması yoluyla verimliliğin sağlanması ve daha fazla sayıda müşterinin bu yolla cezbedilebilmesi -Daha yüksek standartta hizmet sunumu hakkında müşteri talebinin artırılmasına katkı sunabilmesi
Müşteriler	-Kendine has çıkarlarının olması	-Sorumlu faaliyette bulunmayan özel güvenlik şirketlerine talebin azalması sonucu ilgili şirketlerin piyasa dışında bırakılabilmesi -Sözleşme kıstaslarının daha düzgün ve uygun hale getirilebilmesi

Görüldüğü üzere, güvenlik sektörünün ve özde özel güvenlik aktörlerinin demokratik kontrolünün çok boyutlu bir kontrol ve gözetim tasarımına dayandığı ifade edilebilir. Özel güvenlik aktörlerinin ve sundukları hizmetlerin demokratik kontrolüne ilişkin bu karmaşık durumun, demokratik kontrolün analitik olarak incebilmesine yönelik zorluğu da beraberinde getirdiği söylenebilir. Devletlerin güvenlik sektörlerine ve özde özel güvenlik aktörlerine ilişkin demokratik kontrol değerlendirmeleri ve çalışmaları yapılmakla birlikte, bu değerlendirmeler ve çalışmaların ülkelerin kendi koşullarına göre genel incelemelere dayandığı söylenebilir. Ayrıca, özel güvenlik hizmetlerinin kamusal güvenlik hizmetlerine

⁶ Medyanın bu rolü, literatürde üzerine fazlaca tartışma yürütülen bir konudur. Liberal düşün çalışmalarında medyanın bağımsız, tarafsız ve özgür bir aktör olduğu varsayımı, literatürde kimi çevrelerce eleştiriye tabi tutulabilmektedir. Bu eleştirilerin en önde gelenlerinden bir tanesinin, Herman ve Chomsky tarafından 1988 yılında ortaya konulan Rızanın İmalatı/Propaganda Modeli olduğunu söylemek mümkündür. Bu kapsamda medyanın, silahlı kuvvetlerin demokratik kontrolünde sunması beklenen katkının da benzer modeller üzerinden incelenebileceği savunulabilir. Geleneksel medyanın silahlı kuvvetler üzerinde gerçekleştirilen demokratik kontrole katkısının, Rızanın İmalatı/Propaganda Modeli çerçevesinde irdelendiği bir çalışma için bkz. [http://www.usbik.com/FileUpload/as878960/File/usbik_2018_\(ozet-abstracts\).pdf](http://www.usbik.com/FileUpload/as878960/File/usbik_2018_(ozet-abstracts).pdf), s.207, 23.02.2019.

kıyasla kendine has bazı özelliklere sahip olması da, silahlı kuvvetler üzerinden oluşan demokratik kontrol uygulamalarının özel güvenlik alanına birebir uygulanabilmesini güçleştirmektedir.

2.2. ÖZEL GÜVENLİK HİZMETLERİNİN DEMOKRATİK KONTROLÜNE İLİŞKİN ULUSLARARASI GİRİŞİMLER

Özel güvenlik hizmeti sağlayan endüstrinin gözetimine ve kontrolüne ilişkin uygulamada hem ulusal hem de uluslararası alanda bir boşluk olduğu ifade edilebilir (Schreier ve Caparini, 2005: 3; Klopfer ve Van Amstel, 2017: 6; MacLeod, 2017: 10-11; Buzatu, 2015: 28). Ayrıca ilgili şirketler ve sundukları hizmetlere ilişkin uluslararası ve ulusal düzenlemelerin yeterli olmadığı da savunulabilir (ICRC, 2008: 38). Nitekim bu alanda faaliyet gösteren şirketlerin kontrolünün genelde, düzensiz ve doğaçlama olduğu ifade edilebilir (Schreier ve Caparini, 2005: 3). Bu çerçevede özellikle özel güvenlik sağlayıcısı şirketlerin fazlaca faaliyet gösterdiği gelişmemiş devletlerde, özel güvenlik alanının düzenlenmediğinden söz etmek mümkündür. Bu devletlerde özel güvenlik şirketleri ile ilgili olarak özel düzenlemelerin ve yasaların olmayışı, bir yandan da bu şirketlerin faaliyetlerine ve hizmetlerine ilişkin bir denetim ve gözetim mekanizmasının var olmadığını işaret etmektedir. Şirketlerin ve personelinin profesyonel olmayan ve hukuka aykırı faaliyetlerinin kontrol edilebilmesine yönelik denetim ve gözetim mekanizmalarını içeren düzenlemelerin olmaması, özellikle bu devletlerde ilgililere ceza verilmesinin ve çeşitli hükümlerin (şirketi kapatmak vb.) uygulanmasının da önüne geçmektedir (Abrahamsen ve Williams, 2006: 15).

Bununla beraber her ne kadar devletlerin bir kısmı özel güvenlik alanında faaliyet gösteren şirketlere dair ulusal düzenlemelere sahip ise de, şirketlerin ve personelinin davranışlarına ilişkin hesap verebilirlik ilkesinin genelde şirketin ve çalışanlarının kendisine bırakıldığı söylenebilir. Bu anlamda özel güvenlik alanında faaliyet gösteren şirket ve personelinin faaliyet ve davranışlarından sorumlu tutulabilmesi adına, devletlerin etkin bir demokratik kontrolü de içeren kapsamlı düzenlemeler yapması gerekmektedir (Schreier ve Caparini, 2005: 3-117). Devletler genelde hangi güvenlik hizmetlerinin sunulmasına izin verildiğine dair kısıtları ve zorunlulukları içeren yasal çerçevelere sahiptirler. Bu yasal çerçevelerin uygulanması

ile özel güvenlik şirketlerinin hesap verebilirlik ilkesi bağlamında hareket etmeleri ve çeşitli mekanizmalar ile kontrol ve gözetimlerinin sağlanması mümkün kılınmaktadır. Ancak bu yasal mekanizmalar var olsa bile; yine de özel güvenlik şirketlerinin profesyonel ve sorumlu bir tutumla faaliyet göstermelerini garanti etmek, devletler için oldukça zorlu bir uğraştır (Klopfer ve Van Amstel, 2017: 6). Bununla beraber özel güvenlik şirketlerinin güvenlik sektöründe üstlendikleri rollere ve şeffaflık, hesap verebilirlik gibi ilkelerin ilgili şirketlere nasıl uygulanması gerektiğine dair yeterli kavrayışın oluşmadığından da bahsetmek mümkündür (Klopfer ve Van Amstel, 2017: 6).

Bu kapsamda, özel güvenlik hizmetlerinin demokratik kontrolünün sağlanabilmesine yönelik küresel seviyede kimi özel güvenlik düzenleme girişimleri incelenebilir. Bu girişimlerin incelenmesi yoluyla, özel güvenlik hizmetlerinin demokratik kontrolüne ilişkin bazı uygulama örneklerinin oluşturulması hedeflenmektedir. Tez kapsamında ilk olarak, devletlerin özel güvenlik alanını ne şekilde düzenleyebileceğine dair önermeler sunan Montrö Dokümanı ele alınmaktadır. Dokümanda yer alan ve hedef kitlesi devletler olan öneriler üzerinden gerçekleştirilen incelemenin, özel güvenlik hizmetlerinin demokratik kontrolüne katkı sunması beklenmektedir. Diğer yandan, hedef kitlesi özel güvenlik hizmetlerinin sunumunda görev alan şirketler ile personeli olan, Özel Güvenlik Sağlayıcıları için Uluslararası Davranış İlkeleri Kodeksi (ICoC) ile ona bağlı kuruluşu (ICoCA) ele alınarak, bu öz-düzenleme girişiminin demokratik kontrole potansiyel katkısı değerlendirilmektedir.

2.2.1. Devletler için Örnek Uygulama Taslağı: Montrö Dokümanı

Montrö Dokümanı, devletlere özel güvenlik şirketleri üzerinde etkili bir gözetim ve kontrol mekanizmasının kurulması yönünde bir örnek uygulama taslağı sunma iddiasındadır (ICRC, 2008: 31; Van Amstel ve Rodenhauser, 2016: 5-6; Macleod, 2017: 12-13; Percy, 2012: 953; Buzatu, 2015: 24). Oluşturulması yönünde çalışmaların 2005 yılında başladığı Montrö Dokümanı; 17 devlet, sivil toplum örgütleri ve güvenlik piyasası temsilcilerinin katılımıyla, 2008 yılında sonuçlandırılmış bir dokümandır. Mevcut durumda üye devlet sayısı 53'e ve üye uluslararası örgüt sayısı 3'e (AB, NATO ve AGİT) çıkmış bulunmaktadır (Van

Amstel ve Rodenhauer, 2016: 5; Boddi vd., 2016: 7; Percy, 2012: 953; Buzatu, 2015: 26; Burdzy, 2018: 6).

İsviçre İnisiyatifi olarak da adlandırılan Montrö Dokümanı hukuki anlamda bağlayıcı olmasa da taraflarına tavsiyelerde bulunarak özel güvenlik hizmetlerinin demokratik kontrol ve gözetimine katkı sunmak amacıyla. Uluslararası insan hakları hukuku ile ticari sözleşme hukukunu bir araya getiren bu doküman, yeni bir hukuk oluşturmaktan çok, uluslararası insan hakları hukuku bağlamında devletler ile özel güvenlik ve askeri şirketler arasındaki sorumlulukları düzenlemektedir (ICRC, 2008: 9-10-11-31; Percy, 2012: 953; Buzatu, 2015: 24). Kısacası bu doküman, özel güvenlik aktörlerinin ve personelinin sorumlu bir şekilde davranması ile devletlerin özel güvenlik aktörlerini kullanımı sırasında oluşması muhtemel hukuki sorunlara çözüm üretebilmesi bağlamında, genel hatları belirleyen bir dokümandır (ICRC, 2008: 31). Dokümanın oluşturulma sürecinde birçok aktörün sürece dâhil olmasının ve desteklemesinin sebebi, dokümanın özel güvenlik alanında faaliyet gösteren aktörlere karşı tutunduğu peşin hükümsüz tutumdur. Nitekim dokümanın dili özel güvenlik ve askeri şirketleri, paralı askerler ile bir tutmamakla beraber, güvenlik alanında faaliyet göstermelerine tarafsız bir şekilde yaklaşmakta ve onları güvenlik alanının olağan aktörleri olarak sunmaktadır (Percy, 2012: 953-954). Bu çerçevede Montrö Dokümanı'nın, gelinen aşamada konuyla ilgili tek olası uluslararası mutabakatı yansıtmakta olduğu ileri sürülebilir (Percy, 2012: 954).

Montrö Dokümanı özel güvenlik hizmetleri ile ilişkisine göre devletleri, üç sınıflandırma altında gruplamaktadır: sözleşmeciler devletler (contracting states), konuşlanılan devletler (territorial states), ev sahibi devletler (home states). İlk olarak sözleşme yapan devletler özel askeri ve güvenlik şirketlerinden sözleşme yoluyla güvenlik hizmeti satın alan devletlerdir. Konuşlandırılan devletler ise, özel askeri ve güvenlik şirketlerinin faaliyet gösterdikleri devletlerdir. Ev sahibi devletler ise, özel güvenlik faaliyetinde bulunan özel askeri ve güvenlik şirketlerinin kayıtlı olduğu, diğer bir deyişle bağlı olduğu devletlerdir (ICRC, 2008: 10-32; Boddi vd., 2016: 7; Percy, 2012: 953; Buzatu, 2015: 25). Ayrıca doküman özel güvenlik alanında faaliyet gösteren şirketleri de ister askeri ister güvenlik alanında hizmet sunsun ve kendini nasıl tanımlarsa tanımlasın tek bir kavram altında, özel askeri ve güvenlik şirketleri olarak sunmaktadır (ICRC, 2008: 9-32; Boddi vd., 2016: 6).

Montrö Dokümanı iki kısımdan oluşmaktadır. İlk kısmında uluslararası hukuk kapsamında devletlerin (üç devlet grubunun da); özel askeri ve güvenlik şirketlerine ilişkin var olan sorumlulukları açıklanmaktadır. Bunun yanında özel askeri ve güvenlik şirketleri ile personelinin uyması gereken kurallar ve hukuki statüleri de, ilk kısımda açıklanmaktadır. Dokümanın ikinci kısmında ise, devletlerin (üç devlet grubunun da) özel güvenlik alanını düzenlemesine yönelik örnek uygulamalar (good practices) anlatılmaktadır. Bu kısımdaki temel amaç, devletlere özel güvenlik şirketleri üzerinde etkili bir gözetim ve kontrol kurulabilmesine yönelik tavsiyelerde bulunmaktır (Van Amstel ve Rodenhauer, 2016: 5-6; Boddi vd., 2016: 7). Bu tavsiyelerin niteliği genelde, özel askeri ve güvenlik şirketlerinin ve çalışanlarının hukuka uygun olmayan yanlış davranışları durumunda üç devlet grubunun da denetimi nasıl gerçekleştirmesi gerektiği üzerinedir. Montrö Dokümanı'nın var olan uluslararası sorumlulukların altını çizdiği ve bu sorumlulukların güvenlik alanındaki artan özelleştirme eğilimi sonucunda oluşan yeni duruma uyarlanmasını amaçladığı ifade edilebilir (Percy, 2012: 954). Aslında dokümanının devletler için yeni bağlayıcı yasal zorunluluklar yarattığını söylemek mümkün değildir (Percy, 2012: 954).

Montrö Dokümanı'nın ikinci kısmında, özel güvenlik hizmetlerinin düzenlenmesi bağlamında sunulan örnek uygulamalar, genel hatlarıyla Tablo-4'teki gibi özetlenebilir (ICRC, 2008: 16-27; Van Amstel ve Rodenhauer, 2016: 13).

Tablo-4: Özel Güvenliğin Düzenlenmesine İlişkin Montrö Dokümanı'nın Önerdiği Örnek Uygulamalar

Devlet Grubu	Önerilen Uygulama
Konuşlanılan / Ev Sahibi Devletler	Özel askeri ve güvenlik şirketlerinin hangi tür güvenlik hizmetlerini sunabileceklerinin ya da sunamayacaklarının belirlenmesi
	Şirketlere yönelik bir yetkilendirme (ruhsatlandırma) sisteminin kurulması
	Yetkilendirmenin şirketler için belirlenmiş olan zorunlu gereklilikler üzerinden gerçekleştirilmesi
	Şirketlerin belirlenmiş olan kurallara uygun hizmet sunup sunmadığını gözetimi ve hesap verebilirlik ilkesinin kulanması
Sözleşmeci Devletler	Hangi tür güvenlik hizmetleri için özel askeri ve güvenlik şirketlerinin kiralanabileceğinin belirlenmesi
	Sözleşme yapılacak şirketlerin belirlenmesine ve sözleşme yapılabilmesine ilişkin prosedürlerin tesis edilmesi
	Önceden belirlenmiş kriterlere göre sözleşme yapılacak şirketlerin uygun bir şekilde belirlenmesi

	Açık ve anlaşılır sözleşme esaslarına göre sözleşmenin gerçekleştirilmesi
	Şirketlerin sözleşme esaslarına uygun hareket etmesi ile hesap verebilirlik ilkesi çerçevesinde gözetiminin gerçekleştirilmesi

Montrö Dokümanı'nın devletlere verdiği tavsiyeler daha detaylı incelendiğinde sözleşme ve yetkilendirme (ruhsatlandırma) süreci ile ilgili olarak, dokümanın her üç devlet grubuna da ilgili özel askeri ve güvenlik şirketinin faaliyetlerinin ulusal hukuka ve uluslararası insan hakları hukukuna uygunluğunu sağlama görevini verdiği görülmektedir. Bununla ilgili olarak devletlere verilen tavsiye; ilgili özel askeri ve güvenlik şirketinin geçmişteki faaliyetlerinin, sahiplerinin ve/veya hissedarlarının araştırılmasıdır (ICRC, 2008: 17-21-25). Ayrıca doküman, sözleşme ve yetkilendirme sürecinin kamuoyu gözetimi eşliğinde yapılması gerektiğini ve şeffaflık ilkesinin benimsenmesi gerektiğini ifade etmektedir (ICRC, 2008: 21-25-26). Bunun yanında doküman devletlerden sözleşmeler yapılırken; en ucuz teklifi veren şirketi değil, belirlenen kriterleri yerine getirebilecek olan şirketleri seçmelerini istemektedir (ICRC, 2008: 17). Bu çerçevede dokümana göre ilgili devletler; şirketin ve çalışanlarının geçmişte organize suç, yolsuzluk, zorbalık suçu, cinsel suç, rüşvet ve uluslararası insancıl suç gibi ağır suçlar işleyip işlemediğini kontrol etmelidir. Dokümanda ilgili devletlerden; herhangi olumsuz bir unsurun tespit edilmesi durumunda, şirket ve çalışanları hakkında disiplin soruşturması yapılarak uygun tazminin gerçekleştirilmesi beklenmektedir (ICRC, 2008: 17-22-26; Boddi vd., 2016: 8). Montrö Dokümanı'na göre devletler; şirketler ile yapılacak olan sözleşmelerde ulusal hukuk, uluslararası insan hakları hukuku ve belirlenen kalite kriterleri ile ilgili sözleşme hükümlerinin yerine getirileceğini garanti etmelidir. Bu noktada sözleşmeciler devlet, özel güvenlik hizmetinin sunuma ilişkin süreci (fiyatı, süreyi vb.) hukuken insan hakları hukuku ile ilişkilendirmelidir (ICRC, 2008: 18-23-27; Boddi vd., 2016: 8). Bu çerçevede devletlerden, ilgili şirketin hukuka aykırı davranışlarının cezalandırılması ve hukuka uygun davranışlarının da ödüllendirilmesi ilkelerini içeren sözleşmeler oluşturması beklenmektedir (ICRC, 2008: 19). Montrö Dokümanı, ayrıca bütün devlet gruplarına bir gözetim (denetim) mekanizmasının kurulması ve hesap verebilirlik ilkesinin sağlanması konularında da tavsiyelerde bulunmaktadır. Bu çerçevede doküman devletlere, şirketlerin ve personelinin

işledikleri suçlara yönelik cezai müeyyideleri içeren ulusal hukuki düzenlemeler yapılmasını tavsiye etmektedir. Bunun yanında şirketlerin ve personelinin suç teşkil etmeyen ancak hatalı ve uygun olmayan faaliyetlerine dair de yaptırımları öngören doküman, bu yaptırımların bazılarını şöyle sıralamaktadır: sözleşmenin sonlandırılması, para cezaları, gelecek dönemdeki iş ihalelerinden men edilme, görevini yanlış ifa eden personelin görevlendirilmesinin iptali vb. (ICRC, 2008: 19-20-24-27).

Montrö Dokümanı'na göre her devlet grubu; şirketlerin seçilmesi, sözleşme imzalanması ve yetkilendirme (ruhsatlandırma) prosedürlerinin doğru bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için en üst düzeyde şeffaflık ilkesi ile hareket etmelidir. Bu çerçevede, dokümanın devletlere önerdiği şeffaflık mekanizmalarına ilişkin genel ilkeler, Tablo-5'teki gibi özetlenebilir (ICRC, 2008: 17-21-25-26).

Tablo-5: Şeffaflık İlkesinin Sağlanabilmesi Amacıyla Montrö Dokümanı'nın Önerdiği Örnek Uygulamalar

Devlet Grubu	Önerilen Uygulama
Sözleşmeciler Devletler	Sözleşme şartları, uygulamalar ve süreçler hakkında kamuoyunun bilgilendirilmesi
	Vaka raporlarının, şikâyetlerin ve kanıtlandıysa şirketlerin görevini kötüye kullanması sonucu uygulanan müeyyidelerin genel değerlendirmesini içeren belgelerin yayımlanması
	Parlamento gözetiminin gerçekleştirilmesi (yıllık raporlar, belirli sözleşmelerin ilgili parlamento kurumlarına tebliği vb.)
Konuslanılan Devletler	Yetkilendirme (ruhsatlandırma) düzenlemeleri ve süreçleri hakkında kamuoyunun bilgilendirilmesi
	Yetkilendirme yoluyla faaliyette bulunmasına izin verilen şirketlerin isimleri ve personel sayıları hakkında kamuoyunun bilgilendirilmesi
	Vaka raporlarının, şikâyetlerin ve kanıtlandıysa şirketlerin görevini kötüye kullanması sonucu uygulanan müeyyidelerin genel değerlendirmesini içeren belgelerin yayımlanması
	Parlamento gözetiminin gerçekleştirilmesi (yıllık raporlar, belirli sözleşmelerin ilgili parlamento kurumlarına tebliği vb.)
	Adil ve ayrımcı nitelikte olmaması gereken ruhsatlandırma ücret bilgilerinin yayımlanması
Ev Sahibi Devletler	Yetkilendirme (ruhsatlandırma) düzenlemeleri ve süreçleri hakkında kamuoyunun bilgilendirilmesi
	Parlamento gözetiminin gerçekleştirilmesi

	(yıllık raporlar, belirli sözleşmelerin ilgili parlamento kurumlarına tebliği vb.)
	Adil ve ayrımcı nitelikte olmaması gereken ruhsatlandırma ücret bilgilerinin yayımlanması

Görüldüğü üzere Montrö Dokümanı, devletlere özel güvenlik hizmetlerinin sunumuna ilişkin, demokratik kontrol durumunu etkileme potansiyeline sahip kimi örnek uygulama önerilerinde bulunmaktadır. Özel güvenlik piyasasının ulusal seviyede düzenlenmesi bakımından devletlere; hesap verebilirlik, şeffaflık ve gözetim konularında bir uygulama taslağı sunan doküman, aynı zamanda özel güvenlik sözleşmelerinin düzenleme biçimine, şirketlerin ruhsatlandırılmasına, hizmet sunumunun denetlenmesine yönelik önerileri de barındırmaktadır. Doküman içerisinde kategorilere ayrılan her bir devlet grubuna, özel güvenlik hizmetleri sunumunda sahip oldukları konuma göre önerilerde bulunan doküman; çeşitli konularda kamuoyunun bilgilendirilmesi, çeşitli yollarla parlamento gözetiminin gerçekleştirilmesi gibi demokratik kontrol durumunu etkileyebilecek bazı uygulama örneklerini de içermektedir. Bu bakımdan Montrö Dokümanı'nın, özel güvenlik hizmetlerinin demokratik kontrolüne katkı sağlama kapasitesine sahip bir doküman olduğu ifade edilebilir. Bu katkının, dokümanın hedef kitlesinin devletler olması bakımından, özellikle demokratik kontrolün dikey boyutunda gerçekleşebileceği düşünülmektedir.

2.2.2. Şirketler için Örnek Uygulama Taslağı: Özel Güvenlik Sağlayıcıları için Uluslararası Davranış İlkeleri Kodeksi (ICoC) ve Kuruluşu (ICoCA)

Montrö Dokümanı'nın hedef kitlesi her ne kadar devletler olsa da dokümanın, özel güvenlik piyasasında yer alan şirketlerin kendi kendilerini düzenlemesine (self-regulation) katkı sunma iddiası da bulunmaktadır. Öyle ki bu dokümanın, özel askeri ve güvenlik şirketleri endüstrisinin kendi kendini düzenleme yolundaki girişimlere bir temel oluşturduğunu söylemek mümkündür. Dokümanda, özel güvenlik piyasası içerisinde yer alan şirketler için bir kodeks oluşturulmasının gerekli olduğu belirtilmiştir (ICRC, 2008: 42-43). Ayrıca Montrö Dokümanı'nın oluşturulma sürecine katılan ve katkı sunan özel güvenlik şirketleri, kendileri için de

benzer bir düzenleme yapılması için yine İsviçre'ye girişimde bulunulması yönünde çağrıda bulunmuşlardır (Buzatu, 2015: 27; Avant, 2013: 755-756). İkinci İsviçre Girişimi olarak adlandırılabilir olan bu girişim, özel güvenlik endüstrisinin kendi içerisinden çıkmış bir istek ile hayata geçmiştir. Nitekim bu girişim, özel güvenlik şirketleri ve çalışanlarının sundukları hizmetlerde uluslararası standartlar belirlemeyi ve bu yolla şirketlerin faaliyetlerinin ve çalışanlarının belirlenen standartlara uygun şekilde hizmet sunmasını amaçlamaktadır (Buzatu, 2015: 28-29; Friesendorf vd., 2017: 43).

Montrö Dokümanı'nın oluşturulması sonucunda, özel güvenlik endüstrisinde yer alan şirketler de kendi kendilerini düzenleme yoluna gitmeyi tercih etmişlerdir. Bunun sonucu olarak Özel Güvenlik Sağlayıcıları için Uluslararası Davranış İlkeleri Kodeksi (ICoC), 2010 yılında 58 özel güvenlik şirketi arasında imzalanarak uygulamaya girmiştir. Kodeksin oluşturulması sürecine şirketlerin, devletlerin ve insan hakları örgütlerinin yanı sıra akademisyenler ile müşterilerin de katkıda bulunduğu ifade edilebilir. ICoC'ye imza atan ve ICoC'de yer alan kurallara göre davranacağını taahhüt eden üye özel güvenlik şirketi sayısı, 2013 yılında 708'e ulaşmıştır (ICoCA, www.icoca.ch/en/history; Buzatu, 2015: 35-36-38; Van Amstel ve Rodenhauser, 2016: 7; Boddi vd., 2016: 8; Friesendorf vd., 2017: 43).

Diğer yandan ICoC de, Montrö Dokümanı gibi hukuki anlamda bağlayıcı nitelikte bir oluşumdan ziyade, gönüllülük esasına göre gerçekleşen bir girişimdir (Percy, 2012: 945; Buzatu, 2015: 38-39). Kodeksin temelde, insan hakları ve insancıl hukuka uygun kuralların özel güvenlik şirketlerinin faaliyetlerine uygulanabilir prensiplere dönüştürülmesine katkı sağladığı ifade edilebilir (Van Amstel ve Rodenhauser, 2016: 7). Devlet merkezli gerçekleştirilen Montrö Dokümanı girişimine paralel olarak ortaya çıkan ICoC girişimi özde, özel güvenlik hizmetlerinin sunumunda rol alan şirketlerin sorumlu hizmet sunumu ilkesinin benimsenmesi ve bu alanda uluslararası standartların belirlenmesine yönelik katkı sunması beklenen bir girişimdir (Burdzy, 2018: 6).

ICoC'nin iki parçadan oluştuğu ifade edilebilir. İlk kısımda kodeks, temel insan hakları prensiplerinin altını çizmekte ve insan kaçakçılığı, işkence gibi yasaklardan bahsetmektedir. Bunun yanında ilk kısımda güç kullanımı ve gözaltına alma konularına ilişkin temel kurallara değinilmektedir (ICoC, 2010: 8-9-10).

Kodeksin ikinci kısmında ise personele ilişkin güvenlik incelemesi ve eğitimlerinin gerçekleştirilmesi ile şikâyet sistemi gibi konulara ilişkin hareket tarzı ve genel yönetim esasları ortaya konmaktadır (ICoC, 2010: 11-13-15). ICoC, imzacı şirketlere kodekste ortaya konulan prensiplere uygun hareket etmeyi ve bu prensiplere aykırı sözleşmelere taraf olmamayı şart koşmaktadır (ICoC, 2010: 6-7). Bu sebeple imzacı şirketlerin, kodekste yer alan hükümlere uygun şekilde faaliyet yürüteceklerine ilişkin bir taahhüt altına girdiklerini savunmak mümkündür (Van Amstel ve Rodenhauer, 2016: 7).

2013 yılına gelindiğinde, ICoC'nin oluşturulma sürecinin başından beri öngörülen, bağımsız bir gözetim mekanizmasını içeren kuruluş kurulmuştur. Uluslararası Davranış İlkeleri Kodeksi Kuruluşu (ICoCA) ismini alan bu kuruluş, 2013 yılında kurucu sözleşmesinin (AoA) imzalanması ile faaliyet göstermeye başlamıştır. Kâr amacı gütmeyen ICoCA; özel güvenlik şirketlerinin faaliyetlerinin denetimini, gözetimini ve hesap verebilirliğini sağlamayı amaçlamaktadır (ICoCA, www.icoca.ch/en/history; Buzatu, 2015: 6-38; Avant, 2013: 755-756; Van Amstel ve Rodenhauer, 2016: 7; Boddi vd., 2016: 9; Burdzy, 2018: 6).

Montrö Dokümanı devletlerin özel güvenlik şirketleri ile olan ilişkilerini düzenlerken, ICoC ve ona bağlı gözetim kuruluşu olan ICoCA üye özel güvenlik şirketlerinin gözetimi konusunda faaliyet göstermektedir (MacLeod, 2017: 13). ICoC özel güvenlik şirketlerinin kendilerine odaklanırken; imzacı özel güvenlik şirketlerin insan haklarına saygılı, faaliyetlerinden sorumlu ve hukukun üstünlüğünü destekleyici davranmasını beklemektedir (ICoC, 2010: 3; Klopfer, 2017: 56). Kodeks (ICoC); devletler, sivil toplum örgütleri ve özel güvenlik şirketlerini üye olarak kabul eden ICoCA tarafından uygulanmaktadır. ICoCA'nın bağımsız bir gözetim kuruluşu olarak ana işlevi, şirketlerin imzacı oldukları ICoC'ye uyumlulukları ile birlikte, sundukları güvenlik uygulamaları ve faaliyetlerinin kodeks ile uyumlu şekilde gerçekleştirildiğinin kontrol edilmesidir (Van Amstel ve Rodenhauer, 2016: 8; MacLeod, 2017: 13; Friesendorf vd., 2017: 43; Burdzy, 2018: 6).

ICoCA'nın kurucu anlaşmasına (AoA) göre; kuruluşun yerine getirmesi beklenen üç temel işlevi bulunmaktadır. Bunlardan ilki kuruluşu üye şirketlerin, şirket içi sistem ve politikalarının ICoC'ye uygun yürütülüp yürütülmediğinin incelenmesi sonucu, ilgili şirketlerin ruhsatlandırılması olarak sayılabilir (ICoCA,

AoA, 2013: 13-14). İkincisi ise ICoCA'nın, üye şirketlerin faaliyetlerini kodekse uygunluk bakımından denetlemesi olarak belirtilebilir. Bu denetim özellikle insan hakları temelli gerçekleştirilmektedir. Bu noktada ICoCA tarafından gerçekleştirilen denetim ve gözetim; ilgili şirketin kodekse uygun performans gösterip göstermediğinin belirlenmesine yönelik düzenli raporlamalar hazırlanmasının yanında, şirkete ve faaliyetlerine ilişkin toplumdaki ve diğer kaynaklardan bilgi toplanması ile şirketin hizmet sunumu sırasındaki davranışları hakkında sahada denetim yapılması gibi unsurları da kapsamaktadır (ICoCA, AoA, 2013: 14-15-16). Son olarak ICoCA, kodeksin ihlal edildiğini iddia eden şikâyetleri ele alma işlevini gerçekleştirmektedir. Bu çerçevede üye şirketlere yöneltilen şikâyet mekanizmalarının erişilebilir olmaması ile adil olmaması ya da bu mekanizmaların etkili düzeltme yolları sunmaması gibi iddiaları ele alan ve değerlendiren kuruluş ICoCA'dır (ICoCA, AoA, 2013: 17-18-19). Genel anlamda ICoCA'nın temel işlevleri düşünüldüğünde, kuruluşun üye özel güvenlik şirketleri ve faaliyetleri üzerinde bağımsız bir tutumla denetim ve gözetim işlevlerini yerine getirmek amacıyla tasarlanmış bir kuruluş olduğu ifade edilebilir (Van Amstel ve Rodenhauser, 2016: 9; Friesendorf vd., 2017: 43).

Montrö Dokümanı ve ICoC'nin her ne kadar içerik ve kapsam bağlamında birbirinden farklı dokümanlar olduğunu ifade etmek mümkün ise de, her iki girişimin de bazı benzerlikler içerdiğini belirtmek gerekmektedir. Öncelikle her iki girişimin de aynı hedef etrafında oluşturulduğu ifade edilebilir. Bu çerçevede hedef, özel güvenlik hizmetlerinin sunumunda her bir aktörün, insan hakları ve uluslararası insancıl hukuka uygun hareket etmesinin temin edilmesi olarak sayılabilir. Bunun yanında, her iki girişimde de rol alan aktörlerin birçoğunun aynı aktörler olduğunu ifade etmek mümkündür. (Van Amstel ve Rodenhauser, 2016: 10; Boddi vd., 2016: 9).

Bu benzerlikler kapsamında iki girişimin birbirini tamamlar nitelikte olduğunu belirtmek mümkün ise de, iki dokümanın özellikle doğalarının ve hedef kitlelerinin farklı olduğunu ifade etmek gerekmektedir. Öncelikle Montrö Dokümanı, özel güvenlik hizmetlerinin sunumunda devletlere var olan öncelikli hukuki zorunlulukları hatırlatmak ile özel güvenlik piyasasının düzenlenmesine yönelik örnek uygulamaları önermek amaçları etrafında oluşturulmuştur. Dolayısıyla Montrö

Dokümanı'nın hedef kitlesini, devletler oluşturmaktadır. Buna karşın ICoC, özel güvenlik hizmetlerinin sunumunda rol alan özel güvenlik şirketlerinin faaliyetlerinde uygulanabilir prensipleri, şirketlerin kendilerine önermektedir. Diğer bir deyişle ICoC'nin hedef kitlesi, açıkça şirketlerdir. Bu çerçevede Montrö Dokümanı hükümetler arası bir girişim olması ve konu ile ilgili uluslararası hukuk yükümlülüklerinin devletlere hatırlatılması yönleriyle, ICoC girişimine kıyasla, devletlerden daha fazla destek bulmuş durumdadır. Nitekim ICoC'nin sivil toplum ve özel güvenlik endüstrisinin öncülük ettiği bir girişim olması, kodeksin bazı devletler tarafından sorgulanmasına sebep olmaktadır. Buna karşın kodekse ait kuruluşun (ICoCA) hali hazırda altı üye devleti bulunduğunu ve özellikle ABD ile İngiltere'nin bu devletlerarasında bulunduğunu belirtmek gerekmektedir. Nitekim bu iki devletin çok sayıda özel güvenlik şirketine ev sahipliği yapmasının, üye oldukları ICoCA'nın önemine dikkat çektiği savunulabilir (Van Amstel ve Rodenhauer, 2016: 10-11; MacLeod, 2017: 13).

İki girişimin hedef kitlelerinin farklı olmasının yanında, her iki girişimin de gözetim ve kontrole ilişkin ön görmüş olduğu uygulama mekanizmaları da birbirinden farklıdır. Öncelikle ICoC girişiminin sunduğu gözetim ve kontrol mekanizmasının, çok taraflı bir denetim mekanizması olarak dizayn edildiği savunulabilir. Bu çerçevede şirketlerin davranış ve faaliyetlerinin kodekse uygunluğunu denetlemek üzere bağımsız ve harici bir gözetim ve kontrol organı (ICoCA) kurulmuştur. Buna karşın Montrö Dokümanı'nda yer alan hukuki zorunluluklar ile örnek uygulamalar incelendiğinde, her bir devletin dokümana uygun yasal düzenlemeleri yapması ile gözetim ve denetim mekanizmalarının kurulması, devletlerin kendi sorumluluklarına bırakılmış durumdadır. Bu çerçevede doküman devletlere, özel güvenlik şirketlerinin dokümanda yer alan ilkeler çevresinde gözetiminin ve kontrolünün gerçekleştirilebilmesi amacıyla ulusal denetim mekanizmalarının oluşturulmasına yönelik tavsiyelerde sunmaktadır (Van Amstel ve Rodenhauer, 2016: 11; Boddi vd., 2016: 8).

Montrö Dokümanı'na benzer şekilde ICoC ve onun bağımsız gözetim kuruluşu ICoCA'nın da özel güvenlik hizmetlerinin demokratik kontrol durumuna katkı sunma potansiyeline sahip olduğu savunulabilir. ICoC ve ICoCA'nın özel güvenlik şirketlerinin dâhil olduğu bir öz düzenleme girişimi olması sebebiyle, bu katkının

özellikle öz kontrol boyutunda gözlemlenebileceği ifade edilebilir. Ayrıca Montrö Dokümanı ile birlikte düşünüldüğünde, her ne kadar hedef kitleleri farklı olsa da, iki girişimde özel güvenlik sektörünün taraflarına yönelik birbiriyle uyumlu örnek uygulama taslağı sunma iddiaları, özel güvenlik alanının düzenlenmesi bağlamında küresel seviyede önemli bir temel oluşturmaktadır.

3. TÜRKİYE'DE ÖZEL GÜVENLİK HİZMETLERİNİN DEMOKRATİK KONTROLÜ

3.1. TÜRKİYE'DE ÖZEL GÜVENLİK HİZMETLERİ

Türkiye'de özel güvenlik hizmetlerinin sunumunda görev alan kuruluşların varlıklarına, özellikle 1960'lı yıllarda rastlamak mümkündür (Karaman ve Seyhan, 2001: 150; Uçkun vd., 2012: 25). Ancak 1950'li yıllardan itibaren, Türkiye'de sanayileşme sonucu özellikle büyük şehirlerde iş gücüne olan ihtiyacın artmasına koşut bir şekilde, özel şirketler kendi güvenliklerini kendileri sağlama yolunu seçmeye başlamışlardır (Karaman ve Seyhan, 2001: 155). Anılan yıllarda Türkiye'de özel güvenlik hizmetlerinin sunumunu, kontrol ve denetimini konu alan bir düzenleme bulunmamaktadır. Nitekim bu kuruluşlar yıllarca özel güvenlik alanında fiili olarak hizmet vermiş olsa da, hukuki statüye sahip oldukları söylenemez (Karaman ve Seyhan, 2001: 150-155).

Bununla beraber Türkiye'de özel güvenliğin düzenlenmesine ilişkin ilk girişimlerin 1960'lı yıllarda başladığı ve bunun üzerine, 1974 yılında TBMM'ye sunulan bir tasarinın Adalet Komisyonu tarafından reddedildiği ifade edilebilir. Özel güvenlik teşkilatı kurulmasını öngören bu tasarinın reddedilme gerekçesi ise, o dönem için özel güvenlik teşkilatının kurulmasının, devletin kamu güvenliğini sağlayamadığının itirafı niteliğinde değerlendirilebilecek olmasıdır. Bir diğer gerekçe ise, modern devlete has eşit güvenlik hizmeti anlayışına aykırılık iddialarıdır (Mil, 2014: 119; Atılgan, 2009: 261; Dölek, 2010: 123; Alpkutlu, 2017: 82-83).

Ancak zaman içerisinde çeşitli suçlarda görülen büyük artışın ve resmi güvenlik güçlerinin (polis, jandarma vb.) bu suçlar ile mücadele etmekte hem niteliksel hem de niceliksel anlamda yetersiz kalmasının, özel güvenlik hizmetleri ile ilgili düzenleme yapmayı zorunlu kıldığı savunulabilir (Kuyaksil ve Tiyek, 2003: 73; Alpkutlu, 2017: 83). Bu noktada 1970'lerde özellikle terör eylemlerinin yaygınlaşması ve genel güvenlik güçlerinin bu durumla mücadelede yetersiz kalması, milli güvenliğin sağlanması hususunda stratejik öneme sahip kamu ya da özel kurum ve kuruluşlarının korunması konusunda özel güvenlik güçlerinin kullanımını gündeme getirmiştir (Aydın, 2002: 124-129-130).

Türkiye’de özel güvenlik hizmetlerinin sunumu, 1980’ler ile birlikte ulusal seviyede yasal olarak düzenlenmeye başlanmış ve 1990’larda özel güvenlik piyasasının genişlemesi ile birlikte 2000’li yıllarda düzenlemeler devam etmiştir. Bu alanda yapılan yasal düzenlemelerin tarihleri 1981 ve 2004 yıllarıdır. Dolayısıyla Türkiye’de oluşan özel güvenlik piyasasının düzenlenmesine yönelik faaliyetleri, iki ana döneme ayırarak incelemek mümkündür. İlk dönem 2495 Sayılı Bazı Kurum ve Kuruluşların Korunması ve Güvenliklerinin Sağlanması Hakkında Kanunun (2495 SK) yürürlükte olduğu 1981-2004 yıllarını kapsarken, ikinci dönem ise 5188 Sayılı Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanunun (5188 SK) geçerli olduğu 2004 yılından bugüne kadar olan dönemi kapsamaktadır.

Her iki yasal düzenlemenin de tarihleri dikkate alındığında, Montrö Dokümanı (2008) ile ICoC (2010) ve onun kuruluşu olan ICoCA (2013) gibi özel güvenlik hizmetlerinin sunumunun düzenlenmesine ilişkin küresel boyuttaki örnek uygulama taslakları henüz bulunmamaktadır. Nitekim Türkiye, Montrö Dokümanı’nı halen imzalamamış ve ICoCA’ya da üye olmamıştır. Bunun yanında Türkiye’de faaliyet gösteren özel güvenlik şirketlerinin ICoC’ye imza atma ve/veya ICoCA’ya üye olma durumları incelendiğinde, 2018 yılı itibariyle Türkiye’den herhangi bir şirketin imzacı ya da üye statülerinde bulunmadığı ifade edilebilir.⁷

Buna karşın 2015 yılında Türkiye’den ICoC ve ICoCA’ya imzacı ve/veya üye şirketler bulunmaktadır (Barbak, 2015b: 409-410). Türkiye’den ICoCA’ya üye herhangi bir özel güvenlik şirketinin 2018 yılı itibariyle kalmaması, ICoCA’nın aldığı bir karara dayandırılabilir. ICoCA’nın aldığı karara göre kuruluş, imzacı statüsünü artık tanımamaktadır. Bu karara göre, ICoC’yi imzalayıp ICoCA üyeliğine başvurmayan şirketlerin taahhütlerini yerine getirmediği ve bu sebeple üyelikten çıkarıldıkları ve imzacı statülerinin de artık tanınmadığı belirtilmektedir (ICoCA, <https://www.icoca.ch/en/membership>).

3.1.1. 1981 Tarihli 2495 Sayılı Kanun ve Özel Güvenlik Hizmetleri

Türkiye’de özel güvenlik alanında yapılan ilk yasal düzenlemenin, 22 Temmuz 1981 tarihli 2495 sayılı Bazı Kurum ve Kuruluşların Korunması ve Güvenliklerinin

⁷ ICoC ve ICoCA’da, Türkiye ve Türkiye’deki şirketlerin üyelik durumu için bkz. <https://www.icoca.ch/en/membership>; 23.02.2019.

Sağlanması Hakkında Kanun (2495 SK) ile yapıldığı ifade edilebilir (Karaman ve Seyhan, 2001: 170; Atılğan, 2009: 262; Kuyaksil ve Tiyek, 2003: 69; Barbak, 2015b: 403; Uçkun vd., 2012: 25; Akbaş vd., 2018: 232; Alpkutlu, 2017: 111). 2495 SK tasarısının yasalaşma sürecinde Milli Güvenlik Konseyi'ndeki (MGK) görüşmelerde, düzenleme ile nelerin hedeflendiği ve nasıl gerekçelendirildiği ortaya konmuştur. Başkanlığını Kenan Evren'in yaptığı Konsey'in, kanun tasarısını ayrıntılı şekilde ele aldığı 63. ve 64. birleşimleri incelendiğinde; kanuna ilişkin iki temel nedenin ortaya çıktığı savunulabilir. İlk olarak ordunun, milli güvenlik açısından hassas görülen kamu ya da özel iktisadi varlıklarının güvenliğini sağlamak konusundaki isteksizliğidir. Bu konuda birleşimlerde, özel kuruluşların kendi güvenliklerini kendilerinin sağlaması gerektiği açıkça dile getirilmiş ve böylece kamu kolluk kuvvetlerinin istihdamında tasarruf edileceği belirtilmiştir. Ayrıca ilgili kurum ya da kuruluşun, özel güvenlik teşkilatına dair yapılan harcamaları kendi bütçesinden karşılaması gerektiği ve devletin bu konudaki maddi sorumluluğu da üstlenmek istemediği birleşimlerde dillendirilmiştir. İkinci olarak özel güvenlik teşkilatlarının kuruluşları, işleyişleri, görevleri ve denetimi konularında bir tek tip düzenleme ihtiyacıdır. Bu çerçevede 2495 SK ile birlikte, özel güvenlik teşkilatının ulusal düzeyde belirli standartları içerecek şekilde düzenlenmesi hedeflenmiştir (MGK, 1981a: 88-100-101; 1981b: 107-108).

2495 SK genel olarak stratejik öneme sahip kamusal ve/veya özel kurum ve kuruluşların kendi güvenliklerini sağlamak üzere kendi bünyelerinde güvenlik teşkilatları kurmalarını yasal zemine oturtan bir düzenlemedir. Dolayısıyla 2495 SK'nın yürürlüğe girmesiyle birlikte ilgili kurum ve kuruluşlar kendi bünyelerinde MGK'da ortaya konulan ilk nedene paralel şekilde özel güvenlik birimi ya da teşkilatları oluşturmuşlardır (Atılğan, 2009: 261-262). 2495 SK'ya göre, stratejik anlamda güvenliğinin sağlanması önemli görülen Bakanlar Kurulu tarafından belirlenmiş kamu ve/veya özel kurum ve kuruluşlar, kendi bünyelerinde güvenlik teşkilatları kurmuşlardır (Arap, 2009b: 127; Uçkun vd., 2012: 25).

2495 SK'nın Amaç başlıklı ilk maddesine göre kanunun amacı; milli güvenlik, ülke ekonomisi ve toplum hayatı açısından önemli görülen kamuya ya da özel kişilere ait kurum ve kuruluşların ilave güvenlik önlemleri ile korunmasıdır. Bu noktada, Askeri kurum ve kuruluşlar ile Emniyet Teşkilatına ait kurum ve kuruluşlar

2495 SK'nın kapsamı dışında bırakılmaktadır (2495 SK, md. 1). Ayrıca kanuna göre, milli güvenlik açısından ilave güvenlik önlemleriyle korunmaları gerekli görülen kamu ya da özel kişilere ait çeşitli sektörlerdeki tesislerde özel güvenlik teşkilatı kurulması, İçişleri Bakanlığı'nın önerisi üzerine Bakanlar Kurulu'na kararlaştırılmaktadır (2495 SK, md. 2-3).

2495 SK kapsamında, her ilde kanunun uygulanmasının il düzeyinde izlenebilmesi ve koordinasyonunun sağlanabilmesi amacıyla, Özel Güvenlik Teşkilatı İl Koordinasyon Kurulu oluşturulmuştur (2495 SK, md. 7). İlgili kurul vali veya görevlendireceği vali yardımcısı başkanlığında il garnizon komutanlığı temsilcisi, il savcısı, il jandarma alay komutanı, il emniyet müdürü ve varsa Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT) temsilcisi ile valilik tarafından gerekli görüldüğü takdirde belirlenen diğer kuruluş temsilcilerinden oluşmaktadır (2495 SK, md. 7). Ayrıca kanun gereği, kurula kendi güvenliği ile ilgili konularda gerekli görülür ise, ilgili kuruluşun yetkili temsilcisi valinin daveti üzerine geçici üye statüsünde katılabilmektedir. Buna ek olarak, kurulca alınan kararların İçişleri Bakanlığı'na bildirilmesi zorunluluğu da kanunda açıkça ifade edilmektedir (2495 SK, md. 7).

2495 SK'da özel güvenlik teşkilatı, özel bir kolluk kuvveti olarak tanımlanmaktadır (2495 SK, md. 8). Kanunda özel bir kolluk kuvveti olarak tanımlanan özel güvenlik teşkilatının görev alanı ise ilgili kuruluşun faaliyet sahası olarak tanımlanırken, bu alanın gerek görüldüğünde Özel Güvenlik Teşkilatı İl Koordinasyon Kurulu tarafından genişletilebileceği ya da daraltılabileceği belirtilmektedir (2495 SK, md. 11). Bu çerçevede teşkilat, görev alanı ve süresi ile sınırlı olmak kaydıyla silah kullanma yetkisine sahiptir (2495 SK, md. 10). Yine bunun yanında, özel güvenlik teşkilatında görevli olanlar Türk Ceza Kanunu'nun uygulanması bakımından memur statüsüne sahiptirler. Nitekim kanuna göre bu görevlilere karşı görevleri sırasında ya da görevlerine bağlı olarak suç işleyenler, devlet memurlarına karşı suç işlemiş gibi değerlendirilmektedirler (2495 SK, md. 13). Kanuna göre özel güvenlik teşkilatı, bağlı olduğu kuruluşa karşı yönelen her türlü tehdit ve tehlikeye karşı güvenliğin sağlanmasından sorumludur. Diğer bir deyişle özel güvenlik teşkilatı, bağlı olduğu kuruluşun güvenliğinden asli olarak sorumludur. Bununla beraber genel kolluk kuvvetlerinin işe el koymasından itibaren, onların emrine girerek yardımcı kolluk kuvveti görevi görmeye başlamaktadırlar

(2495 SK, md. 9). Ayrıca kanuna göre, özel güvenlik teşkilatında çalıştırılacak personel sayısı ile bulundurulacak silah miktarı, ilgili kuruluşunda görüşü alınarak kuruluşun bulunduğu ildeki Özel Güvenlik Teşkilatı İl Koordinasyon Kurulu'na belirlenmekte ve İçişleri Bakanlığı'nın onayına sunulmaktadır (2495 SK, md. 14). Özel güvenlik teşkilatında çalıştırılması planlanan personelin işe alım sürecinde güvenlik soruşturmasına tabi tutulacağını belirten kanun, soruşturma sonucunda uygun görülen kişilerin valinin onayı ile kuruluş tarafından işe alınabileceğini ifade etmektedir (2495 SK, md. 15). İlgili personelin eğitiminden İçişleri Bakanlığı'nın sorumlu olduğu belirtilen kanunda, personelin giyeceği özel kıyafetler de, yine aynı kurum tarafından belirlenmektedir (2495 SK, md. 12-17). Ayrıca özel güvenlik teşkilatı personeli, statü ve özlük hakları bakımından bağlı buldukları kuruluşun mevzuatına tabidir (2495 SK, md. 15).

2495 SK, özel güvenlik teşkilatının çalışma ve işleyiş durumlarının denetlenebilmesine yönelik hükümleri de içermektedir. Kanuna göre özel güvenlik teşkilatı ve faaliyetleri, İçişleri Bakanlığı tarafından denetlenebilmektedir. İlgili teşkilat bakanlık haricinde Valiler, İl Jandarma Alay Komutanlığı ve İl Emniyet Müdürlüğü tarafından da her zaman denetlenebilir (2495 SK, md. 18). Bunun yanında İl Jandarma Alay Komutanları ile İl Emniyet Müdürleri kendi görev alanları içerisinde yer alan ve kanun kapsamında kurulan özel güvenlik teşkilatlarını denetim ve gözetim altında tutma hakkına sahiptirler (2495 SK, md. 18). Ayrıca 2495 SK'da, diğer kanunlar ile mülki idare amirlerine ve özel mevzuatlar ile özel güvenlik teşkilatının kurulduğu kuruluşun yetkililerine tanınan denetleme hakkının da saklı olduğu da belirtilmektedir (2495 SK, md. 18).

2495 SK kapsamında denetim sonucuna göre alınacak önlemler başlığı altında çeşitli hükümler de sıralanmaktadır. İlk olarak denetim sonucunda; silah, teçhizat ve aletler gibi hususlarda eksiklik ya da aksaklık tespit edilirse, bunların belirli bir süre içerisinde düzeltilmesi ve giderilmesi özel güvenlik teşkilatının bağlı olduğu kuruluşa bildirilmektedir. Kuruluş tarafından bu aksaklık veya eksikliklerin belirlenen süre içerisinde giderilmesi mecburidir. İkinci olarak davranışları ve tutumları sebebiyle, denetim sonucu cezalandırılmaları gereken personelin durumu ilgili kuruluşun yetkililerine bildirilir. İlgili personel hakkında kuruluşun statüsüne göre gerekli işlemler yapılır. Son olarak denetim sonucunda; güvenlik hizmetini

yürütmekte olan özel güvenlik teşkilatı personelinin, hizmeti yürütmekte yetersiz kalması veya hizmetin niteliğine uygun davranış sergilememesi durumlarında çalışmaya uygun olmadığı görüşü ilgili kuruluşun yetkililerine bildirilir. Bu çerçevede, denetim sonucu çalışması uygun görülmeyen personelin güvenlik teşkilatındaki görevinden uzaklaştırılması mecburidir (2495 SK, md. 19).

Kanun özel güvenlik teşkilatı personeline ilişkin yasak hükümleri de içermektedir. Bu kapsamda, özel güvenlik teşkilatı personelinin görevi dışında başka işlerde çalıştırılmaları; sendika, dernek ve siyaseti partilere üye olmaları; grevlere ve her türlü toplantı ve gösteri yürüyüşlerine katılmaları ile lokavt kapsamında işten uzaklaştırılmaları yasaklanmıştır (2495 SK, md. 20-21-22-23).

Kanunda ayrıca, kanunun belirttiği usullere ve hükümlere göre hareket edilmemesi durumunda verilecek cezalar da yer almaktadır. Özel güvenlik personeline ilişkin cezalar ile kuruluş yetkililerine ilişkin cezalar olarak iki kategoride ele alınan ceza hükümlerinde, ilgiliye verilebilecek para ve hapis cezaları açıklanmaktadır. İlk olarak, özel güvenlik teşkilatının kanuna uygun şekilde ilgili kuruluş tarafından oluşturulmaması, oluşturulanların kanuna aykırı şekilde işletilmesi ve denetim sonuçlarına göre gerekli görülen yükümlülüklerin yerine getirilmemesi gibi sebeplerle kuruluşun yetkili kişileri, para ve hapis cezasına çarptırılabilir. Ayrıca kanuna aykırı şekilde silah, cephaneye ve teçhizatını görev alanı dışına taşıyan ve/veya bunların herhangi bir şekilde görevli ve yetkili olmayanların eline geçmesine sebep olan özel güvenlik personeli, işten çıkarılarak hapis cezasına çarptırılabilir (2495 SK, md. 24-25-26).

2495 SK'da 1992 yılında bazı değişikliklere gidilmiştir. Kanunun bazı maddelerinde değişiklik yapan 1992 tarihli 3832 Sayılı Kanun (3832 SK) özel güvenlik teşkilatının görevlerini değiştirmektedir. İlk olarak 2495 SK'da değişiklik ön gören 3832 SK ile yurt dışına giriş ve çıkışlarda giriş-çıkışa yarayan belgelerin kontrolü ve giriş-çıkış işlemlerini gerçekleştirerek aranan ve yurt dışına çıkış izni bulunmayanların resmi kolluk kuvvetlerine teslim edilmesi görevleri eklenmiştir. Ayrıca 2495 SK'nın kapsamı dışında bırakılan Askeri kurum ve kuruluşlar ile Emniyet Teşkilatına ait kurum ve kuruluşlara benzer şekilde, Milli İstihbarat Teşkilatı da kapsam dışına çıkarılmıştır (3832 SK, md. 1). Bu doğrultuda yapılan bir başka değişiklik ise, özel güvenlik teşkilatı il koordinasyon kurulunun üyeleri

arasından MİT temsilcisinin çıkarılmış olmasıdır (3832 SK, md. 5). 3832 SK ile 2495 SK'da yapılan bir başka değişiklik ise, özel güvenlik teşkilatının kaldırılması veya personel ve silah sayısının indirilmesi başlığı altında gerçekleştirilmiştir. İlgili özel güvenlik teşkilatının tasarruf sağlamak amacıyla İçişleri Bakanlığı, il koordinasyon kurulları ve ilgili kuruluşlarca sürekli ve periyodik olacak şekilde incelemeye tabi tutulacağını belirten bu değişiklik hükmü, İçişleri Bakanlığı'na personel ve silah miktarında indirim gitme imkânı tanırken gerekli koşullar oluştuğunda ise (ilgili özel güvenlik teşkilatından beklenen faydanın sağlanamaması, göreve ilişkin unsurların ortadan kalkması vb.) özel güvenlik teşkilatının kaldırılabilme hakkını da vermektedir (3832 SK, md. 4). Bu bağlamda değişiklik hükmü, çok taraflı incelemelerin (İçişleri Bakanlığı, İl Koordinasyon Kurulları, ilgili kuruluşlar) yapılabilmesine de imkân sağlamaktadır.

2495 SK'nın çıkarılması sonrasında, Türkiye'deki güvenlik alanındaki piyasalaşma artarak devam etmiştir. Özellikle 1990'lara gelindiğinde güvenlik piyasasının gelişmesi sonucu yasada tam karşılığı olmasa da güvenlik hizmeti sağlayan çok sayıda şirket kurulmuştur. Bu şirketlerin 2495 SK'da tam olarak yerinin olmaması, yasanın uygulanmasına yönelik eleştiriler, yasa hükümlerinin değişikliklere uğraması ve Anayasa Mahkemesi tarafından yasanın bazı hükümlerinin reddedilmesi fiili durum ile yasal durum arasında hukuki bir boşluk oluşturmuştur (Atılğan, 2009: 262; Göç vd., 2017: 192).

1992 yılında 2495 SK'da yapılan değişiklikler ile uygulamada yaşanan aksaklıklar her ne kadar giderilmek istenmişse de, çok başarılı olunamadığı ifade edilebilir. Sonradan da uygulamada ortaya çıkan aksaklıkların giderilmesi amacıyla bazı genelgelerin yayınlandığı, ancak yine de bu genelgelerin de yetersiz kaldığı savunulabilir (Karaman ve Seyhan, 2001: 150; Arap, 2009b: 127; Kuyaksil ve Tiyek, 2003: 73-77). Öyle ki, İçişleri Bakanlığı tarafından yayınlanan bir genelge ile 2495 SK kapsamına girmeyen ve kâğıt üzerinde temizlik firması vb. olarak görünen, ancak özel güvenlik hizmeti sunan kimi firmalar bile kendilerine duyulan ihtiyaç sebebiyle kapsama alınmaya çalışılmış ve güvenlik hizmetlerini sunmaya devam etmeleri sağlanmıştır (Karaman ve Seyhan, 2001: 156; Dölek, 2010: 124-126). İçişleri Bakanlığı genelgesi ile bu tip yasal dayanağı olmayan hizmetlerin sunumuna talep yoğunluğu sebebiyle olanak tanınmış ve bu durum 2004 yılında çıkarılan 5188

SK'ya kadar devam ettirilmiştir (Uçkun vd., 2012: 23; Dölek, 2010: 124). Sonuç olarak 2495 SK döneminde, İçişleri Bakanlığı yayınladığı genelgeler ile özel güvenlik hizmetleri sektörünü denetim altında tutmaya çalışsa da, bunda çok başarılı olamadığı savunulabilir (Kuyaksil ve Tiyek, 2003: 77).

2495 SK, aslında özel güvenlik şirketlerinin kurulmasına izin vermemektedir. Diğer bir deyişle 2495 SK'nın öngördüğü özel güvenlik teşkilatları, bugünkü anlamında bir özel güvenlik şirketine ve onun sunduğu hizmetlere karşılık gelmemektedir. Buna karşın 2495 SK, ilgili kurum ve kuruluşların kendi bünyelerinde özel güvenlik teşkilatı oluşturmaları ve güvenliğin özel güvenlik birimleri tarafından sağlanmasına yönelik bir çerçeve sunmaktadır (Kuyaksil ve Tiyek, 2003: 73; Arap, 2009b: 128-131; Aydın, 2002: 128-129). Dolayısıyla 2495 SK kapsamına giren özel güvenlik uygulamaları bir yandan resmi güvenlik aygıtlarının bu konudaki tekeline ortadan kaldırmakta, ancak diğer yandan kamusal niteliği olan bir uygulama olarak sınırlanmaktadır (Barbak, 2015b: 404).

2495 SK ve kanuna ilişkin tüm düzenleyici dokümanlar ile kanunun değiştirilmesine yönelik tüm girişimler kamunun hızla büyüyen özel güvenlik sektörünü yönetmeye yönelik çabasını gösterse de, 2004 yılında kanunlaşan 5188 SK'ya kadar özel güvenlik şirketlerinin yasal statüsünün sağlam bir temele oturtulabildiğini ifade etmek oldukça güçtür (Atılğan, 2009: 262; Şafak, 2004: 99). Hatta 2495 SK'nın geçerli olduğu dönem boyunca piyasada hizmet veren özel güvenlik şirketlerinin yasal olmadıkları bile savunulabilir (Şafak, 2000: 6-11). Diğer bir deyişle, 2495 SK döneminde illegal şekilde faaliyet gösteren özel güvenlik şirketlerinin, herhangi bir kanuni dayanağının olmadığı ifade edilebilir (Kuyaksil ve Tiyek, 2003: 69; Aydın, 2002: 129).

2495 SK kapsamı dışında faaliyet gösteren özel güvenlik şirketlerinin yanı sıra, kanun kapsamına girmeyen ve yine özel güvenlik hizmetlerinin sunumu alanında faaliyet gösteren farklı oluşumların varlığından bahsetmek de mümkündür. Bunlar arasında silahlı ya da silahsız şekilde bir gerçek kişinin yakın korumalığını üstlenen body-guard birimleri ile özel dedektiflik büroları sayılabilir. Özel güvenlik şirketleri, body-guard birimleri ve özel dedektiflik büroları gibi 2495 SK kapsamına girmemesine rağmen piyasada çeşitli özel güvenlik hizmetlerinin sunumunda faaliyet gösteren kişi ve şirketlerin; sektöre girişini izne bağlayan ve faaliyette bulunurken

uymaları gereken çalışma esas ve usullerini düzenleyen bir yasanın olmayışı, özel güvenlik sektöründe denetimsiz ve kontrolsüz hizmet sunumuna sebep olmuştur (Kuyaksil ve Tiyek, 2003: 76). Ayrıca 2495 SK döneminde, özel güvenlik hizmetlerine ilişkin hizmet standartları ile çalışanların görev, yetki ve sorumluluklarını belirleyen yasal düzenlemelerin ve öz denetim mekanizmalarının olmayışı, özel güvenlik hizmeti sunan aktörleri kamusal kontrol ve denetim mekanizmalarının dışında bırakmıştır (Kuyaksil ve Tiyek, 2003: 76).

2495 SK döneminde yasal dayanağı olmamasına rağmen faaliyet gösteren özel güvenlik şirketleri, personelini resmi güvenlik kolluklarının uniformalarına benzeyen kıyafetler ve güvenlik araç gereçleri (cop, kelepçe vb.) ile çalıştırmıştır. Ayrıca 2495 SK döneminde illegal olarak çalıştırılan özel güvenlik görevlileri, hiçbir yetkileri olmamasına rağmen üst arama, kimlik sorma ve el koyma gibi faaliyetlerde de bulunmuşlardır. (Kuyaksil ve Tiyek, 2003: 76-77; Kuyaksil ve Akçay, 2005: 10; Şafak, 2000: 6). Yasal dayanağı olmayan bu şirketlerde çalışan personelin, resmi güvenlik güçleri ile 2495 SK kapsamında kurulan özel güvenlik teşkilatlarının yetkilerine benzer yetkileri kullanmalarının da yasal dayanaktan yoksun olduğu ifade edilebilir (Şafak, 2000: 6).

Nitekim 5188 SK teklifinin genel gerekçe bölümünde, 1981 tarihli 2495 SK'nın özel güvenlik hizmetlerini düzenlemede yetersiz kaldığı açıkça ifade edilmektedir. Bu çerçevede söz konusu 2495 SK'nın bireylerin özel korunması ile ilgili düzenlemeleri içermemesi, kanunda sayılmayan kurumların özel güvenlik teşkilatı kuramaması ile kanunda sayılan kurum ve kuruluşların ise özel güvenlik teşkilatı kurma zorunlulukları sonucu teşkilatın kurulmadığı durumlarda zorunluluğa uymama gerekçesi ile çeşitli yaptırımlara maruz bırakılması sonucu uygulamada sıkıntılar yaşandığı belirtilmektedir. Yeni kanun (5188 SK) ile özel güvenlik hizmeti almak isteyen kişi ve kuruluşların, kendi serbest iradelerinin esas alınması amaçlanmıştır. Bu çerçevede kanun teklifinde, isteyen kişi ve kuruluşların genel güvenliğin yanında özel güvenlik piyasası aracılığıyla ek koruma ve güvenlik hizmetleri satın alabileceği savunulmuştur. Kişilerin serbest iradeleri ile özel güvenlik piyasasından genel güvenliğe ilave ek güvenlik hizmeti satın almasını mümkün ve yasal hale getirmeyi amaçlayan 5188 SK teklifi, bu durumu ise kişilerin sahip olduğu bireysel güvenlik ile kendini ve malını koruma haklarına

dayandırmaktadır (5188 SK Teklifi Genel Gerekçesi, 2004). Dolayısıyla yeni kanun ile birlikte devletin resmi güvenlik aygıtlarının yanı sıra, özel güvenlik oluşumlarının güvenlik hizmeti sunabilmesine yasallık kazandırılması hedeflenmiştir (Atılgan, 2009: 262).

Ayrıca 2495 SK'da sayılmayan birçok kurum ve kuruluşun, özel güvenlik hizmetlerini bir şekilde satın aldığı ve bu artan talep sebebiyle piyasada birçok şirketin denetimsiz ve izinsiz şekilde özel güvenlik arzına başladığı ifade edilen 5188 SK teklifinin genel gerekçesine göre; 5188 SK ile özel güvenlik hizmetlerinin demokratik ve etkin bir şekilde, devlet izni ve denetimi altında sunulması amaçlanmaktadır (5188 SK Teklifi Genel Gerekçesi, 2004). Diğer bir deyişle 5188 SK ile birlikte 2495 SK dönemindeki hukuki boşluğun kapatılması amaçlanmış ve gün geçtikçe büyüyen özel güvenlik piyasasında sunulan çeşitli güvenlik hizmetlerin kontrolünün ve denetiminin sağlanması hedeflenmiştir. Öyle ki 2000'li yılların başında 2495 SK kapsamına giren özel güvenlik teşkilatının sayısından çok daha fazla sayıda, kapsama girmeyen ancak fiilen özel güvenlik hizmeti sunan oluşum bulunmaktadır (Karaman ve Seyhan, 2001: 152). Dolayısıyla 2495 SK döneminde kanunun, özel güvenlik hizmetlerinin sunulduğu piyasayı tam olarak kapsayamadığı belirtilebilir. Bu sebeple oluşan mevzuat boşluğunun 5188 SK ile doldurulması ve böylece denetimsiz, kontrolsüz ve kayıt dışı hizmet veren özel güvenlik şirketleri ile personelinin faaliyetlerinin devletin izni, denetimi ve kontrolü altına alınması hedeflenmiştir (5188 SK Teklifi Genel Gerekçesi, 2004).

Özetle 1981-2004 yıllarını kapsayan 2495 SK döneminin, kendi içerisinde bazı çelişkiler barındırdığı ifade edilebilir. Öncelikle yasal dayanağı olmaksızın kurulan ve özel güvenlik hizmeti sunan şirketler her ne kadar genelge benzeri hukuki belgeler ile düzenlenmeye çalışılmış olsa da, bu şirketlerin 2495 SK'da yerinin olduğunu ileri sürmek mümkün değildir. Özel güvenlik şirketlerinin durumuna benzer şekilde, gerçek kişilere koruma ve güvenlik hizmeti sunan body-guardlar ile özel dedektiflik büroları gibi oluşumlar da kanun ile düzenlenen yapılar değildir. Yasal dayanağı olmaksızın hizmet sunan bu oluşumların kuruluşu ve faaliyette bulunabilmesi için izin alınmaması; personeline özel güvenlik hizmetinin sunumuna ilişkin eğitim verilmemesi ya da yetersiz eğitim verilmesi; sundukları hizmet dolayısıyla meydana gelebilecek olumsuzluklara ilişkin hukuki anlamda muğlaklığın ve sorumsuzluğun

olması; görev, yetki ve sorumluluklarını düzenleyen usul ve esasların disipline edilmemesi ve denetim ile kontrol mekanizmalarının dışında kalmaları sebebiyle demokratik kontrolünden söz edilemeyeceği ifade edilebilir.

Diğer yandan, 2495 SK kapsamına giren ve yasal dayanağa uygun hizmet sunması beklenen özel güvenlik teşkilatlarının, aslında özel güvenlik hizmeti sunup sunmadıkları tartışmalıdır. Öyle ki kanun kapsamında kurulan özel güvenlik teşkilatlarının sunduğu hizmetlerin niteliği kamusal olma özelliğini barındırmaktadır. Hâlbuki özel güvenlik hizmetleri; özel kişi ve kuruluşlar aracılığıyla kâr amacı güderek talepte bulunan kişi ve kuruluşlara ücret karşılığında verilen hizmet olarak tanımlanabilir. Dolayısıyla hizmeti sunan oluşumun özel olması, hizmetin bir talep üzerine ve ücret karşılığında sunulması ile hizmetten beklenen faydanın kamusal olmaktan çok, hizmeti alan kişi ve kuruluş için özel fayda niteliğinde olması gibi kıstasların kanunla düzenlenen özel güvenlik teşkilatlarında karşılığının tam olarak bulunmadığı ifade edilebilir. Bu yönleriyle 2495 SK kapsamında hizmet vermiş olan özel güvenlik teşkilatlarının ortaya çıkış ve uygulamaları itibariyle, dünyadaki diğer özel güvenlik uygulamalarına kıyasla istisnai özellikler taşıdığı savunulabilir (Kuyaksil ve Tiyek, 2003: 78).

Özel güvenlik şirketleri gibi yasal dayanakları olmaksızın hizmet sunan oluşumların denetimi ve demokratik kontrolünden bahsetmek mümkün değilken, 2495 SK kapsamında kurulan özel güvenlik teşkilatlarının denetimi kanun kapsamında düzenlenmiştir. Kanunda İçişleri Bakanlığı'na verilen denetim görevi ve yetkisi, uygulamada İl Emniyet Müdürlükleri'ndeki bir şube müdürlüğü tarafından gerçekleştirilmiştir. Ancak kanunun geçerliği olduğu dönem boyunca denetim işlevinin etkin bir şekilde yerine getirilemediği ifade edilebilir. Bunun arkasında yatan temel neden, ilgili şube müdürlüklerinin sahip olduğu imkânlar ile çok sayıdaki özel güvenlik teşkilatının denetim ve kontrol altında tutulabilmesinin mümkün olmamasıdır. Bu durum özellikle özel güvenlik teşkilatlarının sayısının fazla olduğu büyük şehirlerde göze çarpmaktadır. Öyle ki bu şehirlerde yer alan her bir özel güvenlik teşkilatının bir kez denetlenebilmesi ancak iki yılda bir yapılabilmiştir (Karaman ve Seyhan, 2001: 161). Sonuç olarak 2495 SK dönemi boyunca, İçişleri Bakanlığı'nın sorumluluğunda olan denetim işlevinin olması gerektiği şekilde yerine getirilemediği savunulabilir. Nitekim denetlenmesi gereken özel güvenlik teşkilatı

personel sayısı ile denetlemeden sorumlu emniyet personel sayısı kıyaslandığında, denetimin oldukça yetersiz gerçekleştiği ifade edilebilir (Karaman ve Seyhan, 2001: 166-167). Bu bakımdan anılan dönem için, demokratik kontrolün hiç var olmadığı ya da oldukça sınırlı gerçekleştiği ileri sürülebilir.

3.1.2. 2004 Tarihli 5188 Sayılı Kanun ve Özel Güvenlik Hizmetleri

2495 SK'yı yürürlükten kaldıran 5188 SK, hem 2495 SK döneminde aşağıdan-yukarıya özelleşme yoluyla ortaya çıkmış olan yasa dışı özel güvenlik piyasasını düzenlemek hem de yukarıdan aşağıya özelleştirme yoluyla oluşturulmuş özel güvenlik birimlerini ve teşkilatlarını daha işlevsel bir şekilde ele almak amaçlarıyla, 2004 yılında kanunlaştırılmıştır. 5188 SK ile birlikte, 2495 SK dönemi boyunca yasal dayanakları olmaksızın hizmet vermiş olan özel güvenlik şirketleri yasa kapsamına alınmıştır (Uçkun vd., 2012: 29; Alpkutlu, 2017: 84).

Kanunun TBMM Genel Kurulu'ndaki görüşmelerinde de, kanun teklifinin genel gerekçesinde yer alan gerekçelere benzer hususları bulmak mümkündür.⁸ İlk olarak, Türkiye'de 1990'lardan itibaren özel güvenliğin, 2495 SK kapsamında olmayan özel güvenlik şirketleri benzeri oluşumların yer aldığı piyasadaki temin edilmeye başlandığı ve bu alanın yönetmelikler ile düzenlenmeye çalışıldığı belirtilmektedir. Bu gayri kanuni fiili durumun yarattığı yasal boşluğun ise, 5188 SK ile doldurulmasının hedeflendiği açıkça ifade edilmektedir (TBMM, 2004: 315-323). Nitekim 2495 SK'nın özel güvenlik şirketlerinin güvenlik hizmeti sunumuna izin vermediği, ancak piyasada bu şirketlerin fiilen hizmet verdiği ve denetim ile yaptırım mekanizmalarının yetersiz kaldığı belirtilmektedir (TBMM, 2004: 316-319-323). Şirketlerin denetiminin İçişleri Bakanlığı tarafından titizlikle gerçekleştirileceğinin ifade edildiği 5188 SK ile bir yandan yetersiz denetim ve yaptırım mekanizmalarının iyileştirilmesinin planlandığı, diğer yandan ise kişi ve kuruluşların kendi isteklerine göre belirleyecekleri ek güvenlik hizmetlerini piyasadaki satın almasının önünün açılacağı savunulmaktadır (TBMM, 2004: 316-320). Bu bağlamda 2495 SK kapsamında olmayan gerçek kişilerin özel güvenlik hizmeti satın alabilmesinin, 5188 SK ile düzenlenmek istediği belirtilmektedir (TBMM, 2004: 323). Ayrıca çok sayıda

⁸ Bu kapsamda, özellikle dönemin İçişleri Bakanı Abdülkadir Aksu'nun genel kuruldaki konuşmaları incelenebilir. Ayrıntılı bilgi için bkz. (TBMM, 2004: 323-324-335).

insanın 5188 SK kapsamına alınan özel güvenlik şirketlerinde güvenlik personeli olarak çalışabileceği, mevcut durumda kanuna aykırı şekilde özel güvenlik şirketlerinde çalışan personelin kayıt altına alınabileceği ve bunun istihdama olumlu katkı sağlayacağı ifade edilmektedir (TBMM, 2004: 316-320-321). Bu bağlamda da özel sektörde yeni istihdam imkânlarının yaratılacağı, kamu kurum ve kuruluşlarında kadro yığılmalarının azaltılacağı ve devletin vergi gelirlerinin arttırılacağı ifade edilmektedir (TBMM, 2004: 323). Özde 5188 SK ile kamu güvenliği ile özel güvenlik arasında bir ayrıma gidilmesinin ve özel güvenlik hizmetlerinin piyasaya bırakılmasının (özelleştirilmesinin) hedeflendiği belirtilmektedir (TBMM, 2004: 320). Böylece devletin ilgi alanının daraltılarak asli görevlerine odaklanacağı ve resmi kamu güçlerinin de daha etkili ve aktif güvenlik hizmeti sunabilecekleri ileri sürülmektedir (TBMM, 2004: 324). Ayrıca 5188 SK ile yabancı sermayeye dayanan özel güvenlik şirketlerinin kurulmasına yönelik sınırlamaların kaldırılması ve mütekabiliyet ilkesine göre yabancı menşeli özel güvenlik şirketlerinin kurulabilmesine imkân sağlanmaktadır (TBMM, 2004: 320). Bununla birlikte 5188 SK'nın yasalaşma sürecinde Montrö Dokümanı, ICoC ya da ICoCA henüz mevcut olmadığından; küresel standartlar yerine genel kurul görüşmelerinde Amerika Birleşik Devletleri ve Fransa'daki özel güvenlik uygulamalarının örnek verildiği görülmektedir (TBMM, 2004: 318-319-321).

Özetle 5188 SK'nın yasalaşma sürecinde TBMM'de gerçekleştirilen görüşmelerde, özel güvenlik hizmetlerine dair yapılması planlanan yasal düzenlemenin temel gerekçeleri sıralanmaktadır. İlk olarak 2495 SK'nın özellikle 1990'lardan itibaren oluşan özel güvenlik piyasasını kapsamadığı ve bu alanda sunulan hizmetlerin kanuni dayanaktan yoksun şekilde gerçekleştiği üzerinde durulmaktadır. Gün geçtikçe büyüyen piyasada hizmet veren şirket ile personelinin özellikle denetim ve yaptırım konularında yasal bir çerçeve içerisine alınmasının hedeflendiği belirtilen 5188 SK genel kurul görüşmelerinde ayrıca, özel güvenlik hizmetlerinin sunumunun serbestleştirilmesinin de amaçlandığı ifade edilebilir. Bu serbestleşme; özel güvenlik hizmeti sunan şirketlerin yasa kapsamına alınması bağlamında hizmet sunumunun, özel güvenlik hizmetini satın almak isteyen gerçek kişilerin ve kamu ya da özel kurum ve kuruluşlarının yasa kapsamına alınması bağlamında hizmet alımının ve mütekabiliyet esasına göre hizmet sunmak isteyen

yabancı sermayeli özel güvenlik şirketlerinin yasa kapsamına alınması bağlamında hizmet sunumun serbestleşmesi gibi çeşitli seviyelerde ele alınabilir. Bu çerçevede isteyen kişi ve kuruluşların piyasadan hizmet satın alabilmesinin önü, kişilerin kendini koruma ve bireysel güvenliklerini sağlama haklarına dayandırılarak, açılmaktadır. Ayrıca piyasadaki var olan kayıt dışı çalışmanın önüne geçilmesi, istihdam olanaklarının ve vergi gelirlerinin artırılması amaçlanmaktadır. Bunun yanında piyasadan özel güvenlik hizmetlerinin satın alınabilmesiyle, resmi güvenlik güçlerinden tasarruf edileceği ve böylece devletin asli görevlerine odaklanarak sunduğu genel güvenlik hizmetinin daha etkili olacağı ileri sürülmektedir.

3.1.2.1. 5188 SK ve 5188 SKY'nin İncelenmesi

Halen yürürlükte olan 5188 SK üzerinden gerçekleştirilecek olan bir incelemenin, hem 2495 SK dönemi ile 5188 SK döneminin kıyaslanması hem de demokratik kontrol ile ilişkilendirilebilecek mevzuatta yer alan hükümlerin ortaya konması açısından gerekli olduğu ifade edilebilir. Bu kapsamda inceleme, 5188 SK ile kanun hükümlerinin ayrıntılı uygulama biçimini içeren ilgili yönetmelik (5188 SKY) üzerinden, 5188 SK'daki konu başlıklarına uygun olacak şekilde yapılmaktadır.

3.1.2.1.1. Özel Güvenlik ve Faaliyet İzni

5188 SK'da özel güvenlik hizmetleri, kamu güvenliğini tamamlayıcı mahiyetteki güvenlik hizmetleri olarak tanımlanmaktadır (5188 SK, md. 1). Kanunun kapsamı ise özel güvenlik hizmetlerine ilişkin iznin verilmesi, izni verilen özel güvenlik hizmetini yerine getirecek olan kişi ya da kuruluşların ruhsatlandırılması ile denetlenmesi hususlarını içermektedir (5188 SK, md. 2; 5188 SKY, md. 2). Kanun kapsamında özel güvenliğin; kişiler tarafından özel güvenlik görevlisi istihdam etmek, kurum veya kuruluş bünyesinde özel güvenlik birimi kurulması ya da özel güvenlik şirketlerinden hizmet satın almak şekilleriyle sağlanabileceğini ifade edilmektedir. Özel güvenliğin ne şekilde sağlanacağına, yine kişi veya kurumların kendileri karar verebilmektedir (5188 SKY, md. 7). Buna ek olarak, bu yollardan bir tanesinin tercih edilmesinin, diğerlerinin de aynı anda tercih edilebilmesinin önünde

engel oluşturmadağı kanunda ifade edilmektedir (5188 SK, md. 3). Diğer bir deyişle kanuna göre, bir kurum veya kuruluş eş zamanlı olarak hem bünyesinde bir özel güvenlik birimi kurabilmekte ve özel güvenlik faaliyetlerini sürdürebilmekte hem de piyasadan ilave güvenlik hizmeti satın alabilmektedir.

5188 SK kişilerin silahlı özel güvenlik personeli tarafından korunması, ilgili kurum ve kuruluşların bünyelerinde özel güvenlik birimi oluşturması ve/veya özel güvenlik hizmeti ihtiyacının piyasadaki şirketlerden satın alınması hususlarını izne bağlamaktadır. İlgili izin özel güvenlik komisyonunun kararı üzerine, valilik tarafından verilmektedir (5188 SK, md. 3; 5188 SKY, md. 8). Ancak toplantı, konser benzeri etkinliklerde ve para veya değerli eşya nakli gibi aciliyeti olan geçici durumlarda; özel güvenlik komisyonunun kararı aranmaksızın valilik tarafından özel güvenlik izni verilebilmektedir (5188 SK, md. 3; 5188 SKY, md. 9). Bankaların gerçekleştireceğı para nakli için ise, özel güvenlik izni aranmamaktadır (5188 SKY, md. 9). Özel güvenlik komisyonu, özel güvenlik hizmetinin sunumunda personelin kullanabileceğı silah ve teçhizatın niteliğini ve azami miktarını belirlemeye yetkili mercidir. Geçici durumlar haricindeki özel güvenlik faaliyetleri en az bir ay önce başvurulması şartıyla, komisyonun kararı ve valinin onayı ile sona erdirilebilmektedir (5188 SK, md. 3).

Kanunda belirtilen kararları almaya yetkili özel güvenlik komisyonu; valinin görevlendireceğı bir vali yardımcısının başkanlığında, il emniyet müdürlüğü, il jandarma komutanlığı, ticaret odası başkanlığı ve sanayi odası başkanlığı temsilcilerinden oluşmaktadır. Sanayi odasının bulunmadığı illerde komisyona, sanayi ve ticaret odası başkanlığı temsilcisi katılmaktadır. Komisyon, başkanın çağrısı üzerine toplanmaktadır. Ayrıca özel güvenlik izninin verilmesini ya da kaldırılmasını talep eden kişi ya da kuruluştaki komisyon toplantısına katılmaktadır. Çekimser oy kullanılmayan ve üye tam sayısının yarısının bir fazlasıyla toplanabilen komisyonda kararlar oy çokluğu ile alınmakta, ancak oy sayılarının eşitliği halinde başkanın (görevlendirilen vali yardımcısının) oy kullandığı yönde bir karar alınmaktadır (5188 SK, md. 4; 5188 SKY, md. 4-5). Komisyonun görevleri arasında kişi, kurum ve kuruluşların talebi üzerine piyasadan özel güvenlik hizmetinin alınmasına karar vermek; özel güvenlik hizmetine ilişkin azami özel güvenlik görevlisi, silah ve teçhizatın miktarını ve niteliğini belirlemek; koruma ve

özel güvenlik hizmetinin gerçekleştirileceği alanı belirlemek ile gerekli hallerde bu alanını genişletmek; kamuya açık alanlarda sunulan özel güvenlik hizmetlerine ilişkin kamu hürriyetlerinin korunması amacıyla sınırlandırıcı kararlar vermek ya da özel güvenlik izni vermemek; özel güvenlik hizmetlerinin sonlandırılmasına yönelik talepleri karara bağlamak; özel güvenlik faaliyetleri üzerinde gerçekleştirilen denetim sonucu valinin alınmasını istediği tedbirleri karara bağlamak gibi görevler sayılabilir (5188 SKY, md. 6-8).

5188 SK ile özel güvenlik hizmeti sunan şirketlere yönelik faaliyet izni de düzenlenmektedir. Kanuna göre şirketlerin piyasada özel güvenlik hizmeti faaliyetlerinde bulunabilmesi, İçişleri Bakanlığı'nın iznine tabidir. İlgili şirketlere faaliyet izninin verilebilmesi için şirketlerin faaliyet alanının güvenlik ve koruma hizmetleri ile sınırlanmış olması ve şirket hisselerinin nama yazılı olması gerekmektedir. Ayrıca yabancı kişilerin Türkiye'de özel güvenlik şirketi kurabilmesi ile yurt dışında var olan yabancı şirketlerin Türkiye'de hizmet verebilmesi de mütekabiliyet esasına bağlanmaktadır (5188 SK, md. 5; 5188 SKY, md. 10).⁹ Mütekabiliyetin var olup olmadığı ise Dışişleri Bakanlığı'na sorulmaktadır (5188 SK, md. 11).

3.1.2.1.2. Özel Güvenlik Görevlilerinde Aranacak Şartlar, Yetkileri ve Görev Alanı

Özel güvenlik hizmetlerinin sunumunda görev alabilecek özel güvenlik görevlilerinde aranacak şartlar 5188 SK'da sayılmaktadır. Buna göre aranacak şartlar şu şekilde sıralanabilir (5188 SK, md. 10):

- a. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmak,

⁹ Örneğin, 22.10.2013 tarihinde verilen yazılı soru önergesinde, Türkiye'de özel güvenlik eğitim hizmeti vermeye yetkili kurumlardan yabancı sermayeli olanının var olup olmadığı sorulmuştur. Dönemin İçişleri Bakanı tarafından yazılı soru önergesine 09.09.2014 tarihinde verilen cevaba göre, Türkiye'de yabancı sermayeli özel güvenlik eğitimi veren kurum bulunmamaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. <https://www.tbmm.gov.tr/d24/7/7-34041sgc.pdf>; 23.02.2019. Diğer taraftan, bugün itibarıyla Türkiye'de faaliyet gösteren özel güvenlik şirketleri içerisinde yabancı sermayeli olanlarına rastlamak mümkündür. Bunlara Securitas şirketi örnek olarak gösterilebilir. Anılan şirketin hisseleri 1991 yılından beri İsveç Menkul Kıymetler Borsası'nda işlem görmektedir. Şirketin Türkiye'deki çalışan sayısı ise 13 bindir. Şirkete ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. <https://www.securitas.com.tr/hakkimizda/securitas-grup/>; <https://www.securitas.com.tr/hakkimizda/securitas-turkiye/>; 23.02.2019.

- b. Silahsız görev yapacaklar için en az ortaokul, silahlı görev yapacaklar için en az lise mezunu olmak,
- c. 18 yaşından büyük olmak,
- d. Kasten işlenen bir suçtan dolayı bir yıl veya bir yıldan fazla süreyle hapis cezası almamış olmamak,
- e. Affa uğramış olsa bile devletin güvenliğine, anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine, özel hayata ve hayatın gizli alanına ve cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar ile uyuşturucu veya uyarıcı madde suçları, zimmet, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, güveni kötüye kullanma, hileli iflas, ihaleye fesat karıştırma, edimin ifasına fesat karıştırma, suçtan kaynaklanan malvarlığı değerlerini aklama, kaçakçılık ve fuhuş suçlarından mahkûm olmamak,
- f. Anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine, özel hayata ve hayatın gizli alanına, cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar ile uyuşturucu veya uyarıcı madde suçlarından dolayı hakkında devam etmekte olan bir soruşturma veya kovuşturma bulunmamak,
- g. Görevin yapılmasına engel olabilecek vücut ve akıl hastalığı ile engelli bulunmamak,
- h. Özel güvenlik temel eğitimini başarıyla tamamlamış olmak,
- i. Güvenlik soruşturması olumlu olmak.

5188 SK'da ve ilgili yönetmelikte özel güvenlik görevlilerinin yetkileri ayrıntılı şekilde açıklanmaktadır. Özel güvenlik görevlilerinin yetkilerini dört grupta incelemek mümkündür: aramaya ilişkin yetkiler, yakalamaya ilişkin yetkiler, zor kullanmaya ilişkin yetkiler, diğer yetkiler (Arap, 2009b: 137-142).¹⁰

¹⁰ Özel güvenlik görevlilerinin bu yetkileri kullanırken, yetki aşımında bulunduğu ve/veya usulsüz uygulamalar gerçekleştirdiğine dair iddialar zaman zaman ulusal medyada yer alabilmektedir. Bazı örnek haberler için bkz. <https://www.sozcu.com.tr/2017/gundem/trabzonda-ozel-guvenlik-gorev-lilerinden-universitelilere-sert-mudahale-2027773/>; <https://www.sabah.com.tr/yasam/2019/01/03/edirne-de-bar-calisanlarinin-musteriyi-darbetmesi-kamerada>; <https://www.cnnturk.com/video/turkiye/macka-parkinda-ozel-guvenlik-tacizi>; <https://www.sondakika.com/haber/haber-eskisehir-stant-acan-universite-ogrencilerine-ozel-7808583/>; 23.02.2019. Benzeri olumsuz durumlara ilişkin yaşanan olayların bir kısmı, yazılı soru önergelerine de konu olabilmektedir. Örneğin, Osmangazi Üniversitesi'nde öğrencilere orantısız şiddet uyguladığı iddia edilen özel güvenlik görevlilerine ilişkin, İçişleri Bakanlığı'na verilen yazılı soru önergesine 15.08.2013 tarihinde muhatabı tarafından verilen cevaba göre, 10 güvenlik görevlisi hakkında tahkikatın devam etmekte olduğu bildirilmektedir. Yazılı soru önergesi cevabını incelemek için bkz. <https://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-19996sgc.pdf>; 23.02.2019.

İlk olarak özel güvenlik görevlileri, koruma ve güvenliğini sağladıkları alana giriş yapmak isteyen kişileri duyarlı kapıdan geçirebilmekte ya da üstlerini dedektör ile arayabilmektedirler. Bu kişilerin eşyalarını da, X-ray ve benzeri güvenlik sistemlerinden geçirebilmektedirler. Toplantı, konser gibi etkinlikler ile düğün ve cenaze törenlerinde yukarıda sayılan arama yetkilerine ek olarak, özel güvenlik görevlilerinin kimlik sorma yetkisi de bulunmaktadır. Bu çerçevede özel güvenlik görevlileri; aynı yetkilere hava meydanı, liman, gar gibi toplu ulaşım tesislerinde de sahiptirler. Ayrıca doğal afet durumlarında (deprem, yangın gibi) ve imdat istenmesi halinde özel güvenlik görevlileri, görev alanında yer alan konut ve iş yerlerine de girme yetkisine sahiptirler (5188 SK, md. 7; 5188 SKY, md. 14-15). Özel güvenlik görevlileri bu önleyici arama faaliyetlerini gerçekleştirirken görev alanında; can ve mal güvenliği ile kamu düzeninin sağlanması, suç işlenmesinin önüne geçilmesi ve taşınması ile bulundurulması yasaklı her türlü madde ve eşyanın tespit edilmesi amaçlarıyla hareket etmektedir (5188 SKY, md. 14). Ayrıca kamuya açık alanlarda özel güvenlik görevlileri tarafından yapılacak üst araması, genel kolluğun denetimi ve gözetiminde yapılabilmektedir. Genel kolluğun nezaretinde gerçekleştirilen bu arama, kişi ile aynı cinsiyetteki özel güvenlik görevlisi tarafından gerçekleştirilebilmektedir (5188 SKY, md. 14).

İkinci olarak kanunda, özel güvenlik görevlilerinin yakalamaya ilişkin yetkileri sayılmaktadır. Özel güvenlik görevlileri Ceza Muhakemesi Kanununun 90. maddesine göre yakalama faaliyetinde bulunabilmektedirler (5188 SK, md. 7). İlgili maddeye göre yakalama faaliyeti; kişiye suç işlerken rastlanması, suçüstü bir fiilden dolayı izlenen kişinin kaçma olasılığının bulunması veya hemen kimliğini belirleme olanağının bulunmaması gibi durumları kapsamaktadır (CMK, md. 90). Özel güvenlik görevlileri görev alanlarında, haklarında yakalama emri ya da mahkûmiyet kararı olan kişileri de yakalama ve aramaya yetkilidirler (5188 SK, md. 7). Bunun yanında, kişinin vücudu ve sağlığı bakımından mevcut olan bir tehlikeden korunması amacıyla gerçekleştirilecek bir yakalama faaliyeti de, özel güvenlik görevlilerinin yetkileri arasında sayılmaktadır (5188 SK, md. 7). Ayrıca özel güvenlik görevlilerinin, olay yerini ve delilleri koruma ve bu amaçla da yakalama faaliyetinde bulunma yetkisi bulunmaktadır. Bu yakalama faaliyeti, Ceza Muhakemesi Kanununun 168. maddesine göre gerçekleştirilebilmektedir (5188 SK, md. 7). İlgili

madde; olay yerinin incelenmesine yönelik adli kolluğun aldığı tedbirlere uymayan ve aykırı davranan kişilerin, olay yerindeki inceleme sonuçlanıncaya kadar zor kullanılarak alıkonulmasını içermektedir (CMK, md. 168).

Üçüncü olarak özel güvenlik görevlilerinin bazı kanunlara uygun şekilde zor kullanma yetkileri de bulunmaktadır. Bu çerçevede özel güvenlik görevlileri; Türk Medeni Kanununun 981., Borçlar Kanununun 52. ve Türk Ceza Kanununun 24 ile 25. maddelerine uygun şekilde zor kullanabilmektedirler (5188 SK, md. 7). İlgili Medeni Kanunun 981. maddesi, taşınmaz ve taşınabilir şeylerin her türlü saldırı ve gasptan kuvvet yoluyla korunabileceğini ifade etmektedir. Ancak bu noktada, kullanılacak kuvvetin orantılı olması gerektiğinin altı çizilmektedir (MK, md. 981). Borçlar Kanununun 52. maddesi (mülga) ise, zorunlu hallerde hakkın korunması için kuvvet kullanarak meşru müdafada bulunulabileceğini belirtmektedir (BK, md. 52). Son olarak Türk Ceza Kanununun 24. ve 25. maddelerinde ise kişinin kendisinin veya bir başkasının hakkına yönelik gerçekleştirilen ve tekrar gerçekleştirilmesi kesin olan haksız bir saldırıya karşı, orantılı şekilde karşı koyabileceği belirtilmektedir. Ayrıca kişiye bu durumdan dolayı ceza verilemeyeceğini ifade eden ilgili kanun maddeleri, yetkili merciden verilen ve görev gereği yerine getirilmesi zorunlu olan emirlerinden dolayı da emri uygulayanın sorumlu tutulamayacağını ifade etmektedir. Bu çerçevede bir tehlikeden kurtulmak ya da bir başkasını kurtarmak amaçlarıyla işlenen fiiller orantılı olmak koşuluyla, suç teşkil etmemektedir (CK, md.24-25). Zor kullanma ve yakalama yetkilerinin kullanılmasını zorunlu kılan olaylar, özel güvenlik görevlisi tarafından en çabuk şekilde yetkili genel kolluğa bildirilmek zorundadır (5188 SK, md. 9).

Son olarak emanete almaya ilişkin yetkiler bulunmaktadır. 5188 SK kapsamında özel güvenlik görevlileri; terkedilmiş ya da bulunmuş eşyaları, genel kolluk kuvvetlerine ivedilikle bildirmek şartıyla aramalar sırasında suç teşkil eden, delil niteliği bulunan ya da suç teşkil etmemesine rağmen tehlikeli olduğu düşünülen eşyaları emanete alma konularında yetkilidir (5188 SK, md. 7; 5188 SKY, md. 16).

Kanunda özel güvenlik görevlilerinin yetkilerinin sıralandığı 7. maddeden ayrı bir başlıkta ve maddede ele alınan, silah bulundurma ve taşıma yetkisinden de bahsetmek gereklidir (5188 SK, md. 8). 5188 SK'nın 8. maddesi altında ayrıca işlenen silah bulundurma ve taşıma yetkisinin, diğer yetkilerden ayrı şekilde ele

alınması sebebiyle önemli olduğu değerlendirilebilir. İlgili maddeye göre hangi koruma ve güvenlik hizmeti için ne miktarda ve nitelikte ateşli silah bulundurulabileceği özel güvenlik komisyonu tarafından belirlenmektedir (5188 SK, md. 8; 5188 SKY, md. 24). Eğitim ve öğretim kurumlarında, sağlık tesislerinde, içkili yerlerde, şans oyunları işletmelerinde silahlı özel güvenlik görevlisinin çalıştırılmayacağı belirtilen 5188 SK'da ayrıca; spor müsabakaları, sahne gösterileri gibi etkinliklerde de özel güvenlik görevlilerin silahlı şekilde görev yapmasının yasak olduğu ifade edilmektedir. Kanuna göre özel güvenlik hizmetinin sunumunda kullanılacak silah ve teçhizatın temini, ilgili kişi veya kuruluş tarafından temin edilebilmektedir. Bu çerçevede, özel güvenlik şirketlerinin ateşli silah alması ve bulundurması yasaktır (5188 SK, md. 8). Ancak kanun bu yasağa ilişkin bazı istisna durumları da düzenlemektedir. Özel güvenlik şirketleri için para ve değerli eşya nakli, geçici süreli koruma ve güvenlik hizmetlerinin sunumunda; özel güvenlik eğitimi veren kurumlara ise silah eğitiminde kullanılmak üzere silah alma, kullanma ve taşıma izni komisyonun kararı ve valinin onayı ile verilebilmektedir (5188 SK, md. 8).

Kanunun 7. maddesinde sayılan ve dört başlık altında incelenebilen bu yetkilerin ne zaman ve nerede kullanılabileceği de 5188 SK'da düzenlenmektedir. 5188 SK'nın ilgili maddesine göre özel güvenlik görevlileri 7. maddede sayılan tüm yetkileri sadece görevli oldukları süre içerisinde ve görev alanlarında kullanabilme hakkına sahiptir (5188 SK, md. 9). Ayrıca 8. maddede tanımlanan silah bulundurma ve taşıma yetkisine sahip olan özel güvenlik görevlilerinin de silahlarını görev alanı dışına çıkarmaları yasaklanmaktadır (5188 SK, md. 9).

5188 SK'da görev alanı, özel güvenlik faaliyetlerinin çeşidine göre farklı şekilde tanımlanmaktadır. İşlenmiş bir suçun sanığı ya da suç işleme kuvvetle muhtemel kişinin takibi, dışarıdan yapılan saldırılara karşı tedbir alınması, para ve değerli eşya nakli ile cenaze töreni gibi bir güzergâh işaret eden durumlarda, görev alanı güzergâhı da içine almaktadır. Ayrıca görev alanı, ilgili şartların oluşması sonucunda komisyonun kararıyla genişletilebilmektedir. Bunun yanında kişilere koruma ve güvenlik hizmeti sunan özel güvenlik görevlilerinin görev alanı, o kişiyle

birlikte ülke geneli, o kişi yanında olmaksızın koruma izninin verildiği ilin sınırları olarak çizilmektedir (5188 SK, md. 9).¹¹

3.1.2.1.3. Çalışma İzni, Kimlik, Kıyafet ve Eğitim

Kanun kapsamında özel güvenlik görevlisi olarak çalışacak ve özel güvenlik şirketlerinde, alarm izleme merkezlerinde ve özel güvenlik eğitimi verecek kurumlarda kurucu ve/veya yönetici olarak çalışacaklar kişiler güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmasına tabi tutulmaktadır (5188 SK, md. 11; 5188 SKY, md. 17). Bu çerçevede silahsız olarak görev yapacak özel güvenlik görevlisi, sadece arşiv araştırmasına tabi tutulmaktadır (5188 SKY, md. 17). Ayrıca güvenlik soruşturması, kişi özel güvenlik eğitimine devam ederken de yaptırılabilir (5188 SKY, md. 17). Soruşturma sonucu olumlu olanlara, kanunun 14. maddesindeki temel özel güvenlik eğitimini başarıyla bitirmek şartıyla çalışma izni verilmektedir.

5188 SK'da güvenlik soruşturması ile arşiv araştırmasının 1 ay içerisinde tamamlanacağı belirtilirken, ihtiyaç duyulması halinde yenilenebileceği ifade edilmektedir. Ayrıca periyodik olarak güvenlik soruşturmaları 5 yılda bir yenilenmektedir. Özel güvenlik görevlileri ve yöneticilerde aranan şartların bulunmadığı ya da kaybedildiğinin tespit edilmesi durumunda ise çalışma iznine esas kimlik iptal edilmektedir. Bu bağlamda; terör örgütleri ve Milli Güvenlik Kurulu tarafından devletin milli güvenliğine karşı faaliyette bulunduğu ilan edilen yapı, oluşum ve gruplar ile bağı ya da irtibatı olan yönetici veya özel güvenlik görevlileri, bir daha özel güvenlik şirketleri ya da birimlerinde çalışmamaktadırlar (5188 SK, md. 11; 5188 SKY, md. 17).

Bu çerçevede soruşturması olumlu olanlara eğitim şartını da yerine getirmek şartıyla özel güvenlik görevlisi kimlik kartı verilmektedir. Bu şekilde göreve başlayan özel güvenlik görevlileri, işveren tarafından 15 gün içerisinde valiliğe bildirilmektedir. Herhangi bir sebepten dolayı görevden ayrılan özel güvenlik görevlileri de aynı şekilde işveren tarafından 15 gün içerisinde valiliğe bildirilmektedir (5188 SK, md. 11-12; 5188 SKY, md. 20). Özel güvenlik

¹¹ 5188 SK'nın yürürlüğe girdiği ilk yıllarda, görev alanının kapsamının çok geniş yorumlandığı söylenebilir. Örneğin, kanun ilk çıktığında kamuya açık olan cadde ve sokakların özel güvenlik görevlileri tarafından güvenliğinin sağlanmasına dair uygulamalar görülmüştür. Ayrıntılı bilgi için bkz. (Arap, 2009a: 84).

görevlilerinin valilik tarafından verilen kimliklerinde, görevlinin adı ve soyadı ile silahlı ya da silahsız görev yaptığı belirtilmektedir. Özel güvenlik hizmetini sunan görevli, bu kimliği görev alanı ve süresince yakasına takmaktadır. Nitekim üzerinde kimlik kartı bulunmayan görevliler, 5188 SK'nın 7. maddesinde sayılan yetkileri kullanamamaktadır (5188 SK, md. 12; 5188 SKY, md. 21). Ayrıca kimlik kartlarının kaybolması halinde, işveren durumu hızlı bir şekilde valiliğe bildirmek ile yükümlüdür (5188 SKY, md. 21).

5188 SK özel güvenlik görevlilerinin hizmet sunumu sırasındaki kıyafetlerine ilişkin düzenlemeleri de içermektedir. Buna göre özel güvenlik görevlileri görev alanlarında, görev süresince üniforma giymektedirler. Ancak görevin ve işyerinin niteliğine bağlı olarak, özel güvenlik komisyonunun izni ile sivil kıyafet ile de görev yapılabilmektedir (5188 SK, md. 13). Bu çerçevede özel güvenlik görevlilerinin giyeceği üniformalar, kamu güvenliğinden sorumlu resmi kolluk kuvvetlerinin üniformalardan farklı renk, biçim ve motifte olmak durumundadır. Özel güvenlik birimlerince belirlenen üniformalar, özel güvenlik komisyonunun onayından geçmektedir. Diğer yandan, özel güvenlik şirketlerinin belirlediği üniformaların onayını verme yetkisi İçişleri Bakanlığı'ndadır. Belirlenen üniformalarda şirketi tanıttıcı isim, işaret ya da logo olması zorunludur (5188 SKY, md. 22).

Özel güvenlik görevlilerinde aranacak şartlar arasında sayılan ve başarıyla tamamlanması gereken özel güvenlik temel eğitimi de kanunda ve ilgili yönetmelikte detaylı şekilde anlatılmaktadır. Öncelikle özel güvenlik temel eğitimi, ücreti karşılığında İçişleri Bakanlığı'nca ya da faaliyet izni bulunan özel güvenlik eğitim kurumlarınca verilebilmektedir. Eğitim; teorik, pratik ve silah eğitimden oluşmak üzere 120 ders saatinden az olamamaktadır. 120 ders saatinin 20 saati ise silah ve atış eğitimine ayrılmaktadır. Ayrıca yenileme eğitimi de aynı bileşenler üzerinden 60 ders saatinden az olmamak üzere düzenlenmektedir. Bu çerçevede özel güvenlik görevlileri ve yöneticilerin 5 yılda bir yenileme eğitiminde başarılı olma şartıyla, kimlikleri yenilenmektedir. Yenileme eğitiminin 10 ders saati silah ve atış eğitimine ayrılmaktadır (5188 SK, md. 14; 5188 SKY, md. 31-33-34).

Bununla birlikte mevzuata göre, silahlı görev yapmayacak özel güvenlik görevlilerinin silah ve atış eğitimini alması zorunlu değildir. Silahsız şekilde özel güvenlik hizmeti sunan bu personelin temel eğitimi, 100 saatten az olmayacak

şekilde verilmektedir (5188 SKY, md. 33). Diğer yandan, genel kolluk kuvvetlerinden ya da Milli İstihbarat Teşkilatı'ndan emekli olmuş ya da bu kurumlarda en az 5 yıl süreyle hizmet verip kendi isteğiyle görevi bırakmış kişilerde özel güvenlik temel eğitim şartı aranmamaktadır (5188 SK, md. 14; 5188 SKY, md. 17). Buna benzer şekilde, üniversitelerin bünyelerinde yer alan fakülte ve yüksekokulların güvenlik ile ilgili bölümlerinden mezun olanların da, silah eğitimi hariç olmak üzere, özel güvenlik temel eğitiminden muaf olduğu belirtilmektedir (5188 SK, md. 14; 5188 SKY, md. 17).

Ayrıca özel güvenlik görevlilerine, hizmet sundukları yerin ve görevin özelliklerine uygun alan dersleri verilebilmektedir (5188 SKY, md. 33). Bununla birlikte özel güvenlik temel eğitiminde okutulacak dersler, asgari ders saatleri, her bir ders için uzman öğreticinin sahip olması gereken nitelikler ve ders içerikleri yönetmelikte düzenlenmektedir (5188 SKY, Ek-11). Yönetmelikte özel güvenlik temel eğitimi programı başlığı altında sıralanan dersler içerisinde; özel güvenlik hukuku ve kişi hakları, kalabalık yönetimi, etkili iletişim, genel kollukla ilişkiler gibi dersler yer almaktadır (5188 SKY, Ek-11). Yenileme eğitimi kapsamında verilecek dersler de yönetmelikte temel eğitim programına benzer şekilde düzenlenmektedir (5188 SKY, Ek-13). Yeterli araç, gereç, personel, materyal ve sınıf ortamının oluşturulması halinde yenileme eğitimi, kendi bünyesinde özel güvenlik birimi olup en az 20 özel güvenlik görevlisi çalıştıran yerlerde, valilik izniyle verilebilmektedir. Bu yenileme eğitimi de, yönetmelikte yer alan eğitim müfredatına göre gerçekleştirilmektedir (5188 SKY, md. 34 - Ek-13). Ancak özel güvenlik şirketlerinden özel güvenlik ve koruma hizmeti satın alanlar için yenileme eğitiminin yerinde gerçekleştirilmesi mümkün değildir (5188 SKY, md. 34).

Yönetmeliğe göre eğitim kurslarına en az üçte iki oranında devam zorunluluğu bulunmaktadır. Bu çerçevede kabul edilebilir mazeretler haricinde, eğitimin onda birinden fazlasına devam etmeyenlerin kurs ile ilişkisi kesilmektedir (5188 SKY, md. 35). Özel güvenlik temel ve yenileme eğitimlerini başarıyla tamamlayanların ise yazılı ve uygulamalı sınavdan geçmesi gerekmektedir (5188 SKY, md. 36). Eğitim kurslarını tamamlamalarına rağmen sınavlardan başarılı olamayan adaylar, yeniden özel güvenlik eğitim kurslarına katılmaksızın bir yıl içerisinde üç kez daha sınava girebilmektedirler. Toplamda dört sınavdan da başarısız olan adaylar ise, özel

güvenlik eğitim kurslarına tekrar katılmak durumundadırlar (5188 SKY, md. 39). Özel güvenlik temel eğitimi ve yenileme eğitimi sonrası sınavlardan başarılı olanlara özel güvenlik eğitim sertifikası verilmektedir. Bu sertifikalar 5 yıl süreyle geçerlidir (5188 SKY, md. 41).

3.1.2.1.4. Yasaklar ve Ceza Hükümleri

Özel güvenlik hizmetlerinin sunumuna ilişkin yasal düzenleme, çeşitli yasadışı ve ceza hükümlerini de içermektedir. Mevzuata göre özel güvenlik hizmetlerinin sunumunda görev alan personelin; kanunda belirtilen güvenlik ve koruma hizmetleri haricinde bir başka işte çalıştırılması, greve katılması ve lokavt dolayısıyla işten çıkarılması yasaktır (5188 SK, md. 16-17-18).

5188 SK kapsamında; suç ve cezalar ile idari para cezası ya da yaptırım gerektiren fiiller ele alınmaktadır. Buna göre gerekli izinler alınmadan, özel güvenlik hizmeti alınması ya da sunulması suç kapsamına girmektedir. Bu çerçevede özel güvenlik izni almadan özel güvenlik görevlisi istihdam eden ve böylece piyasadan denetimsiz bir şekilde özel güvenlik hizmeti satın alan kişiler ya da kuruluşların yöneticileri, üç aydan bir yıla kadar hapis cezası ya da adli para cezası ile cezalandırılmaktadır (5188 SK, md. 19). Buna benzer şekilde; faaliyet izni almadan özel güvenlik faaliyetlerinde bulunan özel güvenlik şirketlerin kurucu ve yöneticileri, özel güvenlik alanında gerekli izni almadan özel güvenlik eğitimi veren kurum ve kuruluşların yöneticileri ile kendi bünyelerinde izin almadan özel güvenlik birimleri oluşturan kurum ve kuruluşların yöneticileri de üç aydan bir yıla kadar hapis cezası ve beş bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılmaktadır. Ayrıca bu kapsamda ceza alan kişilerin, özel güvenlik şirketleri ve özel güvenlik eğitimi veren kurumlarda yönetici ve kurucu olmaları da yasaklanmaktadır (5188 SK, md. 19). 5188 SK'ya uygun biçimde çalışma izni olmayan kişileri; özel güvenlik görevlisi olarak çalıştıran kişi, kurum, kuruluş ve şirketlerin yetkililerine ilişkin üç aydan bir yıla kadar hapis cezası öngören mevzuat, çalışma izni olmayan bu kişilerin silahlı olarak çalıştırılmış olması durumunda ise cezanın bir kat artırılacağını belirtmektedir (5188 SK, md. 19). 5188 SK'da suçlar ve cezalar başlığı altında yer alan son hüküm ise, özel güvenlik mali sorumluluk sigortasının yaptırılmaması durumunda verilecek cezayı düzenlemektedir. Nitekim 5188 SK'ya göre; özel hukuk tüzel kişileri ve özel

güvenlik şirketleri, çalıştırdıkları özel güvenlik görevlilerinin özel güvenlik hizmeti sunarken üçüncü kişilere verebilecekleri olası zararların tazminini karşılamak amacıyla özel güvenlik mali sorumluluk sigortası yaptırmakla yükümlüdür (5188 SK, md. 21). Kanunda bu zorunluluğu yerine getirmeden özel güvenlik görevlisi istihdam eden kişi ile kurum, kuruluş ya da şirketlerin yöneticilerine yönelik adli para cezası öngörülmektedir. Buna göre, özel güvenlik mali sorumluluk sigortası yaptırılmadan istihdam edilen her bir kişi için, ilgililer yüz elli gün adli para cezasına çarptırılmaktadır (5188 SK, md. 19).

5188 SK'da suç ve cezalar haricinde, idari para cezası veya yaptırım gerektiren fiiller de düzenlenmektedir. Öncelikle özel güvenlik hizmetinin sunumuna esas kimlik kartını başkasına kullandıran özel güvenlik yöneticisi ya da görevlisi, idari para cezası ile cezalandırılmakta ve kimlik kartları valilikçe iptal edilmektedir. Bu çerçevede, bu kişilerin özel güvenlik alanında çalışmaları yasaklanmaktadır (5188 SK, md. 20). Benzer şekilde, genel kolluk kuvvetlerinin görevlerini yapmasını engellemek amacıyla direnen, cebir kullanan ya da tehdit eden özel güvenlik yöneticileri ve görevlileri ile birlikte ateşli silahını kanuna aykırı şekilde görev alanı dışında kullanan veya üniforması ile gösteri yürüyüşlerine katıldığı tespit edilen özel güvenlik görevlilerinin kimlikleri de, valilik tarafından iptal edilmektedir. Bu kişilerin de özel güvenlik alanında çalışmaları yasaklanmaktadır (5188 SK, md. 20). İdari para cezası öngörülen bir diğer konu ise, piyasada özel güvenlik hizmeti veren şirketlerin üçüncü taraflara verdikleri hizmeti ilgili valiliğe belirlenen süre içerisinde bildirmemesidir. Bu çerçevede, zamanında yapılmayan her bir bildirim için ayrıca idari para cezası öngörülmektedir (5188 SK, md. 20). 5188 SK kapsamında özel güvenlik görevlisinin koruma ve güvenlik hizmetleri haricinde bir başka işte çalıştırılması, üniformasız şekilde çalıştırılması veya izin verilen teçhizatın dışında farklı bir teçhizat ile giydirilerek çalıştırılması konularında da idari para cezası öngörülmektedir. Bu kapsamda anılan hükümlere aykırı şekilde özel güvenlik görevlisi çalıştıran kişi, kurum ve kuruluşlara her tespit için ayrı olmak üzere idari para cezası kesilmektedir (5188 SK, md. 20). Benzer şekilde, göreve başlayan ya da görevden ayrılan özel güvenlik görevlilerini kanunda belirlenen sürede valiliğe bildirmeyen sorumlulara da idari para cezası verilmektedir (5188 SK, md. 11-12-20). Kanun grev yasağına uymayan özel güvenlik görevlilerine yönelik yaptırım

hükümlerini de içermektedir. Buna göre, greve katılan özel güvenlik görevlisi altı ay süreyle özel güvenlik alanında görev yapmaktan men edilmektedir (5188 SK, md. 20). Ayrıca kanun kapsamında; mülki idare amirinin veya birlikte görev yapılan genel kolluk kuvveti amirinin verdiği emirlere riayet etmeyen, bir suçun işlendiğini görevi kapsamında öğrenen ancak bu suçla ilgili genel kolluğa bilgi verme yükümlülüğünü yerine getirmeyen özel güvenlik yöneticileri ve görevlilerinin bağlı oldukları kişi ile kurum, kuruluş ya da şirket yetkilileri, bir yıl süreyle özel güvenlik alanında görev alamamaktadırlar (5188 SK, md. 20).

5188 SK'da, idari para cezası veya yaptırım gerektiren fiiller başlığı altında kanunda düzenlenen denetim işlevine ilişkin bazı hususlara yönelik ceza ve yaptırımlar da düzenlenmektedir. Buna göre kanunun ilgili maddesinde, mülki idare amirlerinin kamu güvenliğinin gerektirdiği hallerde özel güvenlik izni alınan yerlerde sunulan hizmetleri denetleme ve yetersiz görülen hususlarda ilave önlemler aldırma yetkisi bulunmaktadır (5188 SK, md. 6). Bu çerçevede, mülki idare amirlerinin istediği ilave tedbirleri almayan kişi ile kurum, kuruluş veya şirketlerin yöneticilerine yönelik idari para cezası öngörülmektedir (5188 SK, md. 20). Buna ek olarak; denetim esnasında güvenlik sorumlusunu veya yöneticisini bulundurmayan, denetim kapsamında istenen bilgi, belge ve kayıtları paylaşmayan kişi, kurum, kuruluş veya şirketlere idari para cezası kesilmektedir. Yapılan denetimler sonucunda tespit edilen ve giderilmesi istenen eksikleri gidermeyen kişi, kurum, kuruluş veya şirketlerin yöneticilerine de ayrıca idari para cezası uygulanmaktadır (5188 SK, md. 20).

5188 SK'ya göre; idari para cezası veya yaptırım gerektiren fiiller başlığı altında sayılan durumlara ilişkin öngörülen cezalar, mahalli mülki amir tarafından verilmektedir (5188 SK, md. 20). Kanunun bu kısmında belirtilen hallerin oluşması durumunda, suça ilişkin tutanaklar eklenmek suretiyle ilgili kişi ve/veya kuruluştan savunma istenmektedir. En az yedi gün verilerek gerçekleştirilmesi istenen savunma sonucunda; savunmanın yetersiz olduğu kanaatine varılırsa, ilçelerde kaymakam ve illerde vali tarafından ilgili idari para cezası verilmektedir (5188 SKY, md. 46).¹²

¹² Denetimler sonucu özel güvenlik şirketlerine kesilen para cezaları ulusal basına da haber ve inceleme konusu olabilmektedir. Örneğin medyada yer alan bir habere göre; 2016 ve 2017 yıllarında gerçekleştirilen denetimlerde 4 milyon TL'ye yakın idari para cezası kesilmiş; bu kapsamda 478 adli ve 1628 idari işlem yapılmıştır. Habere ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. <https://www.ogghaber.net/haber-denetimler-sonrasi-ozel-guvenlik-sirketlerine-4-milyon-lira-ya-yakin-ceza-kesildi-5307.html>; 23.02.2019.

3.1.2.1.5. Denetim

5188 SK kapsamında, özel güvenlik hizmetlerine ilişkin denetim hükümleri de düzenlenmektedir. İçişleri Bakanlığı ve valilikler; özel güvenlik hizmetleri kapsamında faaliyette bulunan özel güvenlik şirketlerini, özel güvenlik birimlerini ve özel güvenlik temel eğitimi veren kurumları her zaman denetleyebilmektedir. Bu kapsamda denetim, 5188 SK ve 5188 SKY hükümlerinin yerine getirilip getirilmediğini, yasak uygulama ve davranışların olup olmadığını ve amaç dışında faaliyette gösterilip gösterilmediğini tespit etmek amaçlarıyla gerçekleştirilmektedir (5188 SK, md. 22; 5188 SKY, md. 43). Denetim kapsamında; faaliyet ve çalışma izinlerinin geçerli olup olmadığı, mali sorumluluk sigortasının yaptırılıp yaptırılmadığı, üçüncü kişilere verilen güvenlik ve koruma hizmetlerine ilişkin sözleşmelerin usule uygun olup olmadığı ile bu sözleşmelerin vaktinde valiliğe bildirilip bildirilmediği, belirlenmiş olan görev alanına riayet edilip edilmediği, hizmet sunumunda kullanılan silah ve teçhizatın ruhsatlı olup olmadığı, özel güvenlik eğitim hizmetlerinin mevzuata uygun yürütülüp yürütülmediği, amaç dışında faaliyette bulunulup bulunulmadığı ve 5188 SK ile 5188 SKY'nin diğer hükümlerinin uygulanıp uygulanmadığı incelenmektedir (5188 SKY, md. 44). Özetle, kanunun ve ilgili yönetmeliğin neredeyse bütün hükümlerine ilişkin denetim faaliyetinde bulunulması mümkündür. Bu bağlamda mülki idare amirlerinin, halkın can ve mal güvenliği ile kamu hürriyetlerinin korunması maksadıyla özel güvenlik faaliyetlerini, tedbirlerini denetlemeye ve denetleme sonucunda özel güvenlik görevlilerinin yetkilerini aşan uygulamaları kaldırmaya, var olan özel güvenlik tedbirlerini değiştirmeye ya da ilave güvenlik tedbirlerinin alınmasını istemeye hakkı bulunmaktadır (5188 SKY, md. 13).

Denetim sonucunda denetime ilişkin bir rapor hazırlanmaktadır. Hazırlanan bu denetim raporunun bir örneği denetlenen birimin dosyasında saklanırken, bir örneği de valiliğe sunulmaktadır. Ayrıca gerekli görülmesi halinde bir örneği de İçişleri Bakanlığı'na gönderilmektedir (5188 SKY, md. 45).¹³ Denetim sonucu tespiti

¹³ Denetlemeye ilişkin Özel Güvenlik Denetleme Başkanlığı'nın 2013 yılında yayımladığı Özel Güvenlik Denetleme Mevzuatı başlıklı dokümanda, denetleme formunun doldurulmasında gözetilecek esaslar ile denetlemelerde kullanılacak formlar bulunmaktadır. Özel güvenlik şirketi, özel güvenlik eğitim kurumu, özel güvenlik birimi, özel güvenlik hizmeti alan yer, özel güvenlik kişi koruması, özel güvenlik şirket şubesi ve geçici özel güvenlik izni denetleme formlarından

yapılmış olan eksiklikler; ilgili kişi, kurum, kuruluş ya da şirkete yazılı bir şekilde bildirilmektedir. Bu bağlamda eksikliklerin giderilmesi için, denetlenen birime asgari yedi gün süre verilmektedir. Verilen süre sonunda denetim sonucuna esas eksikliklerin giderilmediği ya da denetim sonucu ilgili birimin veya personelinin suç niteliğindeki faaliyetlerde bulunduğu tespit edilirse, 5188 SK'nın 19. ve 20. maddelerindeki suç ve cezalar ile idari para cezası ya da yaptırım gerektiren fiiller başlıklı cezalar uygulamaya konulmaktadır (5188 SKY, md. 45-46). Dolayısıyla yapılan denetimin sonucu; ilgili kişi, kurum, kuruluş ve şirketler için bağlayıcı niteliktedir. Bu çerçevede denetim sonucuna uygun şekilde, tespit edilen eksikliklerin ilgili kişi, kurum, kuruluş ya da şirketler tarafından giderilmesi mecburidir (5188 SK, md. 22). Diğer yandan mevzuata göre; yapılan denetim sonucunda amacına uygun olmayan şekilde faaliyet gösterdiği ya da suç kaynağına dönüştüğü veya terör örgütleri ile ilişkisi bulunduğu tespit edilen şirketlerin ve özel güvenlik eğitim kurumlarının faaliyet izni İçişleri Bakanlığı tarafından iptal edilmektedir. Denetim sonucu bu kapsamda faaliyet izni iptal edilen şirketlerin; kurucu, yönetici ve temsilcilerinin özel güvenlik alanında faaliyette bulunması yasaklanmaktadır (5188 SK, md. 22; 5188 SKY, md. 45).

3.1.3. Türkiye'de Ulusal Özel Güvenlik Yönetimi Örgütlenmesi: 2495 SK ve 5188 SK Dönemlerinin Mukayesesi

Buraya kadar anlatılanlardan yola çıkarak Türkiye'deki özel güvenlik alanının kamusal yönetiminin nasıl örgütlendiği, genel hatlarıyla Tablo-6'daki gibi özetlenebilir.

Tablo-6: Özel Güvenlik Alanının 2495 SK ile 5188 SK Kapsamında Genel Değerlendirmesi¹⁴

Kapsam	2495 SK Dönemi (1981-2004)	5188 SK Dönemi (2004-...)
Belirleyici Güvenlik Yaklaşımı	Milli Güvenlik	Milli Güvenlik, Bireysel Güvenlik
Özel Güvenliğin Ortaya Çıkma	Yukarıdan Aşağıya	Yukarıdan Aşağıya

oluşan form örnekleri ilgili belgenin EK-14 kısmında bulunmaktadır. Dolayısıyla formların her bir durum için ayrıntılı biçimde düzenlendiği ifade edilebilir. Ayrıntılı bilgi ve formları incelemek için ilgili dokümanın EK-14 kısmına bkz. <http://www.ozelguvenlikdenetleme.pol.tr/SiteAssets/Sayfalar/ekitap/mevzuat.pdf>; 22.02.2019.

¹⁴ Tablo-6'da * işareti ile gösterilenler 2495 SK kapsamında olmamasına rağmen; 1981-2004 yılları arasında kendiliğinden gelişen özel güvenlik piyasasında gerçekleşen faaliyetleri belirtmek için kullanılmaktadır. Tez kapsamında daha önce belirtildiği üzere 2495 SK, özel güvenlik piyasasını ve faaliyetlerini düzenlememektedir.

Biçimi	Özelleştirme, *Aşağıdan Yukarıya Özelleşme	Özelleştirme
Özel Güvenlik Hizmeti Sunanlar	Özel Güvenlik Teşkilatları, *Özel Güvenlik Şirketleri, *Body-guard Oluşumları, *Özel Dedektiflik Büroları	Özel Güvenlik Birimleri, Özel Güvenlik Şirketleri, Özel Güvenlik Eğitim Kurumları
Özel Güvenlik Hizmeti Alıcıları	Devlet, Belirlenen Tüzel Kişiler, *Diğer Tüzel Kişiler, *Gerçek Kişiler	Devlet, Tüzel Kişiler, Gerçek Kişiler
Sunulan/Satın Alınan Özel Güvenlik Hizmetinin Niteliği	Yardımcı	Tamamlayıcı, İkame Edici
Tabi Olunan Yasal Çerçeve	2495 SK, İş Hukuku, *Ticaret Hukuku	5188 SK, İş Hukuku, Ticaret Hukuku
Düzenleyici Kamu Örgütlenmesi	Bakanlar Kurulu, İçişleri Bakanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü, Mülki İdare, İl Özel Güvenlik Teşkilatı Koordinasyon Kurulu	İçişleri Bakanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü, Mülki İdare, İl Özel Güvenlik Komisyonu

Tablo-6’da görüldüğü üzere; her iki dönemde de milli güvenlik yaklaşımı, özel güvenlik hizmetlerinin belirleyici güvenlik yaklaşımı olarak yer almaktadır. Buna karşın 2495 SK, özel güvenlik hizmetini milli güvenlik bakımından önemli görülen belirli kamu ya da özel kurum ve kuruluşlar ile sınırlamaktadır. Dolayısıyla 2495 SK’nın, özel güvenlik hizmetinin alıcılarını kısıtladığı ifade edilebilir. Diğer yandan 5188 SK ile önceki dönemde olan bu kısıtlamalar ortadan kaldırılmış; isteyen kamu ya da özel kurum ve kuruluşlarının özel güvenlik hizmeti satın alabilmesi mümkün hale getirilmiştir. Ayrıca 5188 SK ile 2495 SK kapsamında olmayan gerçek kişilerin de bireysel güvenlik hakkı çerçevesinde özel güvenlik hizmeti satın alabilmelerine imkân tanınmıştır. Sonuç olarak, 5188 SK ile sadece belirlenen kamu ya da özel tüzel kişilerinin özel güvenlik hizmetinin alıcısı olabilme kısıtlılığı ortadan kaldırılmış ve diğer tüm (2495 SK kapsamına girmeyen kamu ya da özel tüzel kişileri) tüzel kişilerin yanı sıra, gerçek kişilerin de özel güvenlik hizmetlerinden faydalanabilmelerinin sağlanması hedeflenmiştir.

2495 SK döneminde, milli güvenlik açısından korunmaları ve güvenliklerinin sağlanması gerekli görülen özel ya da kamu tüzel kişilerine yönelik özel güvenlik hizmetleri, yukarıdan aşağıya özelleştirme yoluyla ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte 2495 SK’da, dünyadaki diğer örneklerine benzer bir özel güvenlik piyasası

öngörülmemiştir. Bunun yerine, yasa kapsamına giren özel ya da kamu tüzel kurum ve kuruluşların bünyesinde gerçek kişilerin istihdam edildiği özel güvenlik teşkilatlarının oluşturulması öngörülmüştür. Bu teşkilatların ve personelinin ise iş hukuku kapsamında iş sözleşmeleri üzerinden hizmet vermeleri planlanmıştır. Bu bağlamda özel güvenlik teşkilatı personeli, bünyelerinde kuruldukları kurum ve kuruluşların mevzuatında yer alan statü ve özlük haklarına bağlı çalışmışlardır. Ancak anılan dönem için 2495 SK'nın kapsadığı ve düzenlediği özel güvenlik hizmetlerinin her ne kadar yukarıdan aşağıya özelleştirme yöntemine dayalı özel güvenlik teşkilatları tarafından sunulması tasarlanmış olsa da, kanunda öngörülmeleyen bir özel güvenlik piyasası aşağıdan yukarıya özelleşme yoluyla kendiliğinden oluşmuştur. Aşağıdan yukarıya özelleşme yöntemiyle yasal düzenleme çerçevesi dışında kendiliğinden oluşan bu piyasa içerisinde; özel güvenlik şirketleri, body-guard oluşumları ve özel dedektiflik büroları gibi güvenlik hizmeti sunucuları bulunmaktadır. 2495 SK'nın kapsamadığı bu özel güvenlik sağlayıcıları ve sundukları hizmetler, genelgeler ile düzenlenmeye çalışılmış ancak 2495 SK kapsamına alınmamıştır. Aşağıdan yukarı özelleşme yoluyla oluşan özel güvenlik piyasası, 5188 SK ile kapsama alınmış ve düzenlenmiştir. Bu çerçevede 5188 SK ile birlikte özel güvenlik piyasasının yukarıdan aşağıya özelleştirme yöntemine uygun şekilde düzenlenmesi hedeflenmiştir. Sonuç olarak, 2495 SK döneminde devlet denetimi ve yaptırımlardan azade şekilde hizmet veren özel güvenlik hizmeti sunucuları da kanun kapsamına alınmış ve özel güvenlik piyasası düzenlenmiştir. Böylece, 5188 SK ile bir yandan özel güvenlik hizmetini satın alabilen aktörler genişler ve çeşitlenirken, diğer yandan kanun kapsamında özel güvenlik hizmeti sunabilen aktörlerin çeşidi ve sayısı da benzer şekilde genişlemiştir. Bu bağlamda 2495 SK döneminde özel güvenlik hizmetleri alanında kısıtlı bir özelleştirme (yukarıdan aşağıya) gerçekleşirken, 5188 SK döneminde 2495 SK kapsamına girmeyen ancak ticaret hukukuna dayanarak hizmet veren şirketler yasa kapsamına alınmış ve aşağıdan yukarıya özelleşme yoluyla oluşan özel güvenlik piyasası düzenlenmiştir.

Özel güvenlik hizmetlerinin niteliğinin de, her iki dönem için farklı olduğu savunulabilir. 2495 SK döneminde sunulan özel güvenlik hizmetlerinin kamu güvenliğine yardımcı bir nitelik taşıdığını ifade etmek mümkündür. Buna karşın

5188 SK'da özel güvenliğin, kamu güvenliğini tamamlayıcı nitelikte bir hizmet türü olduğu belirtilmektedir. Ayrıca 5188 SK'da gerçek kişilere de bireysel güvenliğin sağlanması hakkı kapsamında özel güvenlik hizmeti satın alabilme imkânı tanınması, sunulan hizmetin niteliğini değiştirmektedir. Bu kapsamda özellikle gerçek kişilerin satın aldığı özel güvenlik hizmeti, devletin sunduğu genel güvenlik hizmetine ikame edici nitelikte olabilmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde 5188 SK döneminde sunulan özel güvenlik hizmetinin bazı durumlarda tamamlayıcı hizmet olmaktan çok, ikame edici niteliğinin öne çıktığı ileri sürülebilir.

Özel güvenlik alanındaki düzenleyici kamu örgütlenmesinin de değişime uğradığı savunulabilir. 2495 SK'da özel güvenlik teşkilatının nerelerde kurulacağı Bakanlar Kurulu tarafından belirlenirken 5188 SK'da Bakanlar Kurulu'nun böyle bir görevi bulunmamaktadır. Bu yönüyle özel güvenlik alanının ulusal seviyedeki yönetiminin 2495 SK döneminde daha merkezileşmiş olduğunu ifade etmek mümkünken, 5188 SK döneminde bir yerleşmenin meydana geldiği savunulabilir. 2495 SK kapsamında, her ilde kanunun uygulanmasının il düzeyinde izlenebilmesi ve koordinasyonunun sağlanabilmesi amacıyla kurulan ve düzenleyici örgütlenme içerisinde yer alan Özel Güvenlik Teşkilatı İl Koordinasyon Kurulu'nun üyeleri kamu kesimindedir. Buna karşın 5188 SK kapsamında, Özel Güvenlik Teşkilatı İl Koordinasyon Kurulu'nun yerini alan İl Özel Güvenlik Komisyonu kamu kesiminin dışında kalan ticaret odası başkanlığı ve sanayi odası başkanlığı gibi üyeleri de içerisinde barındırmaktadır. Bu yönüyle komisyon, kamu-özel ortaklığının sağlandığı bir örgütlenmeye sahiptir. Dolayısıyla özel güvenlik alanındaki düzenleyici kamu örgütlenmesinin 5188 SK ile birlikte, hem yerleştiğinden hem de kamu-özel ortaklığını içerecek şekilde dönüşüme uğradığından bahsedilebilir.

3.2. TÜRKİYE'DE ÖZEL GÜVENLİK HİZMETLERİNİN DEMOKRATİK KONTROL DURUMU

Önceki bölümlerde belirtildiği gibi resmi kolluk kuvvetlerinin kontrolü, gözetimi ve denetimi üzerinden gelişen demokratik kontrol kavramının; özel güvenlik alanına birebir uygulanmasının güç olduğu ifade edilebilir. Nitekim önceleri sadece kamu içerisinde gerçekleşen demokratik (sivil) kontrol mekanizmalarının piyasayı içerecek şekilde, hem kontrol eden hem de kontrol edilen

boyutunda genişlemesi kavramın özel güvenlik alanına birebir uygulanabilmesine imkân tanımamaktadır. Bununla beraber, alan yazında resmi kolluk kuvvetlerinin demokratik kontrolünün sağlanmasına yönelik çalışmalara benzer şekilde, özel güvenlik hizmetlerinin demokratik kontrolünün sağlanmasına yönelik çalışmalar da yapılmaktadır.

Bu bağlamda yine daha önce belirtildiği üzere her ülke, kendi koşullarına has bir kontrol yöntemine sahip olabilmektedir. Demokratik kontrolün somut anlamda hesap verebilirlik ve şeffaflık ilkeleri ile kurduğu bağlantı dolayısıyla kavramın, bu ilkeler üzerinden değerlendirilmesi mümkün gözükmemektedir. Ayrıca hesap verebilirlik ve şeffaflık ilkelerinin sağlanması amacıyla özel güvenlik hizmetlerinin denetimine ilişkin yasal düzenlemeler de demokratik kontrole ilişkin bir çerçeve sunmaktadır. Bu bağlamda bir ülkede sunulmakta olan özel güvenlik hizmetlerinin demokratik kontrol durumunun saptanması, öncelikle o ülkedeki özel güvenlik alanına ilişkin yasal düzenlemeleri incelemeyi gerektirmektedir. Nitekim böylece yasal düzenleme hükümlerinde; demokratik kontrol ile ilişkili hesap verebilirlik, şeffaflık, denetim, gözetim benzeri kavramların yer alıp almadığı, nasıl ve hangi bağlamda düzenlendiği üzerinde durulabilir. Bu yolla gerçekleştirilen bir inceleme sonucunda, hem yasal düzenlemeler arasında bir karşılaştırma yapmanın hem de gerçekleşen yasal dönüşüm üzerinden değişen demokratik kontrol durumunu saptamanın mümkün olduğu savunulabilir.

Bu çerçevede Türkiye’de ulusal seviyede özel güvenlik alanını düzenleyen 2495 SK ve 5188 SK üzerinden yapılacak bir incelemenin, Türkiye’de özel güvenlik hizmetlerinin demokratik kontrol durumuna ilişkin bir çerçeve sunacağı ifade edilebilir. Nitekim sadece özel güvenlik alanının yasal düzenleme hükümlerine tabi tutulduğu devletlerde, özel güvenlik hizmetlerinin kontrol durumunun incelenebileceği ileri sürülebilir. Güvenliğin genelde devletin kontrolü altında gerçekleşen yukarıdan-aşağıya özelleştirme yöntemi ile piyasalaştırıldığı bu devletlerde, kontrolün dikey boyutu incelenebileceği gibi yatay ve öz kontrol boyutları da irdelenebilir. Bu kapsamda Türkiye’de özel güvenlik hizmetlerinin demokratik kontrolüne ilişkin dikey kontrol mekanizmaları, 2495 SK ve 5188 SK ile bunların yönetmeliklerinde yer almaktadır. Nitekim adı geçen kanunlar ile yönetmelikler kapsamında öngörülen demokratik kontrol, daha çok resmi hesap

verebilirlik mekanizmaları üzerinden dikey kontrol boyutunda kurulmaktadır. İlgili kanun ve yönetmeliklerde kuruluş, izin (özel güvenlik-faaliyet-çalışma), onay, eğitim ve denetim gibi konular bağlamında öngörülen resmi hesap verebilirlik ilişkilerine ek olarak, mevzuatta yer almayan gayri resmi hesap verebilirlik ilişkilerinden de bahsetmek mümkündür. Gayri resmi hesap verebilirlik ilişkilerinin özellikle 5188 SK döneminde gelişmeye başladığı ifade edilebilir. Özel güvenlik hizmetlerinin sunumunda mevzuatta olmamasına rağmen gelişen gayri resmi hesap verebilirlik ilişkilerinin, özel güvenlik piyasası (özel güvenlik şirketleri vb.) ile çeşitli seviyelerde kurulan ilişkiler kapsamında değerlendirilebileceği savunulabilir. Ancak uygulamada hem resmi hem de gayri resmi hesap verebilirlik ilişkilerinin iç içe geçtiği ifade edilebilir. Bu kapsamdaki gayri resmi hesap verebilirlik ilişkilerinin bir kısmının, demokratik kontrol durumunun yatay kontrol boyutuna denk düştüğü savunulabilir. Nitekim demokratik kontrolde kontrol edenin devlet dışına taşınması bağlamında, yatay kontrol boyutu üzerinden oluşan gayri resmi hesap verebilirlik ilişkilerine, özel güvenlik şirketleri ile medya arasındaki ilişki örnek verilebilir.

Özel güvenlik hizmetlerine ilişkin demokratik kontrolün boyutlarını (dikey-yatay-öz kontrol); zamansal kontrol içerenlerini (ex post, ex ante ve dumque kontrol) de kapsayacak şekilde hem mevzuatta öngörülen hem de mevzuatta öngörülmemesine rağmen gelişen hesap verebilirlik ilişkileri bağlamında incelemek mümkündür. Bu noktada, Türkiye’de özel güvenlik hizmetlerinin demokratik kontrol durumunun incelenmesi bağlamında hesap verebilirlik ilişkilerinin yanında; alan yazında yer alan denetim, gözetim, şeffaflık gibi demokratik kontrolün diğer gereklilikleri de incelenebilir. Nitekim demokratik kontrole ilişkin sayılan bu gereklilikler, küresel ölçekteki düzenleyici özel güvenlik oluşumlarında (Montrö Dokümanı, ICoC ve ICoCA) da yer almakta ve ulusal seviyede devletlere örnek uygulama taslağı sunabilme kapasitesini taşıyabilecek şekilde düzenlenmektedir. Bu kapsamda yine alan yazında, demokratik kontrole ilişkin prensipler arasında sayılan bağımsız bir yargı gözetimin varlığı, aktif ve işlevsel bir medya yapılanmasının varlığı, yaptırım mekanizmalarının erişilebilir olması, ombudsman ve insan hakları kurumlarının varlığı gibi hususlar da özel güvenlik hizmetlerinin sunumuna ilişkin demokratik kontrol durumunu etkileyen faktörler arasında bulunmaktadır.

Özetle, Türkiye’de özel güvenlik hizmetlerinin demokratik kontrolüne ilişkin bir değerlendirme çok boyutlu bir incelemeyi gerektirmektedir. Bu kapsamda öncelikle özel güvenlik mevzuatının (2495 SK ve 5188 SK ile bunlara ait yönetmelikler) düzenlediği, demokratik kontrol ile ilişkilendirilebilecek hükümler incelenebilir. Resmi ilişkileri çözümleyen bu incelemeye ek olarak, mevzuatta yer almayan, ancak demokratik kontrol durumuna ve hesap verebilirlik mekanizmalarına etkisi olan gayri resmi mekanizmalar da incelenebilir. Genelde özel güvenlik sektörünün özelde de özel güvenlik hizmetlerinin demokratik kontrolünde rol alan tarafların, Türkiye özelindeki kontrole ilişkin konumları ve işlevleri bu şekilde ortaya konulabilir. Böylece ülkeden ülkeye farklılık gösterebilen demokratik kontrol yönteminin, Türkiye özelinde ne şekilde örgütlendiği incelenebilir. Bu kapsamda yapılan çalışmanın; demokratik kontrolün boyutlarından olan dikey, yatay ve öz kontrol yöntemleri ile kontrolün gereklilikleri içerisinde sayılan şeffaflık, hesap verebilirlik gibi prensipler üzerinden bir değerlendirmeyi gerektirdiği ifade edilebilir. Sonuç olarak Türkiye’deki özel güvenlik hizmetlerinin demokratik kontrol durumu, farklı boyutlardaki (dikey-yatay-öz) kontrol eden taraflar ile özel güvenlik hizmetinin sunumunda görev alan piyasa aktörleri (özel güvenlik şirketleri vb.) arasındaki resmi ve gayri resmi ilişkilerin hangi koşullar altında, nasıl gerçekleştiği ve neleri içerdiği ile ilgilidir. Bu çerçevede, kontrol eden konumundaki tarafların hangi kontrol boyutu içerisinde yer aldığı Türkiye özelinde ortaya konulabilir ve böylece özel güvenlik hizmetlerinin demokratik kontrolüne ilişkin alan yazın ile Türkiye’nin kendine has durumu kıyaslanabilir.

3.2.1. Dikey Kontrol Boyutu

Türkiye’de özel güvenlik hizmetleri üzerindeki demokratik kontrol yönteminin, 1981’den bugüne temelinde, dikey kontrol yöntemi üzerine dayandığı ifade edilebilir. Bunun temel nedeni ise özel güvenliğin hem 2495 SK hem de 5188 SK dönemlerinde yukarıdan aşağıya özelleştirme yöntemi ile gelişmiş ve devlet tarafından buna uygun şekilde kanunlar ile düzenlenmiş olmasıdır. İlgili kanun ve yönetmelikleri incelendiğinde, özel güvenlik hizmeti sunan tarafların faaliyet ve işleyişine ilişkin düzenleme hükümlerinin yer aldığı görülmektedir. Özel güvenlik mevzuatı hükümlerine göre dikey kontrol boyutunda yürütmeye; izin, ruhsat, onay,

eğitim, denetim ve idari yaptırımlar gibi dzenleme konularında yetki verildiği görülürken, yargıya adli yaptırımlar ve cezalar konularında yetki verildiği görülmektedir. Bu kapsamda özel güvenlik mevzuatına göre, özel güvenlik hizmeti sunan Şirketler ve personeli ile hem yürütme hem de yargı arasında dikey hesap verebilirlik ilişkileri kurulmuş durumdadır. Alan yazında demokratik kontrolün dikey boyutunda kontrol eden olarak yer alan yasama organı Türkiye zeline, dikey kontrol boyutunda yer almamaktadır. Türkiye’deki yasama organı olan TBMM’nin, özel güvenlik hizmetlerinin demokratik kontrolünde yatay boyutta faaliyet gösterdiği ifade edilebilir. Nitekim TBMM’nin özel güvenlik hizmetlerini sunan Şirketler üzerinde doğrudan gerçekleştirdiği bir kontrol işlemi bulunmamaktadır. Bunun yerine TBMM’nin, sözleşme tarafı olan yürütmeyi yatay boyutta kontrol etme işlevinin olduğu ifade edilebilir. Dolayısıyla Türkiye’de yasama organı olan TBMM’nin, özel güvenlik hizmetlerinin demokratik kontrolüne dikey boyutta değil, yatay boyutta yürütme üzerinden gerçekleştirebileceği bir kontrol bağlamında katkı sunduğu ifade edilebilir. Özetle, Türkiye zeline özel güvenlik hizmetlerinin demokratik kontrolünün dikey kontrol boyutunda yürütme ve yargı görev almakta ve yasama organı yürütme üzerinden gerçekleştirebileceği kontrol mekanizması ile yatay kontrol boyutunda yer almaktadır.

3.2.1.1. Dikey Kontrol Bağlamında Yürütme Erki

Türkiye’de her iki dönem içinde yürütmenin, özel güvenlik piyasası üzerinde gerçekleştirdiği bir dikey kontrolden bahsedilebilir. Bu tarz bir kontrol, özel güvenlik hizmetleri piyasasının mevzuata uygun Şekilde hizmet veren taraflarının tamamını kapsamaktadır. Yürütmenin bu anlamdaki kontrolü, Tablo-3’te belirtildiği üzere yürütmenin kontrol eden olma niteliği ile ilgilidir ve bu kapsamda bir değerlendirilme gerektirmektedir.

Özel güvenlik hizmetlerinin dikey kontrolü 2495 SK döneminde; yürütme kanadındaki Bakanlar Kurulu, İçişleri Bakanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü, mülki idare ve İl zel Güvenlik Teşkilatı Koordinasyon Kurulu tarafından gerçekleŐtirilirken 5188 SK döneminde; İçişleri Bakanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü, mülki idare ve İl zel Güvenlik Komisyonu tarafından sağlanmaktadır (2495 SK; 5188 SK). Özel güvenlik mevzuatında n görülen dikey kontrol; özel

güvenlik hizmetlerinin sunumuna ilişkin izin, ruhsat ve onay konularında anılan kamu yönetimi örgütlenmelerinin yetkili kılınması yoluyla gerçekleştirilmektedir. Nitekim özel güvenlik hizmetlerine ilişkin bu işlemler ile hizmet sunumu işleyişine ilişkin hükümler, 2495 SK ve 5188 SK ile bu kanunların yönetmeliklerinde yürütme kanadı yetkili kılınarak açıklanmakta ve kurala bağlanmaktadır. Örneğin 5188 SK kapsamında; daha önce de belirtildiği üzere faaliyet izni başlığı altında bir şirketin özel güvenlik alanında hizmet verebilmesi İçişleri Bakanlığı'nın iznine bağlıdır. Yine özel güvenlik izni başlığı altında, bir gerçek ya da tüzel kişinin özel güvenlik hizmeti satın alabilmesi, İl Özel Güvenlik Komisyonu'nun kararı sonrası Vali'nin iznine tabi kılınmaktadır. Ayrıca Komisyon, gerekli izinleri alınmış özel güvenlik hizmetine ilişkin personel ile teçhizatın miktarını ve niteliğini belirlemek, görev alanını belirlemek, belirlenen görev alanın genişletmek ya da daraltmak gibi yetkilere de sahiptir. Bu kapsamda, ilgili izinlerin (özel güvenlik-faaliyet-çalışma) alınabilmesi için başvuruların (kişi, özel güvenlik şirketi vb.) hangi şartlara sahip olması gerektiği de mevzuatta belirtilmektedir. Bunlara ek olarak; özel güvenlik hizmetlerinin sunumuna başlanması ya da bitirilmesi durumunda da, durumu belirten bildirimler valiliğe ilgili tarafça yazılı olarak gönderilmektedir (5188 SK; 5188 SKY). Diğer bir deyişle, 5188 SK ile birlikte özel güvenlik hizmeti veren ve alan taraflar arasında yapılması zorunlu hale getirilen sözleşmelerin, yürütme kanadına bildirilmesi mevzuat hükümlerinde düzenlenmiştir. Diğer yandan 2495 SK kapsamında böyle bir düzenleme bulunmamaktadır (5188 SK, 2495 SK).

Daha önce de belirtildiği üzere 5188 SK ve 5188 SKY incelendiğinde, kanun kapsamındaki özel güvenlik hizmetlerinin piyasa koşullarına tabi olduğu savunulabilir. Bununla birlikte, 5188 SK ve 5188 SKY'de özel güvenlik faaliyetlerinin kamu güvenliği yönünden de değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda mevzuat olağanüstü hallerde, diğer bir deyişle kamu güvenliğini etkileyen toplumsal olaylarda, özel güvenlik personelinin mülki idare amirleri ile emniyet teşkilatının emrine girmesini zorunlu kılmaktadır (5188 SK; 5188 SKY). Nitekim yine daha önce tez kapsamında incelendiği üzere, mülki idare amirleri kamu güvenliğini ilgilendiren konularda yapılan denetim sonucu; özel güvenlik uygulamasını kaldırmaya, uygulamada alınan güvenlik tedbirlerinin değiştirilmesini

ya da ilave tedbirler alınmasını istemeye yetkili kılınmıştır (5188 SKY).¹⁵ Özel güvenlik hizmetlerinin sunumunda kamu (milli) güvenliğinin korunması amacıyla; özel güvenlik hizmet sunumuna ilişkin değişiklikleri öngören bu mevzuat hükümleri de, yürütmenin gerçekleştirdiği dikey kontrolün bileşenleri olarak görülebilir. Böylece mevzuatta olağan durumlara ilişkin kontrol mekanizmalarının yanında, olağanüstü durumlara ilişkin de dikey kontrol yöntemlerinin işlendiği savunulabilir. Kamu (milli) güvenliğine olumsuz etkisi olduğu denetimler sonucu tespit edilen özel güvenlik uygulamalarının dikey kontrol yöntemine ilişkin bu düzenlemelerin öngördüğü uygulamalarda, kamu güvenliğinin esas alındığı ifade edilebilir (5188 SK; 5188 SKY).

Özel güvenlik hizmeti sunan şirketler ile personelinin, dikey kontrol boyutunda yürütme ile kurdukları ilişkilere sadece izin, onay ve ruhsat konularında rastlanmamaktadır. Bunlara ek olarak mevzuatta yer alan farklı düzenleme hükümleri de, yürütme ile özel güvenlik şirketleri ve çalışanları arasındaki dikey kontrol mekanizmaları kapsamında ele alınabilir. İlk olarak özel güvenlik şirketlerinde yönetici ya da özel güvenlik görevlisi pozisyonlarında çalışmak isteyen kişilere yönelik mülki idare tarafından gerçekleştirilen güvenlik soruşturması bunun bir içerisidir. Nitekim faaliyet ve çalışma izni verilmesi kapsamında sonucu olumlu olması gerekli görülen bu uygulama, hem anılan izinlerin alınması sırasında hem de özel güvenlik uygulamaları başladıktan sonra gerçekleştirilebilmektedir. Rutin olarak beş yılda bir yenilenen güvenlik soruşturmalarının yanında, gerekli görülmesi halinde de yenilenebilmektedir. Yürütmenin özel güvenlik şirketleri ile personeli üzerinde gerçekleştirdiği bir diğer dikey kontrol mekanizmasının ise, özel güvenlik eğitimi boyutunda yer aldığı savunulabilir. Daha önce belirtildiği üzere her iki kanunda da düzenlenen ve özel güvenlik alanında faaliyet gösterebilmek için başarı ile tamamlanması gereken özel güvenlik eğitimi; 2495 SK'da İçişleri Bakanlığı tarafından verilirken, 5188 SK kapsamında İçişler Bakanlığı veya özel güvenlik eğitim şirketleri tarafından verilebilmektedir. Eğitimin içeriğine dair ders saati, müfredat, devam zorunluluğu, sınav gibi konular ile birlikte; özel güvenlik eğitim

¹⁵ Örneğin, Ankara Valiliği 2019 yılbaşı gecesine yönelik alınacak güvenlik tedbirlerinin artırılması konusunda, umuma açık eğlence ve dinlenme yerlerinin işletmecilerine tebligatta bulunarak, bu yerlerde özel güvenlik görevlisi bulundurmamak başta olmak üzere kendi güvenlik tedbirlerini almalarını istemiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. <https://www.haberler.com/ankara-alinan-guvenlik-tedbirleri-ile-yilbasina-11591909-haberi/>; 22.02.2019.

şirketlerinde aranacak şartlar ve eğitim sürecinin işleyişine dair ayrıntılı hükümler özel güvenlik mevzuatında bulunmaktadır. Buna göre, yürütme kanadından İçişleri Bakanlığı ve valiliğin yaptığı denetim sonuçlarınınca mevzuat hükümlerine uygun faaliyette bulunmayan özel güvenlik şirketlerine ve personeline çeşitli seviyelerde idari cezalar da öngörülmektedir. Bu bağlamda yürütmenin özel güvenlik eğitim kurumları üzerinde işleyiş, gerekli fiziki koşullar ve müfredata uygunluk gibi konularda denetimler gerçekleştirilme yetkisi ile eksikliklerin giderilmesini talep etme ve giderilmediği takdirde çeşitli yaptırımlara maruz bırakma gibi yetkiler, yürütmenin gerçekleştirmesi öngörülen dikey kontrol mekanizmalarının bir birleşenidir (2495 SK; 5188 SK; 5188 SKY).

İzin, onay, ruhsat, eğitim gibi konularda dikey kontrolün sürekli hale getirilmesi, denetime ilişkin düzenlemeler ile sağlanmaktadır. Diğer bir deyişle yürütmenin gerçekleştirmesi öngörülen dikey kontrol mekanizmalarının uygulamaya konulması çoğunlukla, mevzuatta düzenlenen ve yürütme kanadının gerçekleştirdiği denetimler yoluyla sağlanmaktadır. 5188 SK kapsamında düzenlenen denetim; özel güvenlik hizmeti sunan şirketler ile personeline dair hizmet sunumunda mevzuata uygunluk, yasaklanmış uygulamalar, amaç dışı faaliyette bulunma, suça karışma gibi durumları tespit etme amacıyla, yürütme kanadı tarafından sürekli olarak gerçekleştirilen bir değerlendirme mekanizmasını ifade etmektedir. Tez kapsamında daha önce belirtildiği üzere mevzuatta düzenlenmiş olan bütün hükümlere ilişkin gerçekleştirilebilen ve sonuçları raporlanarak saklanan denetimler, yürütmenin özel güvenlik hizmetleri üzerindeki dikey kontrolünü sürekli hale getirmektedir. Hem 2495 SK hem de 5188 SK'da düzenlenen denetim mekanizmasının, özellikle 2495 SK dönemindeki güvenlik alanında yaşanan aşağıdan yukarı özelleşme nedeniyle gerektiği şekilde yerine getirilemediği ifade edilebilir. Bu durumun uygulamada 2495 SK kapsamında olmamasına rağmen, 1981-2004 yılları arasında faaliyet gösteren özel güvenlik şirketleri ve faaliyetlerine ilişkin bir kontrol boşluğu oluşturduğu savunulabilir. Nitekim 2495 SK'ya göre daha önce belirtildiği üzere; denetimi gerçekleştirilmesi öngörülen birimler özel güvenlik şirketleri değil, özel güvenlik teşkilatlarıdır. Dolayısıyla 2495 SK döneminde faaliyet gösteren özel güvenlik şirketlerinin tam anlamıyla yürütmenin dikey kontrolüne tabi tutulmadığı ifade edilebilir. Tez kapsamında daha önce belirtildiği üzere, bu boşluk genelgeler ile

düzenlenmeye çalışılsa da 5188 SK yürürlüğe girene kadar tam anlamıyla başarılı olunamamıştır. Günümüzde özel güvenlik hizmetlerinin dikey kontrolünü sürekli kılan denetim işlevini, esasen 2011 yılında Emniyet Genel Müdürlüğü'ne bağlı olarak kurulan ve 2012 yılında faaliyete geçen Özel Güvenlik Denetleme Başkanlığı gerçekleştirmektedir. 661 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile kurulan bu Başkanlık, 5188 SK mevzuatı çerçevesince İçişleri Bakanlığı adına başkanlığın emrine atanan polis başmüfettiş ve müfettişlerince, özel güvenlik hizmetlerinin denetimini sağlamaktadır. Dikey kontrolü sürekli kılan denetim işlevine ilişkin, Türkiye'de başkanlık seviyesinde bir idari örgütlenmeye gidilmesinin demokratik kontrol durumunu olumlu yönde etkileyeceği savunulabilir.

Özel güvenlik hizmetlerinin sunumunda mevzuata uygun olmayan faaliyetlere ilişkin düzenlenmiş olan adli ve idari cezalarda dikey kontrol mekanizmasının içerisinde yaptırımlar bağlamında değerlendirilebilir. Tez kapsamında da iki ayrı başlık altında daha önce incelenmiş olan adli ve idari cezalar, dikey hesap verebilirlik kapsamında değerlendirilebilir. Hem 2495 SK'da hem de 5188 SK'da düzenlenen bu cezalar, özellikle denetimler sonucu tespit edilen hatalı, eksik ya da amacı dışında gerçekleştirilen özel güvenlik faaliyetlerine ilişkin yaptırım mekanizmalarını oluşturmaktadır. Örneğin, 5188 SK kapsamında yürütme özelinde idari para cezası veya yaptırım gerektiren fiiller başlığı altında sayılan durumlara ilişkin öngörülen cezalar, mahalli mülki amir tarafından verilebilmektedir. Tez kapsamında daha önce ayrıntılı şekilde işlendiği üzere bu cezalar, bireysel ve/veya kurumsal boyutta uygulanabilmektedir. Bu çerçevede, ilgili iznin (faaliyet, çalışma) iptalinden idari para cezalarına kadar çeşitli ağırlıktaki idari cezalar mevzuatta öngörülmüştür. Bunun yanında ilgili personel ya da şirketin mevzuatta belirtilen durumlarda özel güvenlik piyasasından bir daha hizmet sunumunda bulunamayacak şekilde men edilmesine dair hükümler de bulunmaktadır. Bu uygulama, özel güvenlik şirketlerine ve personeline yönelik demokratik kontrolün sağlanması bağlamında, tez kapsamında daha önce belirtilen kara liste oluşturulması uygulamasına örnek olarak gösterilebilir. 2495 SK kapsamında da benzer idari cezalar düzenlenmektedir. Ancak bu cezaların, sadece bireysel boyutta uygulanması öngörülmüştür.

Özetle, Türkiye'de özel güvenlik hizmetlerinin demokratik kontrolünde dikey kontrol boyutunda yürütme kanadı; izin, onay, ruhsat, eğitim, mali sorumluluk

sigortası gibi birçok düzenleme hükmü bağlamında yetkili kılınması sebebiyle kontrolü icra eden taraf olarak değerlendirilebilir. Hem kanun hem de ilgili kanun yönetmeliklerinde detaylıca açıklanan ve tez kapsamında daha önceden de incelenen konulara ilişkin dikey kontrolün sürekli hale getirilmesi ise denetim hükümleri ile sağlanmaktadır. Yürütme kanadı tarafından periyodik ya da zamansız denetimler yoluyla esasen özel güvenlik şirketleri ve personelinin uygulama ve davranışlarının kanuna uygunluğu değerlendirilmektedir. Ayrıca, bir değerlendirme mekanizması olarak işleyen denetim süreçlerinin, 2495 SK'ya nazaran 5188 SK döneminde daha etkin, etkili ve işlevsel olduğu savunulabilir.¹⁶ 5188 SK kapsamında yürütme tarafından gerçekleştirilen denetimler sonucunda, ilgili özel güvenlik görevlilerine ve/veya şirketlere idari yaptırımlar ve para cezaları öngörülmektedir. Bu çerçevede, idari yaptırımlar arasında mevzuata uygun olmayan şekilde hizmet verenlerin hem kurum hem birey seviyesinde, Türkiye'de bir daha özel güvenlik alanında çalışmaması gibi önerilen uygulama taslaklarıyla uyumlu cezalar da bulunmaktadır. 5188 SK kapsamında durum böyle iken, 2495 SK'da da sadece birey (özel güvenlik teşkilatı yöneticisi ya da personeli) seviyesinde yaptırımlar düzenlenmiştir. Dolayısıyla idari yaptırım mekanizmaları ile idari cezalar kapsamında, özel güvenlik şirketleri ile personelinin yürütme kanadı ile hesap verebilirlik ilişkisinin kurulduğu savunulabilir.

3.2.1.2. Dikey Kontrol Bağlamında Yargı Erki

Alan yazında demokratik kontrolün ön koşulu olarak sayılan, bağımsız bir yargı mekanizmasının varlığından da Türkiye özelinde bahsetmek gerekmektedir. Daha önce de belirtildiği üzere demokratik kontrole dair; güvenlik sektöründeki profesyonellerin faaliyetleri üzerinde, uygun ve bağımsız yargı gözetimin uluslararası hukuk normlarına uyumlu olacak şekilde tesis edilmesi bağlamında işlev göstermesi beklenen yargı erkine ilişkin Türkiye'de, özel güvenlik mevzuatında

¹⁶ 5188 SK döneminde; 2011 yılında 661 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile doğrudan Emniyet Genel Müdürlüğüne bağlı Özel Güvenlik Denetleme Başkanlığı kurulmuştur. Bu başkanlık ile özel güvenliğe ilişkin uygulama ve denetleme işlevleri birbirinden ayrıştırılmıştır. Ayrıca denetim işlevini gerçekleştirmek için başkanlığın emrine atanan polis müfettiş ve başmüfettişleri, denetimi İçişleri Bakanlığı adına yapmaya yetkili tayin edilmiştir. Böylece denetim işlevinin hiyerarşik olarak bir üst kademedeki yer almaya başladığı ifade edilebilir. Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/11/20111102M1-1.htm>; 22.02.2019.

düzenlemeler mevcuttur. Bu kapsamda mevzuatta yürütme erkininin uygulayabileceği idari yaptırım ve para cezaları öngörülürken; yargı erkinin uygulayabileceği adli cezalar da bulunmaktadır. Nitekim Türkiye’de özel güvenlik mevzuatı, adli cezalar kapsamında düzenlenen ve yargı ile özel güvenlik aktörleri arasında hapis cezaları üzerinden bir hesap verebilirlik ilişkisi kuran hükümleri içermektedir. Yargı ile özel güvenlik aktörleri arasında kurulan bu hesap verebilirlik ilişkisi daha önce de belirtildiği üzere Montrö Dokümanı’nda da öngörülmekte ve devletlere özel güvenlik alanının düzenlenmesinde yargısal mekanizmaların işlevsel olması konusunda tavsiyede bulunmaktadır. Yargı erki ile özel güvenlik hizmetlerinin sunumunda görev alan şirketler ve çalışanları arasında kurulan bu hesap verebilirlik ilişkisini, dikey kontrol boyutunda ele almak mümkündür.

Yargı erkinin özel güvenlik hizmetlerine ilişkin gerçekleştirilmesi öngörülen dikey kontrol mekanizması aslında mevzuata göre suç teşkil eden ve yargının konusu olan özel güvenlik uygulama ve faaliyetlerine ilişkindir. Daha önce tez kapsamında anlatıldığı üzere, kanunda öngörülen adli cezalar hem adli para cezaları hem de hapis cezalarını içermektedir. Bunun yanında örneğin 5188 SK’ya göre, faaliyet izni almadan özel güvenlik hizmeti sunan şirketlerin kurucu ve yöneticileri bir daha özel güvenlik şirketlerinde kurucu veya yönetici olarak çalışmamaktadırlar. Dolayısıyla adli cezalar kapsamında da hapis ve adli para cezalarının yanında idari yaptırım ve cezalara benzer şekilde, özel güvenlik piyasasından men edilme cezası bulunmaktadır.¹⁷

Ancak Türkiye’de yargının özel güvenlik şirketleri ile personeli üzerindeki dikey kontrol mekanizmasının işlevsel olup olmadığı tartışılabilir. Nitekim Tablo-3’te daha önce yargı erkine ilişkin belirtilmiş olan işlevsel olmasının mahkemeye

¹⁷ Yargıya konu olmuş özel güvenlik uygulamalarının var olup olmadığı TBMM kaynakları üzerinden incelenebilir. Örneğin, İçişleri Bakanı Süleyman Soylu’ya yöneltilen yazılı soru önergesine verilen cevaba göre, Türkiye’de işkence ve kötü muamele suçundan haklarında adli işlem yapılan özel güvenlik görevlisi bulunmamaktadır. Örneğe ilişkin 20.09.2018 tarihli yazılı soru önergesinin 07.02.2018 tarihli cevabı için bkz. <https://www2.tbmm.gov.tr/d27/7/7-0996sgc.pdf>; 22.02.2019. Bunun yanında, münferit olarak şirketler ve uygulamalar bazında da soru önergeleri incelenebilir. Örneğin 02.12.2013 tarihli İçişleri Bakanlığı’na yöneltilen yazılı soru önergesinde Antalya’nın Ahmetler ilçesinde bir şirketin aşırı şiddet kullanması iddiaları yer almıştır. Yazılı soru önergesine 03.07.2014 tarihinde verilen cevaba göre, önergeye konu edilen olaya ilişkin Manavgat Cumhuriyet Başsavcılığı’na soruşturma başlatıldığı bildirilmiştir. Örneğe ilişkin yazılı soru önergesi cevabı için bkz. <https://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-35270sgc.pdf>; 23.02.2019. Bu olaya benzer şekilde, yazılı soru önergelerine konu olmuş ve önergelere verilen cevaplarda yargıya intikal ettiği bildirilen başka örnekler de bulunmaktadır. Bazı örnekler için bkz. <https://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-31096sgc.pdf>; <https://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-20024sgc.pdf>; 23.02.2019.

erişim ile sınırlı kalması kısıdının, Türkiye özelinde de geçerli olduğu savunulabilir.¹⁸ Bu kapsamda, Montrö Dokümanı ve ICoC ve ICoCA'nın ortaya koydukları yöntemin, özel güvenlik hizmeti sunan şirketler ile personeline ilişkin özel şikâyet mekanizmalarının açık tutulması olduğu ifade edilebilir. Ancak Türkiye'de vatandaşların özel güvenlik hizmetlerine ilişkin başvurabilecekleri belirli şikâyet mekanizmaları bulunmamaktadır. Hem 2495 SK hem de 5188 SK dönemlerinde özel güvenlik hizmetlerine ilişkin oluşturulması öngörülme bu mekanizmalar, yargı erkinin özel güvenlik hizmetleri üzerindeki kontrolü gerçekleştirmesini kolaylaştırıcı nitelikte mekanizmalar olarak değerlendirilebilir. Dolayısıyla, şikâyet mekanizmalarının oluşturulmasının suç teşkil eden özel güvenlik uygulamalarına karşı etkili bir yargı kontrolünün sağlanabilmesine katkı sunacağı savunulabilir. Türkiye'de hem 2495 SK döneminde hem de 5188 SK'nın geçerli olduğu mevcut durumda, suç teşkil eden özel güvenlik uygulama ve faaliyetlerinin tespiti yürütme kanadına bırakılmış durumdadır.

Özetle Türkiye'de demokratik kontrolün önkoşulu olarak alan yazında kabul edilen yargı erkinin varlığından bahsetmek mümkündür. Bu kapsamda mevzuatta yer alan adli suç ve cezalar üzerinden yargı erkinin verebileceği adli para ve hapis cezaları düzenlenmiş bulunmaktadır. Dolayısıyla, yargı erki ile özel güvenlik şirketleri ve personeli arasında dikey hesap verebilirlik ilişkilerinin mevzuatta tanımlandığını ileri sürmek mümkündür. Buna karşın, alan yazının ve örnek uygulama taslaklarının öngördüğü ve yargı erkinin daha işlevsel bir kontrol gerçekleştirmesine imkân tanıyan, yurttaşların doğrudan başvurabilecekleri özel güvenlik hizmetlerine ilişkin oluşturulmuş şikâyet mekanizmaları bulunmamaktadır. Bu çerçevede, yargının adli cezalar bağlamında kontrole katılımının, yürütme kanadının (mülki idare, Emniyet Genel Müdürlüğü vd.) yapacağı tespitler sonucu gerçekleştirilebileceği savunulabilir. Nitekim ne 2498 SK ne de 5188 SK dönemlerinde, özel olarak tanımlanmış bir şikâyet mekanizması bulunmaktadır.

¹⁸ Şikâyet üzerine gerçekleştirilen yargılamalar ile ilgili bazı haberler için bkz. <http://www.hurriyet.com.tr/cezasi-dussun-diye-basvurdu-ikiye-katlandi-40884939>; <https://www.sabah.com.tr/yasam/2018/07/10/iki-ozel-guvenlik-gorevlerine-cioplak-arama-cezasi>; 01.03.2019.

3.2.2. Yatay Kontrol Boyutu

Daha önce belirtildiği üzere, hiyerarşik anlamda özel güvenlik şirketleri ile aralarında bir ilişki bulunmayan medya, sivil toplum örgütleri, araştırma merkezleri ve üniversiteler gibi sivil toplum aktörlerinin özel güvenlik hizmetlerinin gözetimini gerçekleştirmesi bağlamında gerçekleştirilen yatay kontrol, daha çok sunulan özel güvenlik hizmetlerinin şeffaflığının sağlanması ve toplumun bilgilendirilmesi prensiplerine katkı sağlamaktadır. Sivil kontrol ile demokratik kontrol farklılaşmasında, yatay kontrol boyutunda devlet örgütlenmesi dışında kalan sivil toplum taraflarını kontrole dâhil ederek genişleyen kontrol anlayışına göre, yatay kontrolün bir ülkedeki demokratik kontrol durumuna katkı sağlaması beklenmektedir. Bu kapsamda da, her ülke kendine has taraflara ve yöntemlere sahip olabilmektedir.

Türkiye özelinde demokratik kontrolün yatay boyutunda da alan yazına uygun şekilde; özel güvenlik şirketleri ile medya, sivil toplum örgütleri, araştırma merkezleri ve üniversiteler gibi sivil toplum içerisinde yer alan tarafların ilişkilerini incelemek mümkündür. Bu kapsamda anılan sivil toplum aktörlerinin özel güvenlik şirketleri ve personeli ile geliştirdiği hesap verebilirlik ilişkileri ile hizmet sunumunda şeffaflığın sağlanması bağlamında kamuoyunun bilgilendirilmesi incelenebilir. Ayrıca kamu örgütlenmesi içerisinde yer alan güvenlik yönetimi aktörleri içerisinde, bu prensiplere katkı sağlayanlar da yatay kontrol bağlamında ele alınabilir. Her ne kadar alan yazında yatay kontrol boyutunda faaliyet gösterenler genelde devletin dışında yer alan sivil toplumun taraflarından seçilmiş olsa da, Türkiye özelinde güvenlik örgütlenmesi içerisinde yer alan aktörlerin bazıları da bu kapsamda incelenebilir.

Diğer yandan yürütmenin Tablo-3'teki gibi özel güvenlik sözleşmesinin tarafı olarak, diğer bir deyişle özel güvenlik piyasası içerisinde özel güvenlik hizmetinin alıcısı olarak, değerlendirilmesi mümkündür. Bu kapsama giren yürütmenin, sözleşme tarafı olması sebebiyle özel güvenlik hizmetlerine ilişkin hesap verebilirlik ilişkisi içerisine girdiği ifade edilebilir. Nitekim bu konumdaki yürütmenin kendisi, devlet (kamu) adına özel güvenlik hizmet alımını gerçekleştiren aktör konumundadır. Dolayısıyla özel güvenlik piyasası içerisinde gerçek ya da tüzel kişilerden oluşan

müşterilerin konumuna benzer bir konuma sahiptir. Kendisinin de taraf olduğu sözleşme üzerinden hesap verebilirlik ilişkisini kuran yürütmenin yatay kontrolünden de bahsedilebilir. Alan yazında demokratik kontrolün dikey boyutunda incelenen yasama kontrolü (parlamento gözetimi) Türkiye’de, sözleşme tarafı olan yürütmenin TBMM tarafından gözetiminin gerçekleştirilmesi kapsamında yatay kontrol açısından incelenebilir. Nitekim bu kapsamda gerçekleştirilmesi alan yazında öngörülen yasama kontrolü (parlamento gözetimi), özellikle sözleşme tarafı olan yürütmenin gözetiminin TBMM tarafından icra edilmesi ile mümkündür. Türkiye’de uygulamada, yasama erkinin özel güvenlik hizmetlerinin bu kapsam dışında kalanlarına yönelik etkili bir kontrol mekanizmasına sahip olmadığını ileri sürmek mümkündür. Nitekim TBMM, özel güvenlik hizmetlerine ilişkin doğrudan bir kontrol ve gözetim mekanizmasına sahip değildir. Diğer yandan Montrö Dokümanı’nda ve demokratik kontrol alan yazınında da öngörülen, kamusal şeffaflık ve toplumu bilgilendirme işlevlerini Türkiye’de üstlenen aktörlerden birinin TBMM olduğu ileri sürülebilir. Bu noktada yatay kontrolün amaçları arasında sayılabilecek olan kamusal şeffaflığın sağlanması, toplumun bilgilendirilmesi gibi hususlar da TBMM kaynakları tarafından da karşılanmaktadır. Özetle Türkiye’de TBMM, kamu adına sözleşmeler üzerinden özel güvenlik hizmeti alımı gerçekleştirebilen yürütmenin yatay kontrolünü sağlayabilmektedir. Özel güvenlik şirketleri ile personeli üzerinde doğrudan bir kontrol mekanizması olmayan TBMM’nin bu işlevi, demokratik kontrolün yatay boyutunda incelenebilir.

Türkiye’de özel güvenlik hizmetlerinin demokratik kontrol durumuna ilişkin yatay boyutta görev alması beklenen sivil toplum taraflarının özel güvenlik şirketleri ile geliştirdiği gayri resmi hesap verebilirlik ilişkilerine mevzuatta rastlamak mümkün değildir. Bu nedenle sivil toplum içerisinde yer alan ve özel güvenlik hizmetleri üzerinde yatay kontrol boyutunda demokratik kontrol durumuna etki eden aktörleri incelerken, mevzuat dışında gelişen mekanizmaların incelenmesi gerektiği savunulabilir. Diğer yandan, devlet içerisinde yer alan yasama organı TBMM ile kamu güvenlik örgütlenmesi içerisinde yer alan bazı kamu örgütlenmelerinin özel güvenlik şirketleri ve personeli ile arasındaki yatay kontrol mekanizmaları ayrı bir incelemeyi gerektirmektedir. Bu kapsamda yapılan bir inceleme, demokratik

kontrole ilişkin alan yazına kıyasla tipik olmayan bazı ilişkileri, Türkiye özelinde ortaya koymaya yöneliktir.

Ayrıca daha önce oluşturulan Tablo-2 kapsamında, demokratik kontrolü gerçekleştiren taraflar içerisinde ele alınan vatandaşın (bireyin/vatandaşın), Türkiye’de özel güvenlik hizmetlerine dair karar alma süreçlerine doğrudan katılımını düzenleyen bir hükme 2495 SK ve 5188 SK hükümlerinde rastlanmamaktadır. Bunun yerine vatandaş katılımı; 2495 SK döneminde özel güvenlik teşkilatı personeli olma ile sınırlı kalırken, 5188 SK döneminde ise özel güvenlik piyasası içerisinde farklı pozisyonlar (yönetici, kurucu ve özel güvenlik görevlisi) üzerinden hizmet sunumuna katılım şeklinde gerçekleşmektedir. Dolayısıyla yürürlükte olan 5188 SK döneminde, özel güvenlik hizmetlerine vatandaş katılımı işgücü piyasası üzerinden hizmet sunumu bağlamında bir katılımı öngörmekte ve karar süreçlerine vatandaşın katılımını kapsamamaktadır. Bu nedenle, Türkiye özelinde demokratik kontrolün yatay boyutunda vatandaş (birey) incelenmemektedir.

3.2.2.1. Yatay Kontrol Bağlamında Medya, Sivil Toplum Örgütleri, Araştırma Merkezleri ve Üniversiteler

Tez kapsamında daha önce belirtildiği üzere, yazılı ve görsel medya incelemeleri ile haberlerinin bir ülkedeki demokratik kontrol durumuna katkı sunması beklenmektedir. Dolayısıyla yatay kontrol boyutunda görev alması beklenen medyanın, toplumun özel güvenlik alanına ilişkin incelemeler ve haberler yoluyla bilgilendirilmesi, kamuoyu oluşturulması ve hizmet sunumuna ilişkin şeffaflığın sağlanması konularında işlevsel olması gerektiği ifade edilebilir. Nitekim Tablo-3’te medyaya ilişkin yer alan; kamuoyunun oluşması ve şekillendirilmesi ile alana dair sorunların dile getirilmesi, kanunsuz fiillere karşı toplum çıkarının korunabilmesi için gözlemci olarak görev alabilmesi, sivil toplum örgütleri ile birlikte farkındalık yaratma konusunda aktif rol alabilmesi gibi hususlar, medyanın yatay kontrol boyutundaki işlevleri ile ilgilidir.

Türkiye özelinde de medyanın özel güvenlik hizmetlerinin demokratik kontrol durumuna etkisi, alan yazındakine benzer şekilde incelenebilir. Bu kapsamda Türkiye’de hem 2495 SK hem de 5188 SK dönemlerinde, yazılı ve görsel medyada

özel güvenlik hizmetlerine ilişkin inceleme ve haberler bulmak mümkündür.¹⁹ İlgili medya inceleme ve haberleri göz önüne alındığında, 2495 SK dönemine kıyasla özellikle 5188 SK döneminde (2004-...) medya etkinliğinin daha fazla olduğu ifade edilebilir. Yürürlükte olan kanun dönemindeki haberlerin içerikleri ise; güvenliğin özelleştirilmesi üzerine yorumlar, özel güvenlik şirketleri ile personeline ilişkin sayısal veriler, denetime ilişkin bilgiler, usulsüz veya hatalı özel güvenlik uygulamalarına dair eleştiriler, özel güvenlik uygulaması hakkında genel bilgiler gibi birçok konu başlığı altında toplanabilir. Dolayısıyla Türkiye’de yazılı ve görsel medyanın özellikle 5188 SK döneminde, özel güvenlik hizmetlerinin demokratik kontrolüne katkı sağlaması öngörülen içerikler ürettiği savunulabilir. Bu çerçevede, özel güvenlik hizmetleri ile hizmet sunumunda görev alan şirketler ile personeline ilişkin inceleme ve haberlerin toplum ile paylaşılmakta olduğu ifade edilebilir. Dolayısıyla Türkiye’de yazılı ve görsel medyanın, özel güvenlik hizmetlerine dair kamuoyunu bilgilendirme ve şeffaflığın sağlanmasına katkıda bulunma işlevlerini yerine getirdiğini ifade etmek mümkündür. Ayrıca usulsüz ya da hatalı olduğu düşünülen özel güvenlik uygulamalarına ilişkin yapılan haber ve incelemeler de, konu ile ilgili kamuoyu oluşturulması bağlamında özel güvenlik hizmetlerinin demokratik kontrolüne katkı sağlayabilmektedir. Nitekim bu yolla oluşturulan kamuoyu, özel güvenlik hizmetlerine dair ulusal seviyede gerçekleştirilen düzenlemelere de şekil verebilmektedir.²⁰

Tablo-3’te medya ile birlikte toplumun genel fikrinin temsil edilebilmesi bağlamında özel güvenlik hizmetlerine dair demokratik kontrol mekanizmalarının yatay boyutunda yer alan sivil toplum örgütleri de, Türkiye özelinde incelenmesi gereken bir diğer taraftır. Türkiye’deki özel güvenlik sendikaları, özel güvenlik

¹⁹ Ayrıntılı bilgi ve bazı incelemeler/haberler için bkz. <https://www.ntv.com.tr/turkiye/emniyetten-ozel-guvenlige-siki-denetim.gjwygpvo6kaRYpS9z9UiSw>; <https://t24.com.tr/haber/star-fetoyle-bag-lantisi-tespit-edilen-64-ozel-guvenlik-sirketi-kapatildi,392374>; <https://www.haberturk.com/ozel-guvenlik-sayisi-polisi-gecti-1867905>; <https://www.memurlar.net/haber/714092/ozel-guvenlik-fay-hat-tina-kurulmus-bir-bina-gibidir.html>; <https://www.medimagazin.com.tr/medimagazin/tr-guvenlik-ozele-emanet-676-161-504.html>; <https://www.haberler.com/turkiye-de-bin-441-ozel-guvenlik-sirke-ti-bulunuyor-10575245-haberi>; 13.01.2019.

²⁰ Bazı örnek olay ve ilgili haberler için bkz. <https://www.sabah.com.tr/ekonomi/2017/01/04/ozel-guvenlige-reina-ayari>; <http://ekonomi.haber7.com/ekonomi/haber/2240838-reina-saldirisi-sonrasi-sil-bastan-degisiyor>; <http://www.yenihaberden.com/guvenlik-icin-denetim-artirilmali-813805h.htm>; <https://www.haberturk.com/universitelerde-silah-pompali-tufek-dehseti-2285035>; <https://www.aydinlik.com.tr/universiteler-icin-ceren-damar-karari-ortak-komisyona-kurulacak-turkiye-ocak-2019-1>; 13.01.2019.

dernek ve federasyonları bu kapsamda ele alınabilir. Nitekim bu kapsamdaki örgütlerin, özel güvenlik hizmeti sunan şirketler ve personeline ilişkin bilgi edinilebilecek kaynaklar arasında yer aldığı ifade edilebilir.²¹ Türkiye’de özel güvenlik şirketlerinin ve çalışanlarının sayısının artması ile birlikte hem işverenleri hem de özel güvenlik personelini temsil eden sendika²², dernek ve federasyonlar²³ kurulmuştur. Daha önce tez kapsamında belirtildiği üzere, 2495 SK döneminde özel güvenlik teşkilatı personelinin sendika ve derneklere üye olmaları yasaktır. Bu nedenle, özellikle 2000’li yılların başında ortaya çıkan sendika, dernek ve federasyonlara ilişkin bir değerlendirme 5188 SK dönemi için yapılabilir. Nitekim 2495 SK’daki yasak hükümlerinden dolayı anılan dönemde; sendika, dernek ve konfederasyonların yatay kontrol mekanizmaları içerisinde yer almadığı savunulabilir. Diğer yandan 5188 SK’da, dernek ve sendika üyelikleri ve faaliyetlerine katılımı kısıtlayıcı bir hüküm bulunmamaktadır.

Türkiye’de özel güvenlik ile ilgili faaliyette bulunan sivil toplum kuruluşları kapsamında işveren ve işçi sendika, dernek ve konfederasyonlarına ek olarak, başka sivil toplum örgütlenmelerinden de bahsetmek mümkündür. Örneğin Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı (TESEV) bunlardan bir tanesidir. TESEV özel güvenlik hizmetlerinin demokratik gözetimini de içeren çalışmalar yapmış bir sivil toplum kuruluşudur. Bu kapsamda TESEV, 2006 ve 2009 yıllarında güvenlik sektörü

²¹ Ayrıca, bu örgütlerin web sitelerinde özel güvenlik alanındaki gelişmeler ile ilgili inceleme yazıları ve haberler de bulunmaktadır. Dolayısıyla bu kapsamdaki örgütlerin, kamuoyunu bilgilendirme işlevini de yerine getirdiği savunulabilir. Örnek için bkz. <http://gusod.com.tr/>; 19.01.2018.

²² Özel güvenlik alanında işverenler için Özel Güvenlik İşverenleri Sendikası bulunmaktadır. Özel güvenlik işçi sendikaları kapsamında, 2016 yılı itibarıyla yedi adet işçi sendikası (Öz Savunma ve Güvenlik İşçileri Sendikası -ÖZ-İŞ, Türk Harb Sanayii, Savunma ve Güvenlik Çalışanları Sendikası -TÜRKHARB-İŞ, Güvenlik ve Savunma İşçileri Sendikası -GÜVENLİK-İŞ; Özel Güvenlik ve Koruma İşçileri Sendikası -GÜVENLİK-SEN, Savunma ve Güvenlik İşçileri Sendikası -GÜVEN-İŞ, Hür Özel Güvenlik ve Savunma İşçileri -HÜR ÖZGÜV-SEN) bulunmaktadır. 2016 yılı itibarıyla bu işçi sendikalarına 270.757 adet özel güvenlik görevlisi kayıtlıdır. Ayrıca 2017 yılı itibarıyla üç adet işçi sendikası (Güvenlik ve Savunma İşçileri Sendikası -ÖZTÜM GÜÇLÜ, Bağımsız Güvenlik ve Savunma İşçileri Sendikası -BAĞIMSIZ GÜVENLİK-SEN, Özel Güvenlik ve Savunma İşçileri Sendikası ÖZEL GÜVENLİK-İŞ) daha kurulmuş bulunmaktadır. Bkz. <http://ogis.org.tr/>; <http://ozelguvenlik.co.nf/sendika.html>, 13.01.2019.

²³ İşveren dernekleri arasında Güvenlik Servisleri Organizasyon Birliği Derneği (GÜSOD) ve Güvenlik Endüstrisi Sanayicileri ve İşadamları Derneği (GESİDER); işçi dernekleri arasında ise Özel Güvenlik Teşkilatı Mensupları Derneği (Ö.G.T.M.) örnek olarak gösterilebilir. Diğer yandan federasyonlara Tüm Özel Güvenlik Dernekleri Federasyonu (T.Ö.G.F.) ve Özel Güvenlik Federasyonu (ÖGF) örnek olarak verilebilir. Bkz. <https://www.ozelguvenlik.net/>, 15.01.2019.

ve demokratik gözetim temalı iki adet yıllık (almanak) yayımlamıştır.²⁴ Bu çalışmalarda TESEV, özel güvenlik şirketleri de dâhil olmak üzere, tüm güvenlik sektörü bileşenlerinin demokratik gözetim ve denetime tabi olması gerektiğini ifade etmektedir (TESEV, 2009; 2006). Vakıf demokratik gözetime ilişkin çalışmalarında, içerisinde özel güvenlik hizmeti sunan tarafların da olduğu güvenlik sektörü kurumlarının, şeffaf ve hesap verebilir hale getirilmesi ile demokratik kontrole (gözetime) ilişkin Türkiye’deki bilgi eksikliğinin giderilmesini hedeflediğini açıkça belirtmektedir (TESEV, 2009; 2006). Ayrıca TESEV, özel güvenlik şirketlerini de içeren güvenlik sektörünün demokratik gözetimi konusunda, sivil toplum örgütleri, medya mensupları, siyaset yapıcılar ile kamuoyuna yönelik bilgilendirici ve sorun tespiti ve çözümüne yönelik çalışmalar gerçekleştirdiği iddiasındadır. Diğer yandan bu raporlar, Türkiye’de güvenliğin özelleştirilmesine yönelik kuramsal derlemeleri ve özel güvenlik sektöründe faaliyet gösteren şirketler ile personeline ilişkin sayısal verileri de içermektedir (TESEV, 2009). Bu çerçevede TESEV’in yaptığı çalışmalar, Türkiye’de sivil toplum örgütlerinin demokratik kontrolün yatay boyutunda gerçekleştirdiği faaliyetlere örnek olarak verilebilir.

Ayrıca, her ne kadar kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları içerisinde yer alsa da Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB), sivil toplum örgütlerinin işlevlerini de yerine getirmesi ve Türkiye’deki özel güvenlik sektörü üzerine raporlar yayımlaması sebebiyle, demokratik kontrolün yatay boyutunda ele alınabilir. Anayasa’nın 135. maddesinde düzenlenen kamu kurumu niteliğinde; idari, temsili ve istişari bazı işlevler üstlenen TOBB; kamu tüzel kişiliğine sahip, hedef kitlesi tüccar ve sanayiciler oluşan, özel sektörün Türkiye’deki en üst düzeyde yasal temsilcisidir. 1950 tarihli 5590 Sayılı Kanun (5590 SK) kapsamında 1952 yılında kurulan TOBB, şu anda kuruluş kanunu olan 5590 SK’yı, 2004 yılında yürürlüğe girerek yürürlükten kaldıran 5174 Sayılı Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği ile Odalar ve Borsalar Kanunu’na tabidir (TOBB, 2012: 1). Dolayısıyla TOBB’un kanunla kurulmuş olması, üyelik ve aidata ilişkin işleyiş koşulları gibi bazı konular bağlamında bir sivil toplum örgütü olup olmadığı tartışmalıdır.²⁵ Diğer yandan TOBB bünyesinde,

²⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. http://tesev.org.tr/tr/raporlar/?calisma_alani_id=255&yayin_ad=demokratik%20g%C3%B6zetim, 15.01.2019.

²⁵ Tartışmalara ilişkin medyada yer almış bazı incelemeler için bkz. <http://www.milliyet.com.tr/yazarlar/dusunenlerin-dusuncesi/meslek-kuruluslari-sivil-toplum-orgutleri-midir--1744937/>; <https://ww>

sektörel gelişmeleri teşvik etmek ve sorunları tespit ederek çözüm önerileri üretmek amacıyla iki yıllık süreler için oluşturulan Sektör Meclisleri²⁶ içerisinde Özel Güvenlik Hizmetleri Meclisinin de yer almış olması, tez kapsamında TOBB'ü incelemeyi gerekli kılmaktadır (TOBB, 2012: 27). Nitekim TOBB bünyesinde kurulan bu Sektör Meclisleri, ilgili sektördeki önde gelen firma ve sivil toplum kuruluşlarından oluşmaktadır (TOBB, 2012: 28). Bu bağlamda, TOBB bünyesinde kurulmuş olan Özel Güvenlik Hizmetleri Meclisi, sivil toplum kuruluşlarını içermesi sebebiyle yatay kontrol kapsamında ele alınabilir. Şu anda faaliyette olmayan Özel Güvenlik Hizmetleri Meclisi'nin, geçmiş yıllarda özel güvenlik sektörüne ilişkin yayımlanmış olduğu iki adet rapor bulunmaktadır.²⁷ Hazırlanan bu raporlarda Türkiye'deki özel güvenlik şirketleri ile personeline ilişkin sayısal veriler, hizmet sunumunda karşılaşılan sorunlar, mevzuattan kaynaklanan sorunlar, özel güvenlik sektörünün Türkiye ekonomisindeki yeri, üniversitelerde verilen özel güvenlik eğitimine ilişkin niteliksel ve niceliksel veriler, sektörün yeniden yapılandırılmasına ilişkin amaçlar gibi birçok konu başlığı altında değerlendirmeler mevcuttur.²⁸ Özel Güvenlik Hizmetleri Meclisi'nin hazırladığı bu raporlar kapsamında, hizmet sunan şirket ile çalışanlarına ilişkin kamuoyunun bilgilendirilmesi, hizmet sunumunda yaşanan sorunların dile getirilmesi ile şeffaflığın sağlanması gibi demokratik kontrolü ilgilendiren hususlar ele alınmaktadır. Ayrıca her iki raporda da, özel güvenlik sektörünün denetiminde sivil toplum kuruluşlarının görev alması konusunda öncü rol üstlenilmesi hedefi açıkça ortaya konulmaktadır (TOBB, 2013: 17; 2014: 20). Dolayısıyla TOBB bünyesinde kurulmuş olan Özel Güvenlik Hizmetleri Meclisi'nin, Türkiye özelinde özel güvenlik hizmetlerinin demokratik

[w.sabah.com.tr/yazarlar/ovur/2013/02/16/sanayi-ve-ticaret-odalari-sivil-mi](http://www.sabah.com.tr/yazarlar/ovur/2013/02/16/sanayi-ve-ticaret-odalari-sivil-mi); <http://www.liberal.org.tr/sayfa/turkiyede-kamu-kurumu-niteliğindeki-meslek-kuruluslari-sivil-toplum-ve-demokrasi,484.php>; 18.01.2019.

²⁶ 2012 yılı itibarıyla TOBB bünyesinde Özel Güvenlik Hizmetleri Meclisi de dâhil olmak üzere 59 tane sektör meclisi bulunmaktadır (TOBB, 2012: 27). 2019 yılı itibarıyla sektör meclislerinin sayısı 61'e çıkmış bulunmaktadır. Ancak bunlar arasında Özel Güvenlik Hizmetleri Meclisi yer almamaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. <https://www.tobb.org.tr/TurkiyeSektorMeclisleri/Sayfalar/SektorMeclisleriListesi.php>; 18.01.2019.

²⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. <https://tobb.org.tr/YayinMudurlugu/Sayfalar/TOBB-Yayinlari.php#SektorYayinlari>; 18.01.2019.

²⁸ Örneğin, 2014 yılı itibarıyla faaliyet izni alan şirket sayısı 1508 ve özel güvenlik eğitimi veren kurum sayısı 743'tür. Yine, 2004 yılı itibarıyla 57.855 olan özel güvenlik görevlisi kimliği alan kişi sayısı 2014 sonunda 640.475 kişiye ulaşmıştır. Aynı dönem için özel güvenlik görevlisi sertifikası alanların sayısı 2014 yılı itibarıyla 1.147.241'e ulaşmıştır. 2004-2014 arasında kapanan/kapatılan şirket sayısı ise 312'dir (TOBB, 2013; 2014).

kontrolüne katkı sağlama iddiasında olduğu savunulabilir ve yayımladığı raporlar bu kapsamda bir incelemeye tabi tutulabilir.

Türkiye özelinde özel güvenlik hizmetlerinin demokratik kontrol durumunun yatay boyutunda incelenmesi gereken bir diğer taraf ise araştırma merkezleridir. Mevcut durumda, Türkiye’de sadece özel güvenlik hizmetleri özelinde çalışma yapan bir araştırma merkezine rastlanmamaktadır. Ancak, bazı bağımsız araştırma merkezleri²⁹ ile yükseköğretim kurumlarında kurulan uygulama ve araştırma merkezileri³⁰ bünyesinde güvenlik temalı çalışmalar yapılmaktadır. Güvenlik temalı bu çalışmalar arasında, doğrudan Türkiye’deki özel güvenlik sektörünü konu alan bir çalışmaya rastlanmamaktadır.

Diğer yandan, Türkiye’de özel güvenlik hizmetlerinin demokratik kontrol durumuna yatay boyutta katkı sağlaması beklenen üniversiteler ve bünyelerinde gerçekleşen bazı akademik faaliyetler üzerinde durulabilir. Bu kapsamda ilk olarak Türkiye’de devlet ve vakıf üniversitelerinin bünyelerinde bulunan Özel Güvenlik ve Koruma isimli ön lisans programı incelenebilir. Türkiye’de 2018 yılı üniversite yerleştirme sonuçlarına göre çeşitli üniversitelerde, 58 adet Özel Güvenlik ve Koruma programı bulunmaktadır.³¹ Tez kapsamında daha önce belirtildiği üzere, bu programdan mezun olan kişilerin özel güvenlik görevlisi olabilmesi için başarıyla tamamlamaları gereken özel güvenlik temel eğitiminden silah eğitimi hariç olmak üzere muaf tutulmaları, programın önemini göstermektedir. Bu bağlamda üniversitelerin ilgili programlara ilişkin ders kataloglarının ve müfredat içeriklerinin, Türkiye özelinde özel güvenlik hizmetlerinin demokratik kontrol durumunu etkileme potansiyeline sahip olduğu savunulabilir. Örneğin, 58 adet Özel Güvenlik ve Koruma ön lisans programı içerisinde yer alan Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi

²⁹ Bu kapsamda, Ortadoğu Araştırmaları Merkezi (ORSAM) bünyesinde bulunan Güvenlik Çalışmaları Masası’nın gerçekleştirdiği çalışmalar ile Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETAV) ve Bilge İnsanlar Stratejik Araştırmalar Merkez (BİLGESAM) bünyelerinde gerçekleştirilen güvenlik temalı çalışmalar örnek olarak verilebilir. Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://orsam.org.tr/tr/masalar/guvenlik-dosyasi/#>; <http://www.bilgesam.org/kategori/22/-konular-guvenlik/>; <https://www.setav.org/kategori/guvenlik/>; 18.01.2019.

³⁰ Bu kapsamda, Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü bünyesinde bulunan güvenlik temalı bazı araştırma merkezleri örnek olarak gösterilebilir. Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://gbe.pa.edu.tr/arastirma-merkezleri.html>; 18.01.2019.

³¹ İlgili üniversitelerin hangileri olduğu, doluluk oranları ve öğrenim türlerinin ne olduğu gibi konularda ayrıntılı bilgi için bkz. [https://yokatlas.yok.gov.tr/tercih-sihirbazi-t3-tablo.php?p=tyt](https://yokatlas.yok.gov.tr/tercih-sihirbazi-t3-tablo.php?p=tyt;); 18.01.2019.

Özel Güvenlik ve Koruma Programı'nda³² okutulan dersler içerisinde yer alan özellikle hukuk dersleri ile Özel Güvenlik Meslek Etiği dersinin³³, demokratik kontrol durumunu etkileme potansiyeline sahip olduğu ileri sürülebilir. Nitekim mezunlarının özel güvenlik işgücü piyasasına, özel güvenlik temel eğitiminden silah eğitimi hariç olmak üzere muaf tutularak katılabilesine imkân tanıyan bu programda okutulan derslerin içerikleri ve nitelikleri, demokratik kontrolün yatay boyutuna üniversitelerin doğrudan katkısını ifade etmektedir. Diğer yandan Özel Güvenlik Meslek Etiği dersinin, özel güvenlik görevlisi olmaya aday kişilere katması beklenen etik ve profesyonel hizmet sunumu anlayışı, öz-kontrol boyutunda da incelenmesi gereken bir husus olarak değerlendirilebilir.

Üniversitelerin bünyelerinde verdiği özel güvenlik eğitiminin demokratik kontrol durumuna etkisinin yanında, akademik faaliyetler kapsamında özel güvenlik hizmetleri temalı çalıştay, sempozyum ve kongre gibi bilimsel etkinlikler de yatay kontrol boyutunda incelemeye tabi tutulabilir. Bu kapsamda, Türkiye'de özel güvenlik hizmetlerini konu alan ve kamu ile özel kesimi bir araya getiren çalıştaylar incelenebilir.³⁴ Çalıştayların yanı sıra, sosyal bilimler alanında üniversitelerde gerçekleştirilen kongre ve sempozyumlarda da özel güvenliğe ilişkin akademik çalışmalara rastlanabilir. Ayrıca, Türkiye'de güvenlik ana temalı akademik faaliyetler de bulunmaktadır.³⁵ Alt temalar içerisinde özel güvenlik hizmetlerine

³² Program ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. <https://www.anadolu.edu.tr/acikogretim/turkiye-program-lari/acikogretim-fakultesi-onlisans-programlari-2-yillik/ozel-guvenlik-ve-koruma>; 18.01.2019.

³³ Özel Güvenlik Meslek Etiği ders tanıtım sayfasında yer alan öğrenme çıktıları incelenebilir. Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://abp.anadolu.edu.tr/tr/ders/ogrenimCikti/105357/49>; 18.01.2019.

³⁴ 11-15 Aralık 2017 tarihleri arasında Antalya'da bazı üniversitelerin, özel güvenlik şirketlerinin, kamu güvenlik yönetimi örgütlenmesinin, özel güvenlik sendikalarının ve bazı bakanlıkların temsilcilerinin katılımı ile gerçekleşen Özel Güvenlik Hizmetlerini Geliştirme Çalıştayı örnek olarak gösterilebilir. Anılan çalıştayda, özel güvenlik görevlilerinin eğitim sorunları ile özel güvenlik şirketlerinin denetlenmesi ve denetlemelerde karşılaşılan sorunlar gibi demokratik kontrol durumunu etkileyen kimi konular ele alınmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://gusod.com.tr/gusod-haberleri/ozel-guvenlik-hizmetleri-gelistirme-calistayi-yapildi.html>; <http://www.egm.gov.tr/haberler/Sayfalar/%C3%96zel-G%C3%BCvenlik-Hizmetlerini-Gelistirme-Ca1%C4%B1stay%C4%B1.aspx>; <http://www.ozelguvenlik.pol.tr/Haberler/Sayfalar/%C3%96zel-G%C3%BCvenlik-Kanun-Tasar%C4%B1s%C4%B1-%C3%87al%C4%B1%C5%9Ftay%C4%B1-.aspx>; 18.01.2019.

³⁵ Örneğin, Gaziantep Üniversitesi ev sahipliğinde 18-20 Nisan 2019 tarihleri arasında 13.sü düzenlenecek olan Kamu Yönetimi Sempozyumu'nun ana teması; Uluslararası Siyaset ve Güvenlik Stratejileri, Kamu Yönetimi Politikaları olarak belirlenmiştir. KAYSEM13 kapsamında belirlenen alt temalar içerisinde, Özel Kolluk ve Özel Güvenlik Şirketleri ile İç Güvenlik, Güvenliğin Özerkleşmesi, Güvenlik ve Hesap Verebilirlik gibi özel güvenliği de yakından ilgilendiren temalar bulunmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://kaysem13.gantep.edu.tr/etkinlik.php?id=1>; <http://kaysem13.gantep.edu.tr/pages.php?url=konular-36>; 19.01.2019.

ilişkin çeşitli çalışmaları da barındırabilme potansiyeline sahip bu akademik faaliyetler,³⁶ özel güvenlik hizmetlerine ilişkin mevcut durumu sorgulama ve geleceğe yönelik öneriler geliştirme hususlarında demokratik kontrol durumuna katkı sağlayabileceği savunulabilir.

3.2.2.2. Yatay Kontrol Bağlamında Parlamento ve Kimi Güvenlik Yönetimi Örgütlenmeleri

Tez kapsamında daha önce belirtildiği üzere, Türkiye’de demokratik kontrol kapsamında parlamento gözetimini yürüten kurum TBMM’dir. Yine daha önce belirtildiği üzere, TBMM’nin özel güvenlik şirketleri ve personeli üzerinde doğrudan bir kontrol mekanizmasına sahip olmaması, Türkiye özelinde parlamento gözetimini yatay boyutta incelemeyi gerektirmektedir. Bu kapsamda TBMM’nin gerçekleştirebileceği yatay kontrol mekanizması, sözleşme tarafı olan ve özel güvenlik hizmeti satın alan yürütme erkinin gözetiminin gerçekleştirilmesi üzerinden incelenebilir. Diğer bir deyişle, Türkiye’de özel güvenlik hizmetlerinin yasama gözetimi, TBMM’nin yürütme organını gözetim kapasitesi ile ilgili ve sınırlıdır. Nitekim tez kapsamında daha önce belirtildiği gibi, özel güvenlik şirketleri hesap verebilirlik ilişkileri bağlamında yasama organından çok, sözleşme tarafı olan müşterileri ile kamusal olması zorunlu olmayan ve çoğunlukla ticari çıkarlara dayanan hesap verebilirlik ilişkileri geliştirmeye meyillidir. Dolayısıyla, TBMM’nin özel güvenlik şirketleri ve çalışanları üzerinde doğrudan bir kontrol mekanizmasının bulunmaması da bu sebebe dayandırılabilir.

Diğer yandan sözleşme tarafı olma sıfatını taşıyan yürütme erkinin, özel güvenlik hizmeti satın alırken yaptığı harcamalar TBMM tarafından incelemeye tabi tutulabilir. Ancak bu anlamdaki bir incelemenin, kamu kurum ve kuruluşları tarafından yapılan özel güvenlik hizmeti alım ihalelerine ilişkin bir bütçe gözetimi ile sınırlı kaldığı savunulabilir. Ayrıca daha önce belirtildiği üzere bu inceleme,

³⁶ Örneğin; Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü ev sahipliğinde 26-27 Eylül 2019 tarihleri arasında Ankara’da düzenlenmesi planlanan “Uluslararası Güvenlik Kongresi (Kuram, Yöntem, Uygulama)” başlıklı kongrenin konu başlıkları içerisinde; özel güvenlik şirketleri, özel askeri şirketler, sivil toplum kuruluşları ve güvenlik, güvenlikte hibrit yapılar, uluslararası örgütler ve güvenlik, uluslararası güvenlik hukuku gibi doğrudan özel güvenlik ile ilgili konular yer almaktadır. Ayrıntılı bilgi için kongre web sayfasına bkz. <http://ugkongre.jsga.edu.tr/>; 26.02.2019.

sözleşme tarafının sadece yürütme olduğu durumlarda geçerli olabilmektedir. Bu nedenden dolayı, TBMM'nin özel güvenlik piyasasının tamamı üzerinde doğrudan bir kontrol mekanizmasına sahip olmadığı ileri sürülebilir.

Buna karşın, yasama organı TBMM'nin yürütme üzerinde gerçekleştirdiği denetim faaliyetleri kapsamında yer alan ve özel güvenlik hizmetleri ile piyasasını konu edinen içeriklere de ulaşmak mümkündür. Bu bakımdan, çeşitli önerge sahipleri tarafından özel güvenlik hizmetleri ile ilgili verilen ve yürütme kanadındaki çeşitli önerge muhatapları tarafından cevaplanan ya da cevaplanmayan bugün itibariyle toplam 116 adet yazılı-sözlü soru önergesi³⁷ ile toplam 10 adet meclis araştırması önergesi³⁸, yürütme üzerinde gerçekleştirilen yatay kontrol faaliyetleri kapsamında ele alınabilir. Bu kapsamda yazılı-sözlü soru önergeleri içerisinde; Türkiye genelinde çalışan özel güvenlik görevlilerine dair niceliksel ve niteliksel veriler ile eğitim durumları, hizmet standartları, denetim gibi konulara ilişkin sorular,³⁹ Türkiye'de faaliyet gösteren bazı özel güvenlik şirketlerinin gerçekleştirdiği uygulamalara ve denetimlerine ilişkin şeffaflığın sağlanmasına dair sorunlar ve bu bağlamdaki sorular⁴⁰ gibi özel güvenlik piyasasını doğrudan ilgilendiren konulara yer verilebilmektedir. Ayrıca, meclis araştırması önergeleri içerisinde de doğrudan özel güvenlik piyasasının ve çalışanlarının sorunlarının belirlenmesi ve gereken önlemlerin alınmasını öneren⁴¹ ve doğrudan kimi özel güvenlik şirketleri ile faaliyetlerine ilişkin denetim konusunu içeren önergeler⁴²

³⁷ Son dönem ve geçmiş dönemlere ait özel güvenlik ile ilgili verilen yazılı-sözlü soru önergelerine ulaşmak için bkz. https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/yazili_sozlu_soru_gd.sorgu_baslangic; https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/yazili_sozlu_soru_sd.sorgu_baslangic; 19.02.2019.

³⁸ Son dönem ve geçmiş dönemlere ait özel güvenlik ile ilgili verilen meclis araştırması önergelerine ulaşmak için bkz. https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/meclis_arastirma_ongergeleri.sorgu_son_donem; 19.02.2019.

³⁹ Bazı örnek yazılı-sözlü soru önergeleri için bkz. <https://www2.tbmm.gov.tr/d27/7/7-3854s.pdf>; <https://www2.tbmm.gov.tr/d27/7/7-3907s.pdf>; <https://www2.tbmm.gov.tr/d27/7/7-0896s.pdf>; <https://www2.tbmm.gov.tr/d26/7/7-3964s.pdf>; 19.02.2019.

⁴⁰ Bazı örnek yazılı-sözlü soru önergeleri için bkz. <https://www2.tbmm.gov.tr/d26/7/7-7838s.pdf>; <https://www2.tbmm.gov.tr/d24/6/6-6436s.pdf>; <https://www2.tbmm.gov.tr/d22/7/7-14601s.pdf>; 19.02.2019.

⁴¹ Özel güvenlik piyasası ve çalışanlarının sorunlarının tespiti ve gerekli önlemlerin alınması amacıyla verilmiş örnek önergeler için bkz. <https://www2.tbmm.gov.tr/d24/10/10-0045.pdf>; <https://www2.tbmm.gov.tr/d24/10/10-187521gen.pdf>; 19.02.2019.

⁴² Araştırma önergeleri incelendiğinde, doğrudan SADAT Uluslararası Savunma Danışmanlığı A.Ş. adlı şirketin faaliyetlerine ilişkin ulusal basında çıkan iddiaların araştırılması teklifiyle hazırlanan iki adet önergeye rastlanmaktadır. Bahsi geçen ve bugün itibariyle gündemde olan meclis araştırma önergeleri için bkz. <https://www2.tbmm.gov.tr/d26/10/10-70332gen.pdf>; <https://www2.tbmm.gov.tr/d26/10/10-64460gen.pdf>; 19.02.2019.

bulunmaktadır. Dolayısıyla, TBMM'nin yürütme denetimi bağlamındaki faaliyetlerinin, her ne kadar özel güvenlik şirketleri üzerinde doğrudan bir kontrol ve denetim işlemi olarak ele alınamasa da, özel güvenlik hizmetlerinin demokratik kontrolüne yatay boyutta katkı sunduğu savunulabilir.

Diğer yandan, TBMM kaynaklarının hem 2495 SK hem de 5188 SK'nın yasalaşma süreçlerine ilişkin, kamuoyunu bilgilendirilme ve şeffaflığın sağlanması işlevlerini yerine getirdiği ifade edilebilir.⁴³ Özellikle demokratik kontrolün, kontrol eden tarafının tam olarak devlet dışındaki tarafları da içerecek şekilde devlet dışına taşınmadığı döneme denk geldiği savunulabilecek olan 2495 SK'nın yasalaşma sürecine ilişkin, kamuoyunun bilgilendirilmesi ile şeffaflığın sağlanması konularında TBMM kaynaklarının etkin rol aldığı belirtilebilir. 5188 SK dönemine ilişkin bu işlevleri yerine getirmeye devam eden TBMM kaynaklarına ek olarak, tez kapsamında daha önce belirtildiği üzere sivil toplum örgütleri, yazılı ve görsel medya gibi taraflar da eklenmiş bulunmaktadır.

Bu kapsamda 5188 SK döneminde, bazı kamu yönetimi örgütlenmeleri de şeffaflığın sağlanması ve kamuoyunun bilgilendirilmesi işlevlerini üstlenmiş durumdadır. Özellikle Emniyet Genel Müdürlüğü'ne bağlı Özel Güvenlik Daire Başkanlığı ve Özel Güvenlik Denetleme Başkanlığı bu işlevleri yerine getirebilmektedir. İlk olarak, Özel Güvenlik Daire Başkanlığı'nın web sitesinden faaliyet izni almış özel güvenlik şirketleri ile özel güvenlik eğitim kurumlarının listesine ulaşmak mümkündür.⁴⁴ Bunun yanında, ilgili web sitesinden özel güvenlik

⁴³ 2495 SK'nın yasalaşma sürecinde, Milli Güvenlik Konseyi'nde gerçekleştirilen birleşimlerin tutanakları ile ilgili komisyon raporlarına, TBMM Tutanak Dergisi üzerinden ulaşılabilir. Ayrıntılı Bilgi için bkz. https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/td_v2.tutanak_sonuc?v_meclis=51&v_donem=1&v_yasama_yili=&v_cilt=&v_birlesim=&v_sayfa=&v_anabasluk=KANUNLAR&v_altbaslik=&v_mv=&v_sb=&v_ozet=2495&v_bastarih=&v_bittarih=&v_kayit_sayisi=1&v_kullanici_id=14055414&v_gelecek_sayfa=1; 19.01.2019. Benzer şekilde 5188 SK'nın yasalaşma sürecine ilişkin TBMM'de gerçekleştirilen birleşimlerin tutanakları ile ilgili komisyon raporlarına da aynı platform üzerinden erişilebilir. Ayrıntılı bilgi için bkz. https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/td_v2.tutanak_sonuc?v_meclis=1&v_donem=&v_yasama_yili=&v_cilt=&v_birlesim=&v_sayfa=&v_anabasluk=KANUNLAR&v_altbaslik=&v_mv=&v_sb=&v_ozet=5188&v_bastarih=&v_bittarih=&v_kayit_sayisi=2&v_kullanici_id=14055479&v_gelecek_sayfa=1; 19.01.2019.

⁴⁴ Özel Güvenlik Daire Başkanlığı'nın web sitesi üzerinden firmalar sekmesi açılarak, faaliyet izni almış aktif özel güvenlik kurumlarının listesine ulaşılabilir. Kategorik (özel güvenlik şirketi, eğitim kurumu vb.) olarak gerçekleştirilebilecek bir arama sonrası faaliyet izni almış aktif özel güvenlik kurumlarının sayısı, şirket isimleri, adresleri ve telefon numaraları gibi bilgilere de ulaşılabilir. Örneğin 19.01.2019 tarihi itibarıyla, anlatılan şekilde gerçekleştirilen arama sonucunda 1395 adet özel güvenlik şirketi ve 440 adet özel güvenlik eğitim kurumu listelenmektedir. Ancak, ilgili web sitesinde kayıtların son güncellenme tarihinin 23.05.2017

hizmetlerine ilişkin duyuru ve haberlere de erişim sağlanması mümkündür.⁴⁵ Diğer taraftan, Özel Güvenlik Denetleme Başkanlığı'nın web sitesi üzerinden denetlenen özel güvenlik şirketleri ile eğitim kurumlarının sayısal verilerine ulaşmak mümkündür.⁴⁶ Ancak bu kapsamda, özel güvenlik alanında faaliyette bulunan ve denetlenmiş olan firmaların isimlerine ulaşmak mümkün değildir. Örneğin 19.01.2019 tarihi itibarıyla denetleme istatistiği başlığı altında verilen tabloya göre, 518 adet özel güvenlik eğitim kurumu ile 95 adet özel güvenlik şirketi denetlenmiş durumdadır. İlgili verilerin güncellenme tarihi ile ilgili herhangi bir bilgilendirmeye rastlanmamaktadır. Ancak firma sayısının fazla olması sebebiyle, denetimin gerektiği şekilde yerine getirilemediği öne sürülebilir (Uçkun vd., 2012: 29). Diğer yandan, Özel Güvenlik Daire Başkanlığı'nın web sitesine benzer şekilde, Özel Güvenlik Denetleme Başkanlığı'nın web sitesinde de özel güvenlik hizmetlerine ilişkin duyurular ve haberler yer almaktadır.⁴⁷

3.2.3. Öz Kontrol Boyutu

Demokratik kontrolün tez kapsamında incelenen son boyutu olan öz kontrolün (öz denetim/self kontrol/oto kontrol) de, Türkiye özelinde incelenmesi gerekmektedir. Özel güvenlik hizmetlerinin demokratik kontrol durumunu dikey ve yatay kontrol ile birlikte etkileyen öz kontrol; hizmet sunumunda bulunan özel güvenlik şirketleri ile personelinin hukuka uygun, sorumlu, insan haklarına saygılı ve profesyonel bir hizmet anlayışını benimsemesi ile ilgilidir. Dolayısıyla, bir ülkedeki özel güvenlik hizmetlerinin öz kontrol boyutunda, varsa özel güvenlik şirketlerini ve personelinin bağlayıcı etik davranış kuralları ile uygulama prensiplerinin incelenmesinin gerekli olduğu ifade edilebilir. Bu kapsamda Türkiye'de ulusal seviyede, küresel seviyedeki Özel Güvenlik Sağlayıcıları için Uluslararası Davranış İlkeleri Kodeksi (ICoC) benzeri hizmet sunumunda yol gösterici ilkeler bütününe olup olmadığı incelenebilir.

olduğu belirtilmektedir. Ayrıntılı bilgi ve arama yapmak için bkz. <http://sinavsonuc.ozelguvenlik.pol.tr/Teskilat/teskilatkurumliste.aspx>; 19.01.2019.

⁴⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.ozelguvenlik.pol.tr/Sayfalar/default.aspx>; 19.01.2019.

⁴⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.ozelguvenlikdenetleme.pol.tr/Sayfalar/test.aspx>; 19.01.2019.

⁴⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.ozelguvenlikdenetleme.pol.tr/Sayfalar/default.aspx>; 19.01.2019.

Bu çerçevede öz kontrol mekanizmalarının, self regülasyon (öz düzenleme) ile yakından ilişkili olduğu ileri sürülebilir. İlk olarak, özel güvenlik sağlayıcıları (şirketler, eğitim kurumları vb.) kendilerinin oluşturabileceği, personeli ile kendi firmalarını belirledikleri değerler üzerinden yükümlülük altına sokan ve hizmet anlayışının çerçevesini belirleyen belgeleri düzenleyebilirler. Bu kapsamdaki bir incelemenin, şirketler özelinde bir değerler ve etik kodu benzeri belgenin olup olmadığının ortaya konulması yoluyla gerçekleştirilebileceği ifade edilebilir. Diğer yandan, özel güvenlik işveren ve işçi dernek, federasyon ve sendikaları seviyesinde de mesleki standart ve etik kurallarını konu alan ve üyelerini yükümlülük altına sokan belgelerin olup olmadığı incelenebilir. Nitekim hem özel güvenlik şirketleri hem de özel güvenlik birlikleri olarak adlandırılacak özel güvenlik dernek, federasyon ve sendikaları özelinde, mesleki standart ve etik kuralları düzenleyen belgelerin tarafları olan özel güvenlik sağlayıcıları ile personelini hizmet sunumuna ilişkin taahhüt altına sokması, bu belgelerin öz kontrol mekanizmaları kapsamında ele alınabilmesine imkân tanımaktadır. Bu kapsamdaki öz kontrol mekanizmalarının, 2495 SK döneminde var olmadığı ileri sürülebilir. Nitekim tez kapsamında daha önce belirtildiği üzere, anılan dönemde 2495 SK'nın özel güvenlik şirketlerini düzenleyici hükümler içermemesi ve özel güvenlik teşkilatı personelinin de özel güvenlik dernek, federasyon ve sendikalarına üye olmalarının yasaklanmış olması, anılan öz kontrol mekanizmalarının gelişmemiş olmasının sebepleri arasında sayılabilir. Diğer yandan 5188 SK döneminde, hem özel güvenlik şirketleri hem de özel güvenlik birlikleri (ilgili dernek, federasyon ve sendikalar) seviyesinde, öz kontrol mekanizmalarına dayanak oluşturabilecek kodlar gözlemlenmektedir. Dolayısıyla, 5188 SK döneminde bu kapsamdaki öz kontrol mekanizmalarının var olduğu ileri sürülebilir.

Öz kontrol boyutunda şirketler ile birliklerin, taraflarını yükümlülük altına sokan mesleki standart ve etik kural belgelerinin yanı sıra, özel güvenlik eğitiminin de kontrole etkisinin olduğu ileri sürülebilir. Mevzuatta hem yönetici hem de özel güvenlik görevlisi pozisyonları için çalışma izni verilmesinin önkoşulu olarak başarıyla bitirilmesi zorunlu kılınan özel güvenlik eğitiminin içeriği, öz kontrole ilişkin dersleri barındırabilmektedir. Dolayısıyla, öz kontrole ilişkin eğitim boyutunda incelenmesi gerekenin, bu derslerin özel güvenlik eğitim müfredatlarında

bulunup bulunmadığı ve içeriklerinin ne olduğudur. Tez kapsamında daha önce belirtildiği üzere, 2495 SK döneminde özel güvenlik eğitiminin yetersiz olduğuna dair eleştiriler bulunmaktadır. Hatta özel güvenlik şirketlerini kapsamayan 2495 SK döneminde, özel güvenlik şirketlerinde çalışan personelin bazılarının öz kontrol durumunu geliştirme kapasitesine sahip hiçbir eğitime tabi tutulmadığı da savunulabilir. Bu çerçevede, 2495 SK döneminde öz kontrol boyutunun özel güvenlik eğitimi bağlamında var olmadığı ya da yetersiz olduğu ileri sürülebilir. Diğer yandan tez kapsamında daha önce belirtildiği üzere 5188 SKY’de, özel güvenlik temel eğitimi ve yenileme eğitimine ilişkin ders müfredatının özel güvenlik hukuku ve kişi hakları, kalabalık yönetimi, etkili iletişim, genel kollukla ilişkiler gibi dersleri içerecek şekilde düzenlenmiş olması öz kontrol durumuna ilişkin bir gelişme olarak değerlendirilebilir. Ancak bu zorunlu müfredat içerisinde, meslek etiğine ilişkin derslerin yer almaması öz kontrolün geliştirilmesine yönelik bir eksiklik olarak değerlendirilebilir. Bu kapsamda yine daha önce belirtildiği üzere, üniversitelerde Özel Güvenlik ve Koruma ön lisans programlarında okutulan dersler içerisinde yer alan bazı hukuk dersleri ile Özel Güvenlik Meslek Etiği dersinin, öz kontrol durumunu etkileme potansiyeline sahip olduğu ileri sürülebilir. Özellikle Özel Güvenlik Meslek Etiği dersinin, özel güvenlik piyasasında herhangi bir pozisyonda çalışmaya aday kişilere katması beklenen etik ve profesyonel hizmet sunumu anlayışı, öz-kontrol boyutunda incelenmesi gereken bir husus olarak değerlendirilebilir. Nitekim bu ve benzeri derslerin, öz kontrol boyutunun gelişimine katkıda bulunma potansiyeline sahip olduğu savunulabilir.

Özetle, Türkiye’de özel güvenlik hizmetlerine ilişkin öz kontrol boyutu, hem self regülasyon hem de özel güvenlik temel ve yenileme eğitimleri kapsamında değerlendirilebilir. Dolayısıyla anılan iki duruma ilişkin yapılan bir inceleme, Türkiye’deki özel güvenlik hizmetlerinin sunumunda öz kontrolün hangi seviyede gerçekleşmekte olduğuna dair fikir verebilir.

3.2.3.1. Öz Kontrol Bağlamında Özel Güvenlik Şirketleri ile Özel Güvenlik İşveren ve İşçi Birlikleri

Türkiye’de özel güvenlik alanında faaliyette bulunan kimi özel güvenlik şirketleri ve eğitim kurumları, öz kontrole ilişkin etik ve mesleki standartlar

kodlarına sahiptir.⁴⁸ Şirketler tarafından oluşturulan bu etik kodların, öz kontrol boyutunda demokratik kontrole katkı sağladığı ifade edilebilir. Diğer yandan, bu kodların öz kontrol bağlamında incelenebilecek olan etik değer ve meslek standartlarını içermesinin tek başına bir anlam ifade edip etmediği tartışılabilir. Nitekim kodu oluşturanların kâr amacı güden ticari şirketler olması, çalışanların davranış ve faaliyetlerinin koda uygunluğunun şirket bünyesinde değerlendirilebilmesi ile demokratik kontrole katkı sağlaması zorunlu olmayan müşteri memnuniyetinin kod içerisinde yer alması gibi hususların tartışmaya kaynaklık ettiği savunulabilir.⁴⁹

Diğer yandan kimi şirketler, etik değerler ve meslek standartlarını içeren kodlar oluşturmak yerine, web siteleri üzerinden çeşitli sekmeler altında şirket politikası kapsamında etik değerlere ve meslek standartlarına bağlı, kanunlara uygun, insan haklarına saygılı ve profesyonel hizmet sunumunda bulunmayı taahhüt ettiklerine dair bildirimlerde de bulunabilmektedirler.⁵⁰ Ancak bu bildirimlere yönelik de, özel güvenlik şirketlerinin kendi bünyelerinde oluşturduğu etik kodlara getirilen eleştirilere benzer eleştiriler getirilebilir.

⁴⁸ Örneğin, Türkiye de dâhil olmak üzere 54 ülkede 345.000'den fazla çalışanı ile özel güvenlik hizmeti sunan İsveç menşeli Securitas şirketi, hizmet sunumuna ilişkin etik koda sahiptir. 2006 yılından beri Türkiye'de çok sayıdaki tarafa özel güvenlik hizmeti sunan şirket, uzun vadeli sürdürülebilirliği sağlamak amacıyla etik kod oluşturduğunu ifade etmektedir. 01.01.2012 tarihinden bu yana geçerli olduğu ifade edilen Securitas'ın Değerleri ve Etik Kodu; şirketin ifadesi ile kanunlara riayet, hizmet sunumunda etik standartların sağlanması ile insan haklarına saygı duyulması, uygun ve profesyonel mesleki davranışlara rehberlik edilmesi gibi konularda bir taahhüt belgesi niteliğini taşımaktadır. Ayrıca Securitas Etik Kodu kapsamında şirket, koda uygunluğu sürekli olarak denetlemekte olduğunu ve tam hesap verebilirlik sağlanması için çalıştığını belirtmektedir. Şirket içi denetimler ya da şikâyetler sonucunda, herhangi bir çalışanın koda uygun davranmadığının tespiti halinde ilgili çalışana işten çıkarılmaya varan disiplin cezaları vereceğini taahhüt eden Securitas, kodun ihlalinin kanunen cezalandırılmayı gerektiren bir suç teşkil etmesi durumunda ise ihlalin ilgili makamlara bildireceğini ifade etmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. <https://www.securitas.com.tr/hakkimizda/securitas-grup/>; <https://www.securitas.com.tr/surdurulebilirlik/grup-politikasi-ve-projeleri/>; <https://www.securitas.com.tr/globalassets/turkey/securitas-deerleri-ve-etik-kodu.pdf>; 20.01.2019.

⁴⁹ Örneğin, Securitas şirketinin hazırladığı Etik Kod içerisinde, müşterilerin istekleri ve ihtiyaçları doğrultusunda mümkün olan en iyi hizmeti sunmanın prensip edinildiği belirtilmektedir. Dolayısıyla hizmet sunumunda müşteri memnuniyeti ile etik değerlerin birbiri ile çeliştiği noktalarda, hangisinin daha öncelikli gözetileceği bir tartışma konusu yaratabilir. Örnek için bkz. <https://www.securitas.com.tr/globalassets/turkey/securitas-deerleri-ve-etik-kodu.pdf>; 20.01.2019.

⁵⁰ Bu kapsamdaki bazı şirketler web sitelerinde, öz düzenlemeye örnek teşkil edebilecek özel güvenlik personelinin seçimi, işe alımı ve eğitimi ile bireyler ve kamusal güvenlik örgütlenmeleriyle ilişkilerine ait belirledikleri asgari standartları kamuoyu ile paylaşabilmektedir. Örnekler için bkz. <http://metropolsavunma.com/degerlerimiz/>; <http://www.andaguvanlik.com.tr/deger.html>; <https://altayguvenlik.com/hakkimizda/kalite-politikasi/>; <https://snfguvenlik.com.tr/vizyonumuz/>; 20.01.2019.

Özel güvenlik şirketleri ile personelinin davranış veya etik kurallarının belirlenmesi yoluyla gerçekleşen öz düzenlemelere şirketlerin yanı sıra, özel güvenlik işveren ve işçi birliklerinde de rastlamak mümkündür. Türkiye’de bu kapsamdaki dernek, federasyon ve sendikalar incelendiğinde, demokratik kontrole öz kontrol boyutunda katkı sağlama potansiyeline sahip etik davranış kuralları ve uygulama prensiplerini oluşturmuş birliklerin var olduğu belirtilebilir.⁵¹ Diğer yandan bazı birlikler her ne kadar etik davranış kuralları ve uygulama prensiplerine benzer ilke metinlerine sahip olmasa da, tüzükleri kapsamında öz kontrole katkı sağlama potansiyeline sahip hükümler var olabilmektedir.⁵²

Özel güvenlik hizmetlerinin demokratik kontrol durumuna öz kontrol boyutunda katkı sağlayan kimi özel güvenlik birliklerinin; öz düzenleme yoluyla gerçekleştirdikleri girişimlerin, bazı özel güvenlik şirketlerinin gerçekleştirdiği girişimlere kıyasla daha az tartışmalı ve daha etkin olduğu savunulabilir. Nitekim Türkiye’de bu kapsama giren özel güvenlik birliklerinin, sivil toplum örgütü olmaları sebebiyle kâr amacı gütmemeleri ve kamu yararına hizmet verme iddiaları, bu sava dayanak oluşturabilir.⁵³

⁵¹ Türkiye’de işveren dernekleri kapsamında faaliyette bulunan Güvenlik Servisleri Organizasyon Birliği Derneği (GÜSOD) buna örnek olarak gösterilebilir. Nitekim anılan dernek 2014 yılından bu yana yürürlükte olan, Etik Davranış Kuralları ve Uygulama Prensipleri adında yazılı bir teminat belgesine sahiptir. Öz düzenlemeye ilişkin bir kod niteliğinde değerlendirilebilecek olan bu belgede, Türkiye’de özel güvenlik sektörünün oto kontrolünün sağlanmasının hedeflendiği açıkça belirtilmektedir. Kod içerisinde yasalara uymak, iş ahlakına bağlı kalmak, yüksek standartlarda ve profesyonel hizmet sunmak gibi öz kontrol durumuna katkı sağlama potansiyeline sahip ilkeler yer almaktadır. Bunun yanında GÜSOD bu belgenin zaman içerisinde Türkiye özel güvenlik piyasasında hizmet veren tüm kurum ve personeller için bağlayıcı hale getirilmesi hedefinin olduğunu da açıkça belirtmektedir. Ayrıca, GÜSOD bünyesinde dernek tüzüğü kapsamında oluşturulan Üyelik ve Etik Çalışma Komitesi tarafından da, üyelerince uyulacağı beyan edilen koda ilişkin denetimler gerçekleştirileceği ifade edilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://gusod.com.tr/etik-davranis-kurallari-ve-uygulama-prensipleri>; 20.01.2019.

⁵² Tüm Özel Güvenlik Dernekleri Federasyonu (T.Ö.G.F.) web sitesinde yayımlanmış olan federasyon tüzüğü buna örnek olarak gösterilebilir. T.Ö.G.F. tüzüğünde amaçlar arasında; mesleki etik, davranış ve kuralları belirlemek hükmü bulunmaktadır. Tüzüğe göre belirlenen etik ve davranış kurallarına uymayanların üyeliğine son verileceği belirtilmektedir. Ayrıca anılan tüzüğe göre federasyon, 5188 SK ve yönetmeliği ile anayasaya uygun faaliyetler gerçekleştirmeyi amaç edindiğini de ifade etmektedir. Dolayısıyla anılan federasyon tüzüğünün, yasalara ve ahlaki değerlere uymaya dair hükümleri barındırdığı savunulabilir. Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.togf.org.tr/tuzuk.asp>; 20.01.2019.

⁵³ Örnek için bkz. <http://gusod.com.tr/gusod-hakkinda>; <http://gusod.com.tr/etik-davranis-kurallari-ve-uygulama-prensipleri>; 20.01.2019.

3.2.3.2. Öz Kontrol Bağlamında Özel Güvenlik Eğitimi Veren Kurum ve Kuruluşlar

Tez kapsamında daha önce belirtildiği üzere, özel güvenlik temel ve yenileme eğitimlerine ilişkin okutulması gereken dersler ve içerikleri ile asgari ders saatleri, 5188 SKY’de yer almaktadır. Dolayısıyla, özel güvenlik eğitimi alanında faaliyet izni olarak özel güvenlik eğitimi vermesine izin verilen kurumlarının uyması beklenen müfredat taslağının, mevzuat içerisinde belirlendiği ifade edilebilir. 5188 SKY’nin özel güvenlik temel ve yenileme eğitim programları ile ilgili bölümleri incelendiğinde, öz kontrole katkı sağlaması muhtemel dersler arasında özel güvenlik hukuku ve kişi hakları, kalabalık yönetimi, etkili iletişim ve genel kollukla ilişkiler derslerini saymak mümkündür. Ancak, derslerin isimleri incelendiğinde etik, mesleki standart ve ahlak gibi kavramları doğrudan içeren derslerin var olmadığı ifade edilebilir. Bunun yanında, müfredat içerisinde sayılan derslerin belirlenen içeriklerinde de öz kontrole katkı sunması muhtemel olan etik, mesleki standart ve ahlak gibi kavramların bulunmadığı ileri sürülebilir. Diğer yandan, daha önce belirtildiği üzere; kimi derslerin dolaylı yoldan da olsa, özel güvenlik eğitimi alan yönetici ve özel güvenlik görevlisi adaylarına öz kontrol boyutunda katkı sunması beklenebilir.⁵⁴ Bu kapsamda, Türkiye’de faaliyet izni olarak özel güvenlik temel ve yenileme eğitimlerini veren kurumlar (özel şirketler) incelendiğinde, mevzuatta yer alan müfredata uygun şekilde hizmet verdikleri ileri sürülebilir.⁵⁵

Özel güvenlik eğitimi üzerinden incelenmesi mümkün olan öz kontrol mekanizmalarına dair, yükseköğretim kurumlarının güvenlikle ilgili fakülte ve

⁵⁴ 5188 SKY’de düzenlenen özel güvenlik temel eğitim ve yenileme eğitim programları kapsamında yer verilen Özel Güvenlik Hukuku ve Kişi Hakları dersi, bu kapsamda örnek olarak gösterilebilir. Nitekim ders içeriğine göre, öğretilmesi planlanan konular arasında öz kontrol durumuna etkisinin olması muhtemel olan özel güvenlik görevlilerinin yetkileri ve bu yetkileri kullanım şartları, yetkiler karşısında kişi hakları, yetkilerin aşılması durumunda uygulanacak yaptırımlar gibi konular sayılmaktadır (5188 SKY, Ek-11/Ek-13).

⁵⁵ Bu kapsamda özel güvenlik eğitimi veren kurumlar, dersler ve içerikleri konusunda 5188 SKY’ye bağlı kalmaktadırlar. Dolayısıyla, anılan kurumlarda da doğrudan bir Özel Güvenlik Meslek Etiği ya da benzeri dersin verilmediği ileri sürülebilir. Bazı örnekler için bkz. <http://www.camlicaguvanlik.com/silahli-ozel-guvenlik-temel-egitimi>; <http://www.akadozelguvenlik.com/egitimlerimiz.html>; <http://www.catguvenlik.com/guvenlik-egitimi/mufredat/>; <http://www.varanguvenlik.com/egitimler/silahli-temel-egitim-t1>; <http://www.koruguvanlik.com/>; <http://www.safariozelguvenlik.com.tr/index.php/egitimler/ozel-guvenlik-ders-notlari/>; <http://www.oyaks.com.tr/Ozel-Guvenlik-Temel.html>; <http://www.idealozelguvenlik.com.tr/silahli-temel-egitim.aspx>; <http://www.cagguvenlik.com/hizmetlerimiz-4-silahsz-guv-eitimi.html>; 21.01.2019.

meslek yüksekokulları ile fakülte veya meslek yüksekokullarının güvenlikle ilgili bölümlerinin de ele alınması gerektiği ifade edilebilir. Nitekim daha önce 5188 SKY incelemesinde belirtildiği üzere, bu kapsamda mezun olanlarda yönetici veya özel güvenlik görevlisi olabilmek için, silah eğitimi dışında özel güvenlik temel eğitimi şartı aranmamaktadır. Dolayısıyla, mevzuata göre üniversitelerin anılan programlarından mezun olan bu kişilerin, silah eğitimi hariç olmak üzere yönetmelikte sayılan derslere hâkim olduğunun varsayıldığı ileri sürülebilir. Tez kapsamında daha önce belirtildiği üzere, anılan programlara Türkiye'deki çeşitli üniversitelerde bulunan 58 adet Özel Güvenlik ve Koruma programı örnek olarak gösterilebilir. Yine daha önce belirtildiği üzere, bu programların ders kataloglarında yer alan Özel Güvenlik Meslek Etiği dersinin özel güvenlik hizmetlerinin öz kontrolüne doğrudan katkı sağlama potansiyeline sahip olduğu ileri sürülebilir.⁵⁶ Özetle, Türkiye'de özel güvenlik eğitimi kapsamında, farklı kurum ve kuruluşlar tarafından okutulan farklı derslerin öz kontrole etkisi de, demokratik kontrol durumunun derecesini belirleyebilmektedir.

⁵⁶ Bünyelerinde Özel Güvenlik ve Koruma ön lisans programı bulunan üniversitelerden birçoğunun ders kataloglarında, öz kontrole doğrudan etki edebilecek olan etik dersleri bulunmaktadır. Kataloglarda etik derslerinin yanında insan hakları, genel hukuk bilgisi, temel mesleki hukuk gibi öz kontrol durumunun gelişmesine katkı sağlaması olası derslere de rastlamak mümkündür. Bünyelerinde anılan programın bulunduğu bazı üniversitelerin örnek ders katalogları için bkz. <https://obs.bingol.edu.tr/oibs/bologna/start.aspx?gkm=0418344003880838912389203221638808377983523037679344603222434480>; [http://bbs.bim.gantep.edu.tr/\(S\(5y2ku2widd4qpkvkjiixt2in\)\)/prog_navigator.aspx?path=2_51](http://bbs.bim.gantep.edu.tr/(S(5y2ku2widd4qpkvkjiixt2in))/prog_navigator.aspx?path=2_51); http://inonu.edu.tr/media/iys/cmsmenu/2044/2017/11/%C3%96zel_G%C3%BCvenlik_M%C3%BCfredat.pdf; <http://www.ohu.edu.tr/sosyalbilimlermyo/ozelguvenlik/kisa-ders-icerik>; <http://katalog.cbu.edu.tr/Site/CourceStructure.aspx?ProgramID=1251&lang=1>; <http://bilgipaketi.uludag.edu.tr/Programlar/Detay/479?AyID=25>; 21.01.2019.

SONUÇ

Güvenlik, modern devletin en temel varoluşsal işlevlerinden biridir. Modern devlete ilişkin kuramlar incelendiğinde de, bu önermeye rastlanmaktadır. Dolayısıyla, güvenlik bağlamında gerçekleştirilen bir modern devlet okuması, onun varoluş sebebi ile meşruiyetine ilişkin bir kuramsal çerçeve sunmaktadır. Özellikle Toplumsal Sözleşme Kuramları ve Weberyen Kuram üzerinden gerçekleştirilecek bir modern devlet-güvenlik ilişkisi incelemesi, güvenlik alanında yaşanan değişim ve dönüşümü ortaya koyabilmek adına oldukça geçerli bir incelemedir.

Bu kapsamda, modern devlet kavramsallaştırması bağlamında modern devletin güvenlik anlayışı, devletin kendisine odaklanan bir yaklaşıma dayanmaktadır. Bu yaklaşıma göre, güvenliğin sağlanması amacıyla modern devlet tarafından güç (şiddet) kullanımı, hem meşru hem de devlet tekelindedir. Modern devletin güç kullanımı üzerindeki tekeline meşruiyet sağlayan unsurlar ise, güç kullanımına ilişkin şartların yasal bir zemine sahip olmasıdır. Dolayısıyla güvenlik amaçlı güç kullanımı, meşruiyetini toplumsal sözleşme sonucu oluşturulan devletten alırken, şiddet araçları üzerinde de aynı devlet aygıtı tekel konumundadır. Bireyler ise güvenliklerinin sağlanabilmesi amacıyla, Toplumsal Sözleşme Kuramları'na göre doğa durumunda sahip oldukları kendi güvenliklerini sağlama gibi kimi hak ve özgürlüklerini devlete devretmektedir. Dolayısıyla modern devlet, güvenliği sağlamak adına birey hak ve özgürlüklerini kısıtlayabilmektedir. Bu doğrultuda modern devletin sahip olduğu güvenlik anlayışı; vatandaşlarını, hem dışarıdan gelmesi muhtemel tehditlere hem de toplum içerisinde birbirlerine karşı korumayı ve güvenliklerini sağlamayı esas almaktadır. Modern devlet bunu gerçekleştirirken, askeri yöntem, teknik ve araçları kullanmaktadır.

Toplumsal Sözleşme Kuramları'nda sözleşmenin yapılması ve devletin varoluşsal nedeni ile işlevi, aynı doğrultuda ele alınmaktadır. Bu doğrultu, devlet tarafından güvenliğin sağlanmasıdır. Modern devlet; güvenlik işlevi ile güvenliği sağlarken, vatandaşlar da modern devletin bu amaçla gerçekleştirdiği uygulamalara ve koyduğu kurallar bütününe rıza göstermektedir. Dolayısıyla modern devletin meşruiyeti, vatandaşlarının güvenliğini sağlamasından kaynaklanmaktadır. Diğer yandan Weberyen Kuram'a göre modern devlet, kendine has araçlar üzerinden tanımlanmaktadır. Bu bağlamda Weber'e göre modern devlet, meşru şiddet

kullanabilme tekeli elinde bulunduran insan topluluğudur. Bürokratik örgütlenme üzerinden bir modern devlet kuramı ortaya koyan Weber, şiddet araçları üzerindeki tekelin meşru olma özelliğinden de bahsetmiştir. Bu kapsamda meşruiyetin sağlanması, vatandaşların devlet otoritesine itaat etmesi ile ilgilidir. Tarihsel süreç içerisinde çeşitli aşamalardan geçen tekelleşme, kamusallaşma ile birlikte devlet yapılanmasını yasal-ussal meşruiyete bağlı hale getirmiş ve modern devleti ortaya çıkarmıştır.

Diğer yandan, Marksist Kuram'ın modern devlet eleştirisini de güvenlik üzerinden okumak mümkündür. Sınıf mücadeleleri ve kapitalizmin eleştirisine dayanan Marksist Kuram, modern devleti de aynı sorunun bir parçası olarak görmektedir. Bu bağlamda, Marksist düşünürler en basit anlamıyla modern devleti, egemen sınıfın elinde bir baskı aracı olarak görmektedir. Dolayısıyla Marksizm'de modern (kapitalist) devlet aslında, kapitalist sistemin devamlılığını sağlamaya yarayan ve sınıf mücadelesinde belirli bir sınıfın çıkarını gözeten devlet biçimidir. Bu nedenle Marksizm devletin, toplumun genelini sağladığı savına karşı çıkmaktadır. Hatta Marx, toplumsal sözleşmecilerden olan Hobbes'un iddiasının aksine, modern devletin toplum içerisinde herkesin herkese karşı savaşının yeniden üretilmesine sebep olacak şekilde çalıştığını belirtmektedir. Nitekim Marksist düşünce, güvensiz ortamın temel sebebi kapitalizmin kendisidir. Özde Marksist Kuram modern devleti, sermaye sahibi egemen sınıfın elinde ve onların çıkarlarını koruyan bir devlet biçimi olarak ele almaktadır. Devleti egemen sınıfın elinde bir araç olarak gören bu anlayış, Marksist yazında araçsalci yaklaşım olarak isimlendirilmektedir. Diğer yandan, modern devleti egemen sınıfın elinde kendi çıkarlarını korumak amacıyla tarafsız bir araç olarak gören araçsalci yaklaşımın karşısında yer alan yapısalci yaklaşım, devletin yapısını, araçsalci yaklaşımın aksine, egemen toplumsal güçlere üstün kılmaktadır.

Modern devlet ve güvenlik ilişkisi genel hatlarıyla böyleyken, özellikle 1980'li yıllardan itibaren geleneksel güvenlik anlayışının değişime uğramaya başladığını ve bir sorgulamaya tabi tutulduğunu söylemek mümkündür. Ortaya çıkan yeni güvenlik anlayışı, güvenliğin kapsamının genişletilmesini ve güvenlik konusunda modern devletin yanında birey, bütün insanlık gibi analiz birimlerinin de düşünülmesini önermektedir. Bu kapsamda modern devlet-güvenlik ilişkisinin değişen durumu;

devlet yanında devlet aygıtının dışında kalan aktörlerin, askeri yöntem, teknik ve araçların yanında askeri olmayan yöntem, teknik ve araçların güvenlik ile ilişkilendirilmesini beraberinde getirmiştir. Bu değişim, modern devlet kavramsallaştırması açısından da bir değişim anlamına gelmektedir. Yeni durumda devlet, şiddet kullanabilme tekeli piyasa aktörleri ile paylaşmaktadır. Dolayısıyla şiddet kullanabilme tekelinin yok olduğundan ya da en azından aşındığından bahsetmek mümkündür. Diğer yandan, şiddet kullanabilme tekeli ile ilişkili meşruiyet durumu da değişime uğramıştır.

Geleneksel anlamdaki modern devlet-güvenlik ilişkisinin sorgulanması kapsamında, Neo-Marksist düşüncenin temsilcilerinden olan Foucault ve Neocleous güvenliği modern devletin varoluşsal bir bileşeni olarak ele almamaktadırlar. İlk olarak Foucault güvenliği, yönetselliğin bir mekanizması olarak ele almaktadır. Dolayısıyla güvenlik, modern devletin devamlılığını sağlamak için vatandaşları üzerinde uyguladığı bir strateji ve mekanizmadır. Foucault'un üç farklı iktidar çeşidi içerisinde saydığı güvenlik düzenekleri, güvensizliğin kaynağını ortadan kaldırmayı değil, yapılan hesaplamalar sonucunda kabul edilebilir düzeyde tutmayı hedeflemektedir. Güvenlik düzenekleri sürekli olarak genişlemekte ve temelinde yapmaya bırakmak fikri bulunmaktadır. Dolayısıyla, güvenlik mekanizmaları ayrıntıları doğal süreçler olarak ele almakta ve bu ayrıntıları nüfus üzerinde bir hedefe ulaşmak için kullanmaktadır. Bu kapsamda güvenlik mekanizmaları, güvenliği tehdit eden riskleri engelleme yoluna başvurmamaktadır. Foucault'a göre güvenlik, gerçekliğin içerisinde çalışmakta ve gerçekliğin barındırdığı öğeleri birbirine karşı kullanmaktadır. Bu durumda, güvenlik mekanizmalarının temel işleme mantığı anormal olandan kaçınmak üzerine değildir. Hatta güvenlik, anormal üzerinden çalışmakta ve anormali önlemeye gerek duymamaktadır. Foucault'a göre hedefi çokluk, diğer bir deyişle nüfus, olan güvenlik mekanizmaları, güvenliği tehdit eden riskleri ortadan kaldırmayı değil, onları en az seviyeye indirmeyi amaçlamaktadır. Dolayısıyla, bir dizi maddi veriye ve bunlar arasındaki olasılık hesaplarına dayanan güvenlik mekanizmalarının, güvenlik ile ilgili mükemmeli yakalama hedefi yoktur. Aksine bu mekanizmalar, güvensizlikten ve riskten beslenmektedir. Özde güvenlik mekanizmaları, nüfusun bir bölümünü harcanabilir ve gözden çıkarılabilir bir yığın olarak görmektedir. Modern devlet kuramlarına göre

bireylerin tamamının korunması yerine belirli bir kısmının yok olmasına onay veren güvenlik mekanizmaları, modern devletin temel dayanaklarından olan meşruluk ve yasallık ilkelerini sorgulamayı gerektirmektedir.

Diğer yandan düşüncelerinde Foucault'un savlarının da etkisi gözlenen Neocleous, güvenliği bir metalaşma süreci üzerinden açıklamaktadır. Neocleous güvenliği, egemen ideolojinin temel yapı taşı olarak görmektedir. Bu kapsamda güvenlik ile kastedilen şeyin aslında güvenlik olmadığını belirten Neocleous, modern toplumda güvensizlik ve buna bağlı olarak güvenlik ihtiyacının sürekli olarak arttırıldığı iddiasındadır. Böylece güvensizlik, güvenliğin karşısında yer alan bir kavram olmaktan daha çok, güvenlik mekanizmalarının pazarlanmasına yarayan bir kavramdır. Gündelik hayata, güvensizlik ve korku üzerinde sürekli pazarlanan bir dilin hâkim olduğunu ifade eden Neocleous, korku üzerinden çalışan güvenlik ideolojisinin sürekli şekilde güvenlik ihtiyacını genişlettiğini belirtmektedir. Kalıcı olağanüstü hal projesi olarak da adlandırılabilir bu güvenlik dili, hemen hemen her şeyin bir güvenlik tehdidi olarak tanımlanabilmesine yol açmaktadır. Manipüle edilebilir olan korku ve güvensizlik duyguları ise güvenlik ideolojisinin bir stratejisidir. Dolayısıyla bu anlayışa göre, güvenlik aslında güvensizlik ve korku üzerinden tanımlanmakta ve bu durum güvenliğin güvenlik ihtiyacı üzerinden piyasada pazarlanmasına da olanak tanımaktadır.

Öbür taraftan Beck'in Risk Toplumu düşüncesine göre, klasik sanayi toplumunda servet üretiminin sahip olduğu mantık, risk üretiminin mantığına üstün gelmekteyken; 20. yüzyılın sonundan itibaren bu denge tersine dönmüştür. Risk toplumu ile birlikte modernliğin geldiği noktada, insanlar da dâhil olmak üzere tüm yaşamı tehdit eden riskler, önceki yüzyıllardaki tehlikelerin aksine toplumsal sınıflara özgü değildir. Nitekim modernleşmenin beraberinde getirdiği bu riskler, modern devletin sınırlarını aşmış ve küresel bir nitelik kazanmıştır. Bu değişikliğin temelinde modernleşmenin başarısının yattığını ifade eden Beck, risk toplumu ile birlikte risk bölüşümü mantığının da refah bölüşümü mantığına baskın geldiğini ileri sürmektedir. Risk Toplumu düşüncesine göre, çağın tüm insanlığı tehdit eden riskleri, modernleşmenin temelinde yer alan üretimin aşırılılaşması sonucu ortaya çıkmaktadır. Ayrıca risk toplumuna has riskler, hesaplanamamakta, denetlenememekte ve bilinmeyen sonuçlar doğurma kapasitesine sahip

olabilmektedir. Beck'e göre risklerden kaçınma ve riskleri telafi edebilme imkânları, toplumsal sınıflar arasında eşitsiz bir şekilde bölüşülmektedir. Dolayısıyla, riskin en çok yoksul sınıf arasında bölüşüldüğü ifade edilebilir. Ancak yine de, risklerden kaçınmanın imkânsız hale gelmeye başlaması ile birlikte, sınıf konumlarının bu bölüşümdeki belirleyici rolü değişmektedir. Yeni durumda, riskten etkilenerek güvenlikten yoksun olan sınıfın karşısında, riskten etkilenmeyen sınıf yoktur. Bunun yerine, riskten etkilenen sınıfın karşısında, henüz riskten etkilenmemiş ama etkilenmesi kesin olan sınıf bulunmaktadır. Dolayısıyla, risklerin bölüşüm mantığı demokratiktir ve bumerang etkisi ile sosyal statü farkı olmaksızın herkes için güvenlikten yoksun bir durum oluşturmaktadır. Özde, risk toplumu ile güvende olmayan bir toplum işaret edilmektedir. Risk toplumu beraberinde, endişe ortaklığını ve korkuyu da getirmektedir. Beck'e göre, riskler üzerinden oluşan bir piyasa ve bu piyasanın kazananları da bulunmaktadır. Oluşan piyasada, riskler üzerinden gerçekleştirilen ve sonsuz bir ihtiyaç anlayışı içerisinde işleyen bir ekonomik sömürü bulunmaktadır. Piyasa içerisinde riskler bir fırsat olarak görülmekte ve ticarileştirilmektedir. Riskler ve güvensizlik üzerinden gerçekleştirilen bir istismar olan bu durum, genişleyerek devam etmektedir. Bu kapsamda, modernliğe özgü sanayi sistemi bir yandan riskleri üretirken, diğer yandan bundan ticari anlamda faydalanmaktadır. Bu haliyle Beck risk toplumunu, bir çeşit felaket toplumu olarak görmektedir.

Riskler üzerinde duran bir diğer düşünür Giddens'tır. Giddens, riskleri modernliğin geldiği noktada kaçınılmaz sonuçlardan biri olarak görmektedir. Radikalleşen modernliğin beraberinde riskleri de getirdiğini ileri süren Giddens, risklerin geleceğe ilişkin tehditleri işaret etmesi sebebiyle modern döneme özgü olduğunu ifade etmektedir. Beck'e benzer şekilde Giddens'da, risklerin küresel boyutta yıkıcı etkilerinin olabileceğini düşünmektedir. Ancak Giddens'a göre risklerin arttığı bu dönem, Beck'in belirttiği üzere bir post modern dönem olmaktan daha çok, modernliğin radikalleştiği bir döneme denk düşmektedir. Nitekim Giddens'a göre radikalleşen modernlik döneminde modernliğin ötesine geçilmemiş ancak, güven ve risk ortamları farklılaşmıştır. Artık insanların hayatını belirleyen şeyler ise, radikalleşen modernliğe özgü risk ortamlarıdır. Diğer yandan, Giddens modernliğin yapısal olarak küreselleştirici olduğunu ifade ederken, küreselleşme ile

birlikte yeni risk ve tehlike biçimlerinin de ortaya çıktığını savunmaktadır. Ayrıca Giddens'a göre, modernliğin radikalleşmesi ve küreselleşme devam eden süreçlerdir. Dolayısıyla bu süreçlere paralel şekilde, risk ve tehlike biçimleri de değişmektedir. Riskleri iki kategoriye ayıran Giddens, bunlardan ikincisi olan ve radikalleşen modernliğin bir sonucu olan imal edilmiş (yapay) riskleri, tarihsel olarak deneyimlenmemiş olmaları sebebiyle sonuçları hesaplanamaz riskler olarak görmektedir. Geline nokta insanlığın içerisinde yaşadığı dönemin çok farklı tehlikeleri barındırdığını ifade eden Giddens, güven ve risk kavramlarının iç içe geçtiğini belirtmektedir. Dolayısıyla Giddens'a göre güvenlik, kabul edilebilir bir risk dengesine dayanmakta ve mutlak olmamaktadır. Bu noktada, güvenliğe ilişkin ontolojik güvenlik kavramını ortaya koyan Giddens; onu, kişilerin kendi varlıklarının devamına ve çevredeki toplumsal ve nesnel eylem ortamlarının sabitliğine duydukları itimat duygusu olarak tanımlamaktadır. Bu kapsamda radikalleşen modernlik çağındaki riskler, ontolojik güvenlik hissini olumsuz etkilemektedir. Dolayısıyla radikalleşen modernlik çağında, ontolojik güvenlik hissini azalması ile birlikte artan bir güvensizlik durumu ortaya çıkmaktadır. Giddens, varoluşsal bir kaygıyı içeren bu güvensizlik durumunu, ontolojik güvenliğin antitezi olan varoluşsal endişe ya da korku kavramı ile açıklamaktadır.

20. yüzyılın ikinci yarısındaki güvenliğe dair sorgulamaları (modern devlet ve modernlik bağlamında güvenliğin aslında ne olduğu, güven içerisinde yaşamı yaşamadığı vb.) bu şekilde ele almak mümkünken, geleneksel anlamdaki modern devlet-güvenlik ilişkisinin değişimine kaynaklık eden, farklı kuramsal çalışmalar da bulunmaktadır. Bu kapsamda ele alınan ve 1990'lı yıllarda geleneksel güvenlik anlayışında bir değişim yapılması isteğini gösteren Eleştirel Güvenlik Yaklaşımları, güvenliği toplumsal inşacı bir yaklaşımla değerlendirmektedir. Post pozitivist bir yöntemle sahip olan Eleştirel Güvenlik Yaklaşımları, geleneksel güvenlik anlayışındaki nesnellik savına karşı çıkmaktadır. Buna göre, devlet toplumsal süreçlerin ürünlerinden sadece bir tanesidir. Geleneksel güvenlik anlayışındaki güvenliği sadece devlet ile ilişkilendiren tutum, bu doğrultuda eleştirilmektedir. Nitekim geleneksel güvenlik anlayışında vatandaşların güvenliğini, devletin güvenliği üzerinden tanımlayan ve bireyin güvende olması durumunu bir devletin vatandaşı olmasına bağlayan tutum, 1990'lı yıllar ile birlikte devletin güvenlik

kaynağı olarak görülmesinin yanı sıra güvensizliğin kaynağı olarak da görülmesi sebebiyle Eleştirel Güvenlik Yaklaşımları tarafından sorunsallaştırılmıştır. Güvenliğin de diğer şeyler (devlet, toplum vb.) gibi toplumsal inşacı bir yaklaşım ile ele alınması gerektiğini iddia eden eleştirel güvenlik çalışmaları, geleneksel güvenlik anlayışının analiz birimi olarak sadece devleti ele almasını ve güvenliği salt askeri yöntem ve araçlara indirgemesini eleştirmektedir. Bu konuda Eleştirel Güvenlik Yaklaşımları'nın önerisi ise, devletin yanında farklı referans nesnelere de (birey, toplum, bütün insanlık gibi) dikkate alınmasıdır. Bu yolla, güvenlik alanında bir derinleşme isteği dile getirilmektedir. Diğer yandan askeri tehdit algısının yanında; çevre, sağlık ekonomi vb. alanlardan kaynaklanan yeni güvenlik tehdidi türlerinin de var olduğu ileri sürülmektedir. Böylece Eleştirel Güvenlik Yaklaşımları, güvenliğe ilişkin tehdit anlayışında da bir genişleme öngörmektedir. Ayrıca Eleştirel Güvenlik Yaklaşımları'na göre güvenlik, çoklu analiz düzeylerinde (devlet düzeyi ile devlet düzeyinin hem altı hem de üstü seviyelerde) incelenmesi gereken bir konudur. Özde Eleştirel Güvenlik Yaklaşımları, güvenliğin çoklu özneler (bireyden bütün insanlığa kadar), çoklu tehdit tipleri (askeri, siyasal, ekonomik vb.) ve çoklu analiz düzeylerinde, bütünsel ve derinlemesine incelenmesi gerektiğini ifade etmektedir. Bu yönüyle, modern devlet ile ilişkilendirilen geleneksel güvenlik anlayışına bir karşı çıkıştır. Nitekim bu haliyle güvenlik, modern devletin ötesinde inceleme gerektiren bir konu haline gelmektedir.

Modern devletteki güvenlik anlayışı değişimi, devletin sorumluluğunda ve yetkisinde olan güvenliğin özelleştirme yoluyla özel kuruluşlara devredilmesinde de görülmektedir. Modern devletin en temel sorumluluklarından ve varoluşsal işlevlerinden biri olan güvenliğin sağlanmasına dair hizmetler, özellikle 1990'lı yılların sonu ile birlikte özelleştirmenin konusu haline gelmiştir.

Modern devletin güvenlik işlevinin özelleşmesi iki şekilde gerçekleşmektedir. Bunlardan ilki, aşağıdan-yukarı yönlü özelleşme olarak adlandırılabilir olan ve devlet kontrolünden azade bir şekilde gerçekleşen özelleşme tipidir. Bu özelleşme tipi daha çok, devlet otoritesinin vatandaşlarının güvenliğini sağlama konusunda yetersiz kaldığı devletlerde görülmektedir. Güvenlik işlevinin özelleşmesinin ikinci tipi ise, yukarıdan-aşağıya özelleştirme tipidir. Bu özelleştirme tipinde modern devlet, geleneksel güvenlik hizmetlerinin bazılarını özel güvenlik piyasasına gördürmeyi

tercih etmektedir. Bu anlamdaki güvenliğin özelleştirilmesi, devletin güvenliğe ilişkin işlevlerinin bazılarının, dış kaynaklardan faydalanma yöntemi ile ticari firmalara sözleşmeler üzerinden devredilmesidir.

Güvenlik alanında gerçekleştirilen özelleştirmenin arka planında, çok farklı ideolojik ve ekonomik sebepler ile motivasyonlar bulunmaktadır. Bu kapsamda dış kaynaklardan yararlanma yöntemi ile güvenlik alanında yukarıdan aşağıya doğru gerçekleştirilen bir özelleştirmeden beklenen kazanımlar arasında; ekonomik maliyet tasarrufu, siyasal maliyet tasarrufu, yüksek kaliteli ve yenilikçi hizmet sunumu, esneklik, etkinlik ile verimlilik gibi kazanımlar sayılabilir. Bunlara ek olarak, güvenlik alanında gerçekleştirilen özelleştirmenin yayılmasının arkasında; Soğuk Savaş'ın bitmesinin ardından silahlı kuvvetlerde gerçekleştirilen demobilizasyon programları sonrası piyasada oluşan nitelikli askeri personel fazlası, orduda yaşanan kapasite problemleri, yalın devlet düşüncesi gibi çeşitli ideolojik ve ekonomik sebep ve motivasyonlar da sayılabilir. Diğer yandan dünya genelinde artan güvenliksizlik durumu karşısında, modern devletin güvenlik tehditleriyle mücadele etme konusunda yetersiz kaldığı ifade edilmiştir. Buna bağlı olarak güvenlik alanında özelleştirme, artan güvenliksizlik durumuna verilen bir reaksiyondur. Sonuç olarak, silahlı kuvvetlerin ve polis gücünün modern devlet içerisindeki birçok fonksiyonu, piyasaya sözleşme üzerinden devredilerek ticarileşmiştir.

21. yüzyıla gelindiğinde, güvenlik alanında artarak gerçekleşen özelleştirmeler, özel güvenlik hizmeti sunan şirketlerin meşru piyasa aktörleri olarak algılanmaya başlamasına temel oluşturmuştur. Ancak modern devletin varlık nedeni ve temel varoluşsal işlevi olan güvenliğin özelleştirme yoluyla piyasalaş(tırıl)ması, modern devlet kavramsallaştırmasının sorgulanmasını da beraberinde getirmiştir. Nitekim modern devletin ideal formunda devlet, vatandaşlarının hem içeride hem de dışarıda güvenliğini sağlamaya yetkili meşru tekel konumuna sahipken; güvenliğin özelleştirilmesi sonucu bu tekeli kaybetmektedir. Yeni durumda devlet dışındaki özel güvenlik piyasası aktörleri de güvenlik hizmeti sunmakta ve modern devletin güvenlik işlevi piyasa ile paylaşılmaktadır. Caparini'ye göre güvenliğin devlet dışındaki aktörler tarafından da sağlanması, güvenliğin çoğulculuğu olarak adlandırılmaktadır. Geleneksel olarak modern devletin güvenlik alanındaki tek meşru aktör olma kabulüne temel sağlayan Hobbescu toplumsal sözleşme kuramında

bireylerin kendi iradeleri ile kurduğu devletin güvenlik alanındaki meşru tekel olduğu düşüncesi ile Weberyen devlet kuramında devletin meşru şiddet kullanabilme tekelini elinde bulundurduğu düşüncesi, güvenliğin çoğulculuşması ile birlikte değişime uğramaktadır. Nitekim yeni durumda güvenlik; kamusal güvenlik kurumları, özel güvenlik şirketleri, yerel topluluklar, sivil toplum ve karma oluşumlar gibi çeşitli kamu ve özel kesim aktörleri tarafından sağlanabilmektedir.

Güvenliğin özelleşmesi sonucu bir yandan modern devlet kavramsallaştırması üzerinde bir değişim gerçekleşirken, diğer yandan sunulan hizmetlerin (demokratik) kontrol boyutunda da bir değişim yaşanmaktadır. Geleneksel güvenlik anlayışına göre modern devlet tarafından sunulan güvenlik hizmetleri, demokratik bir yapı içerisinde yasama, yürütme ve yargı organları ile vatandaşların denetim ve kontrolüne tabi iken, bu kontrol aynı şekilde özel güvenlik hizmetlerine uygulanamamaktadır. Nitekim bu sebeple, piyasanın sözleşme hükümlerine göre düzenlenen özel güvenlik hizmetlerinin demokratik kontrolü sınırlı seviyededir. Diğer yandan modern devletin şiddet kullanabilme üzerindeki meşru tekelinin farklı aktörler ile paylaşılmasının yanında, güvenlik hizmetlerinin demokratik kontrolüne ilişkin kontrol mekanizmalarının devlet dışındaki tarafları da içermesi sebebiyle, modern devletin kontrole ilişkin tekel konumu da aşınmaktadır. Bu kapsamda demokratik kontrolünün sağlanması gereken taraflar arasına özel güvenlik hizmeti sunan şirketlerin dâhil olmasının yanında, kontrol eden (kontrol öznesi) boyutunda da yaşanan değişim üzerinde durulmalıdır. Geleneksel güvenlik anlayışına göre kamu güvenlik hizmetlerini sunan kamu güvenlik güçleri üzerinde kamusal kontrol mekanizmaları bulunurken yeni durumda, kamusal kontrol mekanizmalarının yanında demokratik kontrole katkı sunan ve kontrolün öznesi olan devlet dışı aktörler de yer almaktadır.

Bu kapsamda, demokratik kontrol kavramını yakından ilgilendiren ve silahlı kuvvetlerin sivil (demokratik) kontrolü üzerinden oluşan bir kontrol alan yazını 1950’li yıllarda sistematik bir biçimde oluşmaya başlamıştır. Modern devletin bir kavramı olan sivil kontrol çalışmalarının temel hedefi, askerler üzerinde sivil otoritenin sahip olduğu belirleyici güç olma kapasitesinin nasıl arttırılabileceği üzerine çeşitli yöntemler geliştirmektir. Literatürde yer alan sivil kontrol çalışmaları, sivil kontrolün ne olduğu ve nasıl sağlanabileceği üzerine birbirinden farklı

önergeleri ve yaklaşımları içermektedir. Bu bağlamda sivil kontrolü; silahlı kuvvetlerin profesyonel bir yapıya büründürülmesi ile apolitik hale getirilmesi kapsamında ele alan Samuel P. Huntington'un, toplum ile silahlı kuvvetlerin bütünleşmesi kapsamında ele alan Morris Janowitz'in, bir derece ve denge meselesi olması kapsamında ele alan Claude E. Welch'in, taraflar arasında işbirliğine dayanan bir ilişki kurulması kapsamında ele alan Rebecca L. Schiff'in ve asil ile vekil arasındaki ilişkinin geçerli olması kapsamında ele alan Peter D. Feaver'ın düşünceleri tez kapsamında incelenmiştir. Genel olarak bakıldığında, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren alan yazındaki hâkim yaklaşım Huntington'ın ideal kontrol yöntemi olarak ortaya koyduğu nesnel sivil kontrol (dikey ve yatay kontrol boyutlarını içeren) yaklaşımıdır. Bu yaklaşım; ordunun apolitikleş(tiril)mesi, gücünün en az seviyeye indirilmesi ile profesyonelleştirilmesi üzerinden sivil kontrolün sağlanabileceğini savunmaktadır. Huntington'ın sonrasında gelen ve sivil kontrolü çalışan düşünürler ise Huntington'ın ortaya koyduğu kontrol anlayışını bir yandan eleştirirken diğer yandan da, ideal kontrol tipine ilişkin çeşitli savlar ortaya koymuştur. 1990'lı yılların sonunda ve 2000'li yılların başında sivil kontrol kuramsallaştırmasına ilişkin çalışmalarda bulunan Feaver ile birlikte, işletme alanında yer alan vekâlet yaklaşımı (asil-vekil) sivil kontrol alanına taşınmıştır. Bu anlayışa göre; sivil kesim asil (üst/işveren) tarafını temsil ederken silahlı kuvvetler, vekil (ast/çalışan) tarafını temsil etmektedir. İşletme alanındaki asil-vekil ilişkisine benzer bir sivil-asker ilişkisi öngören bu yaklaşım, iki taraf arasındaki ilişkiyi piyasadaki sözleşme yöntemine dayalı ilişkiler gibi ele alıp açıklamaktadır. Feaver'ın sivil kontrol literatürüne taşıdığı vekâlet yaklaşımına göre, sivil kesimin istediği doğrultuda hareket etmeyen silahlı kuvvetler ile personeli hem kurumsal hem de bireysel boyutta yaptırım ve cezalara tabi tutulmaktadır. Feaver'ın bunlara ilave olarak ortaya koyduğu kontrol mekanizmaları, kontrol öznesini de devlet dışına genişletmektedir. Bu kapsamda Feaver, kamusal kontrol mekanizmalarının yanında medya, sivil toplum örgütleri ve düşünce kuruluşları gibi devlet aygıtının dışında kalan tarafların da silahlı kuvvetlerin demokratik kontrolüne yatay boyutta katkı sağlayabileceğini ifade etmiştir. Dolayısıyla 20. yüzyılın sonu itibariyle, sivil kontrolün de modern devlet gibi dönüşüme uğradığı görülmektedir. Bu dönüşüm bir yandan, kontrolde kullanılan tekniklerin piyasada kullanılan teknikleri de içermeye

başlaması, diğer yandan sivil kontrolün sadece kamusal kontrol mekanizmaları ile değil devlet dışı sivil toplum ve piyasa tarafından da gerçekleştirilmesi boyutlarında ortaya çıkmıştır.

Diğer yandan, genelde sadece silahlı kuvvetlerin kontrol konusu olduğu, demokratik (sivil) kontrol literatürü 21. yüzyılın başından itibaren gelişmiştir. Sivil kontrol ve demokratik kontrol literatürü incelendiğinde, bu iki kavramın birbirinin yerine kullanıldığı görülmektedir. Ancak bu iki kavramın birbirinin yerine kullanılması, çok da doğru bir uygulama değildir. Bu çerçevede sivil kontrol yazınının genelde, salt sivil üstünlüğüne vurgu yaptığını, ancak demokratik kontrol yazınının genelde demokratik yöntemlerle seçilmiş sivillerin üstünlüğüne vurgu yaptığını ifade etmek mümkündür. Diğer bir deyişle demokratik kontrol yazını sivillerin üstünlüğünden ziyade, demokrasinin üstünlüğüne vurgu yapmaktadır. Bu çerçevede, demokratik kontrol kapsamında inceleme yapılacak devletlerin demokratik olmaları ya da en azından demokratik konsolidasyon sürecinde olmaları gerekmektedir. Nitekim örneğin dikta yönetiminin olduğu devletler özelinde, demokratik kontrol üzerine çalışmak anlamlı değildir. Dolayısıyla bir yandan sivil kontrolün sivil üstünlüğü bağlamında demokratik kontrol için bir ön gereksinim, diğer bir deyişle olmazsa olmaz bir şart olduğunu ifade etmek mümkünken, diğer yandan sivil kontrol kavramının demokratik kontrolü açıklamakta yetersiz ve eksik bir kavram olduğunu ileri sürmek de mümkündür. Özde, her sivil kontrolün demokratik olmayabileceği, ancak her demokratik kontrolün sivil üstünlüğüne dayandığı ifade edilebilir. Ayrıca sivil kontrol ve demokratik kontrol arasında bir ayırım yapıldığına işaret eden yazında, demokratik kontrolün belirli devletleri işaret eden bir kavram olduğu da anlaşılmaktadır. Yapılan bu ayırımın temelinde, gelişmiş devletlerde demokrasinin önceden kurumsallaştığı ve buna bağlı olarak, silahlı kuvvetlerin demokratik yöntemlerle kontrol edildiğinin kabulü bulunmaktadır. Demokratik kontrol kavramının ise az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler ile geçiş ülkeleri için Huntington'ın ortaya koyduğu öznel sivil kontrolden nesnel sivil kontrole geçiş aşamasını göstermekte kullanılan bir kavram olduğu görülmektedir.

Silahlı kuvvetlerin demokratik kontrolünün kimin tarafından ve nasıl gerçekleştirilmesi gerektiği konusunda bazı modeller olmasına rağmen, her bir ülke kendi kültürel, tarihsel ve toplumsal birikimine göre geçerli ve meşru olan bir

yönteme sahip olabilmektedir. Ancak temelde demokratik kontrolün, demokratik sivil kesimin üstünlüğünü gerektirdiği konusunda oluşan bir görüş birliği olduğunu iddia etmek mümkündür. Bu çerçevede demokratik kontrolü dar kapsamda ele almak beraberinde parlamento, hükümet ve silahlı kuvvetler aktörleri üzerine çalışma yapmayı gerektirirken, kavramı geniş kapsamda irdelemek bu aktörlere toplumsal kurum ve aktörlerin de eklenmesini beraberinde getirmektedir.

Ayrıca kontrolün boyutu da farklı şekillerde olabilmektedir. Genel anlamda kontrolün boyutunu üçe ayırmak mümkündür. Bunlardan ilki olan dikey kontrol, parlamento ve hükümetin silahlı kuvvetleri denetlemesi şeklinde hiyerarşik anlamda yukarıdan-aşağıya doğru gerçekleştirilen bir kontroldür. Hiyerarşik anlamda silahlı kuvvetler ile arasında herhangi bir ilişki bulunmayan medya, sivil toplum örgütleri ve araştırma merkezlerinin silahlı kuvvetleri denetlemesi bağlamında yapılan yatay kontrol ise bir diğer kontrol çeşidi olarak sayılabilir. Son olarak silahlı kuvvetler mensuplarının demokratik ve toplumsal değerleri ve düşünce setlerinde içselleştirerek, kendi kendilerini denetlemesi yoluyla gerçekleşen bir öz denetimden (öz kontrolden) bahsetmek mümkündür. Bu noktada parlamentonun ve hükümetin gerçekleştireceği dikey kontrol, yatay kontrol ve öz kontrol ile desteklenmez ise demokratik kontrolün gerektiği gibi gerçekleştiğinin söylenemeyeceği savunulmaktadır.

Sonuç olarak demokratik kontrol, 21. yüzyıl ile birlikte dönüşüme uğramıştır. Kontrolün sadece devlet içindeki kamusal mekanizmalar ile değil, aynı zamanda devlet dışında yer alan sivil toplum, medya vb. aktörler tarafından da sağlanması gerektiği yönünde bir yaklaşım ortaya çıkmıştır. Bu noktada kontrol öznesi; devletin yanında sivil toplum ve piyasa aktörlerini, özellikle yatay kontrol boyutunda içerecek şekilde genişlemiş bulunmaktadır.

Demokratik kontrolün öznesinin devlet dışı unsurları da içerecek şekilde genişlemesinin yanında, güvenliğin özelleştirilmesi sonucunda kontrolün konusunun da, diğer bir deyişle demokratik kontrolünün sağlanması gereken unsurların da, çeşitlendiğinden bahsetmek mümkündür. Bu çerçevede silahlı kuvvetlerin yanında polis, jandarma, istihbarat kurumları gibi devlet içerisinde güvenlik hizmeti sunan unsurların demokratik kontrolünden bahseden bir yazının oluşması ile birlikte; özel güvenlik hizmeti sunan şirketlerin demokratik kontrolünün nasıl sağlanması gerektiği

üzerine de bir yazın gelişmiş bulunmaktadır. Dolayısıyla demokratik kontrolün konusu da devlet dışında yer alan unsurları içerecek şekilde genişlemiştir. Demokratik kontrole ilişkin mekanizmalar çok boyutlu bir inceleme ve değerlendirmeyi gerekli kılar hale gelmiştir. Yeni durumda sadece sivil kesimin ordu üzerindeki üstünlüğü ve kontrolü değil, devlet ile birlikte sivil toplum ve piyasa aktörlerinin özel güvenlik hizmetlerini sunan şirketler ile personeli de dâhil olmak üzere oluşan ve kamu ile özel güvenlik güçlerinin bileşeni olduğu güvenlik sektörünün kontrol ve denetiminden bahsedilmektedir.

Gelinen noktada demokratik kontrol, daha geniş bir bakış açısıyla ele alınmaya başlanmıştır. Silahlı kuvvetlerin demokratik kontrolünün yanında polis, sınır muhafızları ve istihbarat gibi kamu güvenlik kollukları ile özel güvenlik hizmeti sunan şirketler ile personelinin kontrol konusuna eklenmesinin arkasında son dönemde yaşanan bazı gelişmeler yatmaktadır. İlk olarak, 21. yüzyıl ile birlikte iç ve dış güvenlik tehditlerinin iç içe geçmesi ve aralarındaki sınırların geçmişe kıyasla bulanıklaşması buna sebep olmaktadır. Diğer neden ise, ordunun yeni güvenlik tehditlerine karşı koymakta tek başına yetersiz kalmasıdır. Bu çerçevede, yeni güvenlik tehditlerine karşı ordunun yanında polis, sınır muhafızları, istihbarat kurumu ve özel güvenlik şirketleri gibi başka güvenlik aktörleri de aktif bir şekilde faaliyette bulunmaktadır. Bu nedenle, tek başına silahlı kuvvetlerin demokratik kontrolünden ziyade, temel güvenlik aktörleri ile devlet dışı resmi olmayan güvenlik örgütlerinden oluşan güvenlik sektörünün demokratik kontrolünden bahsedilmektedir. Dolayısıyla güvenlik sektörü bileşenleri içerisinde yer alan ve güvenlik hizmeti sunan özel güvenlik şirketleri de demokratik kontrolün konusudur. Nitekim özel güvenlik şirketlerinin sunduğu hizmetlerin insan haklarını etkileyebilecek potansiyele sahip olması, ilgili şirketlerin ve faaliyetlerinin demokratik kontrolünün sağlanmasını gerekli kılmaktadır. Bu bağlamda güvenlik hizmeti sunumunda faaliyette bulunan özel güvenlik şirketleri ile personelinin, bir ülkedeki demokratik düzen ve insan hakları konularına doğrudan etki edebilme potansiyelleri bakımından hesap sorulabilir olması ve kontrolün dışında kalmaması gerekmektedir.

Bu kapsamda özel güvenlik şirketleri tarafından sunulan özel güvenlik hizmetlerinin demokratik kontrolünün sağlanması, sunulan hizmetlerin piyasa

kurallarına bağılı olması ve ticari sözleşmeler üzerinden gerçekleşmesi sebebiyle oldukça güçtür. Ayrıca silahlı kuvvetlerin demokratik kontrolü üzerinden gelişen kontrol kuramsallaştırmasını da özel güvenlik alanına doğrudan uygulamak mümkün değildir. Dolayısıyla, özel güvenlik hizmetlerinin demokratik kontrolüne ilişkin kamusal hesap verebilirlik ve şeffaflık prensiplerinin uygulanması kapsamında bir sorunsal ortaya çıkmaktadır. Bunun yanında, özel güvenlik şirketlerinin devlet dışındaki taraflara da sözleşme üzerinden güvenlik hizmeti sunabilmesi de, demokratik kontrolün sağlanmasını zorlaştırmaktadır. Bu kapsamda, devlet dışındaki taraflar arasında gerçekleştirilen sözleşmelerin kamu yararından daha çok, karşılıklı ticari faydayı esas aldığı ifade edilebilir. Dolayısıyla, bu doğrultuda hizmet veren şirketlerin gözetim ve denetiminin sağlanması ile hesap verebilirlik mekanizmalarına tabi tutulması, uygulamada yeterli seviyede gerçekleşmemektedir. Ayrıca, özel güvenlik şirketlerinin sunduğu hizmet türlerinin özellikle son yıllarda ileri uzmanlık bilgisi gerektirecek şekilde çeşitlenmiş olması, düzenleyici kamu otoritesinin kontrol kapasitesini de olumsuz etkilemektedir. Yine son yıllarda teknolojide yaşanan gelişmelerin özel güvenlik hizmetlerinin niteliğini de değiştirmesi, gözetim ve kontrole ilişkin düzenlemelerin de teknolojik gelişmeler ile birlikte hizmetlerde yaşanan değişimin gerisinde kalmasına sebep olmaktadır. Sonuç olarak, özel güvenlik alanındaki düzenlemelerin özel güvenlik hizmetinin sunumuna ilişkin yeni teknik ve yöntemlerin gerisinde kalması durumu ortaya çıkmaktadır.

Güvenliğin dış kaynaklardan yararlanma yöntemi ile özelleştirilmesi sonucu, hem özel hem de kamusal alanda kamusal güvenlik ve özel güvenliğin aynı anda var olması da hesap verebilirliğe ilişkin bir diğer sorunsalı beraberinde getirmektedir. Kamusal olan ile özel olan arasındaki ayrımı bulanıklaştıran bu durum, güvenlik hizmeti sunan aktörler arasında sorumlulukların net olarak belirlenmesi konusunda da olumsuzlukları beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla, demokratik kontrolü ilgilendiren kamusal hesap verebilirlik konusunda da bir belirsizlik oluşabilmektedir.

Sonuç olarak, demokratik toplumlarda modern devletin vatandaşların özgürlüklerini kısıtlayabilme ve insan haklarını etkileyebilme potansiyeline sahip zor kullanma gücünün demokratik kontrolüne ilişkin mekanizmalar bulunurken, aynı mekanizmaların özel güvenlik sağlayıcıları üzerinde yeterli derecede işlevsel olmadığını ifade etmek mümkündür. Nitekim özel güvenlik hizmetlerinin

sunumunda faaliyet gösteren şirketler ve personelinin kamusal bir hesap verebilirlik mekanizmasından ziyade, müşterilerine karşı sorumlu olma eğiliminde oldukları ifade edilebilir. Ayrıca sözleşmeler üzerinden istihdam edilen özel güvenlik şirketlerinin ticari sır kapsamına alınan bazı faaliyet bilgilerine ulaşmanın zor olması da, demokratik kontrolün sağlanmasına yönelik karşılaşılan diğer bir güçlüktür. Bu durumda, özel güvenlik şirketleri kimi zaman kamu otoritesi de dâhil kimsenin kontrol ve denetimini sağlayamadığı faaliyetlerde bulunabilmektedir. Bu çerçevede, güvenlik sektörü içerisinde güvenlik hizmeti sunan şirketlerin demokratik kontrol ve gözetimine ilişkin, ne ulusal seviyedeki ne de uluslararası seviyedeki düzenlemeler yeterlidir.

Özel güvenlik hizmeti sunan şirketler ile personelinin demokratik kontrolünün genelde, düzensiz ve doğaçlama olduğunu söylemek mümkündür. Özel güvenlik şirketlerinin faaliyet gösterdiği devletlerin bir kısmı bu şirketlere dair ulusal seviyede kimi düzenlemelere sahip ise de, şirketlerin ve personelinin davranışlarına ilişkin hesap verebilirlik ilkesinin genelde şirketin ve çalışanlarının kendi inisiyatifine bırakıldığı söylenebilir. Bu anlamda özel güvenlik alanında faaliyet gösteren şirket ve personelinin faaliyet ve davranışlarından sorumlu tutulabilmesi adına, devletlerin etkin bir demokratik kontrolü de içeren kapsamlı düzenlemelere sahip olması gerekmektedir.

Bu kapsamda küresel seviyedeki kimi özel güvenlik düzenleme girişimleri, demokratik kontrol durumuna katkı sunma kapasitesine sahiptir. Özel güvenlik hizmetlerinin demokratik kontrolüne ilişkin bazı örnek uygulamaları içerisinde barındıran bu girişimler, hem devletlere hem de şirketlere önerdiği düzenlemeler ile özel güvenlik hizmetlerinin demokratik kontrol durumuna katkı sunabilir. Bunlar içerisinde hedef kitlesi devletler olan Montrö Dokümanı, devletlere özel güvenlik şirketleri üzerinde etkili bir gözetim ve kontrol mekanizması kurulması yönünde bir örnek uygulama taslağı sunmayı hedeflemektedir. Doküman hukuki anlamda bağlayıcı olmamakla beraber, taraf devletlere özel güvenlik alanının; bir kontrol ve gözetim sistemini de içerecek şekilde, düzenlemelere tabi tutulması yönünde önerilerde bulunmaktadır. Devletleri özel güvenlik şirketleri ile ilişkilerine göre sözleşmeciler devletler, konuşlanılan devletler ve ev sahibi devletler olmak üzere üç kategoriye ayıran doküman, ilk bölümünde uluslararası hukuk kapsamında

devletlerin var olan sorumluluklarını devletlere hatırlatmakta ve açıklamaktadır. İkinci bölümde ise, devletlerin özel güvenlik alanında faaliyet gösteren şirketler üzerinde gözetim ve kontrol mekanizmasını nasıl oluşturabileceği ve özel güvenlik hizmetlerine dair hesap verebilirlik ile şeffaflığın nasıl sağlanabileceği açıklanmaktadır. Özel güvenlik şirketlerinin faaliyetlerine ilişkin devletlere; şeffaflık, hesap verebilirlik, denetim ve yaptırım boyutlarında çeşitli öneriler sunan doküman, bir ülkedeki özel güvenlik hizmetlerinin demokratik kontrolüne doğrudan etki edebilecek bu tavsiyeleri barındırması bakımından gelinen aşamada konuyla ilgili en kapsamlı uluslararası mutabakatı yansıtmaktadır. Dokümanın devletlere önerdiği örnek uygulamalara; şirketlerin hangi tür güvenlik hizmetlerini sunabileceklerinin belirlenmesi, bir ulusal ruhsatlandırma sisteminin kurulması, sözleşmelerde aranacak zorunlu gereklilikler ile prosedürlerin belirlenmesi, şirketlerin gözetim ve denetiminin sağlanması ile hesap verebilirlik ilkesinin uygulanması, kamuoyunun bilgilendirilmesi ile şeffaflığın sağlanması, parlamento gözetiminin gerçekleştirilmesi gibi bir takım tavsiyeler örnek olarak verilebilir. Bu bakımdan doküman, demokratik kontrolün özellikle dikey ve yatay boyutuna ilişkin bazı mekanizmaları içermektedir.

Diğer yandan, hedef kitlesi özel güvenlik şirketlerinin kendileri olan ve özel güvenlik şirketlerinin isteğiyle hayata geçen ICoC ve onun bağımsız gözetim kuruluşu ICoCA, özel güvenlik hizmet sunumunda standartların belirlenmesi bakımından bir öz düzenleme niteliği taşımaktadır. ICoC'de Montrö Dokümanı gibi hukuki anlamda bağlayıcı bir belge olmaktan daha çok, gönüllülük esasına dayanan bir girişimdir. İmzacıları özel güvenlik şirketleri olan ICoC'nin temelde, insan hakları ve insancıl hukuka uygun kuralların özel güvenlik şirketlerinin faaliyetlerine uygulanabilir prensiplere dönüştürülmesine katkı sunma iddiasında olduğu söylenebilir. Hedef kitlesi devletler olan Montrö Dokümanı (2008) girişimine paralel olarak ortaya çıkan ICoC (2010) girişimi, özel güvenlik hizmetlerinin sunumunda görev alan şirketler tarafından sorumlu hizmet sunumu ilkesinin benimsenmesi ve hizmet sunumunda uluslararası standartların belirlenmesi bakımından demokratik kontrol durumuna katkı sağlama potansiyeline sahiptir. ICoC'de ortaya konulan prensiplere uygun hizmet sunmayı ve prensiplere uygun olmayan sözleşmelere taraf olmamayı şart koşan kodeks, imzacı şirketlerini taahhüt altına sokmaktadır. İmzacı

şirketlerin ICoC'ye uygun faaliyetlerde bulunup bulunmadıklarının denetim ve gözetimini yerine getiren ICoCA (2013) ise, bağımsız bir gözetim mekanizması olarak faaliyet göstermektedir. Kâr amacı gütmeyen ICoCA, özel güvenlik şirketlerinin faaliyetlerinin denetimini, gözetimini ve hesap verebilirliğini sağlamayı amaçlamaktadır. ICoC ve ICoCA'nın özel güvenlik şirketlerinin doğrudan taraf olduğu bir öz düzenleme girişimi olması sebebiyle, demokratik kontrol durumuna özellikle öz kontrol boyutunda katkı sağlayabileceği ifade edilebilir.

Türkiye'de özel güvenlik hizmetlerinin sunumunda görev alan kuruluşlara 1960'lı yıllarda rastlamak mümkün ise de, anılan yıllarda özel güvenlik hizmetlerinin sunumunu ve kontrolünü konu alan bir yasal düzenleme bulunmamaktadır. Türkiye'de özel güvenlik hizmetleri 1980'li yıllardan itibaren ulusal seviyede düzenlenmeye başlanmış ve 1990'lı yıllarda özel güvenlik piyasasının gelişmesi ile birlikte 2000'li yıllarda kapsamlı bir mevzuata sahip olunmuştur. Türkiye'de özel güvenlik hizmetlerini, iki döneme ayırarak incelemek mümkündür. Bunlardan ilki 2495 SK'nın yürürlükte olduğu 1981-2004 dönemi, diğeri ise 5188 SK'nın yürürlükte olduğu 2004 yılından bugüne kadar olan dönemdir. Her iki düzenlemenin de tarihleri dikkate alındığında, küresel boyuttaki düzenleme girişimleri henüz ortaya çıkmamıştır. Ayrıca bugün itibariyle de Türkiye, Montrö Dokümanı'nı imzalamamış ve Türkiye'de faaliyet gösteren özel güvenlik şirketleri de ICoC'yi imzalamamış ve/veya ICoCA'ya üye olmamıştır. Buna karşın, 2004 tarihli 5188 SK'nın yasalaşma sürecindeki meclis görüşmelerinde, ABD ve Fransa'daki özel güvenlik uygulamaları örnek olarak verilmiştir.

Türkiye'de özel güvenlik alanında yapılan ilk yasal düzenleme olan 1981 tarihli 2495 SK, genel olarak stratejik öneme sahip kamusal ve/veya özel kurum ve kuruluşların kendi güvenliklerini sağlamak üzere kendi bünyelerinde güvenlik teşkilatları kurmalarını yasal zemine oturtan bir düzenlemedir. Özel güvenlik teşkilatının oluşturulmasının temel sebepleri arasında, ordunun kamu ya da özel iktisadi teşebbüslerin güvenlik ve korumasını sağlamakta isteksizliği ile özel güvenlik teşkilatı kurulan kurum ve kuruluşlarda tek tip bir ulusal düzenleme ihtiyacı sayılmaktadır. Bu bağlamda 2495 SK'nın amacı; milli güvenlik, ülke ekonomisi ve toplum hayatı açısından önemli görülen kamuya ya da özel kişilere ait kurum ve kuruluşların ilave güvenlik önlemleri ile korunmasıdır. 2495 SK'da özel güvenlik

teşkilatı, özel bir kolluk kuvveti olarak tanımlanmaktadır. Özel güvenlik teşkilatı bünyesinde kurulduğu kuruluşun güvenliğinden, asli olarak sorumludur. Bu kapsamda ilgili yerlerde özel güvenlik teşkilatı, İçişleri Bakanlığı'nın önerisi üzerine Bakanlar Kurulu onayı ile birlikte kurulmuştur. Ayrıca bu dönemde illerde kurulan, Özel Güvenlik Teşkilatı İl Koordinasyon Kurulu, kurulan teşkilatların il düzeyinde izlenebilmesi ve koordinasyonun sağlanabilmesi işlevlerini yerine getirmiştir. Kurulda alınan kararların ise, İçişleri Bakanlığı'na bildirilmesi zorunlu kılınmıştır.

2495 SK güvenlik alanında kısıtlı bir özelleştirme öngörmektedir. Milli güvenlik açısından önemli görülen belirli kurum ve kuruluşlar özelinde bir özel güvenlik teşkilatı oluşturulmasını düzenleyen 2495 SK, piyasa içerisinde kendiliğinden oluşan özel güvenlik şirketlerinin faaliyetlerini düzenlememektedir. Diğer bir deyişle, 2495 SK aslında özel güvenlik şirketlerinin kurulmasına izin vermemektedir. Ancak 2495 SK döneminde, güvenlik alanındaki piyasalaşma artarak devam etmiştir. Özellikle 1990'lı yıllara gelindiğinde, 2495 SK kapsamı dışında özel güvenlik hizmeti sunan şirketlerin sayısı artmıştır. Ayrıca, bu şirketlerden 2495 SK'da düzenleme olmamasına rağmen gerçek kişiler de (bireyler/vatandaşlar) hizmet satın almaya başlamıştır. Dolayısıyla 2495 SK döneminde, yasal durum ile fiili durum arasında bir hukuki boşluk oluşmuştur. Bu dönemde hukuki boşluk, yayınlanan genelgeler ile doldurulmaya çalışılmış ise de, bunda başarılı olunamamıştır. Özel güvenlik şirketlerinin yasal statüsünün sorunlu olma durumu ile hizmet satın alanların bazılarının (birey gibi) yasa dâhilinde olmama durumu, 2004 yılında çıkarılan 5188 SK'ya kadar devam etmiştir. Özel güvenlik şirketleri gibi 2495 SK kapsamına girmemesine rağmen piyasada çeşitli özel güvenlik hizmetlerinin sunumunda faaliyet gösteren aktörlerin; sektöre girişini izne bağlayan ve faaliyette bulunurken uymaları gereken çalışma esas ve usullerini düzenleyen bir yasanın olmayışı, özel güvenlik sektöründe denetimsiz ve kontrolsüz hizmet sunumuna sebep olmuştur. Dolayısıyla 2495 SK döneminde, özel güvenlik şirketlerinin demokratik kontrolünden bahsetmek çok da mümkün değildir. Bu dönem için özel güvenlik özelinde demokratik kontrol konusunun, özel güvenlik teşkilatları ile sınırlı kaldığı ifade edilebilir.

2495 SK'yı yürürlükten kaldıran 5188 SK'nın kanun teklifinin genel gerekçesinde de, 2495 SK'nın özel güvenlik hizmetlerini düzenlemede yetersiz

kaldığı belirtilmektedir. 5188 SK ile hem özel güvenlik hizmeti sunan özel güvenlik şirketleri hem de piyasa içerisinde hizmet alımında bulunan taraflar, yasal düzenleme kapsamına alınmıştır. Dolayısıyla 2495 SK'daki hukuki boşluğun, 5188 SK ile doldurulması ve böylece denetimsiz, kontrolsüz ve kayıt dışı hizmet veren özel güvenlik şirketleri ile personelinin faaliyetlerinin devletin izni, denetimi ve kontrolü altına alınması sağlanmıştır.

Türkiye'de özel güvenlik hizmetlerinin sunumu çok kademeli bir kontrol çerçevesinde sağlanmaktadır. Bu bağlamda Türkiye'de özel güvenlik hizmetlerinin demokratik kontrol durumunun değerlendirilmesi, ilk olarak ulusal seviyede özel güvenlik alanını düzenleyen mevzuatın (2495 SK ve 5188 SK) incelenmesini gerektirmektedir. Nitekim bu inceleme sonucu, Türkiye'nin kendine has kontrol mekanizmaları ortaya konulmakta ve özel güvenlik hizmetlerine dair demokratik kontrol derecesi değerlendirilmektedir. Bu bakımdan mevzuat içerisindeki düzenlemelerden konuyla bağlantılı olanları, demokratik kontrolün daha çok dikey boyutu ile ilgilidir. 2495 SK ve 5188 SK ile ilgili yönetmelikler kapsamında öngörülen düzenlemeler, daha çok resmi hesap verebilirlik mekanizmaları üzerinden dikey kontrol boyutundaki durumu ortaya koymaktadır. İlgili mevzuatta kuruluş, izin (özel güvenlik-faaliyet-çalışma), onay, eğitim ve denetim gibi konular bağlamında öngörülen resmi hesap verebilirlik ilişkilerinin yanında, mevzuatta yer almayan hesap verebilirlik ilişkilerinin de demokratik kontrole etkisinden bahsetmek mümkündür. Mevzuatta yer almayan bu gayri resmi hesap verebilirlik ilişkileri de, kontrolün daha çok yatay boyutuyla ilgilidir. Dolayısıyla ilgili mevzuatın yanında özel güvenlik piyasası ile çeşitli seviyelerde kurulan ilişkiler de demokratik kontrol durumunu etkilemektedir. Diğer yandan, öz düzenleme yoluyla hizmet sunumunda standartların ve etik anlayışın oluşturulması ile ilişkili öz kontrol boyutu da Türkiye özelinde bir inceleme gerektirmektedir.

Türkiye'deki özel güvenlik hizmetlerinin demokratik kontrolünün, 1981'den bugüne kadar temelde dikey kontrol boyutunda geliştiğini söylenebilir. Özel güvenlik mevzuatı hükümlerine göre dikey kontrol boyutunda yürütmeye; izin, ruhsat, onay, eğitim, denetim ve idari yaptırımlar gibi düzenleme konularında yetki verildiği görülürken, yargıya ise adli yaptırımlar ve cezalar konularında yetki verildiği görülmektedir. Dolayısıyla Türkiye'deki özel güvenlik mevzuatına göre,

özel güvenlik hizmeti sunan şirketler ve personeli ile hem yürütme hem de yargı arasında dikey hesap verebilirlik ilişkileri kurulmuş ve dikey kontrol mekanizmaları oluşturulmuş durumdadır.

Özel güvenlik hizmetlerinin yürütme tarafından gerçekleştirilen dikey kontrolü 2495 SK döneminde; Bakanlar Kurulu, İçişleri Bakanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü, mülki idare ve İl Özel Güvenlik Teşkilatı Koordinasyon Kurulu tarafından sağlanırken 5188 SK döneminde; İçişleri Bakanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü, mülki idare ve İl Özel Güvenlik Komisyonu tarafından sağlanmaktadır. Özel güvenlik mevzuatında yürütmeye dair ön görülen dikey kontrol; özel güvenlik hizmetlerinin sunumuna ilişkin izin, ruhsat ve onay konularında anılan kamu yönetimi örgütlenmelerinin yetkili kılınması yoluyla gerçekleştirilmektedir. Mevzuatta olağan durumlara ilişkin oluşturulan kontrol mekanizmalarının yanında, olağanüstü durumlara ilişkin dikey kontrol yöntemleri de işlenmektedir. Bu kapsamda mevzuat; olağanüstü hallerde, diğer bir deyişle kamu güvenliğini etkileyen toplumsal olaylarda, özel güvenlik görevlilerinin mülki idare amirleri ile emniyet teşkilatının emrine girmesini zorunlu kılmaktadır. Yürütmenin, özel güvenlik hizmeti sunan şirketler ile personeli ile dikey kontrol boyutunda kurduğu ilişkilere izin, onay ve ruhsat gibi konular haricinde de rastlanmaktadır. Bu kapsamda, özel güvenlik şirketlerinde yönetici ya da özel güvenlik görevlisi pozisyonlarında çalışmak isteyen kişilere yönelik, mülki idare tarafından gerçekleştirilen güvenlik soruşturması bunun bir içerisidir. Ayrıca yürütmenin gerçekleştirdiği diğer bir dikey kontrol mekanizması da, özel güvenlik eğitimi boyutunda yer almaktadır. Bu kapsamda, eğitime ilişkin ayrıntılar da (müfredat, ders saatleri, sınav vb.) özel güvenlik mevzuatında yer almaktadır. Mevzuatta öngörülen eğitime uyulup uyulmadığının denetlenmesi ve uyulmadığının tespiti halinde idari yaptırımlara maruz bırakma gibi yetkiler yürütmeye dair dikey kontrol boyutunda öngörülen mekanizmalar içerisinde yer almaktadır.

Yürütmenin gerçekleştirdiği dikey kontrol, denetime ilişkin düzenlemeler ile sürekli hale getirilmiş bulunmaktadır. Bu bakımdan denetim; özel güvenlik hizmeti sunan şirketler ile personeline dair hizmet sunumunda mevzuata uygunluk, yasaklanmış uygulamalar, amaç dışı faaliyette bulunma, suça karışma gibi durumları tespit etme amacıyla, yürütme kanadı tarafından sürekli olarak gerçekleştirilen bir

değerlendirme mekanizmasını ifade etmektedir. Hem 2495 SK hem de 5188 SK'da düzenlenen denetim mekanizması, özellikle 2495 SK döneminde özel güvenlik piyasasının düzenleme kapsamı dışında kalması sebebiyle gerektiği şekilde yerine getirilememiştir. Bu durumun, 2495 SK döneminde faaliyet gösteren özel güvenlik şirketleri ve faaliyetlerine ilişkin bir kontrol boşluğu oluşturduğunu ifade etmek mümkündür. Nitekim 2495 SK'ya göre; denetimi gerçekleştirilmesi öngörülen birimler özel güvenlik şirketleri değil, özel güvenlik teşkilatlarıdır. Dolayısıyla 2495 SK döneminde faaliyet gösteren özel güvenlik şirketlerinin, yürütmenin gerçekleştirdiği dikey kontrolün büyük oranda dışında kaldığı söylenebilir. Diğer yandan 5188 SK döneminde özel güvenlik hizmetlerinin dikey kontrolünü sürekli kılan denetim işlevi, 2011 yılında Emniyet Genel Müdürlüğü'ne bağlı olarak kurulan ve 2012 yılında faaliyete geçen Özel Güvenlik Denetleme Başkanlığı tarafından gerçekleştirilmektedir. Başkanlık, 5188 SK mevzuatı çerçevesince İçişleri Bakanlığı adına başkanlığın emrine atanan polis başmüfettiş ve müfettişlerince, özel güvenlik hizmetlerinin denetimini sağlamaktadır. Özel güvenlik hizmetlerinin sunumunda mevzuata uygun olmayan faaliyetlere ilişkin düzenlenmiş idari cezalar da, dikey kontrol mekanizmasının içerisinde yaptırımlar bağlamında ele alınabilir. Hem 2495 SK hem de 5188 SK'da düzenlenen idari cezalar, özellikle denetimler sonucu tespit edilen hatalı, eksik ya da amacı dışında gerçekleştirilen özel güvenlik faaliyetlerine ilişkin yaptırım mekanizmalarını oluşturmaktadır. 2495 SK kapsamında idari cezaların bireysel boyutta uygulanması öngörülmekteyken, 5188 SK kapsamında bu cezalar bireysel ve/veya kurumsal boyutta uygulanabilmektedir.

Mevzuatta, yürütme erkininin gerçekleştirebileceği dikey kontrole dair mekanizmalar bu şekilde öngörülürken; yargı erkinin uygulayabileceği adli cezaların kanunla düzenlenmiş olması ise yargı ile özel güvenlik aktörleri arasında bir hesap verebilirlik ilişkisi kurmakta ve yargının gerçekleştirebileceği dikey kontrol mekanizmalarını oluşturmaktadır. Bu bakımdan yargı erkinin özel güvenlik hizmetlerine ilişkin gerçekleştirmesi öngörülen dikey kontrol mekanizması, mevzuata göre suç teşkil eden ve yargının konusu olan özel güvenlik uygulama ve faaliyetlerine ilişkindir. Bu çerçevede Türkiye'deki adli cezalar, hem adli para cezaları hem de hapis cezalarını içermektedir. Ancak Türkiye'de yargının, özel güvenlik şirketleri ile personeli üzerindeki dikey kontrol mekanizmasının işlevsel

olup olmadığı tartışılabilir. Nitekim özel güvenlik şirketleri ile personelinin suç teşkil eden faaliyetlerine ilişkin, vatandaşların doğrudan başvurabileceği şikâyet mekanizmaları bulunmamaktadır. Türkiye’de hem 1981-2004 döneminde hem de 2004 yılından bu yana, suç teşkil eden özel güvenlik uygulama ve faaliyetlerinin tespiti yürütme kanadına bırakılmış durumdadır. Her iki dönemde de özel güvenlik hizmetlerine ilişkin oluşturulması öngörülmeleyen bu mekanizmalar, yargı erkinin özel güvenlik hizmetleri üzerindeki kontrolünü kolaylaştırıcı nitelikte mekanizmalar olarak değerlendirilebilir. Dolayısıyla bu alanda doğrudan işletilebilecek şikâyet mekanizmalarının oluşturulmasının, suç teşkil eden özel güvenlik uygulamalarına karşı etkili bir yargı kontrolünün sağlanabilmesine katkı sunacağı düşünülmektedir. Vatandaşların doğrudan başvurabileceği bu şikâyet mekanizmaları, 5188 SK kapsamında illerde oluşturulan Özel Güvenlik Komisyonları bünyesinde işletilebilir.

Diğer yandan, alan yazında demokratik kontrolün dikey boyutunda yer alan yasama organı Türkiye özelinde, özel güvenlik hizmetlerinin demokratik kontrolünde dikey boyutta yer almamaktadır. Buna karşın Türkiye’deki yasama organı TBMM, özel güvenlik hizmetlerinin demokratik kontrolünde yatay boyutta faaliyet göstermektedir. Ayrıca TBMM’nin özel güvenlik hizmetlerini sunan şirketler üzerinde, doğrudan gerçekleştirdiği etkili bir kontrol işlemi de bulunmamaktadır. Bunun yerine TBMM, sözleşme tarafı olan yürütmeyi yatay boyutta kontrol etme işlevini yerine getirmektedir. Bu bakımdan, Türkiye’de özel güvenlik hizmetlerinin demokratik kontrolünde yasama gözetim ve kontrolünün güçlendirilmesi gerekmektedir. Mevcut durumda yasama, yürütmenin gerçekleştirdiği özel güvenlik hizmeti alımlarının bütçe kontrolünü, yatay kontrol boyutunda gerçekleştirebilmektedir. Ayrıca, yürütmenin denetimi kapsamında verilen yazılı-sözlü araştırma soruları ile meclis araştırması önerileri de özel güvenlik piyasası, özel güvenlik şirketleri ve çalışanlarını konu edinebilmekte ve böylece yürütme üzerinden kontrol ve denetim işlemleri yürütülebilmektedir. Bu bağlamda, TBMM’nin piyasada hizmet sunan özel güvenlik şirketleri üzerinde doğrudan bir kontrol mekanizması bulunmamaktadır. Şirketler ve faaliyetleri üzerinde TBMM bünyesindeki çeşitli komisyonlar aktif hale getirilerek bir kontrol mekanizması oluşturulabilir. Böylece TBMM’nin özel güvenlik hizmetlerinin gözetimi konusunda sahip olduğu kapasite güçlendirilebilir. Diğer yandan, demokratik kontrol alan

yazınında öngörülen kamusal şeffaflık ve toplumu bilgilendirme işlevlerini, Türkiye’de üstlenen taraflardan biri TBMM’dir. Bu noktada, yatay kontrol ile ilişkilendirilebilecek olan kamusal şeffaflığın sağlanması, toplumun bilgilendirilmesi gibi hususlar TBMM kaynakları tarafından karşılanmaktadır. Hem 2495 SK hem de 5188 SK’nın yasalaşma süreçlerine ilişkin, TBMM kaynakları kamuoyunu bilgilendirilme ve şeffaflığın sağlanması işlevlerini yerine getirmektedir. Bu bakımdan, özellikle demokratik kontrol öznesinin devlet dışındaki tarafları da içerecek şekilde henüz devlet dışına genişlemediği döneme denk gelen 2495 SK’nın yasalaşma sürecine ilişkin, kamuoyunun bilgilendirilmesi ile şeffaflığın sağlanması konularında TBMM kaynakları etkin rol almıştır. TBMM, 5188 SK döneminde de bu işlevleri yerine getirmeye devam etmektedir.

Türkiye’de özel güvenlik hizmetlerinin demokratik kontrolünün yatay boyutunda şeffaflığın sağlanması ve kamuoyunun bilgilendirilmesi işlevlerini üstlenmiş bazı kamu yönetimi örgütlenmeleri de bulunmaktadır. Bu kapsamda Özel Güvenlik Daire Başkanlığı ve Özel Güvenlik Denetleme Başkanlığı, bu işlevleri yerine getirmektedir. Her iki başkanlığın web sitesinden de; faaliyet izni almış özel güvenlik şirketleri ile özel güvenlik eğitim kurumlarının listelerine, özel güvenlik hizmetlerine ilişkin duyuru ve haberlere, denetlenen özel güvenlik şirketleri ile eğitim kurumlarına ilişkin sayısal verilere ulaşılabilmektedir. Dolayısıyla bu kamu örgütlenmeleri de, demokratik kontrole yatay boyutta katkı sağlamaktadır.

Hiyerarşik anlamda özel güvenlik şirketleri ile aralarında bir ilişki bulunmayan medya, sivil toplum örgütleri, araştırma merkezleri ve üniversiteler gibi sivil toplum içerisinde yer alan taraflar da, Türkiye özelinde demokratik kontrolün yatay boyutunda alan yazına uygun şekilde faaliyet göstermektedir. Bu kapsamda, anılan sivil toplum aktörlerinin özel güvenlik şirketlerinin demokratik kontrolüne katkısı, hizmet sunumunda şeffaflığın sağlanması ve kamuoyunun bilgilendirilmesi hususlarında ortaya çıkmaktadır. Öncelikle, Türkiye’deki yazılı ve görsel medya incelemeleri ve haberleri hizmet sunumunda şeffaflığın sağlanması, toplumun bilgilendirilmesi, sunulan özel güvenlik hizmetlerine dair sorunların dile getirilmesi ve kamuoyu oluşturulması gibi hususlarda demokratik kontrole katkı sağlamaktadır. Medya inceleme ve haberleri incelendiğinde, 2495 SK dönemine kıyasla özellikle 5188 SK döneminde özel güvenlik hizmetlerine dair medya etkinliğinin daha fazla

olduğu görülmektedir. Özel güvenlik hizmetlerinin demokratik kontrolüne katkı sağlaması bakımından üretilen haber ve inceleme içerikleri genelde; güvenliğin özelleştirilmesi üzerine yorumlar, özel güvenlik şirketleri ile personeline ilişkin sayısal veriler, denetime ilişkin bilgiler, usulsüz veya hatalı özel güvenlik uygulamalarına dair eleştiriler, özel güvenlik uygulaması hakkında genel bilgiler gibi birçok konu başlığından oluşmaktadır.

Türkiye’de, özel güvenlik hizmetlerine dair demokratik kontrol mekanizmalarının yatay boyutunda yer alan sivil toplum örgütleri de aktif şekilde rol almaktadır. Bu kapsamda Türkiye’deki özel güvenlik sendikaları, özel güvenlik dernek ve federasyonları; özel güvenlik hizmeti sunan şirketler ve personeline ilişkin bilgi edinilebilecek kaynaklar arasında yer almaktadır. 2495 SK döneminde özel güvenlik teşkilatı personelinin sendika ve derneklere üye olmalarının yasak olması sebebiyle, bu örgütler özellikle 2000’li yılların başında ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla 2495 SK’daki yasak hükümlerinden ötürü anılan dönemde; sendika, dernek ve konfederasyonlar yatay kontrol mekanizmaları içerisinde yer almamaktadır. Diğer yandan 5188 SK’da, dernek ve sendika üyelikleri ve faaliyetlerine katılımı kısıtlayıcı bir hüküm bulunmaması sebebiyle, bu yapılar demokratik kontrole katkı sunmaya bu dönemde başlamıştır. Türkiye’de özel güvenlik ile ilgili faaliyette bulunan ve demokratik kontrole katkı sunma potansiyeline sahip sivil toplum kuruluşları kapsamında işveren ve işçi sendika, dernek ve konfederasyonlarına ek olarak, başka sivil toplum örgütlenmeleri de bulunmaktadır. Özel güvenlik hizmetlerinin demokratik gözetimini de içeren çalışmalar yapmış bir sivil toplum kuruluşu olan TESEV buna bir örnektir. Özellikle 2006 ve 2009 yıllarında güvenlik sektörü ve demokratik gözetim temalı iki adet yıllık (almanak) yayımlayan TESEV, bu çalışmalarda özel güvenlik şirketleri de dâhil olmak üzere, tüm güvenlik sektörü bileşenlerinin demokratik gözetim ve denetime tabi olması gerektiğini ifade etmektedir. 2009 yılından bu yana özel güvenlik hizmetlerinin demokratik kontrol ve gözetimi ile ilgili herhangi bir çalışma gerçekleştirilmeyen TESEV’in bu kapsamdaki çalışmalara tekrar başlamasının, demokratik kontrol durumuna katkı sunabileceği değerlendirilmektedir. Türkiye’de TESEV haricinde, her ne kadar kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları içerisinde yer alsada TOBB, Türkiye’deki özel güvenlik sektörü üzerine raporlar yayımlaması sebebiyle, demokratik kontrolün

yatay boyutunda ele alınmaktadır. Bu bakımdan TOBB'un bir sivil toplum kuruluşu olup olmadığı tartışmalı olsa da, bünyesinde sektörel gelişmeleri teşvik etmek ve sorunları tespit ederek çözüm önerileri üretmek amacıyla, iki yıllık süreler için oluşturulan Sektör Meclisleri içerisinde, Özel Güvenlik Hizmetleri Meclisi de yer almıştır. Nitekim TOBB bünyesinde kurulan Sektör Meclisleri, ilgili sektördeki önde gelen firma ve sivil toplum kuruluşlarından oluşmaktadır. Bu bağlamda, TOBB bünyesinde kurulmuş olan Özel Güvenlik Hizmetleri Meclisi, sivil toplum kuruluşlarını da içermesi sebebiyle yatay kontrol boyutunda ele alınmaktadır. Şu anda faaliyette olmayan TOBB bünyesindeki Özel Güvenlik Hizmetleri Meclisi'nin geçmiş yıllarda, özel güvenlik sektörüne ilişkin yayımlanmış olduğu iki adet rapor vardır. Bu raporlarda Türkiye'deki özel güvenlik şirketleri ile personeline ilişkin sayısal veriler, hizmet sunumunda karşılaşılan sorunlar, mevzuattan kaynaklanan sorunlar, özel güvenlik sektörünün Türkiye ekonomisindeki yeri, üniversitelerde verilen özel güvenlik eğitime ilişkin niteliksel ve niceliksel veriler, sektörün yeniden yapılandırılmasına ilişkin amaçlar gibi birçok konu başlığı altında değerlendirmeler bulunmaktadır. Bu bakımdan TOBB bünyesindeki Özel Güvenlik Hizmetleri Sektör Meclisi'nin tekrar faaliyete geçirilmesi ve benzer raporların yayımına devam edilmesi, demokratik kontrol durumuna olumlu katkı sağlayabilir.

Türkiye'de özel güvenlik hizmetlerinin demokratik kontrolünün yatay boyutunda incelenen bir diğer taraf olan araştırma merkezleri arasında, münhasıran özel güvenlik ve/veya demokratik kontrol çalışan bir merkeze rastlanmamaktadır. Bunun yerine, Türkiye'de çalışmalarına devam eden kimi bağımsız ya da yükseköğretim kurumlarına bağlı uygulama ve araştırma merkezleri güvenlik temalı çalışmalarda bulunmaktadır. Bu bakımdan, Türkiye'de özel güvenlik ve/veya demokratik kontrol ana veya alt temalı araştırmalar yapan merkezlerin kurulmasının, özel güvenlik hizmetlerinin demokratik kontrolüne katkı sağlaması beklenmektedir. Mevcut araştırma merkezleri altında gerçekleştirilen güvenlik temalı çalışmaların, özel güvenlik ve/veya demokratik kontrolü içerecek şekilde geliştirilmesi de değerlendirilebilir.

Özel güvenlik hizmetleri özelinde demokratik kontrolün yatay boyutunda katkı sunması beklenen bir diğer taraf ise üniversitelerdir. Üniversitelerin yatay boyuttaki katkısı, bünyelerinde gerçekleştirilen bazı akademik faaliyetler üzerinden

değerlendirilmektedir. İlk olarak Türkiye'deki bazı üniversitelerde bulunan Özel Güvenlik ve Koruma isimli ön lisans programı; mezunlarının özel güvenlik piyasasında çalışabilmek için silah eğitimi hariç olmak üzere özel güvenlik temel eğitiminden muaf tutulmaları bakımından, Türkiye'deki özel güvenlik hizmetlerinin demokratik kontrol durumuna doğrudan etki etmektedir. Anılan programların üniversitelerde belirlenen müfredatları ve müfredatta yer alan ders içerik ve nitelikleri, Türkiye'deki özel güvenlik hizmetlerinin demokratik kontrol durumunu etkileme potansiyeline sahiptir. Diğer yandan, üniversitelerde düzenlenen özel güvenlik hizmetleri ana/alt temalı çalıştay, sempozyum ve kongre gibi akademik faaliyetler de özel güvenlik hizmetlerinin demokratik kontrolüne katkı sağlama potansiyeline sahiptir. Anılan akademik faaliyetler, hem tarafları (kamu-özel) bir araya getirmesi hem de Türkiye'deki özel güvenlik hizmetlerine ilişkin mevcut durumu ortaya koyarak öneriler geliştirilebilmesi bakımından, demokratik kontrol durumunu olumlu yönde geliştirmeyi mümkün hale getirmektedir.

Türkiye'de özel güvenlik hizmetlerinin öz kontrol boyutunda gerçekleştirilen bir inceleme, hizmet sunumunda görev alan özel güvenlik şirketleri ile personelinin davranış ve faaliyetlerinde hukuka uygun, sorumlu, insan haklarına saygılı ve profesyonel bir hizmet anlayışını benimsemesi ile ilgili bir incelemedir. Bu bakımdan, özel güvenlik şirketleri ile özel güvenlik işveren ve işçi birliklerinin self regülasyon girişimleri ve özel güvenlik temel ve yenileme eğitimleri ele alınmaktadır. İlk olarak, Türkiye'de özel güvenlik şirketlerini ve personelinin bağlayıcı, etik davranış kuralları ile uygulama prensiplerini içeren hizmet sunumunda yol gösterici kurallar bütünlerine, hem şirketler seviyesinde hem de özel güvenlik birlikleri seviyesinde rastlanmaktadır. Bu kapsamda Türkiye'de faaliyette bulunan bazı şirketler, etik değer ve mesleki standartlar kodlarına sahiptir. Ancak kâr amacı güden ve ticari kazanç elde etme kaygısı bulunan bu şirketlerin; personelinin oluşturulan kodlara uygun hizmet sunup sunmadıklarının sadece şirket bünyesindeki mekanizmalar ile değerlendirmeye tabi tutması ve kodlarda demokratik kontrole katkı sunması zorunlu olmayan müşteri memnuniyetinin de esas alınması gibi bir takım nedenlerden dolayı bu kodların öz kontrole katkı sağlayacağı şüphelidir. Dolayısıyla şirketler tarafından oluşturulan etik kodlar üzerinden, özellikle müşteri memnuniyeti ile etik değerlerin çeliştiği noktalarda, demokratik kontrole bir katkı

sağlanıp sağlanamayacağı tartışmalıdır. Diğer taraftan, Türkiye'deki bazı özel güvenlik birliklerinin de doğrudan etik davranış kuralları ve uygulama prensiplerini içeren etik kodları bulunmaktadır. Bu birliklerin sivil toplum örgütü olmaları sebebiyle kâr amacı gütmemeleri ve kamu yararına hizmet verme iddiaları göz önüne alındığında, özel güvenlik hizmetlerinin öz kontrolüne katkı sağlama potansiyelleri, şirketlerin gerçekleştirdiği girişimlere kıyasla daha yüksektir. Ayrıca bu kodlara uygunluk, yine birlik içerisinde oluşturulan bağımsız komiteler tarafından sağlanmaktadır. Ancak bu kodların, Türkiye'de özel güvenlik piyasasında hizmet veren tüm kurum ve personel için bağlayıcı hale getirilmesi konusunda teşvik edici düzenlemelerin yapılması, öz kontrolün demokratik kontrol durumuna katkısını arttırabilecektir. Nitekim mevcut durumda, Türkiye'de etik kodlar üzerinden kendisini taahhüt altına sokan şirket sayısının beklenen seviyede olmadığı söylenebilir.

Özel güvenlik temel ve yenileme eğitimleri, demokratik kontrole öz kontrol boyutunda doğrudan etki eden bir diğer konudur. Türkiye'de bünyelerinde Özel Güvenlik ve Koruma ön lisans programı bulunan üniversitelerin birçoğunun ders kataloğunda, öz kontrole doğrudan etki edebilme potansiyeline sahip etik dersleri bulunmaktadır. Özellikle etik derslerinin program müfredatlarında yer alması, programdan mezun olanlarda yönetici veya özel güvenlik görevlisi olabilmek için, silah eğitimi dışında özel güvenlik temel eğitimi şartı aranmaması sebebiyle öz kontrol durumunun gelişimine katkı sağlamaktadır. Diğer yandan, özel güvenlik temel ve yenileme eğitimi veren kurumların bağlı olduğu ve yönetmelikte düzenlenen eğitim müfredatı içerisinde etik, mesleki standart ve ahlak gibi kavramları doğrudan içeren dersler bulunmamaktadır. Yönetmelikteki ders müfredatı içerisinde, öz kontrole katkı sağlaması muhtemel dersler arasında özel güvenlik hukuku ve kişi hakları, kalabalık yönetimi, etkili iletişim ve genel kollukla ilişkiler gibi dersleri saymak mümkün ise de; etik, mesleki standart ve ahlak konularını doğrudan içeren derslerin yer almamasının bir eksiklik olduğu değerlendirilmektedir. Bu kapsamda üniversitelerin ders kataloglarında yer alan ve öz kontrole doğrudan katkı sağlama potansiyeline sahip etik ve mesleki standartlara ilişkin dersler, yönetmelikteki müfredata eklenebilir. Böylece, demokratik kontrole ilişkin öz kontrol mekanizmalarına katkıda bulunulabilir.

Burada demokratik kontrole ilişkin üzerinde durulması gereken başka konular da bulunmaktadır. Öncelikle, Türkiye’de faaliyette bulunan özel güvenlik şirketlerinin herhangi bir taraf ile yurt dışında hizmet sunmak için sözleşme düzenlemesi durumunda, demokratik kontrolün nasıl sağlanabileceği konusunda mevzuatta düzenlemeler bulunmamaktadır. Bu konuda mevzuatta, anılan duruma ilişkin kontrol mekanizmalarının nasıl oluşturulacağını belirten değişiklikler yapılabilir. Bu kapsamda, küresel seviyedeki özel güvenlik düzenleme girişimlerine hem devlet seviyesinde hem de şirketler seviyesinde bir katılım da sağlanabilir. Ayrıca mevcut durumda vatandaşlar, özel güvenlik hizmet sunumuna işgücü piyasası üzerinden katılabilmektedir. Özel güvenlik hizmet sunumuna ilişkin vatandaş katılımının, karar süreçlerine katılımı da içerecek şekilde düzenlenmesi üzerinde durulabilir. Diğer yandan Türkiye özelinde, özel güvenlik hizmetlerinin demokratik kontrolüne katkı sağlama potansiyeline sahip ombudsman benzeri bir yapı da bulunmamaktadır. Dolayısıyla, münhasıran özel güvenlik hizmetlerinin gözetimine ilişkin bir ombudsman oluşumunun, demokratik kontrol durumuna katkı sunabileceği değerlendirilmektedir. Bu yolla, hizmet sunumunda yaşanan aksaklık ve/veya ihlallerin tespitinin ve çözümünün daha işlevsel hale gelebileceğini ifade etmek mümkündür.

KAYNAKÇA

- 2495 SK, 2495 Sayılı Bazı Kurum ve Kuruluşların Korunması ve Güvenliklerinin Sağlanması Hakkında Kanun, Ankara, 1981.
- 3832 SK, Bazı Kurum ve Kuruluşların Korunması ve Güvenliklerinin Sağlanması Hakkında Kanunun Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, Ankara, 1992.
- 5188 SK, 5188 Sayılı Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun, Ankara, 2004.
- 5188 SK Teklifi Genel Gerekçesi, 5188 Sayılı Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun Teklifi, Ankara, 2004.
- 5188 SKY, 5188 Sayılı Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanunun Uygulanmasına Yönelik Yönetmelik, Ankara, 2004.
- Abrahamsen, Rita. Williams, Michael C., "Security Sector Reform: Bringing the Private in", *Conflict, Security & Development*, Cilt: 6, Sayı: 1, 2006, s.1-23.
- Acemoğlu, Daron. Robinson, James A., *Ulusların Düşüşü: Güç, Zenginlik ve Yoksulluğun Kökenleri*, (çev. Faruk Rasim Velioglu), İstanbul: Doğan Kitap, 2017.
- Akbaş, Fahri. Dursun, Yusuf Gökhan. Ürün, Emre, "Özel Güvenlik Mesleğinin Unvan Sorunu ve Gelişimi", *Avrasya Sosyal ve Ekonomik Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 6, 2018, s.230-240.
- Akyüz, Kadir, *Kamusal Hesap Verebilirlik ve Medya*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2006, Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Althusser, Louis, *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*, (çev. Alp Tümertekin), İstanbul: İthaki Yayınları, 2016.
- Alpkutlu, Menderes, *Türkiye'de Özel Güvenlik Politikasının Analizi*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), 2017, Ankara: Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü.
- Anadolu Üniversitesi, <https://www.anadolu.edu.tr/acikogretim/turkiye-programlari/acikogretim-fakultesi-onlisans-programlari-2-yillik/ozel-guvenlik-ve-koruma>; <http://abp.anadolu.edu.tr/tr/ders/ogrenimCikti/105357/49>; 14.02.2019.

- Arap, İbrahim, “Güvenliği Sağlamadaki Çoğullaşmanın Türkiye Bağlamında Değerlendirilmesi: Türkiye’nin Güvenlik Stratejisinde Özel Güvenlik Şirketlerinin Rolü”, *2. Uluslararası Strateji ve Güvenlik Çalışmaları Sempozyum Bildirileri*, İstanbul: Beykent Üniversitesi Yayınları, 2009a, s.75-89.
- Arap, İbrahim, *Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma Bağlamında Devletin Temel İşlevlerinden Olan Güvenlik Hizmetlerindeki Dönüşüm*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), 2009b, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Atılgan, Mehmet, Özel Güvenlik, *Almanak Türkiye 2006-2008: Güvenlik Sektörü ve Demokratik Gözetim*, (ed. Ali Bayramoğlu ve Ahmet İnel), İstanbul: TESEV Yayınları, 2009, s.260-268.
- Avant, Deborah. Sigelman, Lee, “Private Security and Democracy: Lessons from the US in Iraq”, *Security Studies*, Cilt: 19, Sayı: 2, 2010, s.230-265.
- Avant, Deborah, Pragmatism and Effective Fragmented Governance: Comparing Trajectories in Small Armies and Military and Security Services, *Oñati Socio-legal Series*, Cilt: 3, Sayı: 4, 2013, s.741-765.
- Aydın, Ahmet Hamdi, “Özel Güvenlik Teşkilatı: Kuruluşu, Görevleri, Yetkileri”, *Polis Bilimleri Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 1-2, 2002, s.123-136.
- Aydınlık Haber İnternet Portalı, <https://www.aydinlik.com.tr/universiteler-icin-ceren-damar-karari-ortak-komisyon-kurulacak-turkiye-ocak-2019-1>; 14.02.2019.
- Bahar, Halil İ., *Sosyoloji*, Ankara: Usak Yayınları, 2009.
- Barbak, Ahmet, “Sivil Kontrol Kavramının 17’nci Yüzyıldan Günümüze Gelişimi”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi*, Cilt: 70, Sayı: 4, 2015a, s.869-902.
- Barbak, Ahmet, *Türkiye’de Askeri Yönetim Alanının Dönüşümü*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), 2015b, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Baylis, John, “Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt: 5, Sayı: 18, 2008, s.69-85.

- Baysal, Başar. Lüleci, Çağla, “Kopenhag Okulu ve Güvenikleştirme Teorisi”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Cilt: 11, Sayı: 22, 2015, s.61-96.
- Beck, Ulrich. *Risk Toplumu: Başka Bir Modernliğe Doğru*, (çev. Kazım Özdoğan ve Bülent Doğan), İstanbul: İthaki Yayınları, 2014.
- Beer, Samuel H., “Strong Government and Democratic Control”, *The Political Quarterly*, Cilt: 70, Sayı: 2, 1999, s.146-151.
- Best, Steven, *The Politics of Historical Vision: Marx, Foucault, Habermas*, New York: Taylor & Francis, 2005.
- Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi, <http://www.bilgesam.org/kategori/22/-konular-guvenlik/>; 14.02.2019.
- Booth, Ken, *Dünya Güvenliği Kuramı*, (çev. Çağdaş Üngör), İstanbul: Küre Yayınları, 2012.
- Booth, Ken, “Security and Emancipation”, *Review of International Studies*, Cilt: 17, Sayı: 4, 1991, s.313-326.
- Booth, Ken, Security and Self: Reflections of a Fallen Realist, *Critical Security Studies: Concepts and Cases*, (ed. Krause, Keith. Williams, Michael C.), USA: University of Minnesota Press, 1997, s.83-119.
- Boddi, Emmylou. Burdzy, Anna Marie. Van Amstel, Nelleke, *Putting Private Security Regulation into Practice: Sharing Good Practices on Procurement and Contracting*, The Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF), Geneva, 2016.
- Born, Hans, *Democratic Oversight of the Security Sector: What does it mean?*, The Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF), Geneva, 2002.
- Born, Hans. Caparini, Marina. Haltiner, Karl, *Models of Democratic Control of Armed Forces: A Multi-country Study Comparing “Good Practices” of Democratic Control*, The Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF), Geneva, 2002.
- Burdzy, Anna Marie, *Supporting Enhanced Dialogue on Private Military and Security Companies: Analysis of Information Provided to the Annual OSCE*

- Information Exchange*, The Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF), Geneva, 2018.
- Buzan, Barry, *People, States and Fear: An Agenda for International Security Studies in Post-Cold War Era*, London: Harvester Wheatsheaf, 1991.
- Buzan, Barry. Waever, Ole. De Wilde, Jaap, *Security: A New Framework for Analysis*, USA: Lynne Rienner Publishers, 1998.
- Buzatu, Anne-Marie, *Towards an International Code of Conduct for Private Security Providers: A View from Inside a Multistakeholder Process*, The Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF), Geneva, 2015.
- Caparini, Marina, Applying a Security Governance Perspective to the Privatisation of Security, *Private Security and Security Governance*, (ed. A. Bryden, M. Caparini), The Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF), Geneva, 2006, s.263-282.
- Caparini, Marina, Civil Society and the Future of Security Sector Reform, *The Future of Security Sector Reform*, (ed. Mark Sedra), The Centre for International Governance Innovation, Canada: CIGI, 2010, s.244-262.
- Caparini, Marina, Media and the Security Sector: Oversight and Accountability, *Media in Security and Governance: The Role of the News Media in Security*, (ed. Marina Caparini), The Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF), Geneva, 2004, s.15-49.
- CNN Türk Haber İnternet Portalı, <https://www.cnnturk.com/video/turkiye/macka-par-kinda-ozel-guvenlik-tacizi>; 23.02.2019.
- Coletta, Damon, “There are Several Principals: Each One Worthy of Research”, *Armed Forces & Society*, Cilt: 34, Sayı: 3, 2008, s.503-508.
- Collins, Alan, Introduction: What is Security Studies?, *Contemporary Security Studies*, (ed. Alan Collins), UK: Oxford University Press, 2013, s.1-9.
- Cottey, Andrew. Edmunds, Timothy. Forster, Anthony, “Explaining Change in Post-Communist Armed Forces: Democratic Control, Social Roles and Legitimacy, and Professionalization”, *Armed Forces & Society*, Cilt: 30, Sayı: 4, 2004, s.663-693.

- Cottey, Andrew. Edmuns, Timothy. Forster, Anthony, “The Second Generation Problematic: Rethinking Democracy and Civil-Military Relations”, *Armed Forces & Society*, Cilt: 29, Sayı: 1, 2002, s.399-417.
- Council of The European Union, <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-12566-2005-REV-4/en/pdf>; 24.02.2019.
- Çelenk, Ayşe Aslıhan, *Military and Democracy in Turkey and Algeria: The Success or Failure of Eu’s Mediterranean Policy*, (Unpublished Master Thesis), 2003, Ankara: İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çuhacı, Aysu, “Ulrich Beck’in Risk Toplumu Kuramı”, *Sosyoloji Dergisi*, Cilt: 3: Sayı: 14, 2007, s.129-157.
- Dalkılıç, Yakup, *Avrupa Birliği Üyeliği Sürecinin Sivilleşme Hareketleri Bağlamında Jandarma Genel Komutanlığı’nın Emniyet Genel Müdürlüğü’ne Devredilmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2015, Bilecik: Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Danopoulos Constantine P. Skandalis Konstantinos S., “The Military and Its Role in Albania’s Democratization”, *Armed Forces & Society*, Cilt: 37, Sayı: 3, 2011, s.399-417.
- Deitelhoff, Nicole, *The Business of Security and the Transformation of the State*, TranState working papers, No: 87, 2009.
- Dölek, Çağlar, “Özel Güvenlik ve Kapitalist Devletin Dönüşümü: Türkiye Üzerine Eleştirel Notlar”, *Praksis*, Cilt: 23, 2010, s.111-137.
- Droz-Vincent, Philippe, “Prospects for “Democratic Control of the Armed Forces”?: Comparative Insights and Lessons for the Arab World in Transition”, *Armed Forces & Society*, Cilt: 40, Sayı: 4, 2014, s.696-723.
- Dudley, Danijela, “Civil–Military Relations in Bosnia and Herzegovina: State Legitimacy and Defense Institutions”, *Armed Forces & Society*, Cilt: 42, Sayı: 1, 2016, s.119-144.
- Dural, A. Baran, “Antonio Gramsci ve Hegemonya”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 11, Sayı: 39, 2012, s.309-321.
- Elias, Norbert, *Uygarlık Süreci Cilt 2: Toplumun Değişimleri-Bir Uygarlaşma Teorisi İçin Taslak*, (çev. Erol Özbek), İstanbul: İletişim Yayınları, 2017.

- Emniyet Genel Müdürlüğü, <https://www.egm.gov.tr/haberler/Sayfalar/%C3%96zel-G%C3%BCvenlik-Hizmetlerini-Gelistirme-Cal%C4%B1stay%C4%B1.aspx>; 14.02.2019.
- Engels, Friedrich, *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*, (çev. Kenan Somer), Ankara: Sol Yayınları, 2017.
- Esgin, Ali, “İmal Edilmiş Belirsizlikler Çağının Sosyolojik Yönelimi: Ulrich Beck ve Anthony Giddens Kaynaklı Risk Toplumu Tartışmaları”, *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, Cilt: 12, Sayı: 3, 2013, s.683-696.
- Ettinger, Aaron, “Neoliberalism and the Rise of the Private Military Industry”, *International Journal*, Cilt: 66, Sayı: 3, 2011, s.743-764.
- Feaver, Peter D., *Armed Servants: Agency, Oversight, and Civil-Military Relations*, London: Harvard University Press, 2003.
- Feaver, Peter D., “The Civil-Military Problematique: Huntington, Janowitz and the Question of Civilian Control”, *Armed Forces & Society*, Cilt: 23, Sayı: 2, 1996, s.149-178.
- Foucault, Michel, *Entelektüelin İşlevi*, (çev. Işık Ergüden, Osman Akınhay ve Ferda Keskin), İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2016.
- Foucault, Michel, *Güvenlik, Toprak, Nüfus*, (çev. Ferhat Taylan), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2013.
- Foucault Studies, <https://rauli.cbs.dk/index.php/foucault-studies/article/view/3894/4239>; 24.02.2019.
- Friedrich, Roland. Masson, Nicolas. McAndrew, John, *The Media and Security Sector*, The Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF), Geneva, 2012.
- Friesendorf, Cornelius. Van Amstel, Nelleke. Klopfer, Franziska, Roundtable Report, *Whose Responsibility?: Reflections on Accountability of Private Security in Southeast Europe*, (ed. Franziska Klopfer, Nekkele van Amstel), The Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF), Geneva, 2017, s.41-51.
- Gambetti, Zeynep, “Foucault’da Disiplin Toplumu-Güvenlik Toplumu Ayrımı”, *Mesele Kitap Dergisi*, Sayı: 20, 2008, s.1-9.

- Gambetti, Zeynep, “İktidarın Dönüşen Çehresi: Neoliberalizm, Şiddet ve Kurumsal Siyasetin Tasfiyesi”, *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Sayı: 40, 2009, s.145-166.
- Giddens, Anthony, *Modernliğin Sonuçları*, (çev. Ersin Kuşdil), İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2016.
- Giddens,Anthony, *Ulus Devlet ve Şiddet*, (çev. Cumhur Atay), İstanbul: Kalkedon Yayınları, 2008.
- Giray, Filiz, “Savunma Harcamaları ve Ekonomik Büyüme”, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 1, 2004, s.181-199.
- Goldstein, Daniel M., “Toward a Critical Anthropology of Security”, *Current Anthropology*, Cilt: 51, Sayı: 4, 2010, s.487-517.
- Göç, Eray. Söyler, Mehmet. Taylan, Selahattin. Karaaslan, Ünal, “Özel Güvenlik ve Türkiye”, *Journal of Current Researches on Social Sciences*, Cilt: 7, Sayı: 1, 2017, s.191-200.
- Göker, Zeliha, “Kamusal Mallar Tanımında Farklı Görüşler”, *Maliye Dergisi*, Cilt: 155, Sayı: 2, 2008, s.108-118.
- Gölbaşı, Şükran, “Güvenlik, Toprak, Nüfus”, *Mülkiye Dergisi*, Cilt: 39, Sayı: 2, 2015, s.327-340.
- Gramsci, Antonio, *Hapishane Defterleri (Tarih, Politika, Felsefe ve Kültür Sorunları Üzerine Seçme Metinler)*, (çev. Kenan Somer), Ankara: Aşına Kitaplar, 2009.
- Güneş, Ahmet Faruk, “Türk Silahlı Kuvvetleri’nin Görünürlüğü ve Demokratik Sivil Kontrolü”, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 24, 2013, s.205-228.
- Gürbüz, Özgür, *Türkiye’de Sivil-Asker İlişkilerinin Demokratik Yönetimine Tesir Eden Faktörler*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2017, Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gürbüz, Sait. Şahin, Faruk, *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri: Felsefe-Yöntem-Analiz*, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2015.
- Güvenlik Servisleri Organizasyon Birliği Derneği, <http://gusod.com.tr/>; <http://gusod.com.tr/gusod-haberleri/ozel-guvenlik-hizmetleri-gelistirme-calistayi-yapildi.h>

- <http://gusod.com.tr/etik-davranis-kurallari-ve-uygulama-prensipleri>; <http://gusod.com.tr/gusod-hakkinda>; 14.02.2019.
- Haber7 Haber İnternet Portalı, <http://ekonomi.haber7.com/ekonomi/haber/2240838-reina-saldirisi-sonrasi-sil-bastan-degisiyor>; 14.02.2019.
- Haberler Haber İnternet Portalı, <https://www.haberler.com/turkiye-de-bin-441-ozel-guvenlik-sirketi-bulunuyor-10575245-haberi>; <https://www.haberler.com/ankara-alinan-guvenlik-tedbirleri-ile-yilbasina-11591909-haberi/>; 14.02.2019.
- Habertürk Haber İnternet Portalı, <https://www.haberturk.com/ozel-guvenlik-sayisi-polisi-gecti-1867905>; <https://www.haberturk.com/universitelerde-silah-pompali-tufek-dehseti-2285035>; 14.02.2019.
- Harvey, David, “The Marxian Theory of the State”, *Antipode*, Cilt: 8, Sayı: 2, 1976, s.80-89.
- Hay, Colin, *Marxism and the State*, *Marxism and Social Science*, (ed. A. Gamble, D. Marsh ve T. Grant), Hong Kong: University of Illinois Press, 1999, s.152-174.
- Heywood, Andrew, *Siyasetin Temel Kavramları*, (çev. Hayrettin Özler), Ankara: Adres Yayınları, 2015.
- Hobbes, Thomas, *Leviathan veya Bir Din ve Dünya Devletinin İçeriği, Biçimi ve Kudreti*, (çev. Semih Lim), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2017.
- Huntington, Samuel P., *Asker ve Devlet: Sivil-Asker İlişkilerinin Kuram ve Siyaseti*, (çev. K. Uğur Kızılaslan), İstanbul: Salyangoz Yayınları, 2006.
- Huntington, Samuel P., “Civilian Control and the Constitution”, *American Political Science Review*, Cilt: 50, Sayı: 3, 1956, s.676-699.
- Hürriyet Haber İnternet Portalı, <http://www.hurriyet.com.tr/cezasi-dussun-diye-basvurdu-ikiye-katlandi-40884939>; 01.03.2019.
- ICoC, *International Code of Conduct for Private Security Service Providers*, Switzerland, 2010.
- ICoCA AoA, Articles of Association, *International Code of Conduct for Private Security Service Providers Association*, Switzerland, 2013.
- ICoCA, www.icoca.ch/en/history; <https://www.icoca.ch/en/membership>; 23.02.2019.

- ICRC, *The Montreux Document: On pertinent international legal obligations and good practices for States related to operations of private military and security companies during armed conflict*, Geneva, 2008.
- Janowitz, Morris, *The Professional Soldier: A Social and Political Portrait*, USA: Glencoe Free Press, 1960.
- Jessop, Bob, *Devlet Teorisi: Kapitalist Devleti Yerine Oturtmak*, (çev. Ahmet Süreyya Özcan), Ankara: Epos Yayınları, 2016.
- Jones, Richard W., *Security, Strategy and Critical Theory*, USA: Lynne Rienner Publishers, 1999.
- Jung, Dietrich, Security: Some Critical Observations about Concepts and Policies, *African Security Governance: Emerging Issues*, (ed. G. Cawthra), South Africa: Wits University Press, 2009, s.6-18.
- Kamu Yönetimi Sempozyumu, <http://kaysem13.gantep.edu.tr/etkinlik.php?id=1>; <http://kaysem13.gantep.edu.tr/pages.php?url=konular-36>; 14.02.2019.
- Karaman, Özcan. Seyhan, Kazım, “Olumlu ve Olumsuz Yanları ile Özel Güvenlik Hizmetleri”, *Polis Bilimleri Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 3-4, 2001, s.149-174.
- Klopfers, Franziska, Lessons Learned on Private Security Accountability, *Whose Responsibility?: Reflections on Accountability of Private Security in Southeast Europe*, (ed. Franziska Klopfers, Nekkele van Amstel), The Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF), Geneva, 2017, s.52-60.
- Klopfers, Franziska. Van Amstel, Nelleke, Introduction, *Whose Responsibility?: Reflections on Accountability of Private Security in Southeast Europe*, (ed. Franziska Klopfers, Nekkele van Amstel), The Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF), Geneva, 2017, s.6-8.
- Koçak, Hüseyin. Memiş, Kamile, “Ulrich Beck’in Risk Toplum Teorisi Bağlamında Güvenlik ve Özgürlük İkilemi”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 19, Sayı: 2, 2017, s. 251-265.
- Kolasi, Klevis, Eleştirel Teori ve Güvenlik: Kimin için Güvenlik, *Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı: Teorik Değerlendirmeler*, (ed. Emre Çıtak ve Osman Şen), İstanbul: Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, 2014, s.121-154.

- Kössler, Reinhart, “The modern nation state and regimes of violence: reflections on the current situation”, *Ritsumeikan Annual Review of International Studies*, Cilt:2, 2003, s.15-36.
- Krahmann, Elke, “United States, PMSCs and the State Monopoly on Violence: Leading the Way towards Norm Change”, *Security Dialogue*, Cilt: 44, Sayı: 1, 2013, s.53-71.
- Krause, Keith. Williams, Michael C., From Strategy to Security: Foundations of Critical Security Studies, *Critical Security Studies: Concepts and Cases*, (ed. Krause, Keith. Williams, Michael C.), USA: University of Minnesota Press, 1997, s.33-59.
- Kuyaksil, Ali. Akçay, O., “Türkiye’de Meslekleşme Olgusu Olarak Özel Güvenlik Hizmeti”, *Polis ve Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 2, 2005, s.1-21.
- Kuyaksil, Ali. Tiyek, Musa, “Türkiye’de Güvenlik Hizmeti Olarak Özel ve Gönüllü Güvenlik”, *Polis Bilimleri Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 2, 2003, s.65-94.
- Leibfried, Stephan. Zürn, Michael, *Transformation of the State?*, Cambridge: Cambridge University Press, 2005.
- Lenin, Vladimir Ilyiç. *Devlet ve Devrim*, (çev. M. Halim Spatar ve Celal Üster), İstanbul: Yordam Kitap, 2016.
- Liberal Düşünce Topluluğu, <http://www.liberal.org.tr/sayfa/turkiyede-kamu-kurumuniteligindeki-meslek-kuruluslari-sivil-toplum-ve-demokrasi,484.php>; 14.02.2019.
- Locke, John, *Hoşgörü Üzerine Bir Mektup*, (çev. Melih Yürüşen), Ankara: Liberte Yayınları, 2017.
- Locke, John, *Yönetim Üzerine İkinci İnceleme: Sivil Yönetimin Gerçek Kökeni, Boyutu ve Amacı Üzerine Bir Deneme*,(çev. Fahri Bakırcı), Ankara: Eksi Kitaplar, 2016.
- Lunn, Simon, The Democratic Control of Armed Forces in Principle and Practice, *Oversight and Guidance: The Relevance of Parliamentary Oversight for the Security Sector and its Reform*, (ed. Born H., Fluri P., Lunn, S.), The Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF), Geneva, 2003, s.13-38.

- Machairas, Dimitros, “The Ethical Implications of the Use of Private Military Force: Regulatable or Irreconcilable?”, *Journal of Military Ethics*, Cilt: 13, Sayı: 1, 2014, s.49-69.
- MacLeod, Sorcha, Defining Private Security Accountability, *Whose Responsibility?: Reflections on Accountability of Private Security in Southeast Europe*, (ed. Franziska Klopfer, Nekkele van Amstel), The Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF), Geneva, 2017, s.9-15.
- Mandel, Robert, “The Privatization of Security”, *Armed Forces & Society*, Cilt: 28, Sayı: 1, 2001, s.129-151.
- Markusen, Ann R., “The Case Against Privatizing National Security”, *Governance: An International Journal of Policy, Administration and Institutions*, Cilt: 16, Sayı: 4, 2003, s.471-501.
- Marx, Karl, *Hegel’in Hukuk Felsefesinin Eleştirisi*, (çev. Kenan Somer), Ankara: Sol Yayınları, 2016.
- Marx, Karl, On the Jewish Question, *The Marx-Engels Reader*, (ed. Robert Tucker), New York: Norton&Company, 1978, s.26-46.
- Marx, Karl. Engels, Friedrich, *Alman İdeolojisi-Feuerbach*, (çev. Sevim Belli), Ankara: Sol Yayınları, 2015.
- Marx, Karl. Engels, Friedrich, *Komünist Manifesto ve Komünizmin İlkeleri*, (çev. Muzaffer Erdost), Ankara: Sol Yayınları, 2016.
- McCarthy, Thomas, “The Critique of Impure Reason: Foucault and the Frankfurt School”, *Political Theory*, Cilt: 18, Sayı: 3, 1990, s.437-469.
- Memurlar İnternet Portalı, <https://www.memurlar.net/haber/714092/ozel-guvenlik-fa-y-hattina-kurulmus-bir-bina-gibidir.html>; 14.02.2019.
- Meşe, Osman, *Sivil-Asker İlişkilerinin Demokratikleşmesi: Türk Sivil-Asker İlişkilerinde Demokratik Kontrol-Askeri Etkililik*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), 2016, Ankara: Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü.
- Mil, Halil İbrahim, “Türkiye’de Özel Güvenlik Sistemi ve Yönetimi”, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 1, 2014, s.117-134.

- Miliband, Ralph, Marx and the State, *The Socialist Register*, (ed. R. Miliband ve J. Savill), London: Merlin Press, 1965, s.278-296.
- Milli Güvenlik Konseyi, *Milli Güvenlik Konseyi Tutanak Dergisi*, Cilt: 4, 63. Birleşim, Ankara, 1981a.
- Milli Güvenlik Konseyi, *Milli Güvenlik Konseyi Tutanak Dergisi*, Cilt: 4, 64. Birleşim, Ankara, 1981b.
- Milliyet Haber İnternet Portalı, <http://www.milliyet.com.tr/yazarlar/dusunenlerin-dusuncesi/meslek-kuruluslari-sivil-toplum-orgutleri-midir--1744937/>;
14.02.2019.
- Neocleous, Mark, *Güvenliğin Eleştirisi*, (çev. Tonguç Ok), Ankara: NotaBene Yayınları, 2014.
- Neocleous, Mark, *Güvenlik, Şiddet ve Savaş*, (çev. Gül Çorbacıoğlu ve Ersin Embel), Ankara: Dipnot Yayınları, 2012.
- Neocleous, Mark, *Toplumsal Düzenin İnşası: Polis Erkinin Eleştirel Teorisi*, (çev. Ahmet Bekmen), İstanbul: H2O Yayınları, 2013.
- NTV Haber İnternet Portalı, <https://www.ntv.com.tr/turkiye/emniyetten-ozel-guvenlige-siki-denetim,gjwygpvo6kaRYpS9z9UiSw>; 14.02.2019.
- OECD, *Security System Reform and Governance: Policy and Good Practice*, Paris, 2005.
- Ortadoğu Araştırmaları Merkezi, <http://orsam.org.tr/tr/masalar/guvenlik-dosyasi/#>;
14.02.2019.
- Örnek Bazı Özel Güvenlik Şirketleri İnternet Portalları, <http://metropolsavunma.com/degerlerimiz/>; <http://www.andagugvenlik.com.tr/deger.html>; <https://altayguvenlik.com/hakkimizda/kalite-politikasi/>; <https://snfguvenlik.com.tr/vizyolumuz/>; <http://www.camlicaguvenlik.com/silahli-ozel-guvenlik-temel-egitim-i>; <http://www.akadozelguvenlik.com/egitimlerimiz.html>; <http://www.catguvenlik.com/guvenlik-egitimi/mufredat/>; <http://www.varanguvenlik.com/egitimler/silahli-temel-egitim-t1>; <http://www.korugugvenlik.com/>; <http://www.safariogzelguvenlik.com.tr/index.php/egitimler/ozel-guvenlik-ders-notlari/>; <http://www.oyaksgs.com.tr/Ozel-Guvenlik-Temel.html>; <http://www.idealozelguvenli>

[k.com.tr/silahli-temel-egitim.aspx](http://www.silahlitemelgitim.com.tr/silahli-temel-egitim.aspx); <http://www.cagguvenlik.com/hizmetlerimiz-4-silahsz-guv-eitimi.html>; 14.02.2019.

Örnek Bazı Üniversitelerin Özel Güvenlik ve Koruma Ön Lisans Ders Katalogları, <https://obs.bingol.edu.tr/oibs/bologna/start.aspx?gkm=0418344003880838912389203221638808377983523037679344603222434480>; [http://bbs.bim.gante.edu.tr/\(S\(5y2ku2widd4qpkvkjiixt2in\)\)/prog_navigator.aspx?path=2_51](http://bbs.bim.gante.edu.tr/(S(5y2ku2widd4qpkvkjiixt2in))/prog_navigator.aspx?path=2_51); http://inonu.edu.tr/media/iys/cmsmenu/2044/2017/11/%C3%96zel_G%C3%BCvenlik_M%C3%BCfredat.pdf; <http://www.ohu.edu.tr/sosyalbilimlermyo/ozelguvenlik/kisa-ders-icerik>; <http://katalog.cbu.edu.tr/Site/CourceStructure.aspx?ProgramID=1251&lang=1>; <http://bilgipaketi.uludag.edu.tr/Programlar/Detay/479?AyID=25>; 14.02.2019.

Örs, Birsen, “Uluslaşma, Orduların Değişen Rolü ve Sivil Kontrol”, *Atatürk Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 1, 2006, s.57-79.

Özel Güvenlik Bilgi ve Haber Sitesi, <http://ozelguvenlik.co.nf/sendika.html>; 14.02.2019.

Özel Güvenlik Daire Başkanlığı, <http://www.ozelguvenlik.pol.tr/Haberler/Sayfalar/%C3%96zel-G%C3%BCvenlik-Kanun-Tasar%C4%B1s%C4%B1-%C3%87al%C4%B1%C5%9Ftay%C4%B1-.aspx>; <http://sinavsonuc.ozelguvenlik.pol.tr/Teskilat/teskilatkurumliste.aspx>; <http://www.ozelguvenlik.pol.tr/Sayfalar/default.aspx>; 14.02.2019.

Özel Güvenlik Denetleme Başkanlığı, <http://www.ozelguvenlikdenetleme.pol.tr/Sayfalar/test.aspx>; <http://www.ozelguvenlikdenetleme.pol.tr/Sayfalar/default.aspx>; <http://www.ozelguvenlikdenetleme.pol.tr/SiteAssets/Sayfalar/ekitap/mevzuat.pdf>; 22.02.2019.

Özel Güvenlik Güncel Haber Sitesi, <https://www.ogghaber.net/haber-denetimler-son-rasi-ozel-guvenlik-sirketlerine-4-milyon-lira-ya-yakin-ceza-kesildi-5307.html>; 23.02.2019.

Özel Güvenlik Haber ve Eğitim Sitesi, <https://www.ozelguvenlik.net/>; 14.02.2019.

Özel Güvenlik İşverenler Sendikası, <http://ogis.org.tr/>; 14.02.2019.

Pantev, Plamen, Fundamental Requirements to the Definition of the Country’s National Security Policy. Domestic and International Factors that Determine

- the Process. Issues of Democratic Control of the Process and Role of the Different ‘Controlling’ Actors – State, Civil Society, and the Media, *Civil-Military Relations and Democratic Control of the Security Sector*, (ed. Plamen Pantev), G.S. Rakovsky Defense and Staff College, Sofia, 2005, s.19-22.
- Percy, Sarah, “Regulating the Private Security Industry: a Story of Regulating the Last War”, *International Review of the Red Cross*”, Cilt: 94, Sayı: 887, 2012, s.941-960.
- Peters, Dirk. Wagner, Wolfgang. Deitelhoff, Nicole, Parliaments and European Security Policy: Mapping the Parliamentary Field, *Understanding the Role of Bureaucracy in the European Security and Defence Policy*, (ed. Vanhoonacker, Sophie, Hylke Dijkstra ve Heidi Maurer), European Integration Online Papers, Special Issue 1, Vol. 14, 2010, s.1-25.
- Pick, Otto. Sarvas, Stefan. Stach, Stanislav, Democratic Control over Security Policy and Armed Forces, *Demokratische und Zivile Kontrolle von Sicherheitspolitik und Streitkräften*, 1997, s.76-124.
- Pierson, Christopher, *The Modern State*, USA: Routledge, 2004.
- Polis Akademisi, <http://gbe.pa.edu.tr/arastirma-merkezleri.html>; 14.02.2019.
- Poggi, Gianfranco, *Devlet Doğası, Gelişimi ve Geleceği*, (çev. Aysun Babacan), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2016.
- Ratchev, Valeri, Traditional Requirements of Democratic Control over the Security Sector in the Democratic Society and the New Challenges, *Civil-Military Relations and Democratic Control of the Security Sector*, (ed. Plamen Pantev), G.S. Rakovsky Defense and Staff College, Sofia, 2005a, s.7-9.
- Ratchev, Valeri, Principles/Standarts of Democratic Control: Internal and External Transparency of the Security Sector, *Civil-Military Relations and Democratic Control of the Security Sector*, (ed. Plamen Pantev), G.S. Rakovsky Defense and Staff College, Sofia, 2005b, s.11-15.
- Ratchev, Valeri, The Role of NATO, EU, Pact of Stability for South East Europe, and Bilateral Cooperation Instruments in the Process of Transition to Democratic Civilian Control over the Security Sector: Defense Diplomac,

- Civil-Military Relations and Democratic Control of the Security Sector*, (ed. Plamen Pantev), G.S. Rakovsky Defense and Staff College, Sofia, 2005c, s.117-121.
- Resmi Gazete, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/11/20111102M1-1.htm>; 22.02.2019.
- Rousseau, Jean-Jacques, *Ekonomi Politik*, (çev. İsmet Birkan), Ankara: İmge Kitabevi, 2015.
- Rousseau, Jean-Jacques, *Toplum Sözleşmesi*, (çev. Vedat Günyol), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2017.
- Sabah Haber İnternet Portalı, <https://www.sabah.com.tr/ekonomi/2017/01/04/ozel-guvenlige-reina-ayari>; <https://www.sabah.com.tr/yazarlar/ovur/2013/02/16/sana-yi-ve-ticaret-odalari-sivil-mi>; <https://www.sabah.com.tr/yasam/2019/01/03/edirne-de-bar-calisanlarinin-musteriyi-darbetmesi-kamerada>; <https://www.sabah.com.tr/yasam/2018/07/10/iki-ozel-guvenlik-gorevlisine-ciplak-arama-cezasi>; 01.03.2019.
- Saxer, Carl J., “Generals and Presidents: Establishing Civilian and Democratic Control in South Korea”, *Armed Forces & Society*, Cilt:30, Sayı:3, 2004, s.383-408.
- Schiff, Rebecca L., “Civil-Military Relations Reconsidered: A Theory of Concordance”, *Armed Forces & Society*, Cilt: 22, Sayı: 7, 1995, s.7-24.
- Schreier, Fred. Caparini, Marina. *Privatising Security: Law, Practice and Governance of Private Military and Security Companies*, The Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF), Geneva, 2005.
- Schroeder, Ursula C., *Measuring Security Sector Governance: A Guide to Relevant Indicators*, The Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF), Geneva, 2010.
- Securitas, <https://www.securitas.com.tr/hakkimizda/securitas-grup/>; <https://www.securitas.com.tr/surdurulebilirlik/grup-politikasi-ve-projeleri/>; <https://www.securitas.com.tr/globalassets/turkey/securitas-deerleri-ve-etik-kodu.pdf>; <https://www.securitas.com.tr/hakkimizda/securitas-turkiye/>; 14.02.2019.

- Singer, Peter W., *Kiralık Ordular: Özel Askeri Şirketler*, (çev. Gözde Aral ve İsmail Yaman), İstanbul: Timaş Yayınları, 2009.
- Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, <https://www.setav.org/kategori/guvenlik/>; 14.02.2019.
- Son Dakika Haber İnternet Portalı, <https://www.sondakika.com/haber/haber-eskise-hir-stant-acan-universite-ogrencilerine-ozel-7808583/>; 23.02.2019.
- Soydemir, Suat, “Modernizmin Karanlık Yüzü: Risk Toplumu”, *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 2, 2011, s.169-178.
- Sözcü Haber İnternet Portalı, <https://www.sozcu.com.tr/2017/gundem/trabzonda-ozel-guvenlik-gorevlilerinden-universitelilere-sert-mudahale-2027773/>; 23.02.2019.
- Stanger, Allison. Williams, Mark E., “Private Military Corporations: Benefits and Cost of Outsourcing Security”, *Yale Journal of International Affairs*, Cilt: 2, Sayı: 1, 2006, s.4-19.
- Sweezy, Paul, *Kapitalist Gelişme Teorisi*, (çev. Gülsüm Akalın), İstanbul: Kalkedon Yayınları, 2007.
- Şafak, Ali, “Türkiye’de Özel Güvenlik Şirketi Kurma Girişimleri ve Yasal Durumu”, *Polis Bilimleri Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 7-8, 2000, s.1-12.
- Şafak, Ali, Özel Güvenlik Görevlilerinin Eğitimi ve Yasa Öncesi Güvenlik Görevlisi Olanların Durumu Sorunları, *Ulusal Özel Güvenlik Hizmetleri Sempozyumu: Türkiye’de ve Dünyada Özel Güvenlik Hizmetlerinin Dünü, Bugünü ve Yarını*, Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi, 2004, s.89-103.
- Şaylan, Gencay, *Değişim Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi*, Ankara: İmge Kitabevi, 2016.
- T24 Haber İnternet Portalı, <https://t24.com.tr/haber/star-fetoyle-baglantis-tespit-eden-64-ozel-guvenlik-sirketi-kapatildi,392374>; 14.02.2019.
- Tagarev, Todor, The Role of Mass Media and Public Opinion in Implementing Democratic Control of the Security Sector, *Civil-Military Relations and Democratic Control of the Security Sector*, (ed. Plamen Pantev), G.S. Rakovsky Defense and Staff College, Sofia, 2005, s.60-63.

Tangör, Burak. Yalçinkaya, Haldun, “Güvenlik Yönetişimi Çerçevesinde Özel Askeri Şirketler”, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 25, 2010, s.127-154.

Tilly, Charles, *Zor, Sermaye ve Avrupa Devletlerinin Oluşumu: 990-1992*, (çev. Kudret Emiroğlu), Ankara: İmge Kitabevi, 2001.

Tüm Özel Güvenlik Dernekleri Federasyonu, <http://www.togf.org.tr/tuzuk.asp>; 14.02.2019.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/td_v2.tutanak_sonuc?v_meclis=51&v_donem=1&v_yasama_yili=&v_cilt=&v_birlesim=&v_sayfa=&v_anabaslik=KANUNLAR&v_altbaslik=&v_mv=&v_sb=&v_ozet=2495&v_bastarih=&v_bittarih=&v_kayit_sayisi=1&v_kullanici_id=14055414&v_gelecek_sayfa=1; https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/td_v2.tutanak_sonuc?v_meclis=1&v_donem=&v_yasama_yili=&v_cilt=&v_birlesim=&v_sayfa=&v_anabaslik=KANUNLAR&v_altbaslik=&v_mv=&v_sb=&v_ozet=5188&v_bastarih=&v_bittarih=&v_kayit_sayisi=2&v_kullanici_id=14055479&v_gelecek_sayfa=1; <https://www2.tbmm.gov.tr/d26/10/10-70332gen.pdf>; <https://www2.tbmm.gov.tr/d26/10/10-64460gen.pdf>; <https://www2.tbmm.gov.tr/d24/10/10-0045.pdf>; <https://www2.tbmm.gov.tr/d24/10/10-187521gen.pdf>; <https://www2.tbmm.gov.tr/d26/7/7-7838s.pdf>; <https://www2.tbmm.gov.tr/d24/6/6-6436s.pdf>; <https://www2.tbmm.gov.tr/d22/7/7-14601s.pdf>; <https://www2.tbmm.gov.tr/d27/7/7-3854s.pdf>; <https://www2.tbmm.gov.tr/d27/7/7-3907s.pdf>; <https://www2.tbmm.gov.tr/d27/7/7-0896s.pdf>; <https://www2.tbmm.gov.tr/d26/7/7-3964s.pdf>; https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/meclis_aras_tirma_onergeleri.sorgu_son_donem; https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/yazili_sozlu_soru_sd.sorgu_baslangic; https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/yazili_sozlu_soru_gd.sorgu_baslangic; <https://www2.tbmm.gov.tr/d27/7/7-0996sgc.pdf>; <https://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-35270sgc.pdf>; <https://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-34041sgc.pdf>; <https://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-31096sgc.pdf>; <https://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-20024sgc.pdf>; <https://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-19996sgc.pdf>; 23.02.2019.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, *TBMM Tutanak Dergisi*, Cilt: 52, Dönem: 22, Yasama Yılı: 2, 100. birleşim, Ankara, 2004.

- Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı, *Almanak Türkiye 2006-2008: Güvenlik Sektörü ve Demokratik Gözetim*, (ed. Ali Bayramoğlu ve Ahmet İnsel), İstanbul: TESEV Yayınları, 2009.
- Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı, http://tesev.org.tr/tr/raporlar/?calisma_alani_id=255&yayin_ad=demokratik%20g%C3%B6zetim; 14.02.2019.
- Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, <https://www.tobb.org.tr/TurkiyeSektorMeclisleri/Sayfalar/SektorMeclisleriListesi.php>; <https://tobb.org.tr/YayinMudurlugu/Sayfalar/TOBB-Yayinlari.php#SektorYayinlari>; 14.02.2019.
- Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, *Sorularla Merak Ettikleriniz Yayın Serisi-I*, Ankara: Uzman Matbaacılık, 2012.
- Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, *Türkiye Özel Güvenlik Hizmetleri Meclisi Sektör Raporu 2012*, Ankara: Salmat Basım, 2013.
- Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, *Türkiye Özel Güvenlik Hizmetleri Meclisi Sektör Raporu 2014*, Ankara: Afşaroğlu Matbaası, 2014.
- Uçkun, Gazi C. Yüksel, Asiye. Demir, Barış, “Özel Güvenlik Sektörünün Türkiye’deki Rolü ve Dünya’daki Konumu”, *Electronic Journal of Vocational Colleges*, Cilt: 2, Sayı: 2, 2012, s.22-30.
- Uluçakar, Mustafa, *Türkiye’de Sivil-Asker İlişkileri ve Ordunun Demokratik Kontrolü*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), 2013, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Uluslararası Güvenlik Kongresi (Kuram, Yöntem, Uygulama) 2019, <http://ugkongre.jsga.edu.tr/>; 26.02.2019.
- Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi (USBİK) 2018, [http://www.usbik.com/FileUpload/as878960/File/usbik_2018_\(ozet-_abstracts\).pdf](http://www.usbik.com/FileUpload/as878960/File/usbik_2018_(ozet-_abstracts).pdf), s.207, 23.02.2019.
- Van Amstel, Nelleke, Closing the Private Security Accountability Gap, *Whose Responsibility?: Reflections on Accountability of Private Security in Southeast Europe*, (ed. Franziska Klopfer, Nelleke van Amstel), The Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF), Geneva, 2017, s.16-21.
- Van Amstel, Nelleke. Rodenhauer, Tilman, *The Montreux Document and the International Code of Conduct: Understanding the Relationship between*

- International Initiatives to Regulate the Global Private Security Industry*, The Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF), Geneva, 2016.
- Van Eekelen, Willem, *The Parliamentary Dimensions of Security Sector Reform, Working Paper*, The Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF), Geneva, 2003.
- Waever, Ole. Buzan, Barry. Kelstrup, Morten. Lemaitre, Pierre, *Identity, Migration and the New Security Agenda in Europe*, London: Pinter, 1993.
- Weber, Max, *Politics as a Vocation, From Max Weber: Essays in Sociology*, (ed. H.H. Gerth and C. Wright Mills), New York: Oxford University Press, 1946, s.77-128.
- Weber, Max, *Toplumsal ve Ekonomik Örgütlenme Kuramı*, (çev. Özer Ozankaya), Ankara: İmge Kitabevi, 1995.
- Welch, Claude E., *Civilian Control of the Military: Theory and Cases from Developing Countries*, USA: State University of Newyork Press, 1976.
- Wimmer, Hannes, *The State's Monopoly on Legitimate Violence*, Paper for the Conference "Transformations of Statehood from a European Perspective, Vienna: Austrian Academy of Sciences, 2003, s.1-36.
- Woo, Jongseok, "Crafting democratic control of the military in South Korea and the Philippines: the problem of military factions", *Contemporary Politics*, Cilt: 16, Sayı: 4, 2010, s.369-382.
- Wulf, Herbert, "The Privatization of Violence: A Challenge to State-Building and the Monopoly on Force", *Brown Journal of World Affairs*, Cilt: 18, Sayı: 1, 2011, s.121-133.
- Yalçinkaya, Haldun, "Özel Askeri Sektörün Oluşumu ve Savaşların Özelleşmesi", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 61, Sayı: 3, 2006, s.247-277.
- Yenihaberden Haber İnternet Portalı, <http://www.yenihaberden.com/guvenlik-icin-de-netim-artirilmali-813805h.htm>; 14.02.2019.
- Yükseköğretim Kurulu Atlas, <https://yokatlas.yok.gov.tr/tercih-sihirbazi-t3-tablo.php?p=tyt>; 14.02.2019.

Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>; 14.02.2019.

Zabcı, Filiz Ç., “Yeni Savaşların Gizli Yüzü: Özel Askeri Şirketler”, *Mülkiye Dergisi*, Cilt: 28, Sayı: 243, 2004, s.21-48.

ÖZGEÇMİŞ

- 1. Adı Soyadı** :İbrahim Can Karaduman
- 2. Doğum Tarihi** :25.01.1991
- 3. Doğum Yeri** :Uşak
- 4. Medeni Durumu** :Evli
- 5. Yabancı Dil** :İngilizce, Lehçe

6. Öğrenim Durumu :

Derece	Üniversite	Enstitü/Fakülte	Yıl
Lisans	Ege Üniversitesi	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	2010-2015
Y. Lisans	İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi	Sosyal Bilimler Enstitüsü	2016-2019

- 7. İş Deneyimi** :Araştırma Görevlisi (Muş Alparslan Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi)

- 8. İletişim** :icankaraduman@gmail.com